

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อ.....	(2)
Abstract.....	(3)
กิตติกรรมประกาศ.....	(4)
สารบัญ.....	(5)
สารบัญภาพ.....	(7)
บทที่	
1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
คำถามวิจัย.....	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย.....	4
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	6
ประโยชน์ที่ได้รับ.....	7
2 แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	8
ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง.....	8
แนวคิดและทฤษฎีในงานพัฒนา อันเกิดจากพระอัจฉริยภาพของ	
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว.....	21
ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม.....	25
การเรียนรู้และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา.....	46
การจัดการความรู้.....	59
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	67
3 บริบทของพื้นที่ดำเนินโครงการวิจัย.....	76
บริบทศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริและสวน	
สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี.....	76

บทที่	หน้า
บริบท 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ.....	84
บริบทเกษตรกรใน 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ.....	93
บริบทเกษตรกรต้นแบบใน 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ.....	106
บริบทเกษตรกรเป้าหมายขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯปี 2553.....	114
บริบทเกษตรกรเป้าหมายขยายผลของโครงการวิจัยฯ จำนวน 10 คน.....	115
4 วิธีดำเนินการวิจัย.....	126
รูปแบบการวิจัย (Research Design)	126
วิธีการเลือกพื้นที่ทำการวิจัย	126
กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	127
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	127
ขั้นตอนการวิจัย.....	128
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	130
วิธีวิเคราะห์ข้อมูล.....	130
5 ผลการวิจัย.....	131
ผลของกิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 1 การถอดบทเรียนวิถีเศรษฐกิจพอเพียงระดับ	
ครอบครัวของครอบครัวเกษตรกรต้นแบบ	131
ผลของกิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 2 การคัดสรรครอบครัวเกษตรกรเป้าหมายขยายผล	
วิถีเศรษฐกิจพอเพียง.....	137
ผลของกิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 3 การทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจาก	
ครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวเกษตรกรเป้าหมายขยายผล.....	147
6 สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	180
สรุปผลการวิจัย.....	181
อภิปรายผล.....	187
ข้อเสนอแนะ.....	193
บรรณานุกรม.....	196
ภาคผนวก.....	200
ภาคผนวก ก แบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย	
ขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง.....	201

บทที่	หน้า
ภาคผนวก ข แบบสังเกตพฤติกรรมความสนใจ การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น และความรู้สึกรองเกษตรกรขยายผลโครงการวิจัยเชิง ทดลองขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัวเกษตรกร ต้นแบบสู่ครอบครัวในบริบทที่ใกล้เคียงกัน.....	204
ภาคผนวก ค แบบสังเกตพฤติกรรมความสนใจ การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยน ความคิดเห็น และความรู้สึกรองเกษตรกรขยายผลโครงการวิจัยเชิง ทดลองขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัวเกษตรกร ต้นแบบสู่ครอบครัวในบริบทที่ใกล้เคียงกัน.....	207
ภาคผนวก ง ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรหัวหน้าครอบครัว ต้นแบบที่ดำเนินชีวิตตามวิธีเศรษฐกิจพอเพียง.....	209
ประวัติผู้วิจัย.....	210

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	5
2.1 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.....	14
2.2 แสดงการนำพระราชดำริไปสู่การดำเนินการในชีวิตจริงของเกษตรกร.....	25
2.3 แสดงองค์ประกอบของการแพร่กระจายนวัตกรรม.....	26
2.4 แสดงการแพร่กระจายของนวัตกรรม	30
2.5 แสดงของกระบวนการตัดสินใจนวัตกรรม.....	32
2.6 แสดงอัตราร้อยละของประเภทของคนจำแนกตามการยอมรับและการนำเอานวัตกรรมไปใช้.....	35
2.7 แสดงปฏิสัมพันธ์ปัจจัยการเรียนรู้.....	50
2.8 ขั้นตอนการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ.....	51
2.9 ส่วนประกอบของการเรียนรู้ขึ้นกับการรับมาซึ่งการเรียนรู้.....	51
2.10 กระบวนการในการเรียนรู้โดยการสังเกต.....	52
2.11 แสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองและ ความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น.....	56
2.12 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเอง และ ความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น.....	57

กิตติกรรมประกาศ

รายงานการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากเกษตรกร
ต้นแบบสู่เกษตรกรขยายผลในบริบทที่ใกล้เคียงกัน สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อยในครั้งนี้
คณะผู้วิจัยต้องขอขอบคุณเกษตรกรใน 4 ตำบล รอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ ซึ่งได้แก่ ตำบลสามพระยา ตำบลไร่ใหม่พัฒนา ตำบลห้วยทรายเหนือ และตำบลชะอำ
ทั้งนี้เพราะเกษตรกรใน 4 ตำบลดังกล่าว ได้ให้ความร่วมมือในการดำเนินการวิจัยในฐานะเกษตรกร
ต้นแบบ และในฐานะเกษตรกรขยายผลเป็นอย่างดี คณะผู้วิจัยจึงใคร่ขอขอบคุณเกษตรกรทุกท่าน
มา ณ โอกาสนี้ เป็นอันดับแรก

คณะผู้วิจัยใคร่ขอขอบคุณเกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 ท่าน ที่ให้ความอนุเคราะห์ทั้งใน
ฐานะวิทยากรบรรยายสรุป และเป็นผู้พาเกษตรกรขยายผลเข้าไปศึกษาดูงานในพื้นที่เกษตรกรรม
ของท่าน รวมทั้งให้ความอนุเคราะห์พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และคำปรึกษาแนะนำ เมื่อเกษตรกรขยายผล
ไปขอความอนุเคราะห์ภายหลังจากการศึกษาดูงาน

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ พันตำรวจเอก นพพล ชาติวงศ์ ผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการ
พัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และพันตำรวจโท นพคุณ บำรุงพงษ์ รองผู้อำนวยการ
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล ข้อคิด ความเห็น
และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์เกี่ยวกับการดำเนินการต่าง ๆ ของศูนย์ฯ ได้อนุญาตให้ใช้สถานที่
ของศูนย์ฯ ในการดำเนินการในเบื้องต้น เพื่อพบปะและชี้แจงวัตถุประสงค์ การดำเนินการ และ
ความต้องการการเข้ามามีส่วนร่วมของเกษตรกรในกระบวนการวิจัย นับว่าเป็นการช่วยให้คณะผู้วิจัย
ได้รับความสะดวกและคล่องตัวในการดำเนินการวิจัยในเบื้องต้น

ขอขอบคุณพันตำรวจตรี ชาญ ราษฎร์อุดม สารวัตรงานศึกษาทดลองและขยายผลตาม
แนวพระราชดำริ ศูนย์อำนวยการโครงการพัฒนา กองบังคับการการฝึกพิเศษ กองบัญชาการตำรวจ
ตระเวนชายแดน ในฐานะหัวหน้าชุดเจ้าหน้าที่ขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจาก
พระราชดำริ ที่ได้ช่วยประสานงานกับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ชุดขยายผลของศูนย์ฯ ช่วยให้
คณะผู้วิจัยได้รับความร่วมมือจากฝ่ายต่าง ๆ เป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณสถานศึกษาดูงาน ผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ของสถานศึกษาดูงานที่คณะผู้วิจัย
ได้นำเกษตรกรขยายผลไปเรียนรู้วัฒนธรรมเกษตรพอเพียง ดังต่อไปนี้

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี ตำบลสามพระยา อำเภอลำลูกเกด จังหวัด
เพชรบุรี

ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเื้อง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี
หมู่บ้านจำรุง ตำบลเนินฆ้อ อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง
ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง ตำบลสองสลึง อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอบ้านใหม่
จังหวัดจันทบุรี

โดยได้รับความอนุเคราะห์เป็นพิเศษจาก คุณณัฐพงศ์ ลาภมี อาจารย์วิวัฒน์ ศัลยกำธร
ผู้ใหญ่นาติชาย เหลืองเจริญ ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ และ
ซึ่งคอยอำนวยความสะดวกและให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานที่ศึกษาดูงานดังกล่าวข้างต้นตามลำดับ

ขอขอบคุณ คุณฉอ้อน จุ้ยแจ้ง และคุณเกสรินทร์ คงเหมียน ที่ได้ให้ความช่วยเหลือ
ในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในการปฏิบัติการการวิจัยมาโดยตลอด และโดยเฉพาะ คุณฉอ้อน จุ้ยแจ้ง
ยังได้ช่วยจัดระเบียบการพิมพ์และจัดรูปเล่มรายงานให้ดูเรียบร้อย สวยงาม และมีมาตรฐานอีกด้วย

สุดท้าย คณะผู้วิจัยขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) ที่ได้มอบ
ทุนสนับสนุนการวิจัยเรื่องนี้ ทำให้คณะผู้วิจัยสามารถดำเนินการวิจัยสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

หากปราศจากแรงสนับสนุนจุนเจือ และการเอื้อโอกาสให้แก่คณะผู้วิจัยจากหน่วยงาน
และบุคคลฝ่ายต่าง ๆ การวิจัยเรื่องนี้ก็คงไม่สามารถประสบความสำเร็จลงได้ด้วยดี คณะผู้วิจัยจึง
ขอขอบคุณในน้ำใจไมตรีที่ได้รับด้วยความซาบซึ้งเป็นอย่างยิ่ง มา ณ โอกาสนี้อีกครั้งหนึ่ง

รศ.มยุรี วัดแก้ว
อาจารย์ป้อม กิมวังตะโก
อาจารย์เชาว์ พันธน้อย

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นปรัชญาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำรัสชี้แนะแนวทางการดำเนินชีวิตแก่พสกนิกรชาวไทย ตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2517 ก่อนเกิดวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจและต่อมาในปี พ.ศ. 2540 ประเทศไทยประสบปัญหาทางเศรษฐกิจ และสามารถดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและยั่งยืนภายใต้กระแสโลกาภิวัตน์ และความเปลี่ยนแปลงต่างๆ ด้วยเหตุนี้สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยคณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง จึงได้ริเริ่มให้มีการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อสานต่อความคิดและเชื่อมโยงการขยายผลที่เกิดจากการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้อย่างหลากหลาย รวมทั้งการนำไปประยุกต์ใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างจริงจังในทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับครอบครัว ระดับชุมชน ระดับสังคม และระดับประเทศชาติ

การขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียงมีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงให้ทุกคนสามารถนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ได้เหมาะสม และปลูกฝังการปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์ในการดำรงชีวิตให้อยู่บนพื้นฐานของเศรษฐกิจพอเพียง ดังจะเห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติ ฉบับที่ 10 (พ.ศ.2550-พ.ศ.2554) ที่เน้นการปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและยึดกระบวนการพัฒนาต่อเนื่องจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 (พ.ศ.2540-พ.ศ.2544) และแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 9 (พ.ศ.2545-พ.ศ.2549) และมุ่งเน้นที่จะพัฒนาสังคมไทยสู่สังคมอยู่เย็นเป็นสุขร่วมกันอย่างยั่งยืนบนพื้นฐานปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

จังหวัดเพชรบุรี เป็นจังหวัดหนึ่งที่ประชากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และมีเกษตรกรหลายท่านที่สามารถน้อมนำแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตได้เป็น อย่างดี เป็นที่รู้จักของสังคมโดยทั่วไป เช่น นายสำรอง แดงพลับ จำเริญ สร้อยสม และนายจรูญ นวลพลอย เป็นต้น บุคคลเหล่านี้ได้น้อมนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้และทำให้ชีวิตของตนมีความสุขมากขึ้นกว่าเดิม นอกจากนี้ยังยืนยันอีกด้วยว่าแนวทางที่ตนใช้ในการดำเนินชีวิตนั้น ส่วนใหญ่ได้มาจากการได้ฟัง การได้เห็นและได้ทดลองปฏิบัติกับศูนย์ศึกษา

การพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี แต่เมื่อเทียบกับจำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่มีถิ่นที่อยู่อาศัย และมีที่ดินทำกินในพื้นที่รอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริแล้ว น่าจะสรุปได้ว่า แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงยังไม่ได้รับนำไปใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างแพร่หลายเท่าที่ควร กล่าวคือ ตำบลที่อยู่รอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มีทั้งหมด 4 ตำบล คือ ตำบลไร่ใหม่พัฒนา เทศบาลเมืองชะอำบางส่วน ตำบลสามพระยา และตำบลห้วยทรายเหนือ ซึ่งเกษตรกรใน 4 ตำบลนี้ มีเพียงส่วนน้อยที่ดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงทั้งๆที่มีเกษตรกรบางคนดำเนินชีวิตตามวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงจนได้รับการยอมรับในระดับประเทศ

ข้อมูลที่เป็นหลักฐานสนับสนุนสภาพดังกล่าวได้จากรายงานสรุปผลการดำเนินงานประจำปี 2553 ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในยุทธศาสตร์ด้านการขยายผลและการถ่ายทอดเทคโนโลยีตามแนวพระราชดำริและการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ซึ่งมีโครงการพัฒนาเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายให้เป็นเกษตรกรตัวอย่าง ตั้งแต่ปี 2550 โดยตั้งเป้าหมายไว้จำนวนปีละ 30 ราย ผลปรากฏว่า ปี 2550 ปี 2551 และ ปี 2552 ประสบผลสำเร็จเป็นเกษตรกรตัวอย่างจำนวน 7 ราย 8 ราย และ 16 ราย ตามลำดับ นับว่าได้ผลค่อนข้างต่ำ ทั้งนี้ ปัญหาและอุปสรรคที่ทำให้การดำเนินงานไม่ค่อยได้ผลมีหลายประการ ซึ่งประเด็นนี้ ได้จากการสัมภาษณ์รองผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (พันตำรวจโททนพคุณ บำรุงพงษ์) เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2552 คือ ภัยของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ เกษตรกรมีทางเลือกอื่นในการประกอบอาชีพ ที่คิดว่าดีกว่าการเกษตร สภาพดินและน้ำ ไม่เอื้ออำนวย ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่แห้งแล้งงบประมาณสนับสนุนด้านโครงสร้างใหญ่ๆ ไม่เพียงพอตามความต้องการของเกษตรกร ปริมาณและคุณภาพของพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ที่นำมาแจกให้เกษตรกรไม่เพียงพอ หน่วยงานสนับสนุนอื่นๆ ยังไม่เพียงพอ สื่อมวลชน (วิทยุ โทรทัศน์ สื่อสิ่งพิมพ์) ที่เสนอข้อมูลข่าวสารที่ขัดขวางการดำเนินชีวิตวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกร

และจากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ชุดขยายผลศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2553 สรุปได้ว่า

1. เป้าหมายการดำเนินงาน (เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) เกษตรกรพอมีพอกิน สุขภาพดีขึ้น ไม่ว่างงาน เน้นการปลูกไม้สามชั้น/สามระยะ คือ ระยะยาวเป็นการปลูกไม้ผลเอาไว้กินยามแก่เฒ่า ระยะกลางเป็นการปลูกไม้จำพวกกล้วยได้ผลผลิตรายปี และระยะสั้นเป็นการปลูกผัก/เลี้ยงสัตว์เอาไว้กิน/ใช้ขายวัน

2. ผลการดำเนินงาน/บทเรียนที่เกิดจากการดำเนินงานที่ผ่านมา/รูปธรรมแห่งความสำเร็จ ประสบความสำเร็จเฉลี่ยประมาณปีละ 10 ราย จากเป้าหมายปีละ 30 ราย (ปี 2550 จำนวน 7 ราย ปี 2551 จำนวน 8 ราย ปี 2552 จำนวน 16 ราย) มหาวิทยาลัยศิลปากรทำหน้าที่ในการติดตามและประเมินผลส่งให้สำนักงานคณะกรรมการประสานงาน โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)

3. ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน/เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ ส่วนใหญ่จะคล้ายกับข้อสรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์รองผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (พันตำรวจโททนพคุณ บำรุงพงษ์) เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2552 แต่มีประเด็นที่เพิ่มเติมคือความพร้อมในด้านต่างๆ ของเกษตรกรไม่เพียงพอ ไม่ว่า ด้านพื้นที่ ด้านกำลังคน ด้านงบประมาณ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านเจตคติ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

กิจกรรมและกระบวนการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ชุดขยายผลของศูนย์ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เน้นการเยี่ยมชมและแนะนำเกษตรกรเป็นรายบุคคลและให้การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต แต่ยังไม่ได้นำนโยบายการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรต้นแบบในพื้นที่และเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย คณะผู้วิจัยจึงเห็นสมควรที่จะศึกษาและพัฒนาแนวทางการขยายผลวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงจากเกษตรกรต้นแบบไปสู่เกษตรกรอื่นๆ ในบริบทที่ใกล้เคียงกัน

ดังนั้นคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเชิงทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวในบริบทที่ใกล้เคียงกัน โดยเริ่มจากการให้ความรู้ ความเข้าใจ และการศึกษาดูงาน ซึ่งการศึกษาดูงานจัดเป็นยุทธศาสตร์ที่สำคัญอย่างหนึ่งที่จะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การลงมือปฏิบัติจริงตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และในห้วงเวลาของการทดลองขยายผลจะมีการติดตามงานเป็นระยะๆ รวมทั้งการประเมินผลเมื่อสิ้นสุดการทดลองขยายผล การวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง จากครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวเกษตรกรที่มีบริบทใกล้เคียงกัน จึงเป็นการน้อมนำหลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวที่ว่า “เข้าใจ เข้าถึง พัฒนา” มาใช้ตลอดกระบวนการของการศึกษาวิจัย

คำถามวิจัย

การขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวเกษตรกรในบริบทใกล้เคียงกันขึ้นอยู่กับเหตุปัจจัยสำคัญอะไรบ้าง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ของการวิจัยไว้ดังนี้

1. เพื่อศึกษาและสรุปบทเรียนการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต้นแบบในเขตพื้นที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
2. เพื่อทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต้นแบบไปสู่เกษตรกรอื่นๆ ที่มีบริบทใกล้เคียงกับเกษตรกรต้นแบบ

ขอบเขตของการวิจัย

เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ คณะผู้วิจัยจึงได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา การวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยมุ่งที่จะวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวในบริบทที่ใกล้เคียงกัน
2. ขอบเขตด้านพื้นที่ การวิจัยครั้งนี้จะทำการศึกษาเฉพาะพื้นที่ 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้แก่ ตำบลสามพระยา ตำบลชะอำ ตำบลห้วยทรายเหนือ และตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี
3. กลุ่มเป้าหมายในการวิจัย คณะผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มเป้าหมายในการวิจัยไว้ดังนี้
 - 3.1 เกษตรกรต้นแบบในพื้นที่ 4 ตำบล รอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งเป็นเกษตรกรที่น้อมนำวิถีเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ และสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในครั้งนี้ จำนวน 3 คน ได้แก่ นายสำรอง แดงพลับ จำเอกเจียน สร้อยสม และนายจรูญ นวลพลอย
 - 3.2 เกษตรกรขยายผลในพื้นที่ 4 ตำบล รอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 10 คน

การเลือกเกษตรกรขยายผลกลุ่มเป้าหมาย คณะผู้วิจัยคัดเลือกโดยดูจากบัญชีรายชื่อเกษตรกรขยายผลปี 2553 ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีทั้งหมด 30 คน และกำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติมดังนี้

 - 3.2.1 ประกอบอาชีพเกษตรกรรม
 - 3.2.2 มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง
 - 3.2.3 มีเจตคติที่ดีต่อการเกษตรแบบพอเพียง

3.2.4 สัมครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยฯ ครั้งนี้ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้
ทุกกิจกรรมตลอดระยะเวลาของการวิจัย

4. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย

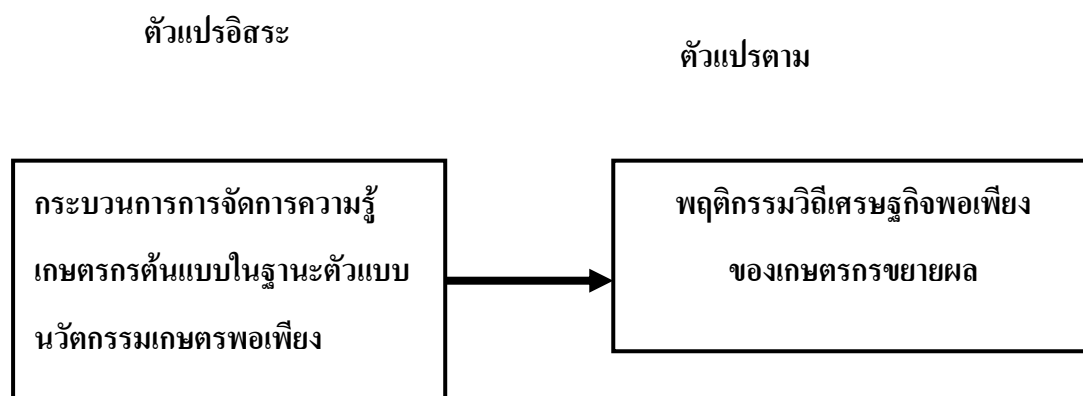
4.1 ตัวแปรอิสระ (independent variable) ได้แก่ การจัดการความรู้ การเลียนแบบ
การยอมรับนวัตกรรม ในกิจกรรมการศึกษาดูงานทั้งในและนอกพื้นที่ 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการ
พัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

4.2 ตัวแปรตาม (dependent variable) ได้แก่ พฤติกรรมวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของ
เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายขยายผล

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากกรอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่
กรอบครัวเกษตรกรในบริบทใกล้เคียงกันครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้นำแนวพระราชดำริปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว (อ้างอิง.....) และแนวคิดเกี่ยวกับการยอมรับ
นวัตกรรม (อ้างอิง.....) มากำหนดกรอบแนวคิดในการวิจัย ดังภาพที่ 1.1

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

นิยามศัพท์เฉพาะ

คณะผู้วิจัยได้ให้คำนิยามศัพท์เฉพาะที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยไว้ดังนี้

การขยายผล หมายถึง การถ่ายโอนการเรียนรู้จากเกษตรกรต้นแบบไปสู่เกษตรกรขยายผล จนสามารถปฏิบัติได้จริง โดยผ่านกระบวนการการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ หมายถึง กระบวนการที่ทำให้เกิดการถ่ายโอนการเรียนรู้จากเกษตรกรต้นแบบไปสู่เกษตรกรขยายผล ด้วยการเสริมสร้างให้เกิดการรับรู้ ตระหนัก การยอมรับ ทดลองปฏิบัติ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การปรับปรุงแก้ไข และสรุปเป็นบทเรียน

การยอมรับนวัตกรรม หมายถึง เกษตรกรขยายผลมีความรู้ ความสนใจในวิถีเศรษฐกิจพอเพียงถึงขั้นตัดสินใจที่จะดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และยืนยันที่จะรับมาปฏิบัติต่อไป

ตัวแบบ หมายถึง บุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นตัวอย่างเพื่อให้ผู้อื่นปฏิบัติตามในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง สำหรับในการวิจัยครั้งนี้หมายถึงเรื่องการประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

เกษตรกรต้นแบบ หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการยอมรับหรือยกย่องให้เป็นตัวอย่างแก่เกษตรกรอื่นๆ ได้

เกษตรกรขยายผล หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีบริบทใกล้เคียงกับเกษตรกรต้นแบบและมีคุณสมบัติตามที่คณะผู้วิจัยกำหนด

บริบทที่ใกล้เคียงกัน หมายถึง สภาพแวดล้อมในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรต้นแบบและครอบครัวเกษตรกรเป้าหมายขยายผล มีความคล้ายคลึงกันในด้านภูมิศาสตร์ เศรษฐกิจ และสังคม

คุณสมบัติครอบครัวเกษตรกรขยายผล หมายถึง ลักษณะ 5 ประการที่คณะผู้วิจัยกำหนด ได้แก่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อการเกษตรแบบพอเพียง สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยฯ ครั้งนี้ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกกิจกรรมตลอดระยะเวลาของการวิจัย

วิถีเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การดำเนินชีวิตในระดับครอบครัวของเกษตรกรโดยอาศัยแนวทางตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้แก่ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล และการมีภูมิคุ้มกัน บนเงื่อนไขความรู้และคุณธรรม

พฤติกรรมวิถีเศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง การแสดงออกเกี่ยวกับกิจกรรมทางด้านการเกษตรตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

นวัตกรรมเกษตรพอเพียง หมายถึง แนวคิด วิธีการ สิ่งประดิษฐ์ ใหม่ๆ ที่นำมาใช้ในการเกษตรตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

ประโยชน์ที่ได้รับ

ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย มีดังนี้

1. เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการสามารถดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งจะก่อให้เกิดความสุขในการดำรงชีวิตอย่างยั่งยืน
2. สามารถใช้เกษตรกรครอบครัวขยายผลเป็นตัวอย่างหรือเป็นจุดสาธิตการดำรงชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง
3. สามารถใช้เป็นเครื่องพิสูจน์ว่า วิถีเศรษฐกิจพอเพียงสามารถขยายผลลงสู่การปฏิบัติได้จริง หากมีวิธีดำเนินการที่มีประสิทธิภาพ ประสิทธิผล และดำเนินการเป็นขั้นตอนเช่นเดียวกับการวิจัยครั้งนี้
4. ผลการวิจัยครั้งนี้ เป็นการตอบสนองแนวพระราชดำริในการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

บทที่ 2

แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาเรื่อง “การวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวเกษตรกรในบริบทที่ใกล้เคียงกัน” มีแนวคิดทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังนี้

1. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง
2. แนวคิดและทฤษฎีในงานพัฒนา อันเกิดจากพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
3. ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม
4. การเรียนรู้และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา
5. การจัดการความรู้
6. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความหมายของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้ทรงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปเผยแพร่ เพื่อเป็นแนวทางปฏิบัติของทุกฝ่ายและประชาชนโดยทั่วไป (สำนักพระราชเลขานุการ, 2542) ดังนี้

เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาชี้ถึงแนวการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชนจนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ ความพอเพียง หมายถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล รวมถึงความจำเป็นที่จะต้องมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดีพอสมควรต่อการมีผลกระทบใดๆ อันเกิดจากการเปลี่ยนแปลงทั้งภายนอกและภายใน ทั้งนี้จะต้องอาศัยความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวังอย่างยิ่ง ในการนำวิชาการต่างๆ มาใช้ในการวางแผนและการดำเนินการทุกขั้นตอน และขณะเดียวกันจะต้อง เสริมสร้างพื้นฐานจิตใจของคนในชาติ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ของรัฐ นักทฤษฎีและนักธุรกิจในทุกระดับให้มี

จิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต และให้มีความรอบรู้ที่เหมาะสม ดำเนินชีวิตด้วยความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา และความรอบคอบ เพื่อให้สมดุลและพร้อมต่อการรองรับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและกว้างขวางทั้งด้านวัตถุ สังคม สิ่งแวดล้อม และวัฒนธรรมจากโลกภายนอกได้เป็นอย่างดี

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานให้แก่ประชาชนซึ่งพลกนิกรชาวไทยได้น้อมเกล้าน้อมกระหม่อมรับไปเป็นแนวทางในการดำรงชีวิต ขยายผล และได้มีบางท่านให้ความหมายและคำอธิบายในมุมมองต่างๆ เพิ่มเติมดังขอยกมาเป็นสังเขป ดังนี้

ประเวศ วะสี (2542 : 4-6) ได้อธิบายว่า เศรษฐกิจพอเพียงคือ เศรษฐกิจที่มีรูปแบบทางสายกลาง หรือเศรษฐกิจแบบมัธยมาปาทา เพราะเชื่อมโยงทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกันทั้งเศรษฐกิจ จิตใจ สังคมวัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจพอเพียงไม่ได้แปลว่าไม่เกี่ยวข้องกับใคร ไม่ค้าขาย ไม่ส่งออก ไม่ผลิตเพื่อผู้อื่น ไม่ทำเศรษฐกิจมหภาค ซึ่งส่วนใหญ่คนมักจะเข้าใจผิดคิดว่าเป็นอย่างนั้น เพราะชอบนำเอาคำว่าเศรษฐกิจไปใช้ในความหมายว่าเป็นการแสวงหาเงินแต่เพียงอย่างเดียว เมื่อพิจารณาโดยหลักการเศรษฐกิจพอเพียงหมายถึง ความพึงพอใจอย่างน้อย 7 ประการด้วยกัน คือ

1. พอเพียงสำหรับทุกคน ทุกครอบครัวไม่ใช่ว่าเศรษฐกิจแบบทอดทิ้งกัน
2. จิตใจพอเพียง ทำให้รักและเอื้ออาทรคนอื่นได้ คนที่ไม่พอจะรักคนอื่นไม่เป็นและทำลาย
3. สิ่งแวดล้อมพอเพียง การอนุรักษ์และเพิ่มพูนสิ่งแวดล้อมทำให้ยังชีพและทำมาหากินได้ เช่น การทำเกษตรผสมผสานซึ่งได้ทั้งอาหาร สิ่งแวดล้อม และเงิน
4. ชุมชนเข้มแข็งพอเพียง การรวมตัวเป็นชุมชนเข้มแข็งจะทำให้สามารถแก้ปัญหาต่างๆ ได้
5. ปัญญาพอเพียง มีการเรียนรู้ร่วมกันในการปฏิบัติและปรับตัวได้อย่างต่อเนื่อง
6. อยู่บนพื้นฐานวัฒนธรรมพอเพียง วัฒนธรรม หมายถึง วิถีชีวิตของกลุ่มชนที่สัมพันธ์อยู่กับสิ่งแวดล้อมที่หลากหลาย ดังนั้น เศรษฐกิจจึงควรสัมพันธ์และเติบโตขึ้นจากรากฐานทางวัฒนธรรมจึงจะมั่นคง
7. มีความมั่นคงพอเพียง ไม่ใช่รู้จบวาบเดียวจน เดี่ยวรวยกะทันหัน เดี่ยวไม่มีกินมิใช่ถ้าเป็นเช่นนั้นมนุษย์อาจตกในภาวะที่ทนไม่ไหว สุขภาพจิตเสีย แต่เศรษฐกิจที่พอเพียงจะทำให้สุขภาพจิตดีเนื่องจากมีความมั่นคง

สุเมธ ดันติเวชกุล (2541 : 25-43) ได้อธิบายความหมายของ เศรษฐกิจพอเพียงไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียง หมายถึง ความสามารถของชุมชนเมือง รัฐ ประเทศ หรือภูมิภาคหนึ่งๆ ในการผลิตสินค้าและบริการทุกชนิดในการเลี้ยงตัวกันนั้นๆ ได้โดยไม่ต้องพึ่งพาปัจจัยต่างๆ ที่เราไม่ได้เป็นเจ้าของ และเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล คือ ความสามารถในการดำรงชีวิตได้อย่างไม่เดือดร้อน มีความเป็นอยู่อย่างประมาณตนตามฐานะ ตามอัธยาศัย และที่สำคัญไม่หลงไหลไปตามกระแสวัตถุนิยม มีอิสรภาพไม่พัวพันการอยู่กับสิ่งใด กล่าวโดยสรุปคือ หันกลับมายึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต ที่ส่งผลให้สามารถพึ่งตนเองได้ โดยหลักการพึ่งพาตนเองมีอยู่ด้วยกัน 5 ประการ คือ

1. ด้านจิตใจ ทำให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน มีจิตสำนึกที่ดี สร้างสรรค์ให้ตนเองและประเทศชาติโดยรวม มีจิตใจเอื้ออาทร ประณีประนอม เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง
2. ด้านสังคม แต่ละชุมชนต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายชุมชนที่เข้มแข็งและอิสระ
3. ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ให้ใช้และจัดการอย่างฉลาดพร้อมทั้งหาทางเพิ่มคุณค่า โดยให้ยึดอยู่บนหลักการของการความยั่งยืน
4. ด้านเทคโนโลยี จากสภาพแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงเร็ว เทคโนโลยีที่เข้ามาใหม่มีทั้งดีและไม่ดี จึงต้องแยกแยะอยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาชาวบ้าน และเลือกใช้ที่สอดคล้องกับความต้องการและสภาพแวดล้อมของประเทศ และการพัฒนาจากภูมิปัญญาของเราด้วย
5. ด้านเศรษฐกิจ แต่เดิมนักพัฒนามักมุ่งที่การเพิ่มรายได้ และไม่มีการมุ่งที่จะลดรายจ่ายในเวลาเช่นนี้ต้องปรับทิศทางใหม่ คือต้องมุ่งลดรายจ่ายก่อนเป็นสำคัญ และยึดหลักพออยู่พอกิน พอใช้ หลังจากนั้นจึงคิดหารายได้ในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป หลีกเสี่ยงจากการก่อหนี้โดยไม่มีความผลตอบแทนที่คุ้มค่า และพยายามลดความเสี่ยงด้านต่างๆ

สมพร เทพสิทธา (2549 : 29-32) ระบุว่า เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริมีขอบเขตกว้างขวางกว่าเศรษฐกิจระบบทุนนิยม ซึ่งเกี่ยวกับเรื่องวัตถุซึ่งเป็นรูปธรรม เช่น เงิน ทรัพย์สิน กำไร ไม่เกี่ยวกับเรื่องจิตใจซึ่งเป็นนามธรรม แต่เศรษฐกิจพอเพียงมีขอบเขตกว้างขวาง ครอบคลุมถึง 4 ด้าน คือ

1. มิติด้านเศรษฐกิจ เศรษฐกิจพอเพียงเป็นเศรษฐกิจแบบพออยู่พอกิน ให้มีความขยันหมั่นเพียร ประกอบสัมมาอาชีพ เพื่อให้พึ่งตนเองได้ ให้พ้นจากความยากจน การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เป็นตัวอย่างของการปฏิบัติตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ซึ่งได้ช่วยให้เกษตรกรจำนวนมากมีรายได้เพิ่มสูงขึ้น มีชีวิตที่เป็นสุขตามสมควรแก่สภาพ พ้นจากการเป็นหนี้และความยากจน สามารถพึ่งตนเองได้ มีครอบครัวที่อบอุ่นและเป็นสุข

2. มิติด้านจิตใจ เศรษฐกิจพอเพียงเน้นที่จิตใจที่รู้จักพอ คือ พอดี พอประมาณ และพอใจในสิ่งที่มี ยินดีในสิ่งที่ได้ ไม่โลภ เศรษฐกิจพอเพียงจะต้องเริ่มต้นที่ตัวเอง โดยสร้าง

3. รากฐานทางจิตใจที่มั่นคงโดยเริ่มจากใจที่รู้จักพอ เป็นการปฏิบัติตามทางสายกลาง หรือมัชฌิมาปฏิปทา

4. มิติด้านสังคม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดสังคมที่มีสงบสุข ประชาชนมีความเมตตาเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ไม่ใช่ต่างคนต่างอยู่ มุ่งให้เกิดความสามัคคี ร่วมมือกัน เพื่อให้ทุกคนอยู่ร่วมกันได้โดยปราศจากการเบียดเบียนกัน การเอาเปรียบกันการมุ่งร้ายทำลายกัน

5. มิติด้านวัฒนธรรม เศรษฐกิจพอเพียงมุ่งให้เกิดวัฒนธรรมหรือวิถีชีวิตที่ประหยัด อุดม มีชีวิตที่เรียบง่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ตกเป็นทาสของวัตถุนิยม ซึ่งทำให้เกิดการเป็นหนี้สิน เกิดการทุจริตคอร์รัปชัน ซึ่งเป็นปัญหาสังคมที่ร้ายแรงที่สุดปัญหาหนึ่งที่บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ

ณรงค์ โชควัฒนา (2542 : 15) ได้ขยายความจากมุมมองธุรกิจและประสบการณ์ว่า เศรษฐกิจพอเพียง คือ การพัฒนาเป็นขั้นตอน ไม่ใช่ถอยหลังเข้าสู่ระบบบรรพกาล แต่เป็นการสร้างรากฐานที่แข่งขันในระดับชาติและต่างประเทศได้ โดยถ้าชุมชนได้พัฒนามาถึงจุดที่มีการรวมตัวกัน และใช้องค์ความรู้ความสามารถในการพึ่งตนเอง ให้เป็นพันธมิตรกับรัฐบาลและองค์กรสังคมอื่นๆ อย่างเสมอภาค หากองค์ความรู้ที่ประชาชนมีอยู่รวมกับความรู้ทางวิทยาการใหม่ๆ ที่เข้ามา จะทำให้ชุมชนเข้มแข็งในระดับทฤษฎีขั้นที่ 3 ซึ่งหมายความว่า เราพร้อมที่จะแข่งขันเพื่อเข้าสู่ตลาดการค้าและตลาดโลก

บุญเสริม บุญเจริญผล (2543 : 3) ได้ให้ความหมายไว้ว่า เศรษฐกิจพอเพียงเป็นวิธีการดำเนินการเลี้ยงชีวิตแบบรู้จักพอ ด้วยการพยายามผลิตสินค้าขึ้นมาเองให้เพียงพอกับคนในครอบครัวกินและใช้ หากผลิตได้เหลือกินเหลือใช้จึงขาย หากผลิตได้ไม่พอต้องซื้อบ้าง มิได้มุ่งผลิตเพื่อขายอย่างเดียวโดยไม่นำมาบริโภคด้วย นอกจากนี้การผลิตและการบริโภคต้องอยู่ในหลักของความพอดี รู้จักพอในการผลิตและการบริโภค

กล่าวโดยสรุปได้ว่า หลักเศรษฐกิจพอเพียง คือ หลักปรัชญาในการดำเนินชีวิตที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้พระราชทานแก่พสกนิกรชาวไทย ซึ่งตั้งอยู่บนพื้นฐานของทางสายกลางและความไม่ประมาท โดยคำนึงถึง ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การสร้างภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว ตลอดจนใช้ความรู้ ความรอบรู้ ความรอบคอบและคุณธรรม ประกอบการวางแผนการตัดสินใจและการกระทำ เพื่อพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงจากโลกภายนอก รวมทั้งทำให้เกิดการพัฒนาอย่างสมดุลและยั่งยืน

แนวคิดหลัก เจื่อนใจ และนัยสำคัญของเศรษฐกิจพอเพียง

1. แนวคิดหลัก

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางเศรษฐกิจของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, 2547 : 11-30) ร่วมกับสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ ได้รวบรวมวรรณกรรมเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงที่ผู้ทรงคุณวุฒิ นักวิชาการและหน่วยงานต่างๆ ได้จัดทำขึ้นมาสังเคราะห์ไว้ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

ความพอเพียง เป็นทั้งวิธีการ (Mean) ที่คำนึงถึงความสมดุลพอประมาณอย่างมีเหตุผลและการสร้างภูมิคุ้มกันที่เหมาะสม ในขณะเดียวกัน ก็นำไปสู่ผลของการกระทำ (End) ที่ก่อให้เกิดความสมดุลและพร้อมรับการเปลี่ยนแปลงและนำไปสู่ความยั่งยืนของการพัฒนา โดยมี “ทางสายกลาง” เป็นหัวใจสำคัญของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ไม่ใช่การอยู่อย่างโดดเดี่ยว (Independence) หรือพึ่งพิงภายนอกหรือคนอื่นทั้งหมด (Dependence) แต่เน้นความคิดและการกระทำที่จะพึ่งตนเอง (Self-reliance) เป็นหลักก่อนที่จะไปพึ่งคนอื่น ๆ

ความพอเพียง จะต้องประกอบด้วย 3 คุณลักษณะพร้อมๆ กัน คือ ความพอประมาณ (Moderation) ความมีเหตุผล (Reasonableness) และการมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี (Self-immunity) ถ้าขาดคุณลักษณะใดคุณลักษณะหนึ่งไปก็จะไม่สามารถเรียกว่าเป็นความพอเพียง ได้แก่

1. ความพอประมาณ (Moderation) หมายถึง ความพอดี (Dynamic Optimum) ที่ไม่มากหรือน้อยเกินไปในมิติต่างๆ ของการกระทำ 5 ประการ คือ

1.1 ด้านจิตใจ คือ เริ่มต้นจากตนเองที่ต้องตั้งสติ มีปัญญา มีจิตสำนึกที่ดี มีเมตตา เอื้ออาทร มีความเข้าใจและประนีประนอม นึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวม เข้มแข็งสามารถพึ่งตนเองได้

1.2 ด้านสังคม คือ การสร้างความพอดีในทุกระดับของสังคม โดยเริ่มจากครอบครัว ชุมชนและสังคม ซึ่งต้องช่วยเหลือเกื้อกูลกัน สร้างความเข้มแข็งให้แก่ชุมชน รู้จักฝึกฝนกำลัง และที่สำคัญมีกระบวนการเรียนรู้ที่เกิดจากฐานรากที่มั่นคงและแข็งแรง

1.3 ด้านเศรษฐกิจ คือ ต้องอยู่อย่างพอดี พอมีพอกิน ไม่หิวหยา ฝูมเฟื้อย

1.4 ด้านเทคโนโลยี คือ ควรเหมาะสมสอดคล้องกับสถานะและความต้องการของประเทศและควรพัฒนาเทคโนโลยีจากภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สอดคล้องเป็นประโยชน์ต่อสภาพแวดล้อมของเรา

1.5 ด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม คือ ใช้อย่างประหยัดและมีประสิทธิภาพ ตลอดจนรณรงค์รักษาทรัพยากรธรรมชาติให้เกิดความยั่งยืนสูงสุด

2. ความมีเหตุผล (Reasonableness) หมายถึง การตัดสินใจเกี่ยวกับระดับของความพอประมาณในมิติต่างๆ นั้นจะต้องเป็นไปอย่างมีเหตุผล โดยพิจารณาจากเหตุปัจจัยและข้อมูลที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการกระทำนั้นๆ อย่างรอบคอบชัดเจนและไม่โลภ

3. การมีภูมิคุ้มกันที่ดีในตัว (Self - immunity) เพื่อเตรียมตัวให้พร้อมรับผลกระทบที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ เนื่องจาก เศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่มองโลกเชิงระบบที่มีลักษณะพลวัตร การกระทำที่สามารถเรียกได้ว่าพอเพียงจึงมิใช่แต่จะคำนึงถึงเหตุการณ์และผลในปัจจุบันเท่านั้น แต่จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงความเป็นไปได้ของสถานการณ์ต่างๆ ที่คาดว่าจะเกิดขึ้นในอนาคตทั้งใกล้และไกล ภายใต้อำนาจของความรู้ที่มีอยู่ และสร้างภูมิคุ้มกันในตัวให้พอเพียงที่จะสามารถพร้อมรับต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ได้

2. เงื่อนไขสำคัญ

การตัดสินใจและการดำเนินกิจกรรมให้อยู่ในระดับพอเพียงและเพื่อให้เกิดความสำเร็จเป็นไปตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง จะต้องคำนึงถึงเงื่อนไขสำคัญ 2 ประการ กล่าวคือ

2.1 ความรู้ ซึ่งประกอบด้วย ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง ได้แก่ ความรอบรู้เกี่ยวกับวิชาการต่างๆ อย่างรอบด้าน โดยครอบคลุมเนื้อหาของเรื่องต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้เป็นพื้นฐานสำหรับการนำไปใช้ในโอกาสและเวลาต่างๆ ความรอบคอบที่จะนำความรู้เหล่านั้นมาพิจารณาให้เชื่อมโยงกันเพื่อประกอบการวางแผนก่อนที่จะนำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติทุกขั้นตอน และมีความระมัดระวังในการนำไปใช้ให้เกิดผลในทางปฏิบัติอย่างมีสติ

2.2 คุณธรรม ที่จะต้องเสริมสร้างประกอบด้วย ด้านจิตใจที่ตระหนักในคุณธรรม และความซื่อสัตย์สุจริต และมีความรอบรู้ที่เหมาะสม ด้านการกระทำหรือแนวทางการดำเนินชีวิต ซึ่งเน้นความอดทน ความเพียร สติ ปัญญาและความรอบคอบ

3. นัยสำคัญ

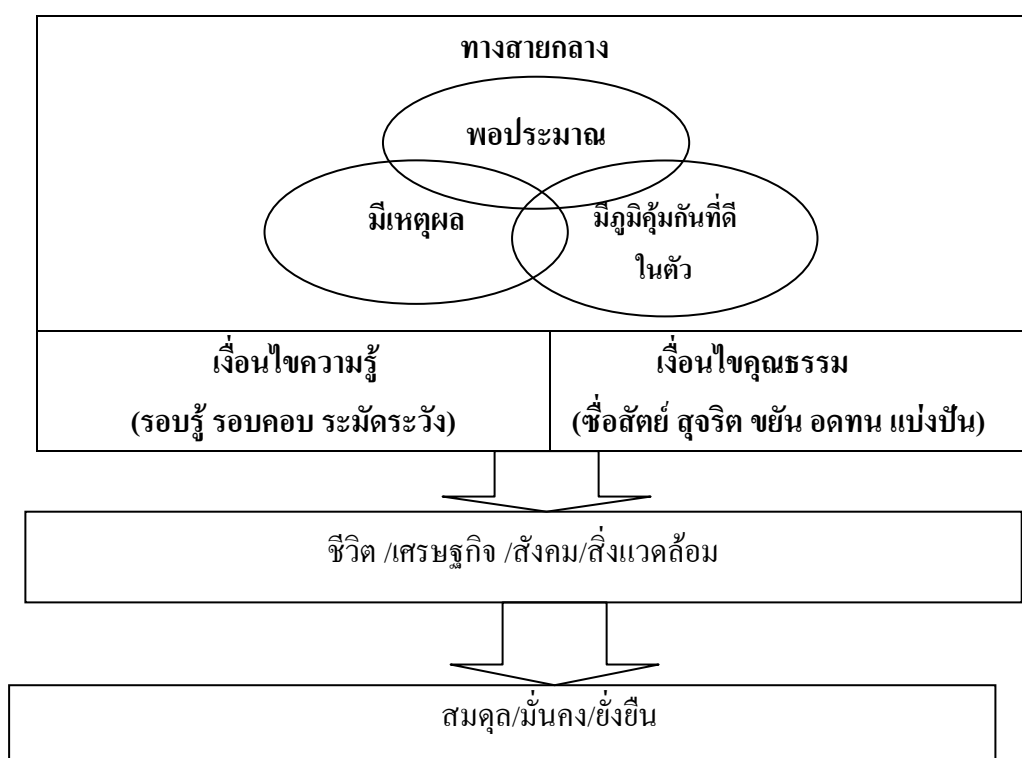
นัยสำคัญของแนวคิดระบบเศรษฐกิจพอเพียง มีองค์ประกอบหลัก 3 ประการ คือ

3.1 เป็นระบบเศรษฐกิจที่ยึดหลักการ “ตนเป็นที่พึ่งแห่งตน” โดยมุ่งที่การผลิตพืชผลให้เพียงพอกับความต้องการบริโภคในครัวเรือนเป็นอันดับแรก เมื่อเหลือพอจากการบริโภคแล้วจึงคำนึงถึงการผลิตเพื่อการค้า ในสภาพการณ์เช่นนี้ เกษตรกรกลายเป็นผู้กำหนดหรือเป็นผู้กระทำต่อตลาด แทนที่ตลาดจะเป็นตัวกระทำหรือเป็นตัวกำหนดเกษตรกร หลักสำคัญคือการลดค่าใช้จ่าย โดยการสร้างสิ่งอุปโภค บริโภคในที่ดินของตนเอง เช่น ข้าว น้ำ ปลา ไข่ ไม้ผล พืชผัก ฯลฯ

3.2 เศรษฐกิจพอเพียงให้ความสำคัญกับการรวมกลุ่มของชาวบ้าน ทั้งนี้ กลุ่มหรือองค์กรชาวบ้านจะทำหน้าที่เป็นผู้ดำเนินกิจกรรมทางเศรษฐกิจต่างๆ ให้หลากหลาย ครอบคลุมทั้งการเกษตรแบบผสมผสาน หัตถกรรม การแปรรูปอาหาร การทำธุรกิจ การค้าขาย และการท่องเที่ยวระดับชุมชน ฯลฯ เมื่อองค์กรชาวบ้านเหล่านี้ได้รับการพัฒนาให้เข้มแข็งและมีเครือข่ายที่กว้างขวางมากขึ้นแล้ว เกษตรกรทั้งหมดในชุมชนก็จะได้รับการดูแลให้มีรายได้เพิ่มขึ้น รวมทั้งได้รับการแก้ไขปัญหาในทุกๆ ด้าน เมื่อเป็นเช่นนี้ เศรษฐกิจโดยรวมของประเทศก็จะสามารถเติบโตอย่างมีเสถียรภาพ ซึ่งหมายความว่า เศรษฐกิจ สามารถขยายตัวไปพร้อมๆ กับสภาพการณ์ด้านการกระจายรายได้ที่ดีขึ้น

3.3 เศรษฐกิจพอเพียงตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเมตตา ความเอื้ออาทร และความสามัคคีของสมาชิกในชุมชน ในการร่วมแรงร่วมใจเพื่อประกอบอาชีพต่างๆ ให้บรรลุผลสำเร็จประโยชน์ที่เกิดขึ้น จึงมิได้หมายถึงรายได้แต่เพียงมิติเดียว หากแต่ยังรวมถึงประโยชน์ในมิติอื่นๆ ด้วย ได้แก่ การสร้างความมั่นคงให้กับสถาบันชุมชนความสามารถในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนบนพื้นฐานของภูมิปัญญาท้องถิ่น รวมทั้งการรักษาไว้ซึ่งขนบธรรมเนียมประเพณีที่ดีงามของไทยให้คงอยู่ตลอดไป จากปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงทั้งหมดสามารถนำเสนอเป็นรูปได้ดังนี้

ภาพที่ 2.1 สรุปปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง

ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชนในทุกระดับตั้งแต่ระดับครอบครัว ระดับชุมชน จนถึงระดับรัฐ ทั้งในการพัฒนาและบริหารประเทศให้ดำเนินไปในทางสายกลาง โดยเฉพาะการพัฒนาเศรษฐกิจ เพื่อให้ก้าวทันต่อโลกยุคโลกาภิวัตน์ และไม่ตกเป็นเหยื่อของโลกาภิวัตน์ จุดหมายของการพัฒนาตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงก็คือ การพัฒนาที่มุ่งไปสู่ความสมดุล มั่นคง และยั่งยืน พร้อมต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกด้านทั้งทางด้านชีวิต เศรษฐกิจ สังคม สิ่งแวดล้อม ความรู้ วิทยาการ และเทคโนโลยี ความพอเพียงประกอบไปด้วยคุณลักษณะ 3 ประการที่สัมพันธ์ซึ่งกันและกันคือ ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี ทั้งนี้ การตัดสินใจ การดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการบริหารจัดการให้เป็นไปในทางสายกลาง อยู่ในระดับพอเพียงนั้น ต้องอาศัยเงื่อนไขของความรู้และเงื่อนไขของคุณธรรมเป็นพื้นฐาน เงื่อนไขของความรู้ ได้แก่ ความรอบรู้ในวิชาการ ประสบการณ์ หรือองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องอย่างรอบด้าน มีความรอบคอบที่จะนำความรู้มาพิจารณาอย่างเป็นบูรณาการ เพื่อประกอบการวางแผนและการนำไปสู่การปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง เงื่อนไขของคุณธรรม ได้แก่ การมีความซื่อสัตย์สุจริต มีความขยัน อดทน มีความเพียร มีสติ มีปัญญา แบ่งปัน ดำเนินชีวิตไปในทางที่ไม่โลภ ไม่ตระหนี่

แนวทางในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่าปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญาที่ชี้ถึงแนวทางการดำรงอยู่และปฏิบัติตนของประชาชน ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงจึงเป็นสิ่งที่สมควรน้อมนำมาเป็นวิถีของการดำเนินชีวิตของบุคคล และปรับไปใช้กับสังคมในระดับต่าง ๆ ตลอดทั้งกิจกรรมของชีวิตและสังคมในด้านต่าง ๆ

แนวทางในการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยทั่วไป

ได้มีท่านผู้รู้และนักวิชาการ (คณะกรรมการขับเคลื่อนเศรษฐกิจพอเพียง, 2547) ได้เสนอแนะแนวทางการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตและกิจกรรมของสังคมเอาไว้ ดังเช่น ได้เสนอว่า ในแง่ของบุคคล บุคคลสามารถเรียนรู้อย่างเข้าถึง เข้าใจ และตระหนักในคุณค่า จนกระทั่งนำมาใช้ในฐานะที่เป็นวิถีชีวิตของตนได้ใน 3 ระดับ คือ ระดับจิตสำนึก ระดับปฏิบัติ และระดับปฏิเวธ คือ ผลที่เกิดจากการปฏิบัติ

ระดับจิตสำนึกเกิดขึ้นจากการที่สมาชิกในชุมชนแต่ละคนตระหนักถึงความสุขและความพอใจในการใช้ชีวิตอย่างพอดีมีความสัน โดยและรู้สึกถึงความพอเพียง คือ ดำเนินชีวิตอย่างสมถะ ประกอบสัมมาอาชีพ หาเลี้ยงตนเองได้อย่างถูกต้อง ไม่ให้อวดอยากหรือโลภแล้วดักดวงหรือเบียดเบียนผู้อื่นจนเกินความจำเป็น แต่คิดเผื่อแบ่งปันไปยังสมาชิกคนอื่น ๆ ในชุมชนด้วย โดยยึดมั่น

หลักการ 3 ประการ คือ การใช้ชีวิตบนพื้นฐานของการรู้จักตน การคิดพึ่งพาตนเองและพึ่งพาซึ่งกันและกัน และการใช้ชีวิตอย่างพอเพียง

ระดับปฏิบัติ แบ่งได้เป็น 4 ขั้นตอน คือ พึ่งตนเองได้ อยู่ได้อย่างพอเพียง อยู่ร่วมกันอย่างเอื้ออาทร และอยู่ดียิ่งขึ้นด้วยการเรียนรู้

ระดับปฏิเวธ คือ ผลที่เกิดขึ้นจากการปฏิบัติ เป็นการให้สมาชิกในแต่ละชุมชนได้พัฒนาชีวิตของตนเองให้ดีขึ้น โดยเริ่มที่การพัฒนาจิตใจให้เกิดความพอเพียงในทุกระดับของการดำเนินชีวิต ทั้งในระดับครอบครัว ชุมชน และขยายผลไปถึงระดับสังคมหรือประเทศ (กรมการพัฒนาชุมชน, 2548)

สำหรับการประยุกต์ใช้ในระดับสังคม ได้กล่าวมาข้างแล้วว่าสามารถประยุกต์ได้ในทุกระดับของสังคม กล่าวคือ ทั้งในระดับครอบครัว ระดับชุมชน และระดับรัฐหรือประเทศ

1. ระดับครอบครัว มีแนวทางดังต่อไปนี้

1.1 สามารถให้ตนเป็นที่พึ่งแห่งตนใน 5 ด้าน ได้แก่ จิตใจ สังคม เทคโนโลยี และทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.2 รู้จักพอและไม่เบียดเบียนผู้อื่น

1.3 พยายามพัฒนาตนเองเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งและความชำนาญ

1.4 มีความสุขและความพึงพอใจกับชีวิตที่พอเพียงยึดเส้นทางสายกลางในการดำรงชีวิต

2. ระดับชุมชน มีแนวทางดังต่อไปนี้

2.1 มีการรวมกลุ่มเพื่อประโยชน์ส่วนรวม โดยอาศัยภูมิปัญญาและความสามารถของตนและชุมชน

2.2 มีความเอื้ออาทรระหว่างสมาชิกชุมชนเพื่อให้เกิดพลังทางสังคม

2.3 เกิดการพัฒนาไปสู่เครือข่ายทั้งภายในชุมชนและระหว่างชุมชนต่าง ๆ

3. ระดับรัฐหรือระดับประเทศ มีแนวทางดังนี้

3.1 ชุมชนและสังคมหลาย ๆ แห่งเกิดการร่วมมือกันพัฒนาตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง

3.2 มีการวางรากฐานของประเทศให้มีความพอเพียงและพร้อมก่อน จึงค่อยมีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศให้เจริญขึ้นเป็นลำดับต่อไป (สุเมธ ดันติเวชกุล, 2549)

นอกจากนั้น ยังสามารถประยุกต์ใช้กับทุกประเภทของภาคเศรษฐกิจด้วย โดยเฉพาะในภาคธุรกิจและอุตสาหกรรม ดังจะเห็นได้จากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่

ปรากฏทั้งในเอกสารทางราชการ และตัวอย่างที่ทรงดำเนินงาน (วิระ สำเนียงแจ่ม, 2549) ซึ่งสามารถสรุปแนวทางได้ดังนี้

1. ใช้เทคโนโลยีที่ถูกหลักวิชาการแต่มีราคาถูกลง
2. ใช้ทรัพยากรทุกชนิดอย่างประหยัดและมีคุณภาพสูง
3. เน้นการจ้างงานเป็นหลักสำคัญโดยไม่นำเทคโนโลยีมาทดแทนแรงงานยกเว้นในกรณีที่จำเป็น
4. มีขนาดการผลิตที่สอดคล้องกับความสามารถในการบริหารจัดการ
5. ไม่โลภมากเกินไปและไม่เน้นกำไรระยะสั้นเป็นหลัก
6. ซื่อสัตย์สุจริตในการประกอบการ และไม่เอาเปรียบผู้บริโภค ไม่เอาเปรียบแรงงาน หรือลูกค้า ตลอดจนไม่เอาเปรียบผู้จำหน่ายวัตถุดิบ
7. เน้นการกระจายความเสี่ยง จากการมีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย และ/หรือมีความสามารถในการปรับเปลี่ยนผลิตภัณฑ์ได้
8. เน้นการบริหารความเสี่ยงต่ำ โดยเฉพาะไม่ก่อหนี้จนเกินความสามารถในการบริหารจัดการ
9. เน้นการใช้วัตถุดิบภายในท้องถิ่น และตอบสนองตลาดในท้องถิ่น ภูมิภาค ภายในประเทศและตลาดต่างประเทศเป็นลำดับ

การประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงกับภาคการเกษตร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราชทรงห่วงใยชีวิต และความเป็นอยู่ของพสกนิกรของพระองค์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในยามพระองค์ท่านเสด็จพระราชดำเนินไปในท้องถิ่นชนบท พระองค์จะทรงเน้นในเรื่องเกี่ยวกับ “แหล่งน้ำ” การทำเรื่องสวนไร่นาเป็นสำคัญ เพราะพระองค์ทรงทราบว่า “ธรรมชาติ” ของประเทศและความเจริญผาสุก และเหมาะสมกับประชาชนคนไทยนั้น คือ การทำการเกษตร ซึ่งพระองค์ท่านได้ทรงริเริ่มโครงการในพระราชดำริเพื่อเป็นแบบอย่างให้ปวงชนชาวไทยได้ศึกษาขึ้นโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวังมดลชัยพัฒนา อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสระบุรี ดำเนินงานโดยมูลนิธิชัยพัฒนาร่วมกับกรมวิชาการเกษตรภายใต้ “ทฤษฎีใหม่” อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (วิรัตน์ คุณสิทธิ, 2542)

เหตุผลที่มาของรูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานแนวทางการพัฒนาการเกษตร “ทฤษฎีใหม่” เมื่อปี พ.ศ. 2532 ตามความเห็นที่ทรงคิดและคำนวณตามหลักวิชาการว่า เป็นสิ่งที่เกษตรกรหรือชาวนาควรปฏิบัติ เพื่อแก้ไขปัญหาระบบการเกษตรที่เกิดขึ้นประจำ โดยเฉพาะเกษตรกรในประเทศไทยมี 2 ปัญหาที่สำคัญ คือ

1. ปัญหาภัยแล้งจากการขาดแคลนน้ำที่เกษตรกรรมไทยกว่า 70%อยู่นอกเขตชลประทาน ทำให้เกษตรกรต้องอาศัยแหล่งน้ำจากธรรมชาติเพียงอย่างเดียวทำให้เสียดุลระบบนิเวศซึ่งการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ ได้มีการวิเคราะห์ความต้องการใช้น้ำในฤดูแล้ง ประมาณ 1,000 ลูกบาศก์เมตรต่อ 1 ไร่ ดังนั้นหากต้องการปลูกข้าว 5 ไร่ และพืชผักผลไม้ 5 ไร่ จึงต้องมีน้ำเพื่อใช้ 10,000 ลูกบาศก์เมตร

2. ความไม่มั่นคงทางด้านอาหารของเกษตรกร ดังนั้นการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ จึงเน้นให้มีการผลิตข้าวไว้ใช้ในการบริโภคได้ตลอดปีอย่างน้อย 5 ไร่ ก็จะสามารถดำรงชีพอยู่ได้ นอกเหนือจากการปลูกข้าวก็ได้มีการเสนอให้จัดสรรพื้นที่สำหรับทำการเพาะปลูกและเลี้ยงสัตว์อื่น ๆ เพื่อเป็นรายได้เสริมและลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ดังนั้น ในพื้นที่ที่ถือครองอยู่เฉลี่ย 10-15 ไร่ ควรมีการจัดสรรที่ดินออกเป็นสัดส่วนดังนี้

2.1 ร้อยละ 30 ของพื้นที่ ให้มีการขุดสระน้ำความจุประมาณ 10,000 ลูกบาศก์เมตรไว้ใช้ในช่วงฤดูแล้ง และเพาะเลี้ยงสัตว์น้ำได้

2.2 ร้อยละ 30 ของพื้นที่ ใช้เพาะปลูกพืชผักสวนครัว หรือปลูกไม้ผลไม่ยืนต้นเศรษฐกิจ

2.3 ร้อยละ 30 ของพื้นที่ ใช้ในการทำนาหรือปลูกข้าว เพื่อสร้างความมั่นคงในด้านอาหาร

2.4 ร้อยละ 10 ของพื้นที่ เป็นบริเวณที่อยู่อาศัย

โดยสรุปแล้ว การเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ จึงนับได้ว่าเป็น ระบบเกษตรที่เน้นการจัดสรรพื้นที่ การจัดการทรัพยากรน้ำในไร่นา เพื่อสร้างผลผลิตอาหารที่พอเพียงและเพื่อการผลิตที่หลากหลาย สำหรับเป็นแหล่งรายได้ที่มั่นคงแก่ครัวเรือนเกษตรกร ตลอดจนเป็นการแก้ไขปัญหาความยากจน และขาดแคลนทรัพยากรให้บรรเทาลง จนกระทั่งพัฒนาถึงขั้นที่เกษตรกรสามารถพึ่งตนเองได้ แนวทางดังกล่าว เป็นแนวการบริหารงานพัฒนาการเกษตรแนวใหม่ที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงพระราชดำริขึ้น ซึ่งภาครัฐและเอกชนได้ยึดหลักการในการพัฒนาต่อมา

การพัฒนาเกษตรทฤษฎีใหม่ในประเทศไทย

จากพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ต่อโครงการพัฒนาพื้นที่บริเวณวัดมงคลชัย ตำบลเขาหินพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี โดยมูลนิธิชัยพัฒนา สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร) กรมวิชาการเกษตร และหน่วยราชการอื่น ๆ และมีวัดมงคลชัยพัฒนาเป็นแกนกลางในการประสานงานพัฒนา และได้เริ่มทำการจัดแบ่งพื้นที่เพื่อทำการเกษตรทฤษฎีใหม่ เริ่มต้นดำเนินการในปี 2532 โดยใช้เป็นพื้นที่

สำหรับการศึกษาและพัฒนารูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ ภายหลังจากที่ดำเนินการจนประสบความสำเร็จ สามารถพลิกฟื้นความอุดมสมบูรณ์ของดิน และเพิ่มผลผลิตเฉลี่ยต่อไร่ให้เพิ่มขึ้น โดยมีต้นทุนลดลง ทั้งยังมีการผลิตอาหารในไร่นาเพื่อใช้ในครัวเรือนเพิ่มมากขึ้น จึงได้มีการขยายผลสู่พื้นที่ในไร่นาของเกษตรกรรอบโครงการและเกษตรกรในพื้นที่อื่น ๆ ต่อจากนั้นในปี 2536 ได้มีการดำเนินการอีก 1 โครงการ คือ ที่บ้านแดนสามัคคี ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ (สุนทร กุลวัฒนารพงศ์, 2544)

รูปแบบการผลิตทางการเกษตรทฤษฎีใหม่

รูปแบบการผลิตทางการเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นรูปแบบการผลิตที่เพิ่งมีการนำเสนอในประเทศไทย ดังนั้นจึงยังไม่มีการพัฒนาในรูปแบบย่อย ๆ อย่างชัดเจน ส่วนใหญ่จะดำเนินการไปโดยยึดหลักการโดยทั่วไปเป็นหลัก อย่างไรก็ตามแนวทฤษฎีใหม่ไปประยุกต์ใช้ ก็อาจจะทำให้เกิดรูปแบบที่มีลักษณะเฉพาะ เหมาะสมกับพื้นที่ได้ในอนาคต เช่น อาจจะไม่ต้องใช้สระในสัดส่วนเท่ากับที่กำหนดไป

ข้อเด่นของการเกษตรทฤษฎีใหม่สรุปได้ 5 ประการคือ

1. เป็นแนวทางที่เน้นถึงวัตถุประสงค์ด้านความมั่นคงทางด้านอาหารภายในครัวเรือน
2. เป็นแนวทางที่เน้นการจัดการทรัพยากรน้ำในระดับไร่นา
3. เป็นแนวทางที่ไม่ยึดติดกับเทคนิคเฉพาะในการจัดการการผลิตในไร่นา
4. เป็นแนวทางที่เสนอแนวทางปฏิบัติได้อย่างเป็นลำดับขั้นตอน
5. เป็นแนวทางที่เน้นกลุ่มเกษตรกรเป้าหมายชัดเจน

นอกจากนี้ คือ การระบุกลุ่มเป้าหมายที่ชัดเจนว่าเป็นครัวเรือนเกษตรกร ที่อยู่นอกเขตชลประทานที่มีพื้นที่ถือครอง 10-15 ไร่ อย่างไรก็ตามก็เลือกกลุ่มเกษตรกรที่มีที่ดินทำกินน้อยกว่า 10 ไร่รวมถึงเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินทำกิน ยังมีใช้กลุ่มเป้าหมายหลักของการเกษตรทฤษฎีใหม่ ความท้าทายของการพัฒนาการเกษตรและการพัฒนาชนบทในอนาคตคือ การพยายามปรับปรุงหรือดัดแปลงการเกษตรทฤษฎีใหม่ เพื่อพัฒนากลุ่มเกษตรกรที่ยากจนที่สุดในสังคมไทย

คุณลักษณะที่ดีของทฤษฎีใหม่

ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2541 : 9-21) กล่าวถึงทฤษฎีใหม่ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่าเป็นพระราชดำริที่มีความยิ่งใหญ่ทางความคิด 9 ประการหรือ“นพลักษณ์ของทฤษฎีใหม่” คือ

1. หลากหลาย (Multiple Diverse) เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นเพดานความคิดตะวันตก ซึ่งมีอิทธิพลต่อทฤษฎีและวิธีการปฏิบัติทางการพัฒนา โดยที่ความคิดแบบตะวันตกมีลักษณะเป็นเอกนิยมและทวินิยม แต่พระราชดำริทฤษฎีใหม่มีลักษณะเป็นพหุนิยมทั้งในแง่การคิดและการกระทำของโลกของเราโดยธรรมชาติมีลักษณะเป็นพหุนิยม ซึ่งต้องการหลักและวิธีคิดแบบหลากหลาย ใช้วิธี

หลายวิธี สำหรับกลุ่มคนและกลุ่มปัญหาที่มีความหลากหลาย จะทำให้เราข้ามพ้นวังวนของเอกนิยม และทวินิยมไปได้ ในอดีตเรามักคิดแก้ปัญหาเกือบทุกเรื่องด้วยหลักและวิธีคิดแบบเอกนิยมหรือไม่ก็ทวินิยม เช่นการเกษตรของเรามักแนะนำให้ปรับเปลี่ยนที่นาเป็นพืชไร่ และคิดว่าการพัฒนาเศรษฐกิจคือการปรับเปลี่ยนจากเกษตรกรรมเป็นอุตสาหกรรม นี่เป็นหลักคิดแบบทวินิยม

2. ร่วมนำ (Co-existing) เป็นแนวคิดที่ก้าวพ้นเพดานความคิดแบบวิภาษวิธี ทฤษฎีใหม่ต่างไปจากแนวคิดดังกล่าวตรงที่ว่าทฤษฎีใหม่ยอมรับการดำรงอยู่ของสิ่งที่แตกต่างกัน เช่น เกษตรกรรมพึ่งตนเอง ดำรงอยู่ร่วมกับการผลิตทางเกษตรอุตสาหกรรมหรืออุตสาหกรรมที่ใช้เทคโนโลยีสูงหรืออุตสาหกรรมประเภทบริการได้ โดยไม่จำเป็นต้องมีการเปลี่ยนแปลงจากลักษณะเกษตรพอเพียงไปเป็นการผลิตรูปแบบอื่น พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีตรรกของการพึ่งพิงอิงกัน (Interdependence) ที่มีจริยธรรมของความสามัคคีมีเมตตาแก่กัน การพึ่งพิงอิงกันต่างจากการพึ่งพาอาศัยตรงที่ การพึ่งพิงอิงกันเห็นความเป็นไปได้ของการอยู่ร่วมกันอย่างสันติของสิ่งที่ขัดแย้งแตกต่างกัน สามารถแบ่งปันกันได้

3. คิด-ทำ (Thinking-Doing) เป็นแนวคิดที่ปฏิบัติได้ ทำให้เห็นจริงได้ จึงเป็นทฤษฎีที่ฝึกประสบการณ์เป็นเนื้อเดียวกับการปฏิบัติมิใช่เป็นเพียงเพื่อทฤษฎีลอย ๆ ปฏิบัติไม่ได้ นอกจากนั้นยังมีการแนะนำให้มีการปฏิบัติอย่างเป็นขั้นตอนจากขั้นต้น (พื้นฐาน) ไปสู่ขั้นก้าวหน้า ซึ่งแบ่งออกเป็นขั้นที่สองและขั้นที่สาม

4. เรียบง่าย (Simple) เป็นทฤษฎีที่มีความง่ายไม่ซับซ้อน เข้าใจง่ายจึงมีพลังสูง คนทั่วไปทุกระดับสามารถเข้าใจ เข้าถึงและนำไปทำให้เห็นผลจริงได้

5. ผสานทุกส่วน (Integrating) เป็นทฤษฎีที่นำประสบการณ์ของไทยและลักษณะสภาพแวดล้อม ลมฟ้าอากาศ การเปลี่ยนแปลงทางฤดูกาล วิถีชีวิต ฐานะทางเศรษฐกิจ สถานการณ์เฉพาะหน้าและอนาคต ตลอดจนลักษณะเด่นของชีวิตความเป็นอยู่และการผลิตของไทย ซึ่งเป็นประเทศผลิตธัญญาหารและมีส่วนเกินทางการผลิตธัญญาหารมารวมกันขึ้นเป็นทฤษฎีใหม่ ทั้งนี้โดยเน้นความสำคัญของน้ำที่มีต่อชีวิตเป็นพิเศษ

6. ควรแก่สถานการณ์ (Timely) เป็นแนวคิดที่สมสมัยและได้จังหวะเวลาที่เหมาะสมในการเตือนให้ผู้มีบทบาททางการจัดทำแลดำเนินการตามนโยบายและแผนการพัฒนาให้มีสติและความระมัดระวังในการกำหนดนโยบายและแผนพัฒนาประเทศ

7. องค์กรรวมรอบด้าน (Holistic) เป็นแนวคิดที่แผ่กว้างซึ่งปรัชญาในการดำรงชีพและดำรงชาติด้วย มิใช่เป็นแต่เพียงทฤษฎีทางเศรษฐกิจหรือด้านหนึ่งด้านใด โดยเฉพาะ หากเป็นทฤษฎีแบบองค์รวม (Holistic Theory) เพราะมีหลายมิติทั้งด้านเศรษฐกิจวัฒนธรรม และปรัชญาการดำรงชีวิต

อีกทั้งยังมีผลในการส่งเสริมจริยธรรม (Ethics) แห่งความพอและความพอเพียงอีกด้วย (Enough และ Subsistence)

8. บันดาลใจ (Inspiring) เป็นแนวคิดที่มีพลังในการกระตุ้นให้ผู้ยากไร้มีพลัง เข้าใจถึงความเป็นจริง ไม่มีปมด้อยหรือท้อแท้ ท้อถอยในโชคชะตา เพราะผู้ปฏิบัติสามารถมีความสุขได้ตามอัธยาศัย และเข้าใจหลักของสันโดษ ไม่ถูกมองหรือทับถมว่า เป็นผู้ด้อยพัฒนาหรือมีปัญหาเป็นขวากหนามของการพัฒนา

9. ไม่ใฝ่อุดมการณ์-เป็นการสากล (Universal) เป็นแนวคิดที่ปลอดภัยจากการเมืองผลประโยชน์ และอุดมการณ์ จึงเป็นทฤษฎีใหม่ที่มีความเป็นสากล สามารถนำไปใช้ได้โดยปราศจากข้อข้องใจด้านการเมือง ย่อมเป็นผลดีต่อประเทศที่มีปัญหาล้ายกับประเทศไทย ทั้งในเอเชีย ลาตินอเมริกา แอฟริกา หรือแม้แต่ในโลกตะวันตก

ถือเป็นตัวอย่างได้ว่าแนวคิดเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นรูปธรรมของการประยุกต์ใช้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เห็นเด่นชัดที่สุด เนื่องจากเกษตรทฤษฎีใหม่เป็นทฤษฎีปฏิบัติที่ไม่ซับซ้อน คนทั่วไปสามารถเข้าใจได้ และนำไปทำให้เห็นผลจริงได้ เนื่องจากแนวพระราชดำริเกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่ จะเปิดโอกาสให้เกษตรกรประยุกต์ใช้ความรู้ภูมิปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในแต่ละท้องถิ่น โดยเน้นการผสมผสานการจัดการแบบท้องถิ่นและภูมิปัญญาดั้งเดิมกับเทคโนโลยีสมัยใหม่และที่สำคัญ คือ เน้นการประยุกต์ใช้ที่มีความยืดหยุ่นปรับปรุงได้อย่างมีเหตุผล

จะเห็นได้ว่า ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถนำมาประยุกต์ใช้ในวิถีชีวิตได้ในหลายแง่และหลายระดับของ ชีวิต เศรษฐกิจ และสังคม ที่สำคัญ คือ จะต้องเริ่มต้นจากระดับของชีวิตบุคคล หรือครอบครัวก่อน จึงค่อยปรับไปสู่สังคมในระดับที่สูงขึ้น หรือในภาคเศรษฐกิจและสังคมภาคอื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาคเกษตร หรือภาคธุรกิจ หรืออุตสาหกรรม ตลอดจนทั้งในภาคการเมืองก็ตาม

แนวคิดและทฤษฎีในงานพัฒนา อันเกิดจากพระอัจฉริยภาพของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

วรเดช จันทรร และคนอื่น ๆ (2551 : 19-29) ได้วิเคราะห์พระราชกรณียกิจในการทรงงานตามโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริและพระราชดำริสโนวโรกาสต่าง ๆ ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช มีความเห็นว่า พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงค้นคิด ดัดแปลง ปรับปรุง และพัฒนางานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จนไปสู่ความสำเร็จ และการพัฒนาที่ยั่งยืน ทฤษฎีและแนวคิดในการพัฒนาครอบคลุมทั้งด้าน น้ำ ดิน ป่า

และการเกษตร ซึ่งแฝงไว้ด้วยหลักปรัชญาที่ลึกซึ้งของเศรษฐกิจพอเพียง ครอบคลุมทั้งด้าน ความพอประมาณ ความมีเหตุผล การมีระบบภูมิคุ้มกันในตัวที่ดี การดำเนินการที่ต้องอาศัยทั้ง ความรอบรู้ ความรอบคอบ และความระมัดระวัง จิตสำนึกในคุณธรรม ความซื่อสัตย์สุจริต ความอดทน ความเพียร มีสติปัญญา เพื่อการพัฒนาที่สมดุล และยั่งยืน

การพัฒนาในภาพรวมทั้งหมด เป็นไปภายใต้ หลักการทรงงานใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงยึดทางสายกลาง สามารถปฏิบัติได้จริง มุ่งคิดค้นแนวทาง พัฒนาเพื่อมุ่งสู่ประโยชน์ต่อประชาชนสูงสุด ซึ่งถือได้ว่าเป็นแนวคิดและทฤษฎีเชิงบูรณาการ

หลักการทรงงานที่สามารถรวบรวมได้ (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อ ประสานงานโครงการอันเนื่องพระราชดำริ, 2550 : 3-32) ได้แก่

1. ศึกษาข้อมูลอย่างเป็นระบบ
2. ระเบิดจากข้างใน หมายถึง การสร้างความเข้มแข็งให้คนในชุมชนมีสภาพพร้อมที่ รับการพัฒนาเสียก่อน แล้วจึงค่อยออกมาสู่สังคมภายนอก
3. การแก้ปัญหาจะเริ่มจากจุดเล็ก (Micro) ปัญหาเฉพาะหน้าที่คนมักจะมองข้าม
4. ทำตามลำดับขั้น โดยสร้างพื้นฐาน คือ ความพอมี พอกิน พอใช้ของประชาชนใน เบื้องต้นก่อน
5. ภูมิสังคม มีการคำนึงถึงสภาพภูมิประเทศ และสังคมวิทยา เกี่ยวกับลักษณะนิสัยใจ คอ วัฒนธรรมประเพณีในแต่ละท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน
6. คิดอย่างองค์รวม (holistic) หรือมองการพัฒนาอย่างครบวงจร
7. ไม่ติดตำรา ไม่ผูกมัดติดวิชาการและเทคโนโลยีที่ไม่เหมาะสมกับสภาพชีวิตความเป็นอยู่ที่แท้จริงของคนไทย
8. ประหยัด เรียบง่าย ได้ประโยชน์สูงสุด
9. ทำให้ง่าย ทำสิ่งที่ยากให้กลายเป็นง่าย ทำสิ่งที่สลับซับซ้อนให้เข้าใจ ง่าย
10. การมีส่วนร่วม ต้องทำให้กว้างขวางหนักแน่น รู้จักรับฟังการวิพากษ์วิจารณ์อย่าง ฉลาด เพื่อ “ การระดมสติปัญญาและประสบการณ์อันหลากหลาย มาอำนวยการปฏิบัติบริหาร งานให้ประสบความสำเร็จที่สมบูรณ์...”
11. ระลึกถึงประโยชน์ส่วนรวม “ให้เพื่อส่วนรวม....เพื่อตัวเองสามารถที่จะมีส่วนรวม ที่จะอาศัยได้...”
12. บริการแบบเบ็ดเสร็จรวมที่จุดเดียว เพื่อประโยชน์ต่อประชาชนที่จะมาขอใช้ บริการจะประหยัดเวลา และค่าใช้จ่าย

13. ทรงใช้ธรรมชาติช่วยธรรมชาติ เช่น การปลูกป่า โดยไม่ต้องปลูก ปล่อยให้ธรรมชาติช่วยในการฟื้นฟูธรรมชาติ

14. ใช้ธรรมปราบอธรรม เช่น การนำน้ำดี ขับไล่น้ำเสีย หรือ เจือจางน้ำเสียให้กลายเป็นน้ำดี ตามจังหวะการขึ้นลงตามธรรมชาติของน้ำ

15. ปลูกป่าในใจคน การฟื้นฟูทรัพยากรธรรมชาติให้กลับคืนมาจะต้องปลูกจิตสำนึกในการรักผืนป่าให้แก่ประชาชนเสียก่อน

16. ขาดทุน คือ กำไร (Our loss is our gain) การให้ และการเสียสละ เป็นการกระทำอันมีผลกำไรคือ ความอยู่ดีมีสุขของราษฎร “...การเสีย คือการได้ ประเทศชาติก็จะก้าวหน้า และการที่คนอยู่ดีมีสุขนี้ เป็นการนับที่เป็นมูลค่าเงินไม่ได้...”

17. การพึ่งตนเองได้เป็นแนวทางการพัฒนาให้ประชาชนสามารถอยู่ในสังคมได้ตามสภาพแวดล้อม และสามารถพึ่งตนเองได้

18. พออยู่พอกิน เป็นแนวทางการช่วยเหลือให้พสกนิกร มีความกินดีอยู่ดี มีชีวิตอยู่ดีขึ้น “พออยู่พอกิน” ก่อน แล้วจึงขยับขยายให้มีจัดสมรรถนะที่ดีขึ้นต่อไป

19. มีความซื่อสัตย์ สุจริต จริงใจต่อกัน

20. ให้ทำงานอย่างมีความสุขร่วมกัน ในการทำประโยชน์ให้ผู้อื่น

21. มีความเพียร ทำงานโดยไม่ย่อท้อ มุ่งมั่นพัฒนาบ้านเมืองให้ร่มเย็นเป็นสุข

22. รู้ รัก สามัคคี การจะทำสิ่งใด จะต้องรู้เสียก่อนถึงปัจจัยทั้งหมด รู้ถึงปัญหาและวิธีการแก้ปัญหา เมื่อรู้แล้วจะต้องมีความรักในการเข้าไปลงมือปฏิบัติ ก่อนจะลงมือปฏิบัติ ควรคำนึงเสมอว่า เราจะทำงานคนเดียวไม่ได้ ต้องมีความสามัคคีเป็นหมู่คณะจึงจะมีพลัง แก้ไขปัญหาให้ลุล่วงไปได้

และในพระราชดำริเกี่ยวกับการพัฒนาเพื่อพึ่งตนเองของเกษตรกร คณะวิจัยได้พบว่า พระองค์ทรงมีพระราชดำริเชิงแนวคิดและทฤษฎีที่ทรงคุณค่า (วรเดช จันทรศร และคนอื่น ๆ, 2550 : 24-25) ดังนี้

1. ทรงยึดหลัก ไม่ใช่วิธีการสั่งการให้เกษตรกรปฏิบัติตาม เพราะไม่อาจช่วยให้เกษตรกรพึ่งตนเองได้ เนื่องจากการปฏิบัติตนที่ไม่ได้เกิดจากความรู้สึกต้องการ (felt need) หรือความพึงพอใจอย่างแท้จริง

2. ทรงเน้นให้พึ่งตนเอง และช่วยเหลือตนเองเป็นหลักสำคัญ ทรงกระตุ้นให้เกษตรกรคิดหาช่องทางที่จะช่วยตนเอง พึ่งตนเองโดยไม่มีการบังคับ การแสวงหาความร่วมมือจากภายนอกต้องกระทำ เมื่อจำเป็นจริงๆ ดังพระราชดำรัสที่ว่า

“คนทุกคน ไม่ว่าชาวกรุงหรือชาวชนบท ไม่ว่ามีการศึกษามากหรือน้อยอย่างไร ย่อมมีจิตใจเป็นอิสระ มีความคิดเห็น มีความพอใจ เป็นของตนเอง ไม่ชอบการบังคับ นอกจากนั้น ยังมีขนบธรรมเนียม มีแบบแผนเฉพาะเหล่ากันอีกด้วย ”

3. ทรงใช้หลักประชาธิปไตยในการดำเนินการ ในทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินไป ทรงเยี่ยมเยียนประชาชน และมีการร้องทุกข์ เกี่ยวกับปัญหาที่เกิดขึ้น หากเจ้าหน้าที่ทักท้วงสิ่งใด ทางวิชาการ กราบบังคมทูลแล้วก็ทรงรับฟังข้อสรุปอย่างเป็นกลาง หากสิ่งใดที่ปฏิบัติได้แต่ผลลัพธ์ อาจไม่คุ้มค่า ก็ทรงให้เปลี่ยนแปลงได้เสมอ

4. ทรงยึดหลักสภาพของท้องถิ่นทั้งด้านสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์ วัฒนธรรม และขนบธรรมเนียมประเพณีของแต่ละท้องถิ่นในแต่ละภูมิภาคของประเทศ มาเป็นแนวทางในการดำเนินงานดังที่ได้พระราชทานแนวคิดในเรื่องนี้ว่า

“...การพัฒนาจะต้องเป็นไปตามภูมิประเทศของภูมิศาสตร์ และภูมิประเทศทางสังคมวิทยา คือ นิสัยใจของของคนเราจะไปบังคับให้คนคิดอย่างอื่นไม่ได้ แต่ถ้าเราเข้าไปแล้วเราเข้าไปดูว่า เขาต้องการอะไรจริงๆ แล้วก็อธิบายให้เขาเข้าใจหลักการของการพัฒนานี้ก็จะเกิดประโยชน์อย่างยิ่ง...”

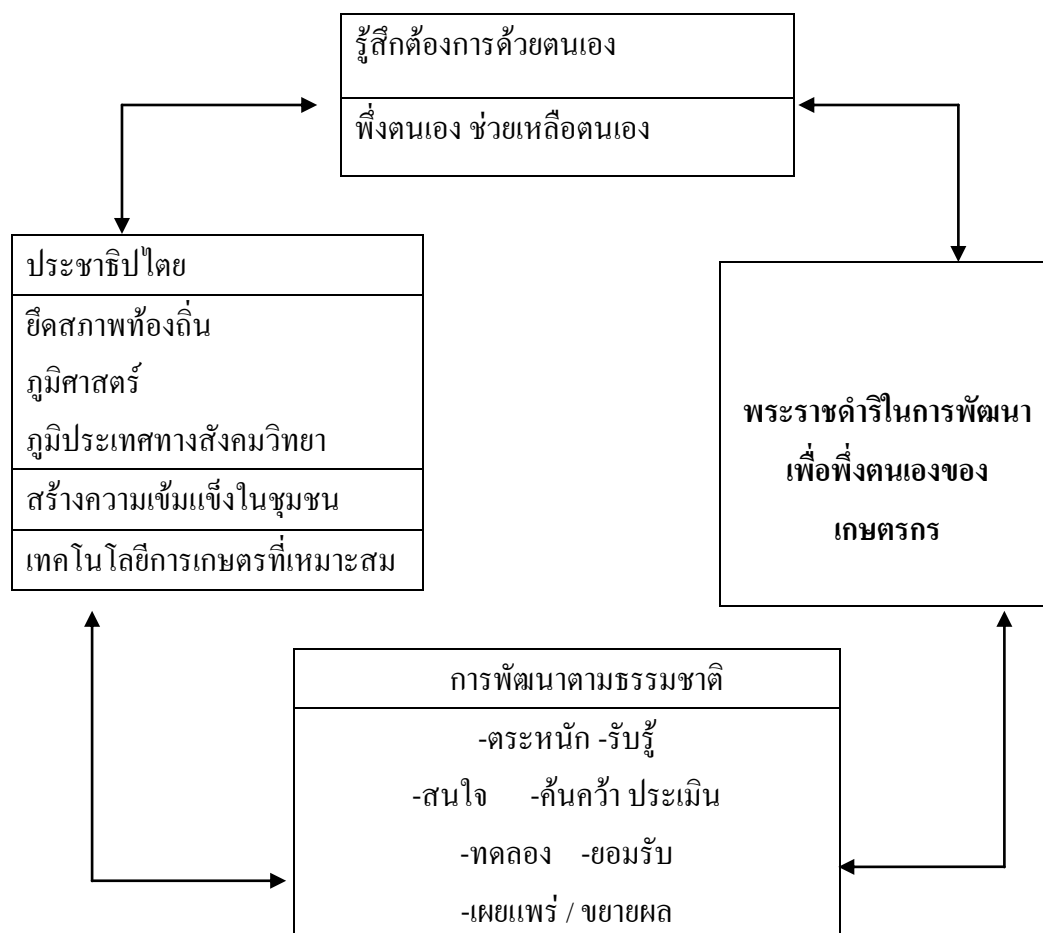
5. ทรงยึดหลักการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน ด้านการสร้างโครงสร้างพื้นฐานหลัก ที่จำเป็นต่อการผลิต อันจะเป็นรากฐานนำไปสู่การพึ่งตนเองได้ในระยะยาว

6. ทรงนำความรู้ในด้านเทคโนโลยีการเกษตรที่เหมาะสม เข้าไปถึงมือชาวชนบท อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง โดยเน้นเทคโนโลยีทางการผลิตที่ชาวบ้านสามารถรับไปและสามารถนำไปปฏิบัติ

7. ทรงปลูกฝังแนวพระราชดำริให้ประชาชนยอมรับไปปฏิบัติอย่างต่อเนื่อง ให้วงจรการพัฒนาดำเนินไปตามธรรมชาติ โดยใช้แนวทางดังนี้ (1) ทรงสร้างความตระหนักแก่ประชาชนให้รับรู้ (awareness) (2) ทรงสร้างความสนใจแก่ประชาชน (interest) เช่น การใช้ชื่อที่ชวนสนใจ น่าสนใจ ติดตามอยู่เสมอ เช่น โครงการแก่งลิงดิน โครงการน้ำสามรส โครงการแก้มลิง ฯลฯ (3) ทรงให้เวลาในการศึกษาหาข้อมูลต่างๆ เพื่อการประเมินค่าหรือประเมินผล (evaluate) (4) ทรงทดลอง (trial) เพื่อทดสอบว่า แนวพระราชดำริจะได้ผลหรือไม่ เมื่อได้ผลเป็นที่แน่ชัดจึงจะออกไปสู่สาธาณชนได้ เช่น ความสำเร็จของการทดลองปลูกหญ้าแฝกเพื่ออนุรักษ์ดินและน้ำ (5) ขึ้นการยอมรับ (adoption) เกิดเมื่อโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผ่านการทดลองและทดสอบเป็นเวลานาน จนเป็นแหล่งสาธิตให้ประชาชนสามารถเข้าไปศึกษาดูได้ถึงตัวอย่างของการสำเร็จ เป็นการพิสูจน์ได้ว่า ราษฎรได้รับผลดีต่อชีวิตและความเป็นอยู่ของตนได้อย่างไร และจะนำไปสู่การขยายผลได้อย่างไร

คณะผู้วิจัยชุดนี้ ยังได้สรุปให้เห็นเป็นขั้นตอนของการทรงนำพระราชดำริไปสู่ การดำเนินการในชีวิตจริงของเกษตรกร (วรเดช จันทรศร และคนอื่นๆ, 2550 : 28) ดังนี้ (ดูภาพที่ 2.2)

ภาพที่ 2.2 แสดงการนำพระราชดำริไปสู่การดำเนินการในชีวิตจริงของเกษตรกร

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม

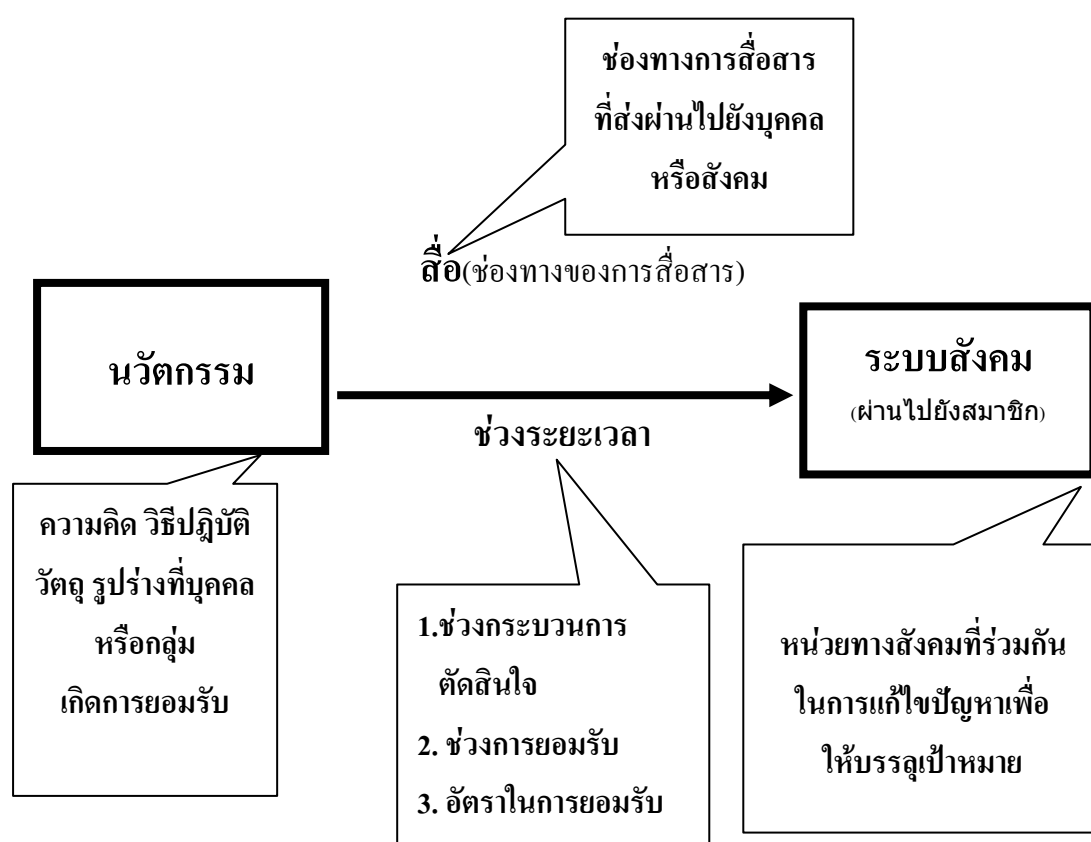
โรเจอร์ส(Rogers, 1983) เป็นบุคคลที่คิดค้นและได้พิสูจน์ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovation Theory: DOI) โดยทฤษฎีนี้เน้นความเชื่อว่าการเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรมเกิดขึ้นจากการแพร่กระจายของสิ่งใหม่ๆ จากสังคมหนึ่งไปยังอีกสังคมหนึ่ง หรือจากคนหนึ่งสู่อีกคนหนึ่งและสังคม หรือบุคคล นั้นรับเข้าไปใช้ จนกระทั่งกลายเป็นเรื่องปกติ หรือเป็นบรรทัดฐานของสังคมนั้นไป สิ่งใหม่ๆ นี้ คือ นวัตกรรม ซึ่งเป็นทั้งความรู้ ความคิด เทคนิควิธีการและเทคโนโลยีใหม่ๆ

ทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม เป็นทฤษฎีทางพฤติกรรมศาสตร์ที่สามารถนำมาใช้สำหรับเป็นแนวทางทำกิจกรรมการขับเคลื่อนชุมชน ซึ่งจะให้รายละเอียดแก่เราเกี่ยวกับรูปแบบของความคิดสร้างสรรค์สิ่งใหม่ การนำไปปฏิบัติ หรือเทคนิคในการทำให้นวัตกรรมนั้นมีการนำไปใช้

การแพร่กระจายนวัตกรรม (Diffusion of Innovation) คือ อะไร

การแพร่กระจายนวัตกรรม เป็นกระบวนการในการถ่ายทอดความคิด การปฏิบัติ ข่าวสาร หรือพฤติกรรมไปสู่ที่ต่างๆ จากบุคคลหรือกลุ่มบุคคลไปสู่กลุ่มบุคคลอื่นโดยกว้างขวาง จนเป็นผลให้เกิดการยอมรับความคิดและการปฏิบัติเหล่านั้นอันมีผลต่อ โครงสร้างและวัฒนธรรมและการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในที่สุด (Rogers, 2003 : 5)

ภาพที่ 2.3 แสดงองค์ประกอบของการแพร่กระจายนวัตกรรม

การแพร่กระจายจึงเป็นกระบวนการ ซึ่งนวัตกรรมถูกสื่อสารผ่านช่องทางในช่วงเวลาหนึ่งระหว่างสมาชิกต่างๆ ที่อยู่ในระบบสังคม (ดูรูปที่ 2.3 ประกอบ)

ตามความหมายข้างต้นจะเห็นว่ากระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรมนี้มีตัวแปรหรือองค์ประกอบหลัก ที่สำคัญ 4 ประการ (Four main element in the diffusion of innovations(Rogers, 2003 : 125) คือ

1. นวัตกรรม (Innovation)
2. การสื่อสารโดยผ่านสื่อทางใดทางหนึ่ง (Types of Communication)
3. ช่วงเวลาของการปรับตัวและยอมรับ (Time or Rate of Adoption)
4. ระบบสังคม (Social System)

1. นวัตกรรม (Innovation)

สำหรับนวัตกรรม (Innovation) นั้นเป็นความคิด การกระทำ หรือสิ่งของ ซึ่งบุคคลเห็นว่าเป็นของใหม่ ไม่ว่าสิ่งนั้นจะเป็นของใหม่นับตั้งแต่แรกพบหรือไม่ แต่ขึ้นอยู่กับการที่บุคคลรับรู้ว่าเป็นของใหม่ โดยความเห็นของบุคคลเอง จะเป็นเครื่องตัดสินการตอบสนองของบุคคลที่มีต่อสิ่งนั้น

ถ้าบุคคลเห็นว่าอะไรเป็นสิ่งที่ใหม่สำหรับตน สิ่งนั้นก็ป็นนวัตกรรม ซึ่งคำว่า “ใหม่” ตามความหมายของนวัตกรรมไม่ใช่ความคิด การกระทำ หรือสิ่งของใหม่จริง ๆ บุคคลอาจจะเคยได้ยินเกี่ยวกับนวัตกรรมมาก่อน แต่ยังไม่เกิดทัศนคติชอบหรือไม่ชอบนวัตกรรมนั้น หรือยังไม่เคยยอมรับหรือปฏิเสธนวัตกรรมนั้น (Rogers and Shoemaker, 1971 : 72) ตัวอย่างเช่น โทรศัพท์มือถือคือ นวัตกรรมในระหว่างปี 1990 ที่ปรับปรุงมาจากโทรศัพท์ธรรมดา ความคิดในการใช้โทรศัพท์ในการติดต่อ สื่อสารไม่ใช่สิ่งใหม่ แต่การใช้โทรศัพท์เคลื่อนที่ไร้สายนั้น เป็นสิ่งที่ดึงดูดความสนใจมาก และก็ใช้เวลาไม่นานเลยในการตอบรับและนำมาใช้ และโทรศัพท์เคลื่อนที่ ก็ได้กลายมาเป็นสิ่งปกติธรรมดาในสังคมไป

นวัตกรรมที่จะแพร่กระจายและเป็นที่ยอมรับของคนในสังคมนั้น โดยทั่วไปประกอบด้วยส่วนสำคัญ 2 ส่วน คือ ส่วนที่เป็นความคิดและส่วนที่เป็นวัตถุ นวัตกรรมใดจะถูกยอมรับหรือไม่นั้น นอกจากจะเกี่ยวกับตัวผู้รับ ระบบสังคม และรับการสื่อสารแล้ว ตัวของนวัตกรรมเองก็มีความสำคัญ

ลักษณะนวัตกรรมที่คนยอมรับได้ง่าย

นวัตกรรมที่ยอมรับได้ง่ายควรจะต้องมีลักษณะ 5 ประการ โดยนวัตกรรมที่มีลักษณะตรงกันข้ามกันกับ 5 ประการ ต่อไปนี้มักจะเป็นที่ยอมรับได้ยาก

1. ได้ประโยชน์มากกว่าสิ่งเดิมที่เข้ามาแทนที่ (Relative Advantage)
2. มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมในสังคมที่จะรับ (Compatibility)
3. ไม่มีความสลับซับซ้อนมากนัก (Complexity)
4. สามารถแบ่งทดลองใช้ครั้งละน้อย ๆ ได้ (Trialability)
5. สามารถมองเห็นหรือเข้าใจได้ง่าย (Observability)

1. ได้ประโยชน์มากกว่าสิ่งเดิมที่เข้ามาแทนที่ (Relative Advantage) นั่นคือ เมื่อเปรียบเทียบกับของเดิมแล้ว สิ่งที่เป็นนวัตกรรมจะต้องมีคุณสมบัติที่ดีกว่าของเดิม ตัวอย่างเช่น เมื่อเปรียบเทียบระหว่างโทรศัพท์มือถือกับโทรศัพท์ธรรมดา โดยทั่วไปไม่ว่าใครย่อมมองเห็นว่า โทรศัพท์มือถือเป็นทางเลือกที่ดีกว่าเมื่อเทียบกับโทรศัพท์ธรรมดา ความได้เปรียบของโทรศัพท์มือถือนั้นค่อนข้างเห็นได้ชัด โดยเฉพาะสำหรับคนที่ไม่เคยมี หรือไม่สามารถติดตั้งโทรศัพท์ธรรมดาได้ วิศวกรรมการของโทรศัพท์ที่ทำให้มีนวัตกรรมโทรศัพท์มือถือนั้น หมายถึงการที่เขาจะมีโทรศัพท์ใช้ แต่สำหรับคนที่ไม่มีโทรศัพท์ธรรมดาอยู่แล้ว โทรศัพท์มือถือ หมายถึง ความสะดวก ที่เขาสามารถจะนำโทรศัพท์ติดตัวไปได้ทุกหนทุกแห่งที่มีสัญญาณสื่อสารในตลอดเวลาที่องค์การใช้

2. มีความสอดคล้องกับวัฒนธรรมในสังคมที่จะรับ (Compatibility) หมายถึง การที่นวัตกรรมมีคุณภาพหรือคุณสมบัติที่สอดคล้องกับคุณค่า ประสพการณ์และความต้องการที่มีอยู่แล้วในตัวผู้รับนวัตกรรมนั้น ๆ ถ้าหากนวัตกรรมนั้นสามารถเข้ากันได้ดีกับสิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาก็มีโอกาสได้รับการยอมรับได้ง่ายขึ้น

3. มีความสลับซับซ้อนไม่มากนัก (Less complexity) หมายถึง ความรู้ที่ง่ายกว่าในการทำความเข้าใจหรือนำไปใช้ นวัตกรรมที่ง่ายต่อการเข้าใจและนำไปใช้ จะมีโอกาสที่จะถูกยอมรับและ นำไปใช้มากกว่า นวัตกรรมที่ยุ่งยากซับซ้อน โทรศัพท์มือถือนั้นไม่ยากต่อการเข้าใจและนำไปใช้ คนบางคนจะเรียนรู้ได้เร็วมากในการใช้ฟังก์ชันต่าง ๆ ของโทรศัพท์มือถือจนครบถ้วน ในขณะที่บางคนก็เลือกที่จะเรียนรู้ฟังก์ชันธรรมดา ผู้ที่ออกแบบโทรศัพท์มือถือจะพยายามเสนอเทคโนโลยีในโทรศัพท์เพื่อสามารถที่จะตอบสนองคนทั้ง 2 กลุ่ม

4. สามารถแบ่งทดลองครั้งละน้อย ๆ ได้ (Trialability) คือคุณสมบัติของนวัตกรรมที่จะทดลองใช้ก่อนได้ ถ้าไม่แน่ใจว่าตัวเองจะใช้โทรศัพท์มือถือไปตลอดชีวิตหรือไม่ ก็สามารถที่จะทดลองใช้ดูก่อนว่าชอบหรือไม่ แน่นอนว่าการทดลองใช้นั้นจะเป็นการยืมจากคนอื่น หรือซื้อเครื่องหนึ่ง เพื่อดูว่าใช้แล้วเป็นยังไง จึงค่อยตัดสินใจ นวัตกรรมที่สามารถทดลองใช้ก่อนได้ ย่อมมีแนวโน้มที่จะได้รับการยอมรับได้ง่ายกว่า

5. สามารถมองเห็นได้หรือเข้าใจได้ง่าย (Observability) คือ สามารถสังเกตเห็นการนำเอานวัตกรรมมาใช้ได้ หรือสามารถเรียนรู้วิธีการใช้ได้ง่ายและเห็นประโยชน์จากการใช้นวัตกรรมนั้นได้ เช่น คุณจะเห็นว่ามีการใช้โทรศัพท์มือถือในการติดต่อสื่อสารมากมาย ไม่ว่าจะหาข้อมูล ทำธุรกิจ ขอความช่วยเหลือฉุกเฉิน หรือแม้แต่คุยกับเพื่อน ญาติพี่น้อง การเสนอขายสินค้าที่เป็นแบบขายตรง (direct sale) ที่ได้รับผลสำเร็จสูงถึงแม้ว่าราคาจะค่อนข้างแพงก็เนื่องมาจากคุณสมบัติของนวัตกรรม ในข้อนี้คือ สามารถนำมาให้ลูกค้าชมและสาธิตให้ดูว่าสินค้าชิ้นนี้ใช้อย่างไร มีข้อดีอย่างไร เป็นขั้น ๆ เมื่อดูแล้วลูกค้ามีความเห็นว่าดีจริงจึงจะซื้อสินค้านั้น

2. การสื่อสารโดยผ่านสื่อทางใดทางหนึ่ง (Types of Communication) เพื่อให้คนในสังคมได้รับรู้ การสื่อสาร คือ การติดต่อระหว่างผู้ส่งข่าวสารกับผู้รับข่าวสาร โดยผ่านสื่อหรือตัวกลางใดตัวกลางหนึ่งที่นวัตกรรมนั้นแพร่กระจายจากแหล่งกำเนิดไปสู่ผู้ใช้หรือผู้รับนวัตกรรม อันเป็นกระบวนการกระทำระหว่างกันของมนุษย์ การสื่อสารจึงมีความสำคัญต่อการรับนวัตกรรมมาก

3. ช่วงเวลาของการปรับตัวและยอมรับ (Time or Rate of Adoption) เพื่อให้คนในสังคมได้รู้จักนวัตกรรม แนวความคิดใหม่หรือมีการใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีอยู่แล้วมาใช้ในรูปแบบใหม่เพื่อทำให้เกิดประโยชน์ทางเศรษฐกิจและกระบวนการแพร่กระจายนวัตกรรมต้องอาศัยระยะเวลาและมีลำดับขั้นตอนเพื่อให้บุคคลปรับตัวและยอมรับนวัตกรรมหรือแนวความคิดใหม่ (a given time period)

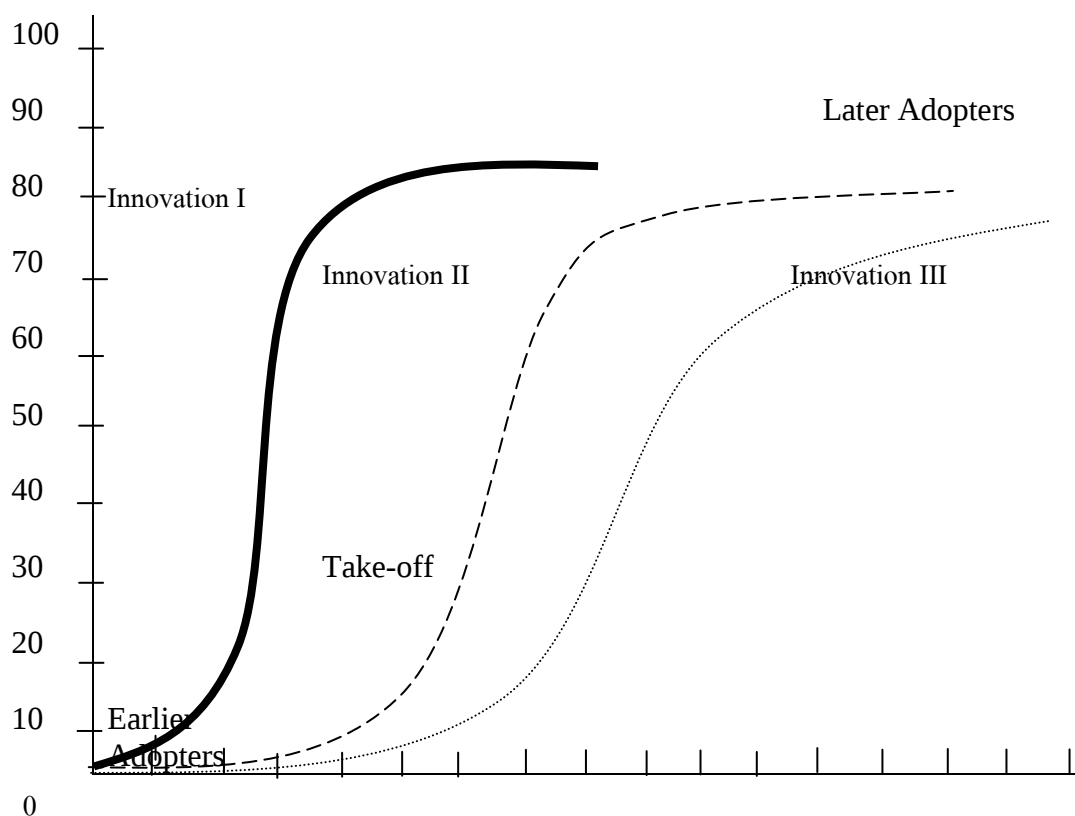
4. ระบบสังคม (Social System) โดยการแพร่กระจายเข้าสู่สมาชิกของสังคม ระบบสังคมจะมีอิทธิพลต่อการแพร่กระจายและการรับนวัตกรรม กล่าวคือ สังคมสมัยใหม่ของระบบของสังคมจะเอื้อต่อการรับนวัตกรรม ทั้งความเร็วและปริมาณที่จะรับ (Rate of Adoption) เพราะมีบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมที่สนับสนุนการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม ดังนั้น เมื่อมีการแพร่กระจายสิ่งใหม่เข้ามา สังคมก็จะยอมรับได้ง่าย ส่วนสังคมโบราณหรือสังคมที่ติดขัดกับความเชื่อต่างๆ ซึ่งเป็นสังคมล้าหลังจะมีลักษณะตรงกันข้ามกับสังคมสมัยใหม่ ความเร็วของการแพร่กระจายและปริมาณที่จะรับนวัตกรรมจึงเกิดได้ช้ากว่าและน้อยกว่าหรืออาจจะไม่ยอมรับเลยก็ได้

ลักษณะของการแพร่กระจายนวัตกรรม

การแพร่กระจายนวัตกรรม คือ การทำให้สมาชิกในสังคมสื่อสารกัน ในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมโดยการแพร่กระจายนวัตกรรมที่ประสบผลสำเร็จจะสิ้นสุดเมื่อสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ยอมรับและนำเอานวัตกรรมมาใช้ในชีวิตประจำวันและเห็นคุณค่าของนวัตกรรม การแพร่กระจายนวัตกรรมที่ประสบผลสำเร็จจะส่งผลให้มีการเปลี่ยนแปลงในสังคม การแพร่กระจายนวัตกรรมในเรื่องหนึ่งๆ โดยปกติแล้วจะถูกนำมาใช้อย่างช้า ๆ ผ่านกลุ่มผู้รับนวัตกรรมเร็ว ซึ่งเราเรียกกระแสนี้ว่า “ระยะเหินสู่ ท้องฟ้า (take off)” หลังจากที่มีผู้ใช้เพิ่มขึ้นการกระจายก็ขยายออกไปได้เร็วขึ้น

จากทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม ได้แสดงให้เห็นว่าการกระจายของนวัตกรรม ส่วนใหญ่จะเป็นรูปกราฟตัวพยูนชะเอส (S) ดังภาพข้างล่างจะแสดงถึงการแพร่กระจายนวัตกรรม 3 ชนิด ตามระยะเวลาต่างๆ นวัตกรรมที่ 1 จะมีการนำมาใช้ในระยะแรกสูงมากซึ่งทำให้มีการกระจายที่เร็วมาก นวัตกรรมที่ 2 จะใช้เวลาในระยะเวลาแรกช้ากว่า นวัตกรรมที่ 1 และการกระจายจะเร็วปานกลางในขณะที่นวัตกรรมที่ 3 จะใช้เวลาในการกระจายระยะแรกและอัตราการกระจายก็ช้าแต่สม่ำเสมอ

ภาพที่ 2.4 แสดงการแพร่กระจายของนวัตกรรม

ขั้นตอนการยอมรับนวัตกรรม (Adoption Process)

ในการแพร่กระจายนวัตกรรมไปสู่สังคมนั้น นวัตกรรมจะถูกนำไปใช้หรือยอมรับโดยบุคคล ซึ่งมีขั้นตอนการยอมรับนวัตกรรม 5 ขั้นตอน (Rogers & Shoemaker, 1971) ดังนี้คือ

1. ขั้นต้นตัวหรือรับทราบ (awareness) เป็นขั้นแรกที่บุคคลรับรู้ว่ามีความคิดใหม่ สิ่งใหม่ หรือวิธีปฏิบัติใหม่ๆ เกิดขึ้นแล้วนวัตกรรมมีอยู่จริง แต่ยังไม่มีความรู้รายละเอียดของสิ่งนั้นอยู่
2. ขั้นสนใจ (interest) เป็นขั้นที่บุคคลจะรู้สึกสนใจในนวัตกรรมนั้นทันทีที่เขาเห็นว่าเป็นจริงตรงกับปัญหาที่เขาประสบอยู่ หรือตรงกับความต้องการ และจะเริ่มหาข้อเท็จจริงและข่าวสารมากขึ้น โดยอาจสอบถามจากเพื่อนซึ่งได้เคยทดลองทำมาแล้ว หรือเสาะหาความรู้จากผู้ที่เกี่ยวข้องกับนวัตกรรมนั้นเพื่อสนองตอบความอยากรู้ของตนเอง
3. ขั้นประเมินผล (evaluation) ในขั้นตอนนี้บุคคลจะพิจารณาว่า นวัตกรรมนั้นจะมีความเหมาะสมกับเขาหรือไม่ จะให้ผลคุ้มค่าเพียงใด หลังจากที่ได้ศึกษานวัตกรรมนั้นมาระยะหนึ่งแล้ว นวัตกรรมนั้นมีความยากและข้อจำกัดสำหรับเขาเพียงใด และจะปรับให้เข้ากับสถานการณ์ได้อย่างไร แล้วจึงตัดสินใจว่าจะทดลองใช้ความคิดใหม่ๆ นั้นหรือไม่

4. ขั้นทดลอง (trial) เป็นขั้นตอนที่บุคคลได้ผ่านการไตร่ตรองมาแล้วและตัดสินใจที่จะทดลองปฏิบัติตามความคิดใหม่ๆ ซึ่งอาจทดลองเพียงบางส่วนหรือทั้งหมด การทดลองปฏิบัตินี้เป็นเพียงการยอมรับนวัตกรรมชั่วคราว เพื่อดูผลว่าควรจะตัดสินใจยอมรับโดยถาวรหรือไม่

5. ขั้นยอมรับปฏิบัติ (adoption) ถ้าการทดลองของบุคคลได้ผลเป็นที่น่าพอใจ ก็จะยอมรับความคิดใหม่ๆ อย่างเต็มที่และขยายการปฏิบัติออกไปเรื่อย ๆ อย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งนวัตกรรมนั้นกลายเป็นวิธีการที่เขายึดถือปฏิบัติโดยถาวรต่อไป ซึ่งถือเป็นขั้นสุดท้ายของการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมอย่างถาวร

ความรู้เกี่ยวกับกระบวนการยอมรับนี้ ได้มีการนำแนวคิดไปใช้อย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการวางแผนโครงการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการนำเสนอ การใช้และการประเมินผลเทคโนโลยีใหม่ๆ สำหรับคนกลุ่มต่างๆ ในวงการด้านการโฆษณาและประชาสัมพันธ์ เพื่อนำเสนอสิ่งใหม่ๆ ให้กับกลุ่มเป้าหมายก็มีการประยุกต์กระบวนการยอมรับไปใช้กันอย่างกว้างขวาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเสนอสินค้าใหม่ๆ ไปยังกลุ่มผู้ใช้สินค้า มีการกำหนดยุทธวิธีในการใช้สื่อเป็นขั้นๆ ให้สอดคล้องกับขั้นตอนการยอมรับแต่ละขั้นแต่ผลสำเร็จของการปฏิบัตินั้นมีมากน้อยเพียงใดยังไม่มียางานออกมาอย่างชัดเจน

อย่างไรก็ตามกระบวนการยอมรับทั้ง 5 ขั้นนี้ โรเจอร์ส และ ชูมาเกอร์ชี้ให้เห็นว่ายังมีข้อบกพร่องอยู่ในบางประการคือ

1. กระบวนการยอมรับ เป็นกระบวนการที่อธิบายเฉพาะในด้านบวก (Positive) เท่านั้น ซึ่งความจริงแล้วในขั้นสุดท้ายของกระบวนการ เกษตรกรอาจจะไม่ยอมรับก็ได้ หากได้ทดลองปฏิบัติแล้วไม่ได้ผลหรือไม่ได้ผลคุ้มค่ากับการลงทุน

2. กระบวนการยอมรับทั้ง 5 ขั้นนี้ ในความเป็นจริงแล้วอาจเกิดไม่ครบทุกขั้นตอนหรือบางขั้นตอนอาจเกิดขึ้นทุกระยะ เช่น ขั้นทดลองอาจจะไม่เกิดขึ้นเลย หรือขั้นประเมินผลอาจเกิดขึ้นได้ทุกระยะก็ได้

3. ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า การยอมรับปฏิบัติทั้ง 5 ขั้นนี้ ยังไม่ใช่ว่าการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมที่ถาวรทีเดียว แต่เขาจะหาสิ่งอื่น ๆ หรือบุคคลยืนยันความคิดของเขา และถ้าหากว่าไม่ได้รับการยืนยันว่าสิ่งที่เขาปฏิบัติตามแนวคิดใหม่นี้ถูกต้อง เขาก็อาจจะเลิกล้มไม่ยอมรับความคิดนั้นก็ได้

โรเจอร์ส และชูมาเกอร์ จึงได้เสนอโครงสร้างใหม่ เรียกว่า กระบวนการตัดสินใจนวัตกรรม (Innovation decision process) เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องของขั้นตอนการยอมรับนวัตกรรมดังกล่าว

กระบวนการตัดสินใจนวัตกรรม (Innovation decision process)

กระบวนการตัดสินใจนวัตกรรม (Innovation decision process) ตามทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรมจะประกอบไปด้วย 4 ขั้นตอน คือ

ภาพที่ 2.5 แสดงของกระบวนการตัดสินใจนวัตกรรม

1. ความรู้ (Knowledge) คือ ขั้นตอนที่บุคคลทำความรู้จักนวัตกรรมและเข้าใจฟังก์ชันของการใช้นวัตกรรมนั้น ในขั้นนี้ คนแต่ละคนก็จะมีการเสาะหาข้อมูลในการที่จะตอบคำถามที่ว่า นวัตกรรม “นี่คืออะไร” “ใช้อย่างไร”

2. ความสนใจ (interest) คือ ขั้นตอนที่แต่ละคนจะมีความรู้สึกหรือมีทัศนคติที่จะชอบหรือไม่ชอบนวัตกรรมนั้น ในขั้นตอนนี้แต่ละคนจะมีความไม่แน่ใจในผลที่จะตามมาของการใช้นวัตกรรม และ ต้องการที่จะตอบคำถามว่า “นวัตกรรมนี้จะมีประโยชน์กับฉันไหม” “มันจะทำให้คุณภาพชีวิตของฉันดีขึ้นอย่างไร” “นวัตกรรม” นี้เปรียบเทียบกับทางเลือกอื่น ที่ฉันมีอยู่ได้ไหมอย่างไร” “ง่ายต่อการใช้ไหม” “คนอื่น ๆ ที่อยู่ในสถานการณ์อย่างฉันใช้มันหรือเปล่า” “มันเหมาะกับฉันไหม เมื่อเทียบกับสถานการณ์ที่ผ่านมา ” ในขั้นตอนนี้ คนแต่ละคนจะมีการตัดสินใจว่าจะเชื่อถือได้หรือไม่ ข้อมูลน่าเชื่อถือหรือไม่ เป็นสิ่งสำคัญที่จะหมายเหตุไว้ตรงนี้ว่า มีคนที่มีความรู้สึกที่ดีต่อนวัตกรรม แต่ก็ไม่เคยมีการตัดสินใจนำมาใช้ ซึ่งจะเป็นจริงมาก ๆ โดยเฉพาะกับนวัตกรรมที่มุ่งที่จะป้องกันผลลัพธ์อันไม่พึงประสงค์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคต ทำให้เกิดความไม่แน่ใจว่าจะมีประโยชน์จริงหรือไม่ ยกตัวอย่างเช่น พฤติกรรมของการกินอาหารที่มีไขมันน้อยตั้งแต่อายุ 40 ปี เพื่อป้องกันไม่ให้หัวใจวายในอายุ 60 ปี คนส่วนใหญ่ก็จะพูดว่าเป็นความคิดที่ดีมาก ๆ แต่ก็จะมีน้อยคนที่นำไปปฏิบัติ คนๆหนึ่งอาจจะไม่ทำเลย จนกว่าจะมีประสบการณ์ของหัวใจวายเกิดขึ้นจึงเริ่มมีการปฏิบัติ และมองเห็นว่านวัตกรรมนี้มีประโยชน์มากที่จะป้องกันการเกิดหัวใจวาย ในตัวอย่างนี้การมีประสบการณ์หัวใจวายเป็น “ตัวกระตุ้น” ทำให้เกิดการปฏิบัติ (Cue -to-action) ซึ่งเป็นเหตุการณ์เฉพาะในชีวิตของคนที่จะช่วยให้เกิดกำลังใจที่จะยอมรับและปฏิบัติ การได้เห็นญาติที่

เนื่องจากการเป็นมะเร็งปอดก็จะเป็น ตัวกระตุ้นในการหยุดสูบบุหรี่ได้ การได้ไปงานศพของ ผู้เสียชีวิตด้วยโรคเอดส์ก็สามารถเป็นตัวกระตุ้นให้ลดพฤติกรรมเสี่ยงได้

3. การตัดสินใจ (Decision) ขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่แต่ละคนจะเข้าร่วมกิจกรรมที่จะ นำไปสู่การตัดสินใจว่าจะยอมรับเอานวัตกรรม มาใช้หรือไม่ ส่วนสำคัญของขั้นตอนนี้ คือ การได้ ลองใช้นวัตกรรมเพื่อดูว่าชอบหรือไม่ คนส่วนใหญ่ก็จะไม่ยอมรับและนำมาใช้ ถ้าหากไม่ได้ ทดลองใช้ดูก่อนว่าเหมาะกับตัวเองและสถานการณ์ของเขาหรือไม่ นวัตกรรมที่สามารถแบ่งให้ มี ส่วนในการทดลองให้ใช้ดูก่อนจะมีการยอมรับนำมาใช้ได้ค่อนข้างเร็ว นี่เป็นเหตุผลหนึ่งที่ทำให้ ผู้ทำโฆษณา หรือนักการตลาดมีการเสนอให้มีการทดลองใช้ ซึ่งมีการแสดงการใช้สินค้า หรือมี ผลิตภัณฑ์ตัวอย่างเพื่อทดลองใช้ คนที่มีการลองสิ่งใหม่ ๆ มักจะกลายเป็นผู้ใช้ คนที่ลังเลที่จะ ลองใช้นวัตกรรมด้วยตัวเองก็สามารถจะได้รับอิทธิพลจากการดูคนอื่น ๆ ซึ่งจะเรียกว่า “การลอง โดยผู้อื่น (trail by other)” นั่นคือการที่ผู้หนึ่งได้เห็นผู้อื่นที่คล้าย ๆ กับตัวเองได้ลองใช้นวัตกรรม จากการให้ลองตรงนี้จะได้ผลมากในการที่จะให้ผู้ที่ไม่ได้ลองใช้มีการยอมรับนวัตกรรมมาใช้ บุคคลที่ได้ทดลองใช้นวัตกรรมนั้นถือว่าเป็นผู้นำทางความคิดในสังคม

4. การนำไปใช้ (implementation) เป็นขั้นตอนที่มีการนำเอานวัตกรรมไปใช้ ถึง ณ จุดนี้ กระบวนการทางความคิดที่นำไปสู่ การตัดสินใจได้ผ่านไปแล้ว และจะเป็นปฏิบัติการที่คนๆหนึ่ง จะ นำเอานวัตกรรมมาใช้ ในขั้นตอนนี้ก็ยังไม่มีความไม่แน่นอน และยังต้องการคำตอบว่า “จะหา นวัตกรรมได้จากไหน” “ฉันจะใช้นวัตกรรมอย่างไรและมีปัญหาในการใช้ไหม แต่ละคนอาจจะ ต้องการความช่วยเหลือทางด้านเทคนิคในการนำเอานวัตกรรมไปใช้และในขั้นตอนนี้เองที่คน บางคนอาจจะมีการสร้างอะไรขึ้นมาอีกกับการใช้นวัตกรรมนั้นนั่นคือการพบหนทางการใช้ นวัตกรรมในการตอบสนองความต้องการของตนเองอีกทางหนึ่ง ด้วยเหตุดังกล่าวจึงมีผลใน ทางบวกเป็นอย่างมากในการเพิ่มอัตราของผู้ที่จะนำนวัตกรรมมาใช้และทำให้นวัตกรรมนั้นมีการปรับ ใช้อย่างยิ่งขึ้น

5. การยืนยัน (Confirmation) ขั้นตอนนี้แต่ละคนจะเสาะหาแหล่งสนับสนุนการตัดสินใจ ที่จะนำนวัตกรรมมาใช้เพื่อยืนยันว่าเขาได้ตัดสินใจถูกต้อง ที่ได้ำนานวัตกรรมมาใช้ หากบังเอิญผู้ที่ นำมาใช้ไปพบกับข้อมูลที่ขัดแย้งเกี่ยวกับ นวัตกรรมก็อาจจะเปลี่ยนใจเลิกใช้ไปเลย การเลิกใช้ นวัตกรรม หลังจากมีการนำมาใช้แล้วนั้นถือเป็นเรื่องธรรมดา ซึ่งจะมี 2 ประเภท คือ แทนที่ด้วยสิ่งอื่น หรือไม่ก็เลิกใช้ไปเลย การทดแทนจะเกิดขึ้นเมื่อมีการเลิกใช้นวัตกรรม มีสาเหตุเพราะไม่ชอบหรือ ไม่พอใจในการทำงานของนวัตกรรม ซึ่งอาจจะเป็นผลมาจากที่นวัตกรรมไม่เหมาะกับสถานการณ์ ของเขาหรืออาจนำนวัตกรรมไปใช้ผิด ๆ เพราะไม่มีความเข้าใจ การเลิกใช้จะเกิดขึ้นกับนวัตกรรมที่มี อัตราของการนำไปใช้ช้ามาก คนที่นำไปใช้จะมีโอกาสที่จะเลิกใช้สูง จะเป็นคนประเภทที่มีการศึกษาน้อย

มีสภาพทางเศรษฐกิจและสังคมดีกว่า และมีโอกาสที่จะพบปะกับคนที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนนวัตกรรมน้อย

ประเภทของคนจำแนกตามการยอมรับและนำเอานวัตกรรมมาปรับใช้

ตามทฤษฎีการแพร่กระจายนวัตกรรม โรเจอร์ส (Rogers, 2003 : 248-250) ได้แบ่งกลุ่มคนในสังคมออกเป็น 5 ประเภท บนพื้นฐานของการยอมรับและนำเอานวัตกรรมมาปรับใช้ ดังต่อไปนี้

1. นวัตกรรม นวัตกรรม หรือนักบุกเบิก (Innovator) คนเหล่านี้ จะชอบการผจญภัย รักและแสวงหาความคิดหรือสิ่งใหม่ๆ หรือแม้กระทั่งสร้างขึ้นมาด้วยตัวเอง ชอบเสี่ยง ชอบแสวงหาข้อมูลและส่วนใหญ่จะเป็นผู้ที่มิอันจะกิน ที่สามารถจะนำสิ่งที่ป็นนวัตกรรมไปสู่สาธารณะ และสามารถยอมรับการขาดทุนหรือสูญเสียได้ ยอมรับความไม่แน่นอนได้สูง เมื่อมีการนำเอานวัตกรรมมาใช้ พวกเขาจะมีความคิดไม่เหมือนสมาชิกส่วนใหญ่ของสังคมที่อาศัยอยู่ ไม่ติดอยู่ในเฉพาะกลุ่มๆ เพื่อนๆ ในท้องถิ่นเท่านั้น แต่จะขยายเครือข่าย ไปในหลายๆ ทิศทางเกินขอบเขตชุมชนของตนเอง คนในชุมชนจะมองเขาเหล่านี้ว่าไม่ปกติธรรมดา บางทีจะมองว่าเป็นคนแปลกๆ ด้วยซ้ำ ดังนั้นคนเหล่านี้มักจะไม่เป็นแบบอย่างสำหรับคนอื่น ๆ ในชุมชน คนจำพวกนี้จะเป็นคนส่วนน้อยในสังคมซึ่งจะมีประมาณ 2.5% เท่านั้น

2. คนที่ปรับใช้นวัตกรรม กลุ่มแรกๆ (Early Adopters) คนกลุ่มนี้ จะมีความคิดที่ทันสมัยและมีความกระตือรือร้นที่จะนำเอาสิ่งใหม่ ๆ เข้ามาใช้ในชีวิตประจำวัน คนกลุ่มนี้มักจะมีรากฐานที่มั่นคง และเป็นที่น่าเชื่อถือสำหรับคนในชุมชน จะเป็นบุคคลกลุ่มแนวหน้าในการเปลี่ยนแปลงหรือยอมรับสิ่งใหม่ ๆ แต่ก็จะไม่รวดเร็วมากเหมือนกลุ่มนักบุกเบิก (innovator) คนกลุ่มนี้มักได้รับการเรียกขานว่า เป็น “ผู้นำทางความคิด (Opinion Leader)” โดยปกติแล้วกลุ่มผู้นำทางความคิดจะเป็นแบบอย่าง และเป็นที่น่าเชื่อถือแก่คนในสังคมคนอื่น ๆ ในสังคมมักจะมาหาข้อมูลจากคนเหล่านี้ก่อนที่จะยอมรับ และนำสิ่งใหม่ ๆ มาใช้ คนที่ปรับใช้นวัตกรรม กลุ่มแรกๆ (Early Adopters) จะลดความเสี่ยงโดยการนำเอาสิ่งใหม่ ๆ ใช้ด้วยตนเองและพูดคุยให้คนอื่น ๆ ฟังว่าเขาคิดอย่างไรกับสิ่งนั้น คนกลุ่มนี้มัน จะมีเครือข่ายของความรู้จักมาก ซึ่งจะทำให้ฐานะการเป็นแบบอย่างแก่คนอื่นของเขาแผ่ไปได้กว้างขวาง เครือข่ายทางสังคมของคนเหล่านี้ก็ขยายไปกว้างกว่าขอบเขตท้องถิ่นที่อาศัยอยู่เป็นที่สังเกตว่า คนกลุ่มนี้มักจะมีการศึกษา มีฐานะดี มีหน้าที่การงานดี และฐานะทางสังคมที่ดีขึ้นมากกว่าพวกที่มักจะมีการยอมรับสิ่งใหม่ ๆ พวกหลังๆ คนกลุ่มนี้จะมีประมาณ 13.5 % ในสังคม

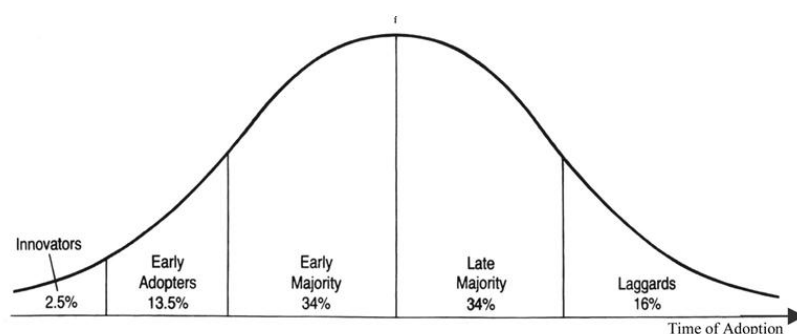
3. คนส่วนใหญ่ที่ยอมรับและใช้สิ่งใหม่ ๆ ในระยะต้นๆ (Early Majority) คนกลุ่มนี้จะยอมรับและใช้ สิ่งใหม่ ๆ ก่อนคนอื่น ๆ ของสังคมเพียงเล็กน้อย พวกเขาจะใช้เวลาในการคิดเกี่ยวกับสิ่งใหม่ ๆ นี้ก่อนที่จะตัดสินใจนำมาใช้ พวกเขาไม่ต้องการเป็นกลุ่มสุดท้าย และในขณะที่เดียวกันก็ไม่ต้องการ จะเป็นกลุ่มแรกที่นำสิ่งใหม่ ๆ มาใช้ ส่วนมากพวกเขามักจะตามความคิด

ของคนที่ใช้นวัตกรรม กลุ่มแรกๆ (Early adopters) พวกเขาจะมีปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกในสังคมบ่อย แต่ก็จะไม่แสดงว่าเป็นผู้นำทางความคิด คนพวกนี้จะมีมากในสังคม คือ ประมาณ 34%

4. คนส่วนใหญ่ที่ยอมรับและใช้สิ่งใหม่ ๆ ในระยะหลังๆ (Late Majority) พวกเขาจะเป็นกลุ่มคนที่มี ความไม่แน่ใจหรือสงสัยในสิ่งใหม่ ๆ และนำมาใช้หลังจากที่คนโดยเฉลี่ยในสังคมได้นำสิ่งใหม่นี้มาใช้แล้ว คนกลุ่มนี้มักจะได้รับการชักจูงจากเพื่อนฝูง คนใกล้ชิดหรือความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ จะเป็นตัวการสำคัญในการชักจูงให้เขาทำสิ่งใหม่ ๆ ไปใช้คนกลุ่มนี้ จะรองกว่าสิ่งใหม่ ๆ นั้นได้ กลายเป็นบรรทัดฐานของสังคมเสียก่อน เขาจึงได้ตัดสินใจนำไปใช้ในคนกลุ่มนี้ มักจะเป็นกลุ่มที่ไม่ค่อยมีฐานะ และจะไม่นำเอาสิ่งใหม่มาใช้จนกว่าจะแน่ใจว่าหากนำมาใช้แล้วจะคุ้มค่า กลุ่มนี้จะเป็นคนกลุ่มใหญ่ของสังคมเช่นกัน คือ จะมีประมาณ 34 %

5. พวกล่าหลัง (Laggards) คนกลุ่มนี้ จะเป็นกลุ่มหัวโบราณในสังคม พวกเขาจะยอมรับการเปลี่ยนแปลงได้ช้า และจะนำสิ่งใหม่ ๆ ไปใช้เป็นกลุ่มสุดท้าย เขาจะให้ความสนใจกับความคิดของ คนอื่นน้อยมาก คนเหล่านี้มักจะเป็นกลุ่มคนที่ยากจน และมักจะมีความรู้สึกว่าเขาไม่สามารถที่จะเสี่ยงต่อการใช้สิ่งใหม่ ๆ ได้ เขาจะใช้สิ่งเก่าๆที่เคยใช้ได้ผลเป็นบรรทัดฐานและสิ่งใดที่จะเปลี่ยนแปลง ส่วนใหญ่คนเหล่านี้จะติดต่อกับกลุ่มคนที่อยู่ในฐานะหรือสถานะเดียวกันเท่านั้น เขาจะมีความสงสัยในคนที่ส่งเสริมสิ่งใหม่หรือความคิดใหม่ๆ พวกล่าหลังนี้จะมีประมาณ 16% ในสังคม

ภาพที่ 2.6 แสดงอัตราร้อยละของประเภทของคนจำแนกตามการยอมรับและการนำเอานวัตกรรมไปใช้

(Rogers, 1995 : 262)

ข้อสรุปบางประการที่เป็นผลจากการศึกษาเปรียบเทียบการยอมรับของกลุ่มต่างๆ

ข้อสรุปที่เป็นผลจากการศึกษาเปรียบเทียบการยอมรับของกลุ่มต่างๆ ที่สำคัญ คือ

1. สิ่งสำคัญที่ควรบันทึกไว้ก็คือนวัตกรรม โดยปกติแล้วจะมีผู้ที่พยายามหาข้อมูลข่าวสารใหม่ ๆ อยู่ตลอดเวลา กลุ่มคนเหล่านี้มีการรับข่าวสารจากสื่อมวลชนมากกว่าบุคคลกลุ่มอื่น ๆ ในขณะเดียวกันก็ยังคงมีการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลและมีเครือข่ายของตนเอง

2. ลำดับขั้นตอนการยอมรับมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ผู้ที่ยอมรับก่อนใช้เวลานานกว่า ผู้ที่ยอมรับทีหลังในการเปลี่ยนจากขั้นทดลองไปสู่ขั้นยอมรับเนื่องจากผู้ยอมรับทีหลังมีความเสี่ยงน้อยกว่าผู้ยอมรับก่อน

3. ผู้ที่ยอมรับก่อนหรือนวัตกรรม และผู้นำทางความคิดมีส่วนคล้ายกันบางอย่าง เช่น รับรู้ข่าวสารมาจากแหล่งอื่นที่ไกลตัวออกไป มีการศึกษาดี มีสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจสูงกว่าผู้ที่ยอมรับทีหลังมีความสัมพันธ์ต่อสื่อมวลชนหากสื่อมวลชนต้องการทำหน้าที่เผยแพร่ข่าวสารให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดก็ต้องมีความเข้าใจผู้ที่ยอมรับก่อน (early adopters) และผู้นำทางความคิด (opinion leaders) เพราะพลังของบุคคลเหล่านี้สามารถช่วยเร่งให้กระบวนการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นเร็วหรือซ้ำได้

4. ผู้นำความคิดเห็นจะเป็นเสมือนช่องทางการแพร่กระจายข่าวสารและสร้างเครือข่ายการสื่อสารในสังคมซึ่งจะแพร่กระจายข่าวสารผสมผสานกับความคิดเห็นส่วนตัวไปยังสมาชิกในกลุ่มสังคมนั้น นอกจากนี้ผู้นำความคิดเห็นมักจะเป็นผู้มีโอกาสในการรับสื่อและมีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงกว่าบุคคลอื่น ๆ เป็นผู้มีความสัมพันธ์กับสมาชิกในกลุ่มสังคมมาก เป็นผู้ที่กล้าเสี่ยงและยอมรับการเปลี่ยนแปลง

ปัจจัยเกี่ยวกับผู้รับนวัตกรรมที่มีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมและการนำเอนวัตกรรมไปใช้

การที่บุคคลจะยอมรับนวัตกรรมหรือไม่ ปัจจัยหนึ่งก็คือตัวของผู้รับนวัตกรรมนั่นเอง เพราะถึงแม้ว่านวัตกรรมและเทคโนโลยีจะมีลักษณะที่ดีและเหมาะสมเพียงใด แต่ผู้รับนวัตกรรมนั้นไม่มีความพร้อมที่จะยอมรับและปฏิบัติ นวัตกรรมนั้นก็ไร้ความหมาย

ปัจจัยเกี่ยวกับผู้รับนวัตกรรมนั้น ได้แก่ สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมและบุคคล (socioeconomic status) เช่น ระดับการศึกษา อาชีพ รายได้ ฐานะทางสังคม กับปัจจัยส่วนบุคคล เช่น อุปนิสัย บุคลิกภาพ เป็นต้น

1. สถานภาพทางเศรษฐกิจสังคม (socioeconomic)

ผลงานวิจัยเป็นจำนวนมากที่ศึกษาภูมิหลังของประชากรที่เกี่ยวกับสถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมของตัวบุคคลว่าจะมีผลต่อการยอมรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีหรือไม่ ซึ่งการวิจัยส่วนใหญ่จะเน้นศึกษานวัตกรรมหรือเทคโนโลยีเฉพาะเรื่องและผลการวิจัยส่วนใหญ่ก็มีแนวโน้มแสดงว่าสถานภาพทางเศรษฐกิจ ได้แก่ เพศ การศึกษา รายได้ ฐานะทางเศรษฐกิจ อาชีพ ตลอดจนการมีตำแหน่งเป็นผู้นำในสังคมล้วนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการยอมรับ

2. คุณลักษณะของบุคลิกภาพ (personality)

เป็นลักษณะเฉพาะตัวของบุคคลที่ได้รับการสั่งสมกันมาตั้งแต่เล็กจนโต จากการหล่อหลอมของครอบครัว ขนบธรรมเนียมประเพณี จนกระทั่งถึงสถาบันการศึกษา เป็นส่วนที่ทำให้เกิดบุคลิกภาพ เช่น อาจจะเป็นคนที่อ่อนโยน แข็งกระด้าง การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น การต่อต้านสังคม เป็นต้น ลักษณะทางบุคลิกภาพย่อมเป็นส่วนที่เกื้อหนุนหรือต่อต้านการยอมรับนวัตกรรมก็เป็นได้

หลักการแพร่กระจายนวัตกรรม(Diffusion of Innovation Principle)

หลักการข้อที่ 1 : การแพร่กระจายนวัตกรรมเป็นกระบวนการทางสังคม

การสื่อสารเกี่ยวกับนวัตกรรมสามารถที่จะเกิดขึ้นได้หลายๆทาง เช่น ทางวิทยุ โทรทัศน์และหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นสื่อที่สามารถจะสื่อได้อย่างรวดเร็ว แต่อย่างไรก็ตาม การสื่อสารระหว่างบุคคลโดยตรงจะเป็นหัวใจที่สำคัญจริง ๆ ในการที่จะทำให้การกระจายของนวัตกรรมประสบผลสำเร็จการสื่อสาร โดยตรงจะเกี่ยวข้องกับการได้พบปะ กันตัวต่อตัว จับเข้าคุยกัน และมีการแลกเปลี่ยนระหว่างคนสองคนไป คนจำนวน 2-3 คน จะถูกชักชวนให้มีการนำเอาไปใช้และบอกให้คนอื่น ๆทราบถึงประโยชน์ที่เขาได้รับจากการใช้นวัตกรรมคนอื่น ๆก็มักจะพิจารณา นวัตกรรม นั้นไปใช้ด้วย เมื่อคนอื่น ๆเห็นว่าคนส่วนใหญ่ในเครือข่ายของสังคมมีการใช้นวัตกรรม ก็จะเป็นการยากมากที่จะต่อต้านที่จะไม่ใช้นวัตกรรมนั้น

การตัดสินใจว่าจะนำเอานวัตกรรมมาใช้หรือไม่ของคนใดคนหนึ่งนั้นมักจะขึ้นอยู่กับ ความคิดเห็นของคนอื่น ๆที่คล้าย ๆกับพวกเขาที่ได้ลองใช้นวัตกรรมมาแล้วการแพร่กระจายจะเกิดขึ้นดีที่สุดเมื่อผู้ที่เคยได้ใช้แล้วเป็นแบบอย่างของพฤติกรรมนั้น นั่นคือ “ใช้ได้ดีแล้วบอกต่อ” และสมาชิกในเครือข่ายของสังคมของเขาก็คือยอมรับพฤติกรรมนั้นโดยปริยาย ซึ่งในลักษณะนี้ การแพร่กระจายจะเป็นขบวนการทางสังคมที่อยู่บนพื้นฐานของการสื่อสารระหว่างบุคคลที่เดินทางตามเครือข่ายของสังคมนั้น

หลักการข้อที่ 2 : การแพร่กระจายนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพ จำเป็นต้องมีการทำงานของผู้นำการเปลี่ยนแปลง (Change Agents)

ผู้นำการเปลี่ยนแปลง นั้นเป็นส่วนที่จำเป็นสำหรับกระบวนการแพร่กระจาย สำหรับ ทฤษฎี “การแพร่กระจายนวัตกรรม” ผู้นำการเปลี่ยนแปลงที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง (Change Agents) นั้นมีอยู่ 2 ประเภท ประเภทแรกคือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงมืออาชีพ (Professionals) บุคคลที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงประเภทนี้จะมีความรู้อย่างดีเกี่ยวกับนวัตกรรม และส่วนใหญ่แล้วจะถูกจ้างมาเพื่อส่งเสริมการนำไปใช้ของนวัตกรรม ตัวอย่างของสื่อประเภทนี้เช่นเจ้าหน้าที่สาธารณสุข หรือพยาบาล ผู้นำการ เปลี่ยนแปลงประเภทที่สองคือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน บุคคลที่เป็น

สื่อประเภทนี้จะเป็นสมาชิกของชุมชนที่รับเข้าร่วม โดยประเภทแรกคือ ผู้นำการเปลี่ยนแปลงมืออาชีพ “professional change agent” เป็นสื่อเพื่อช่วยในการส่งเสริม นวัตกรรมแต่ก็ไม่จำเป็นที่จะต้องจ้างให้มาทำงาน ส่วนสื่อที่เรียกว่า ผู้นำธรรมชาติในชุมชนส่วนใหญ่แล้วจะด้อยกว่ากลุ่มแรกที่เป็นมืออาชีพ แต่ด้วยความเป็นสมาชิกของ ชุมชนนั้นมักจะเป็นข้อได้เปรียบที่ทำให้เขาสามารถส่งเสริมนวัตกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลมากกว่าผู้นำการเปลี่ยนแปลงมืออาชีพ ตัวอย่างของผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เช่น กลุ่มผู้นำทางความคิด (opinion leader) หรือเพื่อนที่ช่วยให้ความรู้แก่เพื่อน (peer educators) และกลุ่มสมาชิกชุมชนใดก็ได้ที่ถูกฝากให้ช่วยในการส่งเสริม นวัตกรรม

บทบาทที่สำคัญของผู้ทำหน้าที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงทั้งสองประเภท คือ

การเป็นสะพานที่จะเชื่อมโยงสื่อสารระหว่างผู้สร้างนวัตกรรมและกลุ่มเป้าหมาย ที่จะนำเอานวัตกรรม ไปใช้ในการเชื่อมโยงนี้จะเป็นการสื่อสารไปกลับสองทาง นั่นคือ ข้อมูลเกี่ยวกับความรู้และเทคนิคของนวัตกรรม เป้าหมายและผลการตอบรับนวัตกรรม จะผ่านจากกลุ่มเป้าหมาย ไปยังผู้นำการเปลี่ยนแปลงและไปยังผู้ออกแบบนวัตกรรมเป็นสิ่งสำคัญมากที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะนำผลการตอบรับหรือข้อเสนอแนะจากกลุ่มเป้าหมายกลับไปให้ผู้ออกแบบทราบว่าเขามีความคิดเห็นอย่างไรต่อ นวัตกรรมนั้น เช่น ตรงกับความต้องการของเขาหรือไม่?) และมีปัญหาอุปสรรคอะไรหรือไม่ในการส่งเสริมและนำไปใช้ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายได้ ซึ่งจะส่งผลให้ประสานผลสำเร็จในการแพร่กระจายนวัตกรรม ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในการส่งเสริม นวัตกรรมควรจะปฏิบัติตามพื้นฐาน 7 ข้อของการนำเอานวัตกรรม ไปเสนอในชุมชนคือ

1. ทำให้สมาชิกในชุมชนมองเห็นถึงความจำเป็นในการที่จะเปลี่ยนแปลง โดยที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะเป็น ผู้ที่ริเริ่มให้สมาชิกชุมชนมีความตระหนักถึงความต้องการของพวกเขาในการที่เปลี่ยนผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะชี้ให้เห็นถึงทางเลือกอีกทางหนึ่งที่มีอยู่ในการแก้ปัญหาและแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหา และอาจจะให้ความมั่นใจแก่สมาชิกในชุมชนด้วยว่าเขาสามารถที่จะเผชิญกับปัญหาหรือสิ่งท้าทายและแก้ไขมันได้

2. สร้างความสัมพันธ์เพื่อให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูล เมื่อได้มีการสร้างความตระหนักว่าควรจะมีการเปลี่ยนแปลง ผู้ที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะต้องสร้างความสัมพันธ์กับเป้าหมาย ผู้ที่จะเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องเป็นผู้ที่สมาชิกในชุมชนให้ความนับถือ มีความรู้ความเข้าใจและเชื่อถือได้ ผู้ที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะต้องเน้นกับกลุ่มเป้าหมายถึงความต้องการและปัญหาของเขา แต่ไม่เป็นผู้ที่จะตัดสินใจว่าอะไรถูกอะไรผิดเสียเองจึงจำเป็นมากที่กลุ่มเป้าหมายต้องยอมรับผู้ที่เป็นสื่อกลางก่อนที่จะยอมรับ นวัตกรรมที่เขากำลังส่งเสริมอยู่หลังจากนั้นก็จะต้องมีการติดต่อ

เรื่อย ๆ เพื่อช่วยให้กลุ่มเป้าหมายเคลื่อนไหวไปตามกระบวนการของการตัดสินใจที่จะยอมรับหรือปฏิเสธ นวัตกรรมนั้น

3. ศึกษาสถานการณ์ (Situation Analysis)

ผู้ที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงมีหน้าที่ในการที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์ สภาพการณ์ของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อจะได้พิจารณาว่า ทำไมสิ่งที่มีอยู่ก่อนหน้านี้ถึงไม่ได้ตอบสนองความต้องการของสมาชิกในชุมชน ผู้ที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลง จะต้องมองในแง่มุมมองหรือสถานะของกลุ่มเป้าหมายเป็นหลัก หรือมองในมุมมองของชาวบ้าน (รู้เขารู้เรา)

4. สร้างความตั้งใจและมุ่งมั่นที่จะเปลี่ยนแปลงในกลุ่มเป้าหมาย

หลังจากที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ได้ศึกษาในหลายๆด้านถึงทางเลือกในการปฏิบัติของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้เขาได้บรรลุวัตถุประสงค์แล้ว หลังจากนั้นผู้นำการเปลี่ยนแปลง ก็จะหาวิธีการที่จะทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความสนใจในนวัตกรรม

5. เปลี่ยนแปลงความตั้งใจให้เป็นการปฏิบัติ

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะสนับสนุนให้กลุ่มเป้าหมายมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม จากการให้คำแนะนำที่อยู่บนพื้นฐานของความต้องการของกลุ่มเป้าหมายในเครือข่ายระหว่างบุคคล อิทธิพล จากคนในกลุ่มจะมีความสำคัญมากในระยะการชักชวน (Persuasion) และการตัดสินใจ (decision) ในกระบวนการตัดสินใจ ผู้เป็นสื่อมักจะเป็นผู้สนับสนุนอยู่เบื้องหลังเท่านั้นสำหรับสองระยะนี้โดยการทำงานกับผู้นำทางความคิด เพื่อให้เกิดการเคลื่อนไหวในกลุ่มเครือข่ายเพื่อนของเขา ในขณะที่ผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชนจะอยู่ในฐานะที่มีอิทธิพลโดยตรงต่อกลุ่มเป้าหมายสูง และมีอิทธิพลสูงในการขับเคลื่อนกลุ่มเป้าหมายในสังคม

6. การทำให้การยอมรับและใช้นั้นคงอยู่ยาวนานและป้องกันการหยุดใช้

ผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะทำให้การยอมรับและใช้นวัตกรรมยังยืนอยู่ได้โดยการให้ข้อมูล ต่อกลุ่มเป้าหมายอย่างต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้พฤติกรรมที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ นั้นต่อเนื่องและยังยืนขึ้นไปอีก การกระทำนี้จะเหมาะสมมากในระยะของการเริ่มใช้ และในระยะการตัดสินใจที่นำไปใช้แน่นอน

7. การรักษาความสัมพันธ์ขั้นสุดท้าย

เป้าหมายของผู้นำการเปลี่ยนแปลง คือ การสร้างพฤติกรรมใหม่ให้เป็นส่วนหนึ่งในตัวของกลุ่มเป้าหมาย หน้าที่ของผู้นำการเปลี่ยนแปลงจะสิ้นสุดได้ ก็ต่อเมื่อเขาทำให้กลุ่มเป้าหมายมีความสามารถเป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงเองได้ นั่นคือ พึ่งตนเองได้ในการใช้นวัตกรรม

หลักการข้อที่ 3 การแพร่กระจายนวัตกรรมที่มีประสิทธิภาพนั้นอาศัยความร่วมมือจากผู้นำความคิดในชุมชน (Effective diffusion requires the involvement of opinion leaders)

ผู้นำทางความคิดในชุมชนนั้นมีบทบาทสำคัญมากในการแพร่กระจายนวัตกรรมและควรจะต้องนำเข้ามาเป็นกลุ่ม ความเป็นผู้นำทางความคิด หมายถึง คนที่มีระดับความสามารถและอิทธิพล (Influence) อย่างเป็นทางการต่อทัศนคติและการเปลี่ยนพฤติกรรมของบุคคลอื่น ที่เป็นการต้องการของบุคคลนั่นเอง ผู้นำทางความคิดมักจะเป็นบุคคลประเภทที่จะเป็นผู้ปรับใช้นวัตกรรมได้เร็ว (early adopters) และจะมีบทบาทสำคัญในการเป็นแบบอย่างของการใช้นวัตกรรมสำหรับคนอื่นๆที่จะทำตาม ซึ่งเมื่อเห็นแบบอย่างในการใช้ก็จะเป็นการลดความไม่แน่ใจในนวัตกรรมนั้นการแพร่กระจายที่ประสบความสำเร็จนั้น จำเป็นต้องมีผู้นำทางความคิดในฐานะที่เป็นผู้นำการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เข้ามาเกี่ยวข้อง

ลักษณะผู้นำทางความคิด

1. ผู้นำทางความคิดจะมีการติดต่อกับโลกภายนอกมากกว่าคนอื่นๆในชุมชนของเขา เครือข่ายสังคมของเขาจะไม่จำกัดอยู่เฉพาะในชุมชนและชีวิตของเขาจะมีการติดต่อเกี่ยวข้องกับมากกว่าของเขตของระบบสังคมของตนเอง เขามีเครือข่ายของสังคมที่กว้างออกไป ซึ่งจะรวมถึงเครือข่ายของสังคมที่มีการติดต่อด้วยตนเองอย่างหลวมจากการที่เขาในโลกกว้างทำให้ผู้นำทางความคิดอาจจะเข้าสู่โลกกว้างโดยผ่านสื่อต่าง ๆ อินเทอร์เน็ต หรือผ่านเครือข่ายของกลุ่มเพื่อน คนรู้จัก ผู้นำทางความคิดจะอยู่ในฐานะเป็นตัวแทนระหว่างโลกภายนอก และท้องถิ่น คนกลุ่มนี้จะเป็นผู้นำข่าวสารไปสู่ที่ต่าง ๆ ระหว่างกลุ่ม

2. ผู้นำทางความคิดจะมีเครือข่ายส่วนบุคคลมากมายและจะเข้าไปมีบทบาทในทางกิจกรรม ทางสังคมได้มากกว่าคนอื่น ๆ เขามักจะเป็นสมาชิกขององค์กร สมาคมและกลุ่มมากกว่าคนอื่นและพยายามที่จะขยายฐานของการรู้จักคนอื่น ๆ มากขึ้น พวกเขาจะเป็นคนเปิดเผยและกระหายที่จะเข้าสู่สังคม

3. ผู้นำทางความคิดมีแนวโน้มที่จะมีสถานภาพทางเศรษฐศาสตร์สังคมสูงกว่าผู้ตาม

4. ผู้นำทางความคิดจะเป็นผู้ที่มีความคิดก้าวหน้ากว่าคนอื่น ๆ ในสังคม แต่ก็ไม่จำเป็นว่าจะเป็นผู้ที่จะคิดนวัตกรรมขึ้นมา นักนวัตกรรมหรือนักบุกเบิกจะเป็นกลุ่มคนที่ไปไกลเกินกว่าที่จะเป็นแบบอย่างได้

5. เมื่อบรรทัดฐานของคนในสังคมมีแนวโน้มที่จะเปลี่ยนแปลงผู้นำทางความคิดก็จะมีความคิดก้าวหน้าและรับนวัตกรรม แต่เมื่อบรรทัดฐานของสังคมมีแนวโน้มที่จะไม่เปลี่ยนผู้นำทางความคิดอาจจะเป็นผู้ที่มีความคิดที่จะยอมรับนวัตกรรมเช่นเดียวกัน ในระบบของสังคมที่ยึดถือขนบธรรมเนียมประเพณี ผู้นำทางความคิด มักจะยึดเอาฐานะทางสังคมไว้มากกว่าที่จะเป็นปากเสียง

ให้กับนวัตกรรม ในสังคมในลักษณะนี้ ผู้นำทางความคิด มักจะเป็นคนที่อาวุโส มีการศึกษาน้อย และมีการติดต่อกับโลกภายนอกน้อย มีสิ่งที่สำคัญมาก ๆ เกี่ยวกับผู้นำทางความคิด ก็คือ ความสัมพันธ์ของเขากับคนอื่น ๆ ในสังคมของเขาเองนั้นเปราะบางมาก ถ้าเขากระตือรือร้นที่จะยอมรับนวัตกรรมมากเกินไป ก็จะทำให้คนอื่น ๆ เริ่มมีคำถามเกี่ยวกับการตัดสินใจของเขา และถ้าหากเขาเป็นคนที่มีความคิดก้าวหน้าเกินไป (Too innovative) เขาจะสูญเสียคนอื่น ๆ ที่จะตามเขาอีกเช่นกัน คนที่เป็นผู้นำทางความคิดจะต้องคิด และไตร่ตรองว่าคนในสังคมมองนวัตกรรมอย่างไรเสมอ การแสดงให้เห็นถึงการตัดสินใจอย่างระมัดระวังในการนำเสนอนวัตกรรมมาใช้ จะทำให้เขายังคงความเป็นแบบอย่างที่ดีมีประสิทธิภาพสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ ไม่ควรจะคิดว่า นักนวัตกรรมเป็นผู้นำทางความคิด ผู้นำทางความคิดนั้น จะมีผู้ทำตามและเคารพนับถือในความคิดเห็นของเขา ซึ่งนักนวัตกรรมไม่มี

หลักการข้อที่ 4 : คนที่อยู่ในสังคมเดียวกัน จะช่วยในการแพร่กระจายได้ดี แต่คนที่แตกต่างหรืออยู่ในสังคมอื่น ๆ ก็มีความสำคัญ

โดยมากแล้วเราจะพูดคุยกับคนที่คล้าย ๆ กับเราในเรื่องของความเชื่อ การศึกษา สถานะทางเศรษฐกิจสังคม ภาษา ค่านิยม ภูมิหลัง และอื่น ๆ Homophile คือ ระดับของความคล้ายกันของคน ตั้งแต่สองคนที่มีการติดต่อสื่อสารกัน การติดต่อสื่อสารจะมีประสิทธิภาพมากที่สุดเมื่อคนที่ติดต่อสื่อสารกันมีความคล้ายกัน เพราะเขาจะมีการแลกเปลี่ยนถึงสิ่งที่มีความหมายเหมือนกัน ภาษาเดียวกันและมีความคล้ายกันในบุคลิก และลักษณะทางสังคม ในการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีความเหมือนกันหลาย ๆ อย่างการแลกเปลี่ยนความคิดใหม่นั้น มักจะมีผลมากในแง่ของความรู้ที่จะได้รับทัศนคติ และการเปลี่ยนแปลงและการเปลี่ยนพฤติกรรม เมื่อคนที่คล้าย ๆ กันสื่อสารกัน การสื่อสารนั้นมักจะให้ประโยชน์ ให้รางวัลแก่ผู้สนทนาทั้งหมด การกระเจายนั้นต้องการสื่อสารประเภทนี้เพื่อให้ผู้คนติดตามที่จะนำเสนอนวัตกรรมมาใช้ แต่ก็สำคัญที่จะหมายเหตุไว้ว่า ถ้าการสื่อสารเกี่ยวกับนวัตกรรมเกิดขึ้นระหว่างกลุ่มคนที่คล้ายกันเท่านั้น นวัตกรรมจะไม่สามารถแพร่ไปยังเครือข่ายของสังคมอื่นที่แตกต่างได้ แต่โดยทั่วไปผู้คนก็จะมีการติดต่อกับคนอื่น ๆ ในสังคมที่แตกต่างกันอยู่บ้าง ทฤษฎีของการทำให้ความสัมพันธ์หลวม ๆ แน่นขึ้น (Strength of the Weak Tie) อธิบายถึงความสำคัญของผู้คนที่จะต้องมีการติดต่อกับโลกภายนอกหรือกับเครือข่ายสังคมอื่นบ้างเป็นบางครั้ง ความสัมพันธ์หลวม (Weak tie) คือ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ไม่ได้เริ่มต้นจากรากเหง้าเพียงเป็นการรู้จักความสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นได้โดยบังเอิญ คนที่มารู้จักกันโดยผ่านเพื่อนของเพื่อนของเพื่อน เป็นต้น ความสัมพันธ์หลวม ๆ บ่อยครั้งจะมีประโยชน์อย่างมาก เพราะบางครั้งการได้ข้อมูลใหม่ ๆ นั้นไม่สามารถที่จะได้รับจากการพูดคุยกับคนในเครือข่ายสังคมกันเอง ตัวอย่างการได้ประโยชน์จากความสัมพันธ์แบบหลวม ๆ คือ การหางานโดยผ่านญาติหรือเพื่อนสนิทมีโอกาจะได้งานน้อยมาก

เพราะเพื่อนสนิทจะไม่มีข้อมูลมากกว่าตัวคุณเองมากนัก ในเรื่องเกี่ยวกับโอกาส ถ้ายังมีความสนิทสนม มากๆแบบไปไหนไปด้วยกัน ก็ยังจะเป็นแหล่งข้อมูลใหม่ ๆ ที่เยี่ยมมาก ๆ ที่จริงแล้ว เครือข่าย ความสัมพันธ์ที่หลวม ๆ นั้นจะเป็นแหล่งข้อมูลใหม่ ๆ ได้ดี เพราะเครือข่ายชนิดนี้จะมีขอบข่ายที่ กว้างขวางในการจะได้ข้อมูลใหม่ ๆ ดังนั้นการสื่อสารระหว่างคนของเครือข่ายสัมพันธ์ภาพที่หลวม นั้นจะมีความสำคัญต่อการแพร่กระจายนวัตกรรม โดยเฉพาะในการแพร่กระจายความมั่งคั่งของ นวัตกรรม แต่สัมพันธ์ภาพที่หลวมจะไม่มีประสิทธิภาพในการชักชวนคนยอมรับและใช้นวัตกรรม การชักชวนให้คนยอมรับและใช้นวัตกรรมนั้นต้องการการสื่อสารระหว่างบุคคลที่มีความ คล้ายกัน แต่โชคดีที่ผู้นำทางความคิด (Opinion Leader) มักจะเป็นผู้สื่อสารระหว่าง สัมพันธ์ภาพที่หลวมและมี บทบาทสำคัญในการเป็นสะพานที่จะเชื่อเครือข่ายทางสังคมที่แตกต่างกัน ซึ่งจะทำให้การกระจาย นั้นเข้าไปทุกแง่มุมของระบบสังคม

หลักการข้อที่ 5 : การวางแผนสื่อสารในการรณรงค์ นวัตกรรมที่ดีจะช่วยให้การกระจาย ให้เร็วขึ้น (Well-Designed Communications Campaigns can Facilitate Diffusion)

ดังที่เราได้เริ่มต้นในหลักการที่ 1 การแพร่กระจายเป็นกระบวนการสื่อสารระหว่าง บุคคลที่จะเชื่อมต่อไปตามเครือข่ายของสังคม การรณรงค์ไม่สามารถนำมาแทนได้ แต่หากมี การวางแผนและการดำเนินงานที่ดี การโฆษณาสื่อสารสามารถที่จะเร่งกระบวนการแพร่กระจาย ให้เร็วขึ้นได้ การโฆษณาคือ กลยุทธ์ในการสื่อสารที่สร้างขึ้นอย่างตั้งใจ และมีเป้าหมายที่จะได้ บรรลุผลที่วางไว้การโฆษณาโดยมากมักจะมุ่งไปยังกลุ่มคนหลายๆ และจะทำการโฆษณาใน ระยะเวลาที่กำหนด ไว้โดยมากเป็นอาทิตย์หรือเดือน การโฆษณาจะเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรม และข้อความ

กลยุทธ์การโฆษณาที่ได้ผลจะขึ้นอยู่กับหลัก 4 ประการ คือ

1. การศึกษาทางด้านคุณภาพในกลุ่มเป้าหมายเพื่อใช้สร้างข้อความในการสื่อสารที่มี ประสิทธิภาพ
2. กำหนดเป้าหมายที่จะได้รับการโฆษณา
3. แบ่งกลุ่มประชากรออกเป็นส่วนๆ โดยให้แต่ละส่วนมีความคล้ายคลึงกัน และสร้าง ข้อความการโฆษณาให้เหมาะสมในแต่ละกลุ่ม
4. ออกแบบข้อความการโฆษณาให้จุดประกายในเครือข่ายให้มีการสื่อสารกันในเรื่องดังกล่าว

หลักการข้อที่ 6 : การสาธิตที่มีการออกแบบมาอย่างดีสามารถช่วยในการแพร่กระจาย ได้ (Well Demonstration can assist Diffusion)

การสาธิตนวัตกรรมที่มีการออกแบบมาอย่างดีสามารถที่จะช่วยในการแพร่กระจายได้ และนำมาใช้นวัตกรรมได้โดยการทำให้เพิ่มการให้เห็นการใช้นวัตกรรมโดยการสาธิตให้มากขึ้น บุคคลที่กำลังศึกษาหรือวิเคราะห์ว่าจะใช้นวัตกรรมหรือไม่ อาจจะได้รับประโยชน์ได้เห็นว่า นวัตกรรมนั้นทำงานอย่างไรในสถานการณ์ที่มีความคล้ายกับตัวเอง โครงการให้มีการสาธิตนั้น ได้ใช้ทางการเกษตรและได้ผลมาเป็นระยะเวลานาน การสาธิตควรจะทำในที่สาธารณะที่จะมีคนได้ เห็นการสาธิตนั้นเยอะๆ และควรจะให้เกิดทัศนคติที่ดีต่อประสิทธิภาพของนวัตกรรมผลของการ สาธิตจะมีมากขึ้นหากการสาธิตนั้นทำโดยผู้นำทางความคิดของชุมชน

การเรียนรู้และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Learning and Social Cognitive Learning Theory)

การวิจัยเรื่องนี้ หัวใจสำคัญอยู่ที่การเรียนรู้ การออกแบบงานวิจัยจึงต้องอาศัยฐานของ ทฤษฎีการเรียนรู้เป็นสำคัญ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยทั่วไป และทฤษฎีการเรียนรู้ ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาเป็นทฤษฎีการเรียนรู้ที่ถูกนำมาเป็นฐานของการวิจัยนี้

ความหมายของการเรียนรู้

การเรียนรู้ (Learning) เป็นกระบวนการสำคัญที่สุดอย่างหนึ่งของมนุษย์ เพราะผลจากการเรียนรู้จะส่งผลให้มนุษย์ค่อย ๆ สร้างเสริมแบบแผนพฤติกรรมขึ้นมา เพื่อเป็นการปรับตัว คัดสรร หรือต่อสู้ให้ชีวิตอยู่รอดและอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข ทั้งนี้ผลงานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นโดยน้ำมือของมนุษย์ ความสำเร็จต่าง ๆ ที่สร้างขึ้นมาด้วยความฉลาดล้ำของมนุษย์ และการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ ๆ โดยขยายวงกว้างออกไปเรื่อย ๆ จนกระทั่งนอกพิภพ เราพูดได้อย่างเต็มที่เป็นผลมาจากการเรียนรู้ของมนุษย์ทั้งสิ้นปัจจุบันเป็นที่ยอมรับกันว่า “จิตวิทยาการเรียนรู้” เป็นศาสตร์ที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี ช่วยให้บุคคลมีความก้าวหน้าและรู้จักพัฒนาตนเองให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องรู้ว่า การเรียนรู้คืออะไร เกิดขึ้นได้อย่างไร อะไรเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเรียนรู้ การถ่ายโยงการเรียนรู้ ความจำและการลืม การคิดและการแก้ปัญหา ตลอดจนสิ่งอื่น ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้ นักจิตวิทยาได้ทำการศึกษาค้นคว้าและทดลองจนตั้งเป็นทฤษฎีและกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ขึ้น ซึ่งแต่ละทฤษฎีก็อาจจะเหมาะสมกับสภาพการณ์แต่ละอย่างแตกต่างกันไป ซึ่งผู้วิจัยจะกล่าวถึงในลำดับต่อไป

การเรียนรู้ โดยนัยของศาสตร์ทางด้านจิตวิทยานั้นก็คือ การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของมนุษย์ให้เป็นไปในทางที่ถูกต้องและดีกว่าเดิม หากพิจารณาคำจำกัดความของ เลวิน (Lewin) เกี่ยวกับพฤติกรรมซึ่งมีว่า “พฤติกรรมของมนุษย์เป็นผลที่เกิดขึ้นจากอิทธิพลของตัวบุคคล และ

สิ่งแวดล้อมรวมกัน ไม่ใช่จากตัวบุคคลหรือสิ่งแวดล้อมเพียงอย่างเดียว” รวมถึงคำจำกัดความของ อี. อาร์. ฮิลการ์ด (E.R. Hilgard) ที่ว่า “การเรียนรู้ คือ การเปลี่ยนแปลงอย่างค่อนข้างจะถาวรใน พฤติกรรม อันเป็นผลสืบเนื่องมาจากการฝึก” (สุชา จันทรเอม และ สุรางค์ จันทรเอม, 2517) จาก คำจำกัดความดังกล่าวอาจจะสรุปได้ว่า คนเราจะเรียนรู้ได้ดีหรือไม่เพียงไรขึ้นอยู่กับอิทธิพล ของพันธุกรรมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งก็คือ สิ่งที่จะทำให้มนุษย์เกิดความพร้อมในการกระทำกิจกรรม ต่าง ๆ นั่นเอง ฉะนั้นสิ่งที่จะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของมนุษย์จึงขึ้นอยู่กับวัยของมนุษย์เช่นกัน การเรียนรู้จึงต้องมีความเข้าใจถึงระดับความพร้อมของมนุษย์ในวัยต่าง ๆ สรุปได้ว่า การเรียนรู้เกิด ได้ดังต่อไปนี้

1. การเรียนรู้เป็นกระบวนการที่บุคคลเรียนรู้ โดยร่วมกระทำผ่านวิธีใดวิธีหนึ่งหรือ ได้ลงมือกระทำสิ่งที่เรียนรู้นั้นจริง
2. การเรียนรู้ที่แท้จริงจะมีได้เมื่อผู้เรียนได้บรรลุจุดประสงค์หรือได้รับสิ่งที่ตน ต้องการ ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่า การเรียนรู้จะเริ่มเกิดขึ้นเมื่อผู้เรียนมีความสนใจหรือมีความต้องการ ในบางสิ่งบางอย่าง ผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมโดยตั้งอกตั้งใจ เพราะมีความสนใจในสิ่งนั้น หรือได้รับในสิ่งที่ตนต้องการ
3. การเรียนรู้เก่าหรือประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้ว จะกระตุ้นให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ขึ้น โดยเฉพาะกับประสบการณ์ที่ผ่านมาแล้วนั้น เป็นสิ่งที่สมปรารถนาและน่าตื่นเต้น การเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่สะสมขึ้น เนื่องจากประสบการณ์ก่อน ๆ นี้ เป็นหลักสำคัญของการเกิดการเรียนรู้ทุกชนิด
4. การเรียนรู้ทักษะและทัศนคติใหม่ ๆ เป็นเรื่องของบุคคลแต่ละคน จะต้องเรียนรู้เอง คนเราอาจเรียนรู้เป็นหมู่เป็นกลุ่มได้ แต่การเรียนรู้และเปลี่ยนพฤติกรรมความคิดเห็นเป็นเรื่อง ส่วนบุคคลและรายบุคคล
5. การสอนเป็นการแนะนำที่จะช่วยให้ผู้เรียนรู้จักช่วยตัวเอง เป็นการแนะแนวทางให้ การเรียนดำเนินไปด้วยดี

จากที่กล่าวข้างต้นนั้นจะเห็นว่า การเรียนรู้เป็นกระบวนการอันหนึ่งที่บุคคลจะเปลี่ยน พฤติกรรม ความรู้สึก ความคิดเห็นและการกระทำของตนเอง โดยลงมือปฏิบัติจริง ๆ การเรียนเป็น กิจกรรมอันหนึ่งที่จะทำให้บุคคลเปลี่ยนแปลงไปภายหลังเพราะได้เรียนบางสิ่งบางอย่าง เราจึง เพิ่มเติมหรือเปลี่ยนแปลงความรู้ที่มีอยู่เก่า กระทำหรือดำเนินกิจกรรมบางอย่างผิดจากแต่ก่อนหรือ เปลี่ยนทัศนคติความคิดเป็นในเรื่องบางเรื่อง

องค์ประกอบของกระบวนการเรียนรู้ (Factors of Learning Process)

จากการทบทวนแนวคิดดังกล่าวจากนักวิชาการพบว่า นักจิตวิทยามีความคิดเห็นในเรื่องธรรมชาติและหลักเกณฑ์พื้นฐานของการเรียนรู้แตกต่างกันออกไปบ้างก็จริง แต่ถ้าหากพิจารณาว่าในขณะที่มนุษย์มีการเรียนรู้นั้น มีอะไรเกิดขึ้นบ้าง องค์ประกอบอะไรบ้างที่ประกอบกันจนกลายเป็นกระบวนการเรียนรู้องค์ประกอบต่าง ๆ เหล่านั้น เกิดขึ้นเป็นลำดับขั้นอย่างไรเมื่อพิจารณากันถึงข้อเท็จจริงในเรื่องนี้ ผู้วิจัยเห็นว่านักจิตวิทยาต่างมีความเห็นสอดคล้องกันโดยทั่วไปแล้วในกระบวนการเรียนรู้นั้น จะประกอบด้วยองค์ประกอบต่าง ๆ เกิดขึ้นตามลำดับขั้นตอนดังต่อไปนี้ (จำเนียร ช่วงโชติ, 2515)

1. แรงจูงใจ

ในการเรียนรู้สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น เริ่มด้วยสภาวะบางอย่างในตัวผู้เรียนกระตุ้นหรือผลักดันให้ผู้เรียนมีความปรารถนา หรือต้องการกระทำการบางอย่างใดสภาวะใด ๆ ในตัวผู้เรียนที่กระตุ้นหรือเร้าให้เกิดมีการกระทำหรือพฤติกรรมขึ้นนี้ เราเรียกว่า แรงจูงใจ (Motive) พฤติกรรมทุกชนิดมีความมุ่งหมายและเริ่มด้วยแรงจูงใจ ไม่มีการกระทำใดหรือพฤติกรรมใดเกิดขึ้นได้โดยปราศจากแรงจูงใจ แรงจูงใจเป็นสภาวะในตัวผู้เรียน เกิดขึ้นในตัวผู้เรียน และเป็นภาวะที่ทำให้ผู้เรียนมีการรับรู้ต่อสิ่งเร้าต่าง ๆ เราอาจคิดถึงตัวอย่างสภาวะที่กระตุ้นหรือเร้าให้ผู้เรียนต้องมีการกระทำได้โดยง่าย ๆ เช่น สภาวะทางร่างกาย เป็นต้นว่า ความหิว ความกระหาย ความรู้สึกร้อนหนาว ความรู้สึกทางเพศ ฯลฯ เหล่านี้เป็นเรื่องที่เกิดจากร่างกาย ขาดความสมดุล ขาดความพอดีในบางสิ่งบางประการ หรือเราอาจคิดถึงสภาวะทางจิตใจ อาทิเช่น ความปรารถนาที่จะมีความรู้ในสิ่งหนึ่งสิ่งใด เพื่อสนองความต้องการบางประการ ความปรารถนาที่จะเป็นผู้ที่บุคคลอื่น ๆ ยอมรับนับถือ ความปรารถนาที่จะทำในสิ่งที่ตนสนใจ เป็นต้น เหล่านี้เป็นตัวอย่างให้เห็นสภาวะในตัวผู้เรียนที่กระตุ้นหรือเร้าให้ผู้เรียนเกิดพฤติกรรมทั้งสิ้น

2. เป้าหมาย

สภาวะที่เรียกว่าแรงจูงใจนั้นเกี่ยวข้องกับความสุขของผู้เรียน คือ เมื่อผู้เรียนได้เผชิญกับสถานการณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง หรือเมื่อได้มีประสบการณ์ และเกิดสภาวะที่ขาดสมดุลซึ่งอาจจะเป็นความสุขทางร่างกายหรือความรู้สึกนึกคิด (ทางจิตใจ) โดยธรรมชาติผู้เรียนย่อมปรารถนาที่จะกลับคืนเข้าสู่สภาพสมดุล โดยเหตุนี้จึงเกิดมีการกระทำขึ้น และการกระทำนี้จะเป็นการกระทำที่มีเป้าหมาย (Goal) หรือมีวัตถุประสงค์เสมอเมื่อผู้เรียนเลือกเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่คิดว่าเหมาะสมกับภาวะแรงจูงใจแล้วก็ลงมือกระทำเพื่อที่จะบรรลุถึงเป้าหมายนั้น ในการนี้ผู้เรียนจะไม่สามารถเข้าถึงเป้าหมายได้ในทันทีทันใด เพราะจะมีอุปสรรคบางประการขัดขวางอยู่ ผู้เรียนจำจะต้องพยายามแก้ไขอุปสรรคเหล่านี้ให้หมดสิ้นไปเพื่อว่าจะสามารถบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการได้

3. ความตึงเครียด

ตามปกติธรรมดาแล้ว ความตึงเครียดจะมีมากหรือน้อยนั้นขึ้นอยู่กับความแรงกล้าของแรงใจ และชนิดของอุปสรรคที่เกิดขึ้น กล่าวคือ ถ้าสภาวะแรงใจมีระดับสูง และอุปสรรคที่ขวางกั้นมิให้ผู้เรียนบรรลุถึงเป้าหมายได้ เป็นอุปสรรคที่ยากยิ่งสำหรับผู้เรียน ความตึงเครียดที่เกิดขึ้นก็จะมีระดับสูง สภาวะความตึงเครียดในตัวผู้เรียนนี้ ถ้าเกิดขึ้นไม่มากนักก็มีประโยชน์ต่อการเรียนรู้ เพราะจะช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้สึกละยิ่งกว่าสิ่งที่ท้าทาย บังเกิดความพยายามที่จะขวนขวายทำงานสำเร็จได้ แต่ในทางตรงกันข้าม ถ้าสภาวะตึงเครียดมีมากเกินไปก็บังเกิดผลร้าย อาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพจิตของผู้เรียนได้

4. การเลือกหาการกระทำที่เหมาะสม

โดยทั่ว ๆ ไปแล้ว ในการกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งให้ประสบความสำเร็จนั้น มักจะมีทางที่ทำได้หลายวิธี ในขบวนการเรียนรู้ก็เช่นเดียวกัน เมื่อผู้เรียนพบอุปสรรค ก็อาจจะมีหลายวิธีการหลายอย่างที่คุณเรียนจะแก้ไขอุปสรรคเหล่านั้นได้ การเลือกหาการกระทำที่ผู้เรียนคิดว่าจะช่วยแก้ปัญหาได้นั้น ผู้เรียนบางคนอาจทำโดยวิธีเดาสุ่ม กล่าวคือ มิได้พิจารณาหาเหตุผลเสียก่อนว่าการกระทำที่เลือกนั้น จะแก้ปัญหาหรือขจัดอุปสรรคได้จริงหรือไม่ คิดอะไรได้ก็ทำลงไป ถ้าทำแล้วไม่บังเกิดผลสำเร็จ ก็ลองกระทำด้วยวิธีใหม่ จนกระทั่งพบการกระทำที่เหมาะสม คือ แก้ไขปัญหาหรือขจัดปัญหาได้สำเร็จ บรรลุถึงเป้าหมายได้ตามต้องการ ผู้เรียนบางคนอาจไม่ลงมือกระทำในทันทีทันใด เมื่อพบอุปสรรค แต่จะพิจารณาสถานการณ์อย่างรอบคอบเสียก่อน พยายามค้นหาสิ่งที่เคยรู้มาก่อน มองหาความสัมพันธ์ของส่วนปลีกย่อยต่าง ๆ แล้ววินิจฉัยด้วยเหตุผลว่า การกระทำใดจะบังเกิดผลดีที่สุด แล้วจึงลงมือกระทำ การเลือกการกระทำโดยวิธีหลังนี้อาจช่วยให้ประหยัดเวลา และผู้เรียนอาจมีจำนวนการกระทำต่อสถานการณ์น้อยกว่าการเลือก โดยวิธีแรกผู้เรียนจะเลือกหาการกระทำด้วยวิธีใดก็ตาม เมื่อลงมือกระทำตามวิธีที่ได้คิดเลือกไว้แล้วนั้น ก็ไม่จำเป็นจะต้องประสบผลสำเร็จจากการกระทำครั้งแรกเสมอไป ถ้าการกระทำครั้งแรกไม่สำเร็จ กล่าวคือ ยังไม่ช่วยแก้ไขปัญหาก็ขจัดอุปสรรคออกไปได้ ผู้เรียนจะต้องกลับไปพิจารณาสถานการณ์ลองหาวิธีอื่นต่อไปใหม่ จนกระทั่งค้นพบวิธีที่เหมาะสม สามารถแก้ไขขจัดอุปสรรคบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ

5. ความเร็วหรือช้าของการเรียนรู้

เรามักพบอยู่เสมอว่าบางคนทำอะไรได้รวดเร็วและถูกต้องแม่นยำ แต่ถ้าให้บางคนทำงานชิ้นเดียวกันนี้อาจต้องใช้เวลานาน อย่างไรก็ตามก็คิดว่าคนที่ขึ้นชื่อว่าทำงานได้สำเร็จในเวลาอันรวดเร็ว ก็อาจต้องใช้เวลาเหมือนกันถ้าไปพบกับงานบางชนิดที่รู้สึกละยิ่งกว่าและไม่เป็นที่น่าสนใจ ทำนองเดียวกัน คนที่ได้ชื่อว่าทำงานอย่างหนึ่งช้าอาจกลายเป็นคนทำเสร็จรวดเร็ว แม่นยำ

ได้เช่นกัน ถ้าหากได้ทำงานที่สนใจและเหมาะสมกับความสามารถของตน การเรียนรู้ก็เช่นเดียวกัน อาจเกิดขึ้นได้รวดเร็วหรือช้าก็ได้ ความช้าเร็วของการเรียนรู้ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องอย่างน้อยที่สุด 3 อย่างคือ

5.1 ระดับความมากน้อยของแรงจูงใจ หรือแรงกระตุ้นภายในตัวผู้เรียน

5.2 ชนิดของอุปสรรคหรือปัญหาที่ขัดขวางมิให้ผู้เรียนบรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการได้

5.3 ความสามารถของตัวผู้เรียน

ทั้งสามประการนี้มีความเกี่ยวพันกันอย่างใกล้ชิด ถ้าหากผู้เรียนมีแรงผลักดันภายในสูง มีความสามารถดี มีสติปัญญาเฉียบแหลม และอุปสรรคที่เกิดขึ้นเป็นอุปสรรคชนิดง่าย ๆ การเรียนรู้ก็ย่อมดำเนินไปครบถ้วนตามกระบวนการได้ในเวลาอันรวดเร็ว ในทางตรงกันข้ามถ้าผู้เรียนเป็นผู้ที่มีสติปัญญาดำ สภาวะแรงจูงใจก็อยู่ในระดับต่ำ และยิ่งพบกับอุปสรรคชนิดยากด้วย การเรียนรู้ก็จะดำเนินไปด้วยความเชื่องช้าจากที่กล่าวถึงแนวคิด ความหมาย ความสำคัญ และองค์ประกอบของศาสตร์ทางด้านจิตวิทยาการเรียนรู้ข้างต้น

อาจจะสรุปได้ในเบื้องต้นว่า ธรรมชาติของมนุษย์มีระบบคิด ความรู้สึก ทักษะ ทักษะ และสภาวะแห่งจิต เป็นพื้นฐานการแสดงออกของพฤติกรรมมนุษย์ กล่าวคือ การที่มนุษย์จะสนใจเรียนรู้และยกระดับความรู้ที่ได้จากการเรียนรู้มาใช้ในการพัฒนาสิ่งที่ตนกระทำให้ดีขึ้นตามลำดับย่อมขึ้นอยู่กับเงื่อนไขภายในมนุษย์เป็นสำคัญ

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory)

ทฤษฎีของการเรียนรู้มีหลายทฤษฎี เช่น ทฤษฎีการเรียนรู้พฤติกรรมนิยม ทฤษฎีการเรียนรู้พุทธิปัญญานิยม และทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา เป็นต้น แต่ในงานวิจัยนี้ได้พบทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญาเท่านั้น

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) ซึ่งเป็นทฤษฎีของศาสตราจารย์บันดูรา แห่งมหาวิทยาลัยสแตนฟอร์ด (Stanford) ประเทศสหรัฐอเมริกา บันดูรามีความเชื่อว่าการเรียนรู้ของมนุษย์ส่วนมากเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ (Bandura & Walters, 1963) จึงเรียกการเรียนรู้จากการสังเกตว่า “การเรียนรู้โดยการสังเกต” หรือ “การเลียนแบบ” และเนื่องจากมนุษย์มีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบ ๆ ตัวอยู่เสมอ บันดูราอธิบายว่าการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมในสังคม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน บันดูรา (Bandura, 1969, 1971) จึงเปลี่ยนชื่อทฤษฎีการเรียนรู้ของท่านว่า การเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory) แต่ต่อมาได้เปลี่ยนเป็น การเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา (Social Cognitive Learning Theory) อีกครั้งหนึ่ง ทั้งนี้ เนื่องจากบันดูราพบจากการทดลองว่า สาเหตุที่สำคัญอย่างหนึ่งในการเรียนรู้ด้วยการสังเกต คือ ผู้เรียนจะต้องเลือกสังเกต

สิ่งที่ต้องการเรียนรู้โดยเฉพาะ และสิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งก็คือ ผู้เรียนจะต้องมีการเข้ารหัส (Encoding) ในความทรงจำระยะยาวได้อย่างถูกต้อง นอกจากนี้ ผู้เรียนต้องสามารถที่จะประเมินได้ว่าตนเลียนแบบได้ดีหรือไม่ดีอย่างไร และจะต้องควบคุมพฤติกรรมของตนเองได้ด้วย (metacognitive) บันดูรา (Bandura, 1986) จึงสรุปว่า การเรียนรู้โดยการสังเกตจึงเป็น กระบวนการทางารรู้คิดหรือพุทธิปัญญา (Cognitive Processes)

การเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบ (Observational Learning หรือ Modeling)

บันดูรา มีความเห็นว่าทั้งสิ่งแวดล้อม และตัวผู้เรียนมีความสำคัญเท่า ๆ กัน บันดูรา กล่าวว่า คนเรามีปฏิสัมพันธ์ (Interact) กับสิ่งแวดล้อมที่อยู่รอบๆ ตัวเราอยู่เสมอการเรียนรู้เกิดจากปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม ซึ่งทั้งผู้เรียนและสิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อกันและกัน พฤติกรรมของคนเราส่วนมากจะเป็นการเรียนรู้โดยการสังเกต (Observational Learning) หรือการเลียนแบบจากตัวแบบ (Modeling) สำหรับตัวแบบไม่จำเป็นต้องเป็นตัวแบบที่มีชีวิตเท่านั้น แต่อาจจะเป็นตัวสัญลักษณ์ เช่น ตัวแบบที่เห็นในโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์หรืออาจจะเป็นรูปภาพ การตูน หนังสือก็ได้ นอกจากนี้ คำบอกเล่าด้วยคำพูดหรือข้อมูลที่เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรก็เป็นตัวแบบได้ การเรียนรู้โดยการสังเกตไม่ใช่การลอกแบบจากสิ่งที่สังเกตโดยผู้เรียนไม่คิด คุณสมบัติของผู้เรียนมีความสำคัญ เช่น ผู้เรียนจะต้องมีความสามารถที่จะรับรู้สิ่งเร้า และสามารถสร้างรหัสหรือกำหนดสัญลักษณ์ของสิ่งที่สังเกตเก็บไว้ในความจำระยะยาว และสามารถเรียกใช้ในขณะที่คุณสังเกตต้องการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ

บันดูราได้เริ่มทำการวิจัยเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเลียนแบบ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1960 เป็นต้นมา ได้ทำการวิจัยเป็น โครงการระยะยาว และได้ทำการพิสูจน์สมมติฐานที่ตั้งไว้ทีละอย่าง โดยใช้กลุ่มทดลองและควบคุมอย่างละเอียด และเป็นขั้นตอน ต่อไปนี้เป็นตัวอย่างของการวิจัยที่บันดูราและผู้ร่วมงานเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกตผลการวิจัยที่ได้รับความสนใจจากนักจิตวิทยาเป็นอันมาก และมีผู้นำไปทำงานวิจัยโดยใช้สถานการณ์แตกต่างกันไป ผลที่ได้รับสนับสนุนข้อสรุปของศาสตราจารย์บันดูราเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกต การทดลองอันแรกโดย บันดูรา ร็อส และร็อส เป็นการแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวโดยการสังเกต บันดูราและผู้ร่วมงานได้แบ่งเด็กออกเป็น 3 กลุ่ม กลุ่มหนึ่งให้เห็นตัวอย่างจากตัวแบบที่มีชีวิต แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เด็กกลุ่มที่สองมีตัวแบบที่ไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว และเด็กกลุ่มที่สามไม่มีตัวแบบแสดงพฤติกรรมให้ดูเป็นตัวอย่าง ในกลุ่มมีตัวแบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว การทดลองเริ่มด้วยเด็กและตัวแบบเล่นตุ๊กตา (Tinker Toys) ตักครู่หนึ่งประมาณ 1 – 10 นาที ตัวแบบลุกขึ้นต้อย เตะ ทับ ตุ๊กตาที่ทำด้วยยางแล้วเป่าลม ฉะนั้นตุ๊กตาจึงทนการต้อยหรือแม้ว่าจะนั่งทับหรือยืนก็ไม่แตก สำหรับเด็กกลุ่มที่สอง เด็กเล่นตุ๊กตาใกล้ ๆ กับตัวแบบ แต่ตัวแบบไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวให้ดูเป็น

ตัวอย่าง เด็กกลุ่มที่สามเล่นตุ๊กตาโดยไม่มีตัวแบบ หลังจากเล่นตุ๊กตาแล้วแม่ผู้ทดลองพาเด็กไปดูห้องที่มีตุ๊กตาที่นำเล่นมากกว่า แต่บอกว่าห้ามจับตุ๊กตา เพื่อให้เด็กรู้สึกคับข้องใจ เสร็จแล้วนำเด็กไปอีกห้องหนึ่งที่ละคน ซึ่งมีตุ๊กตาหลายชนิดวางอยู่และมีตุ๊กตาข่างที่เหมือนกับตุ๊กตาที่ตัวแบบเตะต๋อยและทุบรวมอยู่ด้วย ผลการทดลองพบว่า เด็กที่อยู่ในกลุ่มที่มีตัวแบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว เตะต๋อยทุบ รวมทั้งนั่งทับตุ๊กตาข่างเหมือนกับที่สังเกตจากตัวแบบแสดงและค่าเฉลี่ย (Mean) ของพฤติกรรมก้าวร้าวที่แสดงโดยเด็กกลุ่มนี้ทั้งหมดสูงกว่าค่าเฉลี่ยของพฤติกรรมก้าวร้าวของเด็กกลุ่มที่สองและกลุ่มที่สาม

การทดลองที่สองก็เป็นการทดลองของบันดูรา ร็อส และ ร็อส วิธีการทดลองเหมือนกับ การทดลองที่หนึ่งแต่ใช้ภาพยนตร์แทนของจริง โดยกลุ่มหนึ่งดูภาพยนตร์ที่ตัวแบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว อีกกลุ่มหนึ่งดูภาพยนตร์ที่ตัวแบบไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าว ผลของการทดลองที่ได้ เหมือนกับการทดลองที่หนึ่ง คือ เด็กที่ดูภาพยนตร์ที่มีตัวแบบแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว จะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากกว่าเด็กที่อยู่ในกลุ่มที่ดูภาพยนตร์ที่ตัวแบบไม่แสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าว

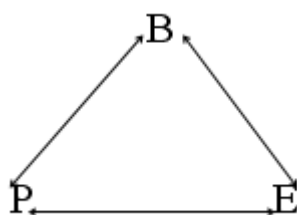
บันดูรา และเม็นลอฟ (Bandura & Menlove, 1968) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเด็ก ซึ่งมีความกลัว สัตว์เลี้ยง เช่น สุนัข จนกระทั่งพยายามหลีกเลี่ยงหรือไม่ปฏิสัมพันธ์กับสัตว์เลี้ยง บันดูรา และเม็นลอฟ ได้ให้เด็กกลุ่มหนึ่งที่มีความกลัวสุนัขได้สังเกตตัวแบบที่ไม่กลัวสุนัข และสามารถจะ เล่นกับสุนัขได้อย่างสนุก โดยเริ่มจากการค่อย ๆ ให้ตัวแบบเล่น ตะ และพูดคุยกับสุนัขที่อยู่ในกรง จนกระทั่งในที่สุดตัวแบบเข้าไปอยู่ในกรงสุนัข ผลของการทดลองปรากฏว่าหลังจากสังเกตตัวแบบ ที่ไม่กลัวสุนัข เด็กจะกล้าเล่นกับสุนัขโดยไม่กลัว หรือพฤติกรรมของเด็กที่กล้าที่จะเล่นกับสุนัข เพิ่มขึ้นและพฤติกรรมที่แสดงว่ากลัวสุนัขจะลดน้อยไป

การทดลองของบันดูราที่เกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือเลียนแบบมีผู้นำไป ทำซ้ำ ปรากฏผลการทดลองเหมือนกับบันดูราได้รับ นอกจากนี้มีนักจิตวิทยาหลายท่านได้ใช้แบบ การเรียนรู้ โดยวิธีการสังเกตในการเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ

ความคิดพื้นฐานของทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิปัญญา

1. บันดูรา ได้ให้ความสำคัญของการปฏิสัมพันธ์ของอินทรีย์และสิ่งแวดล้อม และ ถือว่าการเรียนรู้ก็เป็นผลของปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม โดยผู้เรียนและสิ่งแวดล้อม มีอิทธิพลต่อกันและกัน บันดูราได้ถือว่าทั้งบุคคลที่ต้องการจะเรียนรู้และสิ่งแวดล้อมเป็นสาเหตุของ พฤติกรรมและได้อธิบายการปฏิสัมพันธ์ดังนี้

ภาพที่ 2.7 แสดงปฏิสัมพันธ์ปัจจัยการเรียนรู้

B = พฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งของบุคคล

P = บุคคล (ตัวแปรที่เกิดจากผู้เรียน เช่น ความคาดหวังของผู้เรียน ฯลฯ)

E = สิ่งแวดล้อม

2. บันดูราได้ให้ความแตกต่างของการเรียนรู้ (Learning) และการกระทำ (Performance) ถือว่าความแตกต่างนี้สำคัญมาก เพราะคนอาจจะเรียนรู้อะไรหลายอย่างแต่ไม่กระทำ เป็นต้นว่า นักศึกษาทุกคนที่กำลังอ่านเอกสารประกอบการสอนนี้คงจะทราบว่า การโกงในการสอบนั้นมีพฤติกรรมอย่างไร แต่นักศึกษาเพียงน้อยคนที่จะทำการ โกงจริง ๆ บันดูราได้สรุปว่าพฤติกรรมของมนุษย์ อาจจะแบ่งออกได้เป็น 3 ประเภท

2.1 พฤติกรรมสนองตอบที่เกิดจากการเรียนรู้ ผู้ซึ่งแสดงออกหรือกระทำสม่ำเสมอ

2.2 พฤติกรรมที่เรียนรู้แต่ไม่เคยแสดงออกหรือกระทำ

2.3 พฤติกรรมที่ไม่เคยแสดงออกทางการกระทำ เพราะไม่เคยเรียนรู้จริง ๆ

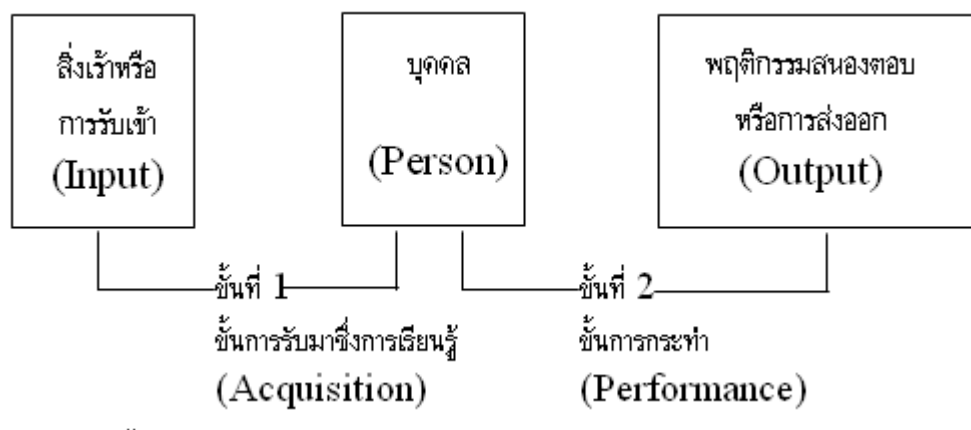
3. บันดูรา ไม่เชื่อว่าพฤติกรรมที่เกิดขึ้นจะคงตัวอยู่เสมอ ทั้งนี้เพราะสิ่งแวดล้อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ และทั้งสิ่งแวดล้อมและพฤติกรรมมีอิทธิพลซึ่งกันและกัน ตัวอย่างเช่น เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว ก็คาดหวังว่าผู้อื่นจะแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวตอบตนด้วย ความหวังนี้ก็ส่งเสริมให้เด็กแสดงพฤติกรรมก้าวร้าว และผลพวงก็คือ ว่าเด็กอื่น (แม้ว่าจะไม่ก้าวร้าว) ก็จะแสดงพฤติกรรมตอบสนองแบบก้าวร้าวด้วย และเป็นเหตุให้เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าวยิ่งแสดงพฤติกรรมก้าวร้าวมากขึ้น ซึ่งเป็นการย้ำความคาดหวังของตน บันดูรา สรุปว่า “เด็กที่มีพฤติกรรมก้าวร้าว จะสร้างบรรยากาศก้าวร้าวรอบ ๆ ตัว จึงทำให้เด็กอื่นที่มีพฤติกรรมอ่อนโยนไม่ก้าวร้าวแสดงพฤติกรรมตอบสนองก้าวร้าว เพราะเป็นการแสดงพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมที่ก้าวร้าว”

ขั้นของการเรียนรู้โดยการสังเกตหรือเลียนแบบ

บันดูรากล่าวว่า การเรียนรู้ทางสังคมด้วยการรู้คิดจากการเลียนแบบมี 2 ขั้น คือ ขั้นแรกเป็นขั้นการได้รับมาซึ่งการเรียนรู้ (Acquisition) ทำให้สามารถแสดงพฤติกรรมได้ ขั้นที่ 2 เรียกว่าขั้นการกระทำ (Performance) ซึ่งอาจจะกระทำหรือไม่กระทำก็ได้ การแบ่งขั้นของการเรียนรู้แบบนี้

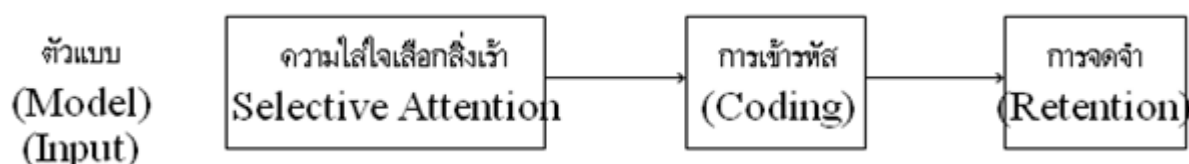
ทำให้ทฤษฎีการเรียนรู้ของบันดูราแตกต่างจากทฤษฎีพฤติกรรมนิยมชนิดอื่น ๆ การเรียนรู้ที่แบ่งออกเป็น 2 ขั้น อาจจะแสดงด้วยแผนผังดังต่อไปนี้

ภาพที่ 2.8 ขั้นของการเรียนรู้โดยการเลียนแบบ

ขั้นการรับมาซึ่งการเรียนรู้ ประกอบด้วยส่วนประกอบที่สำคัญเป็นลำดับ 3 ลำดับ ดังแสดงในภาพที่ 2.9

ภาพที่ 2.9 ส่วนประกอบของการเรียนรู้ขึ้นกับการรับมาซึ่งการเรียนรู้

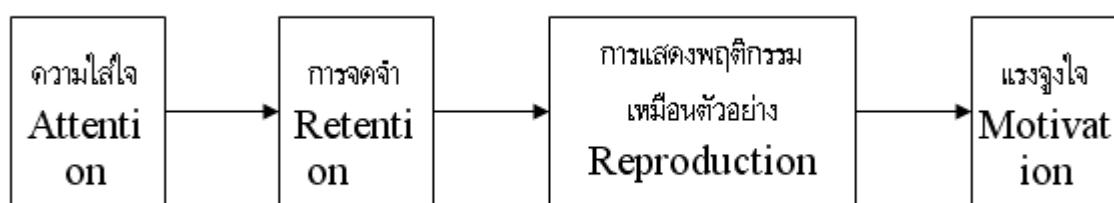
จากรูปจะเห็นว่า ส่วนประกอบทั้ง 3 อย่าง ของการรับมาซึ่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางพุทธิปัญญา (Cognitive Processes) ความใส่ใจที่เลือกสิ่งเร้ามีบทบาทสำคัญในการเลือกตัวแบบสำหรับขั้นการกระทำ (Performance) นั้นขึ้นอยู่กับผู้เรียน เช่น ความสามารถทางด้านร่างกาย ทักษะต่าง ๆ รวมทั้งความคาดหวังที่จะได้รับแรงเสริมซึ่งเป็นแรงจูงใจ

กระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกต

บันดูรา (Bandura, 1977) ได้อธิบายกระบวนการที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกต หรือการเรียนรู้โดยตัวแบบว่ามีทั้งหมด 4 อย่างคือ

1. กระบวนการความเอาใจใส่ (Attention)
2. กระบวนการจดจำ (Retention)
3. กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวอย่าง (Reproduction)
4. กระบวนการการจูงใจ (Motivation)

ภาพที่ 2.10 กระบวนการในการเรียนรู้โดยการสังเกต

แหล่งอ้างอิง: Bandura, 1977, p.23

กระบวนการความใส่ใจ (Attention)

ความใส่ใจของผู้เรียนเป็นสิ่งสำคัญมาก ถ้าผู้เรียนไม่มีความใส่ใจในการเรียนรู้ โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบก็จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น การเรียนรู้แบบนี้ความใส่ใจจึงเป็นสิ่งที่แรกๆ ที่ผู้เรียนจะต้องมี บันดูรากล่าวว่าผู้เรียนจะต้องรับรู้ส่วนประกอบที่สำคัญของพฤติกรรมของผู้ที่เป็นตัวแบบ องค์ประกอบที่สำคัญของตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อความใส่ใจของผู้เรียนมีหลายอย่าง เช่น เป็นผู้ที่มีเกียรติสูง (High Status) มีความสามารถสูง (High Competence) หน้าตาดี รวมทั้งการแต่งตัว การมีอำนาจที่จะให้รางวัลหรือลงโทษ

คุณลักษณะของผู้เรียนก็มีความสัมพันธ์กับกระบวนการใส่ใจ ตัวอย่างเช่น วัยของผู้เรียน ความสามารถทางด้านพุทธิปัญญา ทักษะทางการใช้มือและส่วนต่างๆ ของร่างกาย รวมทั้งตัวแปรทางบุคลิกภาพของผู้เรียน เช่น ความรู้สึกว่าตนนั้นมีค่า (Self-Esteem) ความต้องการและทัศนคติของผู้เรียน ตัวแปรเหล่านี้มักจะเป็นสิ่งจำกัดขอบเขตของการเรียนรู้โดยการสังเกต ตัวอย่างเช่น ถ้าครูต้องการให้เด็กวัยอนุบาลเขียนพยัญชนะไทยที่ยาก ๆ เช่น หม โดยพยายามแสดงการเขียนให้ดูเป็นตัวอย่าง ทักษะการใช้ก้ามเนื้อในการเคลื่อนไหวของเด็กวัยอนุบาลยังไม่พร้อม ฉะนั้นเด็กวัยอนุบาลบางคนจะเขียนหนังสือตามที่ครูคาดหวังไม่ได้

กระบวนการจดจำ (Retention Process)

บันดูรา อธิบายว่า การที่ผู้เรียนหรือผู้สังเกตสามารถที่จะเลียนแบบหรือแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบได้ก็เป็นเพราะผู้เรียนบันทึกสิ่งที่ตนสังเกตจากตัวแบบไว้ในความจำระยะยาว บันดูรา พบว่าผู้สังเกตที่สามารถอธิบายพฤติกรรม หรือการกระทำของตัวแบบด้วยคำพูด หรือสามารถมีภาพพจน์สิ่งที่ตนสังเกตไว้ในใจจะเป็นผู้ที่สามารถจดจำสิ่งที่เรียนรู้โดยการสังเกตได้ดีกว่าผู้ที่เพียงแต่ดูเฉย ๆ หรือทำงานอื่นในขณะที่ดูตัวแบบไปด้วย สรุปแล้วผู้สังเกตที่สามารถระลึกถึงสิ่งที่สังเกตเป็นภาพพจน์ในใจ (Visual Imagery) และสามารถเข้ารหัสด้วยคำพูดหรือถ้อยคำ (Verbal Coding) จะเป็นผู้ที่สามารถแสดงพฤติกรรมเลียนแบบจากตัวแบบได้แม้ว่าเวลาจะผ่านไปนาน ๆ และนอกจากนี้ถ้าผู้สังเกตหรือ ผู้เรียนมีโอกาสที่จะได้เห็นตัวแบบแสดงสิ่งที่จะต้องเรียนรู้ซ้ำ ก็จะเป็นการช่วยความจำให้ดียิ่งขึ้น

กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบ (Reproduction Process)

กระบวนการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบเป็นกระบวนการที่ผู้เรียน แปลสภาพ (Transform) ภาพพจน์ (Visual Image) หรือสิ่งที่จำไว้เป็นการเข้ารหัสเป็นถ้อยคำ (Verbal Coding) ในที่สุดแสดงออกมาเป็นการกระทำหรือแสดงพฤติกรรมเหมือนกับตัวแบบ ปัจจัยที่สำคัญของกระบวนการนี้คือ ความพร้อมทางด้านร่างกายและทักษะที่จำเป็นจะต้องใช้ในการเลียนแบบของผู้เรียน ถ้าหากผู้เรียนไม่มีความพร้อมก็จะไม่สามารถที่จะแสดงพฤติกรรมเลียนแบบได้ บันดูรา กล่าวว่า การเรียนรู้โดยการสังเกตหรือการเลียนแบบไม่ใช่เป็นพฤติกรรมที่ลอกแบบอย่างตรงไปตรงมา การเรียนรู้โดยการสังเกตประกอบด้วยกระบวนการทางพุทธิปัญญา (Cognitive Process) และความพร้อมทางด้านร่างกายของผู้เรียน ฉะนั้นในขั้นการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ (Reproduction) ของแต่ละบุคคลจึงแตกต่างกันไปผู้เรียนบางคนก็อาจจะทำได้ดีกว่าตัวแบบที่ตนสังเกตหรือบางคนก็สามารถเลียนแบบได้เหมือนมาก บางคนก็อาจจะทำได้ไม่เหมือนกับตัวแบบ เพียงแต่คล้ายคลึงกับตัวแบบมีบางส่วนเหมือนบางส่วนไม่เหมือนกับตัวแบบ และผู้เรียนบางคนจะไม่สามารถแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ ฉะนั้น บันดูราจึงให้คำแนะนำแก่ผู้ที่มีหน้าที่เป็นตัวแบบ เช่น ผู้ปกครองหรือครูควรใช้ผลย้อนกลับที่ต้องตรวจสอบแก้ไข (Correcting Feedback) เพราะจะเป็นการช่วยเหลือให้ผู้เรียนหรือผู้สังเกตมีโอกาสทบทวนในใจว่าการแสดงพฤติกรรมของตัวแบบมีอะไรบ้าง และพยายามแก้ไขให้ถูกต้อง

กระบวนการจูงใจ (Motivation Process)

บันดูรา อธิบายว่า แรงจูงใจของผู้เรียนที่จะแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบที่ตนสังเกตเนื่องมาจากความคาดหวังว่า การเลียนแบบจะนำประโยชน์มาใช้ เช่น การได้รับแรงเสริมหรือรางวัล หรืออาจจะนำประโยชน์บางสิ่งบางอย่างมาให้ รวมทั้งการคิดว่าการแสดงพฤติกรรมเหมือน

ตัวแบบจะทำให้ตนหลีกเลี่ยงปัญหาได้ ในห้องเรียนเวลาครูให้รางวัลหรือลงโทษพฤติกรรมของนักเรียน คนใดคนหนึ่งนักเรียนทั้งห้องก็จะเรียนรู้โดยการสังเกตและเป็นแรงจูงใจให้ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมหรือไม่แสดงพฤติกรรม เวล่านักเรียนแสดงความประพฤติดี เช่น นักเรียนคนหนึ่งทำการบ้านเรียบร้อยถูกต้องแล้วได้รับรางวัลชมเชยจากครู หรือให้สิทธิพิเศษก็จะเป็นตัวแบบให้แก่ นักเรียนคนอื่น ๆ พยายามทำการบ้านมาส่งครูให้เรียบร้อย เพราะมีความคาดหวังว่าคงจะได้รับแรงเสริมหรือรางวัลบ้าง ในทางตรงข้ามถ้านักเรียนคนหนึ่งถูกทำโทษเนื่องจากเอาของมารับประทานในห้องเรียน ก็จะเป็นตัวแบบของพฤติกรรม ที่นักเรียนทั้งชั้นจะไม่ปฏิบัติตาม

แม้ว่าบันดูราจะกล่าวถึงความสำคัญของแรงเสริมบวกว่ามีผลต่อพฤติกรรมที่ผู้เรียนเลียนแบบตัวแบบแต่ความหมายของความสำคัญของแรงเสริมนั้นแตกต่างกันกับของสกินเนอร์ (Skinner) ในทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอแรนต์ (Operant Conditioning) แรงเสริมในทฤษฎีการเรียนรู้ในการสังเกตเป็นแรงจูงใจที่จะทำให้ผู้สังเกตแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ แต่แรงเสริมในทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบโอเปอแรนต์นั้น แรงเสริมเป็นตัวที่จะทำให้ความถี่ของพฤติกรรมที่อินทรีย์ได้แสดงออกอยู่แล้วให้มีเพิ่มขึ้น อีกประการหนึ่งในทฤษฎีการเรียนรู้ด้วยการสังเกตถือว่าความคาดหวังของผู้เรียนที่จะได้รับรางวัลหรือผลประโยชน์จากพฤติกรรมที่แสดงเหมือนเป็นตัวแบบ เป็นแรงจูงใจที่ทำให้ผู้สังเกตแสดงออก แต่สำหรับการวางเงื่อนไขแบบโอเปอแรนต์ แรงเสริมเป็นสิ่งที่มาจากภายนอกจะเป็นอะไรก็ได้ไม่เกี่ยวกับตัวของผู้เรียน

ปัจจัยที่สำคัญในการเรียนรู้โดยการสังเกต

1. ผู้เรียนจะต้องมีความใส่ใจ (Attention) ที่จะสังเกตตัวแบบ ไม่ว่าจะเป็นการแสดงโดยตัวแบบจริงหรือตัวแบบสัญลักษณ์ ถ้าเป็นการอธิบายด้วยคำพูดผู้เรียนก็ต้องตั้งใจฟังและถ้าจะต้องอ่านคำอธิบายก็ต้องมีความตั้งใจที่จะอ่าน
2. ผู้เรียนจะต้องเข้ารหัสหรือบันทึกสิ่งที่สังเกตหรือสิ่งที่รับรู้ไว้ในความจำระยะยาว
3. ผู้เรียนจะต้องมีโอกาสดisplayพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ และควรจะทำซ้ำเพื่อจะให้ได้
4. ผู้เรียนจะต้องรู้จักประเมินพฤติกรรมของตนเองโดยใช้เกณฑ์ (Criteria) ที่ตั้งขึ้นด้วยตนเองหรือโดยบุคคลอื่น

ความสำคัญของการควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง (Self-Regulation)

ความสามารถที่จะควบคุมกิจกรรมการเรียนรู้ของตนเอง โดยการที่เข้าใจถึงผลที่เกิดตามมาของพฤติกรรม (Consequences) มีความสำคัญมาก บันดูรา (Bandura, 1977) กล่าวว่า ถ้าผลที่เกิดตามมาของพฤติกรรมของผู้เรียนคือรางวัล ผู้เรียนก็จะมีความพอใจในพฤติกรรมของตนเอง แต่ถ้าผลที่ตามมาเป็นการลงโทษก็จะก่อให้เกิดความไม่พอใจ ทั้งความพอใจหรือไม่พอใจมีความสัมพันธ์

ใกล้เคียงกับมาตรฐานของพฤติกรรมที่ผู้แสดงพฤติกรรมได้ตั้งไว้ ผลของการวิจัยเกี่ยวกับการตั้งมาตรฐานหรือเกณฑ์ที่จะประเมินพฤติกรรมของตนเองพบว่าเด็กที่อยู่ในกลุ่มที่มีตัวแบบ ซึ่งตั้งเกณฑ์หรือมาตรฐานของพฤติกรรมที่ต่ำจะเป็นเด็กที่ไม่พยายามที่จะทำให้ดีขึ้น เพียงแต่ทำพอไปได้ตามที่ตัวแบบได้กำหนดไว้เท่านั้น ส่วนเด็กที่อยู่ในกลุ่มที่มีตัวแบบที่ตั้งเกณฑ์หรือมาตรฐานของพฤติกรรมไว้สูง จะมีความพยายามเพื่อจะพิสูจน์ว่าตนเองทำได้ อย่างไรก็ตามแม้ว่าการตั้งเกณฑ์ของพฤติกรรมไว้สูงจะเป็นสิ่งที่ดีก็ตาม ผู้ตั้งเกณฑ์จะต้องคำนึงว่าจะต้องเป็นเกณฑ์ที่ผู้เรียนจะสามารถทำได้เหมือนจริง (Realistic) เพราะถ้าตั้งเกณฑ์เกินความสามารถจริงของเด็ก เด็กก็จะประสบความผิดหวัง มีความท้อแท้ใจ ไม่พยายามที่จะประกอบพฤติกรรม ในกรณีที่เกณฑ์ที่ตั้งไว้สูงพอที่จะทำให้ผู้เรียนพยายามประกอบพฤติกรรมถ้าผู้เรียนทำได้ก็จะเกิดความพอใจเป็นแรงเสริมด้วยตนเอง (Self-Reinforcement) และทำให้ผู้เรียนมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้

ความสำคัญของแรงจูงใจของผู้เรียนในการเรียนรู้โดยการสังเกต

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า แรงเสริมด้วยตนเอง เป็นตัวแปรที่จะทำให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจที่จะแสดงพฤติกรรมตามเกณฑ์ของความสัมฤทธิ์ผลที่ตั้งไว้ บันดูรา (1977) เชื่อว่าการเรียนรู้โดยการสังเกตเกิดขึ้นในชั้นการจดจำ ในชั้นการแสดงพฤติกรรมเหมือนตัวแบบ ผู้เรียนอาจจะไม่แสดงพฤติกรรมหรือแสดงพฤติกรรมเพียงบางส่วนของการเรียนรู้ในชั้นการเก็บจำก็ได้ ฉะนั้น ครูที่ทราบความสำคัญของแรงจูงใจของผู้เรียนก็ควรจะสร้างสถานการณ์ในห้องเรียนที่นักเรียนสามารถประเมินพฤติกรรมของตนเองได้ โดยใช้เกณฑ์ของสัมฤทธิ์ผลสูงแต่อยู่ในขอบเขตความสามารถของผู้เรียน เพื่อผู้เรียนจะได้ประสบความสำเร็จและมีความพอใจซึ่งเป็นแรงเสริมด้วยตนเองและเกิดมีแรงจูงใจที่จะเรียนรู้ต่อไป

การเรียนรู้พฤติกรรมสำคัญต่าง ๆ ทั้งที่เสริมสร้างสังคม (Prosocial Behavior) และพฤติกรรมที่เป็นภัยต่อสังคม (Antisocial Behavior) ได้เน้นความสำคัญของการเรียนรู้แบบการสังเกตหรือเลียนแบบจากตัวแบบ ซึ่งอาจจะเป็นได้ทั้งตัวบุคคลจริง ๆ เช่น ครู เพื่อน หรือจากภาพยนตร์ โทรทัศน์ การ์ตูน หรือจากการอ่านจากหนังสือได้ การเรียนรู้โดยการสังเกตประกอบด้วย 2 ขั้นตอนการรับมาซึ่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางพุทธิปัญญา และขั้นการกระทำ ตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมีทั้งตัวแบบในชีวิตจริงและตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์

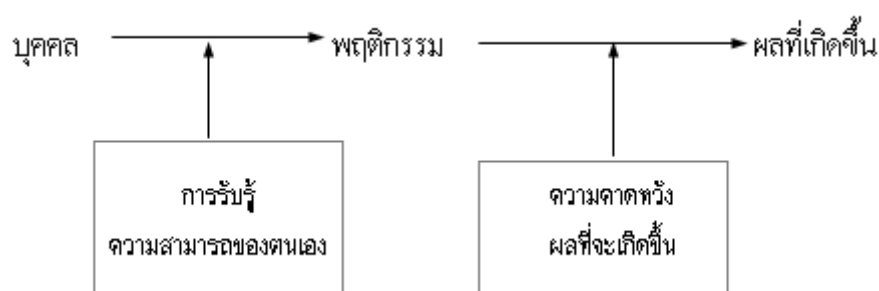
การรับรู้ความสามารถของตนเอง (Self-Efficacy)

งานของบันดูรา เกี่ยวข้องกับความสามารถของตัวนั้น ในระยะแรกเขา เสนอแนวคิดของความคาดหวังความสามารถของตนเอง (Efficacy Expectation) โดยให้ความหมายว่า เป็นความคาดหวังที่เกี่ยวข้องกับความสามารถของตน ในลักษณะที่เฉพาะเจาะจง และความคาดหวังนี้เป็นตัวกำหนดการแสดงออกของพฤติกรรม (Bandura, 1977) แต่ต่อมา เขาได้ใช้คำว่า การรับรู้ความสามารถ

ของตนเอง (Percieved Self-Efficacy) โดยให้ความจำกัดความเป็นการที่บุคคลตัดสินใจเกี่ยวกับความสามารถของตนเองที่จะจัดการและดำเนินการกระทำพฤติกรรมให้บรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้ โดยที่ตั้งแต่ต้นเขาไม่ได้กล่าวถึงคำว่าคาดหวังอีกเลย (Bandura, 1986)

บันดูรา มีความเชื่อว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น มีผลต่อการกระทำของบุคคล บุคคล 2 คน อาจมีความสามารถไม่ต่างกัน แต่อาจแสดงออกในคุณภาพที่แตกต่างกันได้ ถ้าพบว่าคน 2 คนนี้มีการรับรู้ความสามารถของตนเองแตกต่างกัน ในคนคนเดียวก็เช่นกัน ถ้ารับรู้ความสามารถของตนเองในแต่ละสภาพการณ์แตกต่างกัน ก็อาจจะแสดงพฤติกรรมออกมาได้แตกต่างกันเช่นกัน บันดูราเห็นว่าความสามารถของคนเรานั้นไม่ตายตัว หากแต่ยืดหยุ่นตามสภาพการณ์ ดังนั้นสิ่งที่กำหนดประสิทธิภาพของการแสดงออก จึงขึ้นอยู่กับ การรับรู้ความสามารถของตนเองในสภาพการณ์นั้น ๆ นั่นเอง นั่นคือถ้าเรามีความเชื่อว่าเรามีความสามารถ เราก็จะแสดงออกถึงความสามารถนั้นออกมา คนที่เชื่อว่าตนเองมีความสามารถจะมีความอดทน อุสาหะ ไม่ท้อถอยง่าย และจะประสบความสำเร็จในที่สุด มักมีคำถามว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น เกี่ยวข้องหรือแตกต่างอย่างไรกับความคาดหวัง ผลที่จะเกิดขึ้น (Outcome Expectation) เพื่อให้เข้าใจและชัดเจน บันดูรา (Bandura, 1997) ได้เสนอภาพแสดงความแตกต่างระหว่างการรับรู้เกี่ยวกับความสามารถของตนเอง และความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นดังภาพที่ 2.11

ภาพที่ 2.11 แสดงให้เห็นถึงความแตกต่าง ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเองและความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น

(Bandura, 1977)

การรับรู้ความสามารถของตนเอง เป็นการตัดสินใจความสามารถของตนเองว่าจะสามารถทำงานได้ในระดับใด ในขณะที่ความคาดหวังเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้นนั้น เป็นการตัดสินใจว่า ผลกรรมใดจะเกิดขึ้นจากการกระทำพฤติกรรมดังกล่าว อย่างเช่นที่นักกีฬาที่มีความเชื่อว่าเขากระโดดได้สูงถึง 6 ฟุต ความเชื่อดังกล่าวเป็นการตัดสินใจความสามารถของตนเอง การได้รับการยอมรับจากสังคม การได้รับรางวัล การพึงพอใจในตนเองที่กระโดดได้สูงถึง 6 ฟุต เป็นความคาดหวังผลที่จะ

เกิดขึ้น แต่จะต้องระวังความเข้าใจผิดเกี่ยวกับความหมายของคำว่าผลที่เกิดขึ้น ผลที่เกิดขึ้นในที่นี้จะหมายถึงผลกรรมของการกระทำพฤติกรรมเท่านั้น มิได้หมายถึงผลที่แสดงถึงการกระทำพฤติกรรม เพราะว่าผลที่แสดงถึงการกระทำพฤติกรรมนั้นจะพิจารณาว่าพฤติกรรมนั้นสามารถทำได้ตามการตัดสินใจ ความสามารถของตนเองหรือไม่ นั่นคือ จะกระโดดได้สูงถึง 6 ฟุตหรือไม่ ซึ่งการจะกระโดดได้สูงถึง 6 ฟุตหรือไม่ นั้น มิใช่เป็นการคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น ซึ่งมุ่งที่ผลกรรมที่จะได้จากการกระทำพฤติกรรมดังกล่าว การรับรู้ความสามารถของตนเอง และความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้นนั้นมีความสัมพันธ์กันมาก โดยที่ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรทั้งสองนี้มีผลต่อการตัดสินใจ ที่จะกระทำพฤติกรรมของบุคคลนั้น ๆ ซึ่งจะเห็นได้จากภาพความคาดหวังเกี่ยวกับผลที่จะเกิดขึ้นดังกล่าวแน่นอน แต่ถ้ามีเพียงด้านใดสูงหรือต่ำ บุคคลนั้นมีแนวโน้มจะไม่แสดงพฤติกรรม

ภาพที่ 2.12 แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างการรับรู้ความสามารถของตนเอง และความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น

		ความคาดหวังผลที่จะเกิดขึ้น	
		สูง	ต่ำ
การรับรู้ ความสามารถ ของตนเอง	สูง	มีแนวโน้มที่จะทำ แน่นอน	มีแนวโน้มที่จะ ไม่ทำ
	ต่ำ	มีแนวโน้มที่จะ ไม่ทำ	มีแนวโน้มที่จะ ไม่ทำแน่นอน

(Bandura, 1978)

ในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น บันดูรา เสนอว่ามีอยู่ด้วยกัน 4 วิธี คือ

1. ประสบการณ์ที่ประสบความสำเร็จ (Mastery Experiences) ซึ่ง Bandura เชื่อว่าเป็นวิธีการที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด ในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง เนื่องจากว่าเป็นประสบการณ์โดยตรง ความสำเร็จทำให้เพิ่มความสามารถของตนเอง บุคคลจะเชื่อว่าเขา

สามารถที่จะทำได้ ดังนั้น ในการที่จะพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเองนั้น จำเป็นที่จะต้องฝึกให้เขามีทักษะเพียงพอที่จะประสบความสำเร็จได้พร้อม ๆ กับการทำให้เขารับรู้ว่าเขามีความสามารถจะกระทำเช่นนั้น จะทำให้เขาใช้ทักษะที่ได้รับการฝึกได้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุด บุคคลที่รับรู้ว่าคุณมีความสามารถนั้น จะไม่ยอมแพ้อะไรง่าย ๆ แต่จะพยายามทำงานต่าง ๆ เพื่อให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการ

2. โดยการใช้ตัวแบบ (Modeling) การที่ได้สังเกตตัวแบบแสดงพฤติกรรมที่มีความซับซ้อน และได้รับผลกระทบที่พึงพอใจ ก็จะทำให้ผู้ที่สังเกตฝึกความรู้สึกว่าเขาจะสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ถ้าเขาพยายามจริงและไม่ย่อท้อ ลักษณะของการใช้ตัวแบบที่ส่งผลต่อความรู้สึกว่าเขามีความสามารถที่จะทำได้นั้น ได้แก่ การแก้ปัญหาของบุคคลที่มีความกลัวต่อสิ่งต่าง ๆ โดยที่ให้ผู้ดูตัวแบบที่มีลักษณะคล้ายกับตนเองก็สามารถทำให้ลดความกลัวต่าง ๆ เหล่านั้นได้

3. การใช้คำพูดชักจูง (Verbal Persuasion) เป็นการบอกว่าบุคคลนั้นมีความสามารถที่จะประสบความสำเร็จได้ วิธีการดังกล่าวนี้ค่อนข้างง่ายและใช้กันทั่วไปซึ่ง บันดูรา ได้กล่าวว่า การใช้คำพูดชักจูงนั้นไม่ค่อยจะได้ผลนัก ในการที่จะทำให้คนเราสามารถที่จะพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตนเอง ซึ่งถ้าจะให้ได้ผล ควรจะใช้ร่วมกับการทำให้บุคคลมีประสบการณ์ของความความสำเร็จ ซึ่งอาจจะต้องค่อย ๆ สร้างความสามารถให้กับบุคคลอย่างค่อยเป็นค่อยไปและให้เกิดความสำเร็จตามลำดับขั้นตอน พร้อมทั้งการใช้คำพูดชักจูงร่วมกัน ก็ย่อมที่จะได้ผลดีในการพัฒนาการรับรู้ความสามารถของตน

4. การกระตุ้นทางอารมณ์ (Emotional Arousal) การกระตุ้นทางอารมณ์มีผลต่อการรับรู้ความสามารถของตนเองในสภาพที่ถูกข่มขู่ ในการตัดสินใจถึงความวิตกกังวล และความเครียดของคนเรานั้นบางส่วนจะขึ้นอยู่กับกระตุ้นทางสรีระ การกระตุ้นที่รุนแรงทำให้การกระทำไม่ค่อยได้ผลดี บุคคลจะคาดหวังความสำเร็จเมื่อเขาไม่ได้อยู่ในสภาพการณ์ที่กระตุ้นด้วยสิ่งที่ไม่พึงพอใจ ความกลัวก็จะกระตุ้นให้เกิดความกลัวมากขึ้น บุคคลก็จะเกิดประสบการณ์ของความล้มเหลว อันจะทำให้การรับรู้เกี่ยวกับความสามารถของตนต่ำลง

จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคมเชิงพุทธิได้เน้นความสำคัญของการเรียนรู้แบบการสังเกตหรือเลียนแบบจากตัวแบบ ซึ่งอาจจะเป็นไปได้ทั้งตัวบุคคลจริง ๆ เช่น ครู เพื่อน หรือจากภาพยนตร์โทรทัศน์ การ์ตูน หรือจากการอ่านจากหนังสือได้ การเรียนรู้โดยการสังเกตประกอบด้วย 2 ขั้น คือ ขั้นการรับมาซึ่งการเรียนรู้เป็นกระบวนการทางพุทธิปัญญา และขั้นการกระทำตัวแบบที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของบุคคลมีทั้งตัวแบบในชีวิตจริงและตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ เพราะฉะนั้น เกษตรกรที่มีคุณสมบัติเป็นต้นแบบย่อมมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของเกษตรกรคนอื่น ๆ

ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายที่เราต้องการให้หันมาใช้วิถีชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในครอบครัวของเขาได้

การจัดการความรู้ (Knowledge Management-KM)

การจัดการความรู้ คือ อะไร

วิจารณ์ พานิช ได้ให้ความหมายของคำว่า “การจัดการความรู้” ไว้ว่า สำหรับนักปฏิบัติ การจัดการความรู้ คือ เครื่องมือ เพื่อการบรรลุเป้าหมายอย่างน้อย 4 ประการไปพร้อมๆ กัน ได้แก่ 1) บรรลุเป้าหมายของงาน 2) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาคน 3) บรรลุเป้าหมายการพัฒนาองค์กรไปเป็นองค์กรเรียนรู้ และ 4) บรรลุความเป็นชุมชน เป็นหมู่คณะ ความเอื้ออาทรระหว่างกันในที่ทำงาน (วิจารณ์ พานิช, มปป. : 1)

ประเภทของความรู้

ความรู้ที่นำมาจัดการแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่

1. ความรู้เด่นชัด(Explicit Knowledge) เป็นความรู้ที่อยู่ในรูปแบบที่เป็นเอกสาร หรืออยู่ในตำราคู่มือการปฏิบัติงาน หรือสื่ออื่น ๆ ที่สามารถศึกษา จำต้องได้
2. ความรู้ซ่อนเร้น(Tacit Knowledge) เป็นความรู้ที่แฝงอยู่ในตัวคน เป็นประสบการณ์ที่สั่งสมมาเป็นเวลานาน เป็นภูมิปัญญาของแต่ละคน (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, มปป. : 2)

วิธีการจัดการความรู้

การจัดการความรู้ทั้ง 2 ประเภท มีวิธีการจัดการ ดังนี้

การจัดการความรู้เด่นชัด (Explicit Knowledge Management) เน้นการเข้าถึงแหล่งความรู้และการนำ “ความรู้เด่นชัด(Explicit Knowledge)” ไปปรับใช้ แล้วเกิดการเรียนรู้ ทำให้เกิดความรู้ใหม่ จากนั้นนำมาสรุปไว้เพื่อใช้อ้างอิง หรือให้ผู้อื่นได้ใช้ต่อไป

ส่วนการจัดการความรู้ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge) เน้นการจัดเวทีเพื่อให้ผู้ปฏิบัติ มีการแบ่งปันความรู้ที่มีอยู่ในตัวของผู้ปฏิบัติ แล้วทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่การสร้างความรู้ใหม่ ที่แต่ละคนสามารถนำไปใช้ในการปฏิบัติงานได้ต่อไป และใช้ได้ในชีวิตจริง

ความรู้ 2 ประเภทนี้จะเปลี่ยนไปเปลี่ยนมา คือ บางครั้งความรู้ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge) จะถูกนำออกมาเป็นความรู้เด่นชัด (Explicit Knowledge) และบางครั้ง ความรู้เด่นชัดก็เปลี่ยนไปเป็นความรู้ซ่อนเร้น (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, มปป. : 2)

รูปแบบการจัดการความรู้

สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม เปรียบเทียบการจัดการความรู้กับปลาหูหนึ่งตัว มี 3 ส่วน (สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม, มปป. : 3-4) คือ

1. ส่วน “หัวปลา” (Knowledge Vision-KV) หมายถึง ส่วนที่เป็นเป้าหมาย วิสัยทัศน์ หรือทิศทางของการจัดการความรู้ ซึ่งก่อนที่จะจัดการความรู้ ต้องตอบให้ได้ว่า “เราจะทำ KM ไปเพื่ออะไร?” คำตอบที่ได้ก็คือส่วนของ “หัวปลา”

2. ส่วน “ตัวปลา” (Knowledge Sharing-KS) เป็นส่วนของกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ซึ่งถือว่าเป็นส่วนสำคัญ โดย “คุณอำนวย” จะกระตุ้นให้ “คุณกิจ” ได้เล่าประสบการณ์การปฏิบัติงานที่ประสบความสำเร็จที่ซ่อนเร้นอยู่ในตัวออกมา พร้อมอำนวยความสะดวกให้เกิดบรรยากาศการเรียนรู้แบบเป็นทีม โดยอำนวยความสะดวกให้เกิดการหมุนเวียนความรู้ในกลุ่ม ยกย่องความรู้ และเกิดนวัตกรรมการทำงานขององค์กร

3. ส่วน “หางปลา” (Knowledge Asset-KA) เป็นส่วนของ “คลังความรู้” หรือ “ชุมชนความรู้” ที่ได้จากการเก็บสะสม “ความรู้” ที่ได้จากระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ (ตัวปลา) “คลังความรู้” หรือ “ชุมชนความรู้” นี้ อาจจะเก็บ และเผยแพร่ด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เผยแพร่ทาง ICT ซึ่งเป็นการสกัดความรู้ที่ซ่อนเร้นออกมาให้เป็นความรู้ที่เด่นชัด แล้วนำไปเผยแพร่ และแลกเปลี่ยนหมุนเวียนใช้เพื่อการพัฒนาต่อไป

คนสำคัญที่เกี่ยวข้องกับการจัดการความรู้

การจัดการความรู้จะประสบความสำเร็จได้ บุคคลต่าง ๆ เหล่านี้ต้องให้ความสำคัญ และเอาใจใส่ กระตุ้นกระบวนการจัดการความรู้ให้มีการขับเคลื่อนตลอดเวลา ได้แก่

1. ผู้บริหารสูงสุด (CEO) จัดได้ว่า “โสดที่สุด” สำหรับวงการจัดการความรู้ ถ้าผู้บริหารสูงสุดเป็นแชมป์เปี้ยน (เห็นคุณค่า และดำเนินการผลักดัน KM) เรื่องที่ว่ายากทั้งหลายก็ง่ายขึ้น ผู้บริหารสูงสุดควรเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมจัดการความรู้ โดยกำหนดตัวบุคคลที่จะทำหน้าที่ “คุณเอื้อ (ระบบ)” ของ KM ซึ่งควรเป็นผู้บริหารระดับสูง เช่น รองอธิบดี รองผู้อำนวยการใหญ่ (Vice President)

2. คุณเอื้อ (Chief Knowledge Officer-CKO) ถ้าการริเริ่มมาจากผู้บริหารสูงสุด “คุณเอื้อ” ก็สบายไปปะละหนึ่ง แต่ถ้าการริเริ่มที่แท้จริงไม่ได้มาจากผู้บริหารสูงสุด บทบาทแรกของคุณเอื้อ ก็คือ เอาหัวปลาไปขายผู้บริหารสูงสุด ให้ผู้บริหารสูงสุดกลายเป็นเจ้าของ “หัวปลา” ให้ได้ บทบาทต่อไปของคุณเอื้อ คือ การหา “คุณอำนวย” และร่วมกับ “คุณอำนวย” จัดให้มีการกำหนด “เป้าหมาย/ หัวปลา” ในระดับย่อยๆ ของ “คุณกิจ/ ผู้ปฏิบัติงาน” คอยเชื่อมโยง “หัวปลา” เข้ากับ วิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และยุทธศาสตร์ ขององค์กร จัดบรรยากาศแนวราบ และการบริหารงานแบบเอื้ออำนาจ (empowerment) ร่วม share ทักษะในการเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อประโยชน์ใน

การดำเนินการจัดการความรู้โดยตรง และเพื่อแสดงให้เห็น “คุณกิจ” เห็นคุณค่าของทักษะดังกล่าว จัดสรรทรัพยากรสำหรับใช้ในกิจกรรมจัดการความรู้ พร้อมคอยเชื่อมโยงการจัดการความรู้เข้ากับ กิจกรรมสร้างสรรค์อื่นๆ ทั้งภายในและนอกองค์กร ติดตามความเคลื่อนไหวของการดำเนินการ ให้ คำแนะนำบางเรื่อง และแสดงท่าที ชื่นชมในความสำเร็จ อาจจัดให้มีการยกย่องในผลสำเร็จและให้ รางวัลที่อาจไม่เน้นสิ่งของ แต่เน้นการสร้างภาพภูมิใจในความสำเร็จ

3. คุณอำนวย (Knowledge Facilitator-KF) เป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกในการจัดการ ความรู้ ความสำคัญของ “คุณอำนวย” อยู่ที่การเป็นนักจุดประกายความคิด และการเป็นนักเชื่อมโยง โดยต้องเชื่อมโยงระหว่างผู้ปฏิบัติ (“คุณกิจ”) กับผู้บริหาร (“คุณเอื้อ”), เชื่อมโยงระหว่าง “คุณกิจ” ต่างกลุ่มภายในองค์กร และเชื่อมโยง การจัดการความรู้ภายในองค์กรกับภายนอกองค์กร โดยหน้าที่ ที่ “คุณอำนวย” ควรทำ คือ

3.1 ร่วมกับ “คุณเอื้อ” จัดให้มีการกำหนด “หัวปลา” ของ “คุณกิจ” อาจจัด “มหกรรม หัวปลา” เพื่อสร้างความเป็นเจ้าของ “หัวปลา”

3.2 จัดตลาดนัดความรู้ เพื่อให้ “คุณกิจ” นำความสำเร็จมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ถอด ความรู้ออกมาจากวิธีทำงานที่นำไปสู่ความสำเร็จนั้น เพื่อการบรรลุ “หัวปลา”

3.3 จัดการคู่งาน หรือกิจกรรม “เชิญเพื่อนมาช่วย” (Peer Assist) เพื่อให้บรรลุ “หัวปลา” ได้ง่าย หรือเร็วขึ้น โดยที่ผู้นั้นจะอยู่ในหรือนอกองค์กรก็ได้ เรียนรู้วิธีทำงานจากเขา เชิญเขามาเล่า หรือสาธิต

3.4 จัดพื้นที่เสมือนสำหรับการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และสำหรับเก็บรวบรวม ขุม ความรู้ที่ได้ เช่น ใช้เทคโนโลยีการสื่อสารและสารสนเทศ ซึ่งรวมทั้งเว็บไซต์ เว็บบอร์ด เว็บบล็อก อินทราเน็ต จดหมายข่าว เป็นต้น

3.5 ส่งเสริมให้เกิด ชุมชนแนวปฏิบัติ (CoP – Community of Practice) ในเรื่องที่เป็น ความรู้ หรือเป็นหัวใจในการบรรลุเป้าหมายหลักขององค์กร

3.6 เชื่อมโยงการดำเนินการจัดการความรู้ขององค์กร กับกิจกรรมจัดการความรู้ ภายนอก เพื่อสร้างความคล่องตัว และเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับภายนอก

4. คุณกิจ (Knowledge Practitioner-a KP) “คุณกิจ” หรือผู้ปฏิบัติงาน เป็นพระเอก หรือนางเอกตัวจริงของการจัดการความรู้ เพราะเป็นผู้ดำเนินกิจกรรมจัดการความรู้ประมาณร้อยละ 90 – 95 ของทั้งหมด “คุณกิจ” เป็นเจ้าของ “หัวปลา” โดยแท้จริง และเป็นผู้ที่มีความรู้ (Explicit Knowledge & Tacit Knowledge) และเป็นผู้ที่ต้องมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ใช้ หา สร้าง แปลง ความรู้ เพื่อการปฏิบัติให้บรรลุถึง “เป้าหมาย/ หัวปลา” ที่ตั้งไว้

5. คุณประสาน (Network Manager) เป็นผู้ที่คอยประสานเชื่อมโยงเครือข่ายการจัดการความรู้ระหว่างหน่วยงาน ให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในวงที่กว้างขึ้น เกิดพลังร่วมมือทางเครือข่ายในการเรียนรู้และยกระดับความรู้แบบทวีคูณ

การขับเคลื่อนการพัฒนางาน ตามกระบวนการจัดการความรู้

ในการขับเคลื่อนการพัฒนางานตามกระบวนการจัดการความรู้ สามารถประยุกต์เป็นวิธีการดำเนินการพัฒนางานต่าง ๆ โดยใช้กระบวนการจัดการความรู้ (เฉลิม พิกอ่อน, 2550 : 3-6) ดังนี้

1. ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของบุคคล
2. กำหนดเป้าหมายการพัฒนางานที่สอดคล้องกับวิสัยทัศน์ของกลุ่ม
3. แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม
4. การสะสมคลังความรู้
5. ประเมินตนเอง และพัฒนาตนเอง
6. วางแผนดำเนินงานตาม “แก่นความรู้” ที่ร่วมกันคิดกำหนดขึ้นมาเพื่อพัฒนางาน
7. ดำเนินการตามแผน ประเมินผลการทำงาน และปรับปรุงการดำเนินงาน
8. เผยแพร่ผลการดำเนินงานของกลุ่ม

ส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มของบุคคล

ผู้นำควรกระตุ้นให้บุคคลมีการรวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนางานตามวิสัยทัศน์และตามนโยบายของกลุ่มตน หรือหน่วยงานที่กลุ่มสังกัดอยู่ จะเป็นกลุ่มละก็คน แล้วแต่ความสมัครใจ เพื่อให้ทุกคนในกลุ่มทำงานด้วยใจ และร่วมกันทุ่มเทให้งานประสบความสำเร็จ โดยผู้นำต้องกระตุ้นให้บุคคลมีจิตสำนึกในการพัฒนางานที่กลุ่มรับผิดชอบร่วมกัน

กำหนดเป้าหมายการพัฒนางาน

เมื่อได้มีการรวมกลุ่มกันทำงานแล้ว ให้แต่ละกลุ่มกำหนด “เป้าหมาย” การพัฒนางานที่รับผิดชอบร่วมกัน หรือกำหนด “หัวข้อ” ซึ่งเป้าหมายการพัฒนางานดังกล่าว จะสอดคล้องกับวิสัยทัศน์และนโยบายของกลุ่ม หรือของหน่วยงานที่กลุ่มสังกัด เช่นกลุ่มครูในโรงเรียนอาจกำหนดเป้าหมายว่า “การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ เพื่อยกระดับผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนในกลุ่มสาระการเรียนรู้.....” “การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนานิสัยรักการอ่านของนักเรียนชั้น.....” “การจัดกิจกรรมส่งเสริมการใช้ชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง” เป็นต้น เป้าหมายที่กำหนด ไม่ควรเป็นเป้าหมายกว้างเกินไป และต้องเป็นเป้าหมายที่สมาชิกทุกคนในกลุ่มมีประสบการณ์มาแล้วเนื่องจากกลุ่มจะต้องให้สมาชิกของกลุ่มทุกคนแลกเปลี่ยนประสบการณ์ทำงานที่ตนภาคภูมิใจจนเกิดผลดีตามเป้าหมายที่กำหนด

วิธีการกำหนด “หัวปลา”

วิธีการกำหนด “หัวปลา” ควรดำเนินการดังนี้

1. ให้สมาชิกในกลุ่มแต่ละคนเสนอเรื่อง (หัวปลา) โดยสมาชิกที่เหลือไม่ต้องวิพากษ์หรือโต้แย้ง
2. นำข้อเสนอ(หัวปลา)ที่คล้ายคลึงกันมารวมกัน แล้วตั้งชื่อใหม่
3. นำข้อเสนอที่เป็นผลจากข้อ 2 มาเลือกที่จะกำหนดข้อเสนอใดเป็น “หัวปลา”
4. สมาชิกทุกคนช่วยกันตรวจสอบ “หัวปลา” ว่าเป็นประเด็นที่ไม่กว้างเกินไป และไม่เฉพาะเจาะจงเกินไป
5. สอบถามให้แน่ใจว่า สมาชิกทุกคน มีประสบการณ์การทำงานที่เป็น “หัวปลา”

แลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่ม

เป็นกระบวนการถอด “ความรู้ซ่อนเร้น” จากสมาชิกของกลุ่มทุกคนด้วยกลวิธีเรื่องเล่า ก่อนดำเนินการ ควรจัดให้สมาชิกของกลุ่มนั่งเป็นวงกลม เตรียมกระดาษเอ 4 สำหรับบันทึกเรื่องเล่าเตรียมกระดาษชิ้นเล็ก ๆ (อาจจะมีขนาด 1/8 ของกระดาษเอ 4) และกำหนดบทบาทของสมาชิกในกลุ่มเป็น 4 คน ได้แก่

1. “คุณอำนวย” มีบทบาทหน้าที่อำนวยความสะดวกให้การประชุมราบรื่น สร้างบรรยากาศเชิงบวกของการประชุมกลุ่ม และบรรยากาศของการเล่า อาจจะซักถาม “คุณกิจ” ผู้เล่าด้วยความชื่นชม ถ้าผู้เล่าเป็นคนพูดน้อย “คุณอำนวย” ยังต้องตั้งคำถามให้ “คุณกิจ” ปลดปล่อยความรู้ซ่อนเร้นออกมาให้ได้เนื้อหามากที่สุด และกระตุ้นให้สมาชิกในกลุ่มช่วยกัน “ถอด” ความรู้ที่ได้จากเรื่องเล่าเพื่อการบรรลุหัวปลา (“คุณอำนวย” ทำหน้าที่ให้สมบูรณ์ ไม่ใช่ทำตัวเป็น “คุณอำนวย”)
2. “คุณกิจ” มีบทบาทหน้าที่เล่าความสำเร็จที่ตนปฏิบัติ ตาม “หัวปลา”(เป้าหมาย) ที่กำหนด ให้เล่าสั้น ๆ ให้ได้ใจความ ใช้เวลาในการเล่า 2-3 นาที และตอบข้อซักถามของสมาชิกในกลุ่ม การเล่าประสบการณ์ ให้เริ่มต้นด้วยการบอกถึงความสำเร็จของตนเองตาม “หัวปลา” ที่กำหนดไว้ และเล่าให้เห็นวิธีการที่ทำให้เกิดความสำเร็จนั้น เล่าสั้น ๆ ตามความจริงที่ปฏิบัติ ไม่แต่งเรื่องขึ้นมา และเล่าอย่างมีชีวิตชีวา ไม่เล่าเหตุการณ์ ทางลบ เพื่อสร้างให้เกิดบรรยากาศทางบวกอยู่ตลอดเวลา
3. “คุณลิขิต 1” บันทึกรายละเอียดที่ “คุณกิจ” เล่าให้ครบถ้วน โดยไม่ตีความ ไม่เติมแต่ง แล้วอ่านให้ “คุณกิจ” ผู้เล่าฟัง และแก้ไขให้ครบถ้วนสมบูรณ์ตามที่ “คุณกิจ” เล่า
4. “คุณลิขิต 2” บันทึกวิธีการปฏิบัติ (How to .../Process ของการทำงาน) ที่ “คุณกิจ” เล่าโดยเขียนวิธีปฏิบัติ (How to...) เช่น “วางแผนการทำงาน” “พัฒนาห้อง ICT” “จัดให้ครูศึกษาดูงานที่โรงเรียน....” ลงบนกระดาษแผ่นเล็ก 1 วิธีปฏิบัติ ต่อ 1 แผ่น เขียนวิธีปฏิบัติจากประสบการณ์ที่ “คุณกิจ” เล่าให้ได้มากที่สุด (สมาชิกทุกคนที่เหลือ กำหนดบทบาทให้เป็น “คุณลิขิต 2” ทุกคน) ให้

สมาชิกทุกคนพลัดกันทำหน้าที่ 4 คนดังกล่าวข้างต้นจนครบทุกคนในกลุ่ม ซึ่งจะได้ผลงานที่ “คุณลิขิต 1” บันทึกไว้เท่าจำนวนสมาชิกทุกคน และมีบันทึก How to....ในกระดาษแผ่นเล็กของ “คุณกิจ” ที่เล่า มีจำนวนปีกเท่าจำนวนสมาชิกของกลุ่ม

สะสมคลังความรู้

การสะสมคลังความรู้มีการดำเนินการ 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 จัดกลุ่ม “ชุมความรู้” (วิธีปฏิบัติ-How to..)

ขั้นที่ 2 จัดกลุ่ม “แก่นความรู้” หรือ “สมรรถนะของผู้ปฏิบัติงาน”

ขั้นที่ 3 จัดลำดับความยากง่ายของการปฏิบัติในแต่ละ “แก่นความรู้”

จัดกลุ่ม “ชุมความรู้” เป็นการจัดกลุ่มวิธีปฏิบัติที่ “คุณกิจ” แต่ละคนเล่า โดยสมาชิกทุกคนในกลุ่มนำกระดาษแผ่นเล็กที่บันทึกวิธีปฏิบัติ (1 แผ่น 1 วิธีปฏิบัติ) ที่เป็นวิธีปฏิบัติที่เป็นขั้นตอนเดียวกันมาจัดไว้ในกลุ่มเดียวกัน ซึ่งเมื่อจัดแล้วอาจจะได้หลายกลุ่ม แต่ละกลุ่มเรียกว่า “ชุมความรู้” เนื่องจากเป็นวิธีการปฏิบัติที่น่าสนใจ ที่ “คุณกิจ” แต่ละคนใช้ในการปฏิบัติงานแล้วประสบความสำเร็จตาม “หัวปลา” ที่กำหนด สำหรับบันทึกในกระดาษแผ่นเล็กที่ไม่ใช่วิธีปฏิบัติ เช่น ข้อความ “เศรษฐกิจพอเพียง” “นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์สูงขึ้น” “ครูได้รับการเลื่อนวิทยฐานะ” ให้แยกออกไว้ต่างหาก จัดกลุ่ม “แก่นความรู้” โดยนำ “ชุมความรู้” ที่จัดกลุ่มไว้แล้ว มาจัดกลุ่มให้เหลือเป็น “แก่นความรู้” ไม่เกิน 5 “แก่นความรู้” โดยจัดกลุ่ม “ชุมความรู้” ที่เป็นขั้นตอนการปฏิบัติใกล้เคียงกันมารวมเป็น “แก่นความรู้” 1 “แก่นความรู้” แล้วตั้งชื่อ “แก่นความรู้” ที่จัดไว้ใหม่ให้เหมาะสมสอดคล้องกับขั้นตอนการปฏิบัติ แล้วจัดลำดับของ “แก่นความรู้” ให้เป็นลำดับของการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุ “หัวปลา” ที่กำหนดไว้ จัดลำดับความยากง่ายของการปฏิบัติในแต่ละ “แก่นความรู้” โดยพิจารณาแต่ละ “แก่นความรู้” ที่ได้รวม “ชุมความรู้” หลาย ๆ “ชุมความรู้” เข้าด้วยกัน นำวิธีการปฏิบัติใน “ชุมความรู้” มาจัดลำดับตั้งแต่วิธีการปฏิบัติ หรือขั้นตอนการปฏิบัติเป็น 5 ลำดับ ขั้นตอนการปฏิบัติที่ง่ายที่สุด (ให้ 1 ดาว-★) จนถึงยากที่สุด (ให้ 5 ดาว-★★★★★) โดยอาจจะใช้แบบบันทึก ดังนี้

แก่นความรู้	ระดับความสำเร็จ				
	★	★★	★★★	★★★★	★★★★★
1.					
2.					
3.					
4.					
5.					

ประเมินตนเอง และพัฒนาตนเอง

ให้สมาชิกแต่ละคนในกลุ่มพิจารณารายละเอียดของแก่นความรู้ และระดับความสำเร็จของ “แก่นความรู้” แต่ละ “แก่นความรู้” อย่างรอบคอบ แล้วให้พิจารณาตนเองว่า แต่ละ “แก่นความรู้” ตนเองมีความสามารถอยู่ในระดับใดของความสำเร็จ (กี่ดาว) ถือเป็น “สภาพปัจจุบันของตนเอง” (Current-C) และในอนาคตอีก 1 ปี หรือเร็วกว่านั้น ตั้งเป้าหมายไว้ว่า จะพัฒนาตนเองไปอยู่ในระดับความสำเร็จ ระดับใด (กี่ดาว) จัดเป็น “เป้าหมายการพัฒนาตนเอง” (Target-T) โดยบันทึกเป็นตัวเลขลงในตาราง เช่น สภาพปัจจุบันมีความสามารถทำได้ 2 ดาว ใส่เลข 2 ตั้งเป้าไว้ว่าจะพัฒนาถึง 4 ดาว ให้ใส่เลข 4 เป็นต้น ดังตัวอย่างข้างล่างนี้

แก่นความรู้	A		B		C		D		E		F		G		H		I		J	
	2	3	4	5	2	4	4	5	3	5	3	4	2	3	2	4	3	5	4	5
1.																				
2.																				
3.																				
4.																				
5.																				
6.																				

การประเมินตนเอง ต้องประเมินด้วยความซื่อสัตย์ ตรงความเป็นจริง เมื่อสมาชิกทุกคนได้ประเมินตนเองทุก “แก่นความรู้” เรียบร้อยแล้ว ให้สมาชิกตรวจสอบผลการประเมินตนเอง และพิจารณาว่าจะไปเรียนรู้เพื่อพัฒนาตนเองให้มีความสามารถตามเป้าหมายที่กำหนด (ระดับที่กำหนด) จากใครในกลุ่มบ้าง ที่สภาพปัจจุบันมีความสามารถมากกว่าเรา และถ้าในกลุ่มไม่มีใครที่มีความรู้ความสามารถที่เราจะพึ่งได้ กลุ่มจำเป็นต้องหาบุคคลจากนอกกลุ่ม ที่มีความรู้ ความสามารถมากกว่า

มาให้ความรู้ เพื่อให้สมาชิกทุกคนมีความรู้ ความสามารถตามเป้าหมายที่กำหนดวิธีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เมื่อได้ผู้ที่เราจะไปเรียนรู้ด้วย ให้นัดหมายเวลากับผู้ที่จะให้ความรู้เพื่อการสัมภาษณ์ กระบวนการปฏิบัติ และวิธีการปฏิบัติงานตาม “แก่นความรู้” นั้น แล้วดำเนินการสัมภาษณ์ กระบวนการปฏิบัติ และวิธีการปฏิบัติ ขณะเดียวกัน บันทึกวิธีการปฏิบัติของผู้ให้ความรู้ให้ครบถ้วน ทำความเข้าใจให้ชัดเจน และฝึกปฏิบัติด้วยตนเองจนแน่ใจว่า ตนมีความสามารถตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

วางแผนดำเนินงานตาม “แก่นความรู้” ที่ร่วมกันคิดกำหนดขึ้นมาเพื่อพัฒนางาน

เมื่อทุกคนพัฒนาตนเองจนมีความสามารถตามเป้าหมายที่กำหนดแล้ว ร่วมกันวางแผนพัฒนางานสู่เป้าหมาย(หัวปลา)ที่กำหนดโดยนำ “ขุมความรู้” ของแต่ละ “แก่นความรู้” มาจัดลำดับเพื่อการปฏิบัติงานให้เหมาะสม เพื่อดำเนินการพัฒนางานไปสู่ “หัวปลา” ที่กำหนด

ดำเนินการตามแผน ประเมินผลการทำงาน และปรับปรุงการดำเนินงาน

สมาชิกทุกคน ร่วมกันดำเนินการพัฒนางานตามแผนที่กำหนด อย่างรอบคอบ ระหว่างดำเนินงานตามแผนที่กำหนด สมาชิกทุกคนช่วยกันตรวจสอบผลการดำเนินงานว่าเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ถ้ามีสิ่งใดต้องปรับปรุงแก้ไข ให้ร่วมกันดำเนินการปรับปรุงแก้ไขทันที เพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย (หัวปลา) ที่กำหนด ซึ่งระหว่างดำเนินการตามแผน กลุ่ม หรือทีมงาน ควรพบปะกันเพื่อทบทวนผลการดำเนินงานเป็นระยะ ๆ เช่นอาจจะพบกันในเวลาเย็น หรือเวลาสะดวกสำหรับทีมงาน สัปดาห์ละ 1 ครั้งเป็นอย่างน้อย ครั้งหนึ่ง ๆ ควรใช้เวลาพบปะกันประมาณ 2-3 ชั่วโมง ระหว่างการพบปะกันของสมาชิกทุกครั้ง หรือระหว่างการปฏิบัติงาน ทุกคนต้องช่วยกันสร้างบรรยากาศทางบวก สร้างบรรยากาศเป็นมิตร ไม่มีการจับผิด ไม่มีการวางอำนาจ ไม่ตำหนิกัน มีผู้อำนวยความสะดวกในการดำเนินงาน มีการทบทวนวัตถุประสงค์ของโครงการ และวิธีการปฏิบัติพร้อมบันทึกผลการทบทวนทุกครั้ง นอกจากนี้ สมาชิกแต่ละคน ควรหาเวลาไตร่ตรองสิ่งที่ตนปฏิบัติที่ผ่านมาว่าเป็นไปตามแผน และวัตถุประสงค์ ที่กำหนดหรือไม่ และแก้ไขการปฏิบัติงานของตนเอง หากไม่เป็นไปตามที่กำหนดในการทบทวนการปฏิบัติงาน อาจจะใช้คำถามต่อไปนี้

1. มีอะไรบ้างที่ดี คั่นหาว่า ทำไมจึงทำได้ดี และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อนำไปใช้ในอนาคต
2. มีอะไรบ้าง ที่สามารถทำได้ดีกว่านี้ เพื่อคั่นหาว่า การปฏิบัติที่ผ่านมา มีอะไรบ้างที่ต้องทำให้ดีกว่าการปฏิบัติที่ผ่านมา

เผยแพร่ผลการดำเนินงานของกลุ่ม

ในวงการของนักจัดการความรู้ปัจจุบัน มีการเผยแพร่ผลงานทางเครือข่ายของนักจัดการความรู้ หรือเผยแพร่ “ความรู้ซ่อนเร้น (Tacit Knowledge)” เพื่อให้ออกมาเป็น “ความรู้ชัดแจ้ง (Explicit Knowledge)” ตัวอย่างเช่น ทางเครือข่ายที่บุคลากรใน สพฐ. ใช้ ได้แก่ www.gotokonw.org ซึ่งทุกคนที่ต้องการเล่าประสบการณ์การปฏิบัติที่ประสบความสำเร็จ หรือต้องการที่จะเผยแพร่ “ความรู้ซ่อนเร้น” ให้เป็น “ความรู้ชัดแจ้ง” จะต้องสร้าง web log หรือ blog บนเว็บไซต์ดังกล่าว นอกจากนี้ อาจจะเผยแพร่ความรู้ของเราผ่านสื่ออื่น ๆ ได้ตามที่ต้องการ

จะเห็นได้ว่า การจัดการความรู้เป็นกระบวนการในการพัฒนา ทั้งคน งาน ความรู้และองค์การ โดยอาศัยความร่วมมือของกลุ่มในการนำเอาประสบการณ์การเรียนรู้จากการปฏิบัติมาสกัด จัดเกลาในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แล้วนำไปดำเนินการในภาคปฏิบัติอีก หลังจากนั้นก็นำกลับมา สกัดจัดเกลาอีก และก็นำไปดำเนินการในภาคปฏิบัติอีก รอบแล้วรอบเล่า จนกระทั่งได้แก่นความรู้ ที่ใช้ได้ผลดี ซึ่งหมายความว่าทั้งคน งาน ความรู้และองค์การ ได้รับการพัฒนาไปในขณะเดียวกัน นอกจากนั้นยังสามารถนำไปใช้ในการพัฒนางาน พัฒนาคคน พัฒนาองค์การและพัฒนาความรู้ใน โอกาสต่อ ๆ ไปอีก หรือนำไปเผยแพร่เพื่อให้ความรู้เหล่านั้นถูกนำไปใช้และพัฒนาในวงกว้างต่อไป

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการทบทวนงานวิจัยเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา งานวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้มีเป็นจำนวนมาก ทั้งที่เป็นงานวิจัยของนักวิจัยเอง และงานวิจัยในรูปวิทยานิพนธ์ ตลอดจนทั้งงานศึกษาประกอบหลักสูตรในระดับบัณฑิตวิทยาลัยในรูปแบบอื่น ๆ ของนิสิตนักศึกษา ที่ได้รับการสนับสนุนสถาบันสนับสนุนทุนวิจัยของรัฐ เช่น สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ (วช.) และสำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย (สกว.) หน่วยงานภาครัฐอื่น ๆ และหน่วยงานเอกชน ในที่นี้ผู้วิจัยได้คัดสรรงานวิจัยที่สามารถใช้เป็นฐานคิดสำหรับงานวิจัยเรื่องนี้เป็นสำคัญ ดังนี้

กานดา เต๊ะขันหมาก (2552) ศึกษาวิจัย เรื่องการศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรม การดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครัวเรือน: ศึกษากรณีจังหวัดลพบุรี มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประการ คือ เพื่อศึกษาพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครัวเรือนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบจังหวัดลพบุรี และเพื่อศึกษาปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของครัวเรือนในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบจังหวัดลพบุรี การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์

การสังเกตการณ์ และข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสาร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การเลือกพื้นที่เลือกแบบเจาะจงโดยเลือกอำเภอและชุมชนที่เข้าร่วมโครงการขับเคลื่อนปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในหมู่บ้านเศรษฐกิจพอเพียงต้นแบบ จังหวัดลพบุรี ผลการศึกษาที่สำคัญพบว่า ประชากรมีความรู้เรื่องปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก มีเจตคติต่อปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับเห็นด้วย และไม่มีความเห็นเท่ากัน สมาชิกในครัวเรือนมีการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งในภาพรวมและรายด้านทั้ง 6 ด้าน อยู่ในระดับค่อนข้างสูง ส่วนข้อค้นพบตามวัตถุประสงค์ข้อ 2 ทุกปัจจัย มีความสัมพันธ์เชิงปฏิฐานอยู่ในระดับต่ำ

โอภาส นิตกิจไพบูลย์ (2547 : 94-100) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การประยุกต์ใช้นวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนินชีวิตของเกษตรกร กรณีศึกษา เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการรณรงค์ของผู้นำหมู่บ้าน เจริญเฉลิม” พบว่า หลังจากการที่เกษตรกรเข้าร่วมโครงการรณรงค์ส่งผลให้ รายได้ ค่าใช้จ่ายเพื่อการบริโภค ค่าใช้จ่ายเพื่อการผลิต ภาระหนี้สินในระบบ และภาระหนี้สินนอกระบบลดลง แม้ว่ามีรูปแบบกิจกรรมที่ได้รับการอบรมเกษตรกร ได้แก่ การแปรรูปอาหาร การปลูกพืชสมุนไพร และกิจกรรมลดเล็กรอบขายมาก่อนและหลังเข้าร่วมโครงการรณรงค์ ไม่มีความแตกต่างกัน แต่เมื่อพิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาเข้าร่วมโครงการรณรงค์กับความรู้ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมีความสัมพันธ์กัน

ปวัน มินรัญญ์เรืองเดช (2549: 102-111) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการชีวิตพอเพียงตามแนวพระราชดำริ” พบว่า การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการชีวิตพอเพียงตามแนวพระราชดำริ อยู่ในระดับค่อนข้างมาก โดยปัจจัยที่มีผลต่อการประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของประชาชนที่เข้าร่วมโครงการชีวิตพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ประกอบด้วย ระดับการศึกษา สาขาวิชาที่จบการศึกษา อาชีพ ตำแหน่งทางสังคม ประเภทของช่องทางการรับสื่อ ลักษณะของสื่อที่รับเป็นประจำ การรับรู้เกี่ยวกับโครงการชีวิตพอเพียงตามแนวพระราชดำริ และการปฏิบัติตามโครงการชีวิตพอเพียงตามแนวพระราชดำริ

ทรงชัย ดิยานนท์ (2542 : 90-92) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การศึกษาทัศนคติของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง” พบว่า เกษตรกรมีความรู้เกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอยู่ในระดับสูง และทัศนคติเกี่ยวกับการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต่อการสร้างความมั่นคงทางด้านรายได้ของครอบครัวเห็นด้วยในระดับมาก

ไพฑูรย์ พชรอาภา (2547 : 124-133) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความมั่นคงทางรายได้ของแรงงานภาคเกษตรกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง: การศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิกนิคมสร้าง

ตนเองโนนสัง จังหวัดหนองบัวลำภู” พบว่า การดำเนินงานโครงการฯใช้เป็นมาตรฐานบรรเทาปัญหาการว่างงานแก่ผู้ถูกเลิกจ้าง ผู้ว่างงานที่อพยพกลับภูมิลำเนาเนื่องจากภาวะวิกฤตเศรษฐกิจในนิคมสร้างตนเองโนนสัง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 โดยสนับสนุน การขุดสระน้ำให้แก่สมาชิก และส่งเสริมการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในรูปแบบทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ เพื่อให้สมาชิกมีงานทำและมีรายได้เลี้ยงตนเองและครอบครัวในลักษณะพออยู่พอกินสมาชิกส่วนใหญ่มีความรู้ตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในระดับมาก สามารถปฏิบัติกิจกรรมตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงได้ในระดับปานกลาง สมาชิกมีทักษะที่เห็นด้วยระดับมากว่าการประกอบอาชีพตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง สามารถสร้างความมั่นคงทางรายได้ให้แก่ครอบครัวของตนเองได้ และผลการทดสอบความสัมพันธ์โดยสถิติ พบว่า ความรู้ การปฏิบัติกิจกรรม ทักษะในการประกอบอาชีพทางการเกษตรตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสร้างความมั่นคงทางรายได้และรายได้หลัก ต่างมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ยกเว้นการปฏิบัติกิจกรรมไม่มีความสัมพันธ์กับรายได้หลัก

นพพร เมธื่อนันต์กุล (2549 : 84-90) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “การนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิต: กรณีศึกษาเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอลือชัยบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์” พบว่า โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง 379 ราย กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ มีการนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตอยู่ในระดับน้อย (ค่าเฉลี่ย 2.43 จากคะแนนเต็ม 5) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า ด้านที่มีการนำแนวทางปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตในระดับมาก คือ การนำมาใช้ประโยชน์ของชุมชน ส่วนด้านที่มีการนำแนวทางปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตในระดับน้อย คือ การรับรู้ในเนื้อหาสาระ ความเข้าใจในเนื้อหาสาระ และการนำมาใช้ประโยชน์ของตนเอง ปัจจัยที่มีผลต่อการนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. ได้แก่ พื้นที่พักอาศัย อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางเศรษฐกิจ การออมเงิน และการได้รับข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และปัจจัยที่ไม่มีผลต่อการนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของเกษตรกรลูกค้าธ.ก.ส. ได้แก่ เพศ สถานภาพสมรสและหนี้สิน

สกล พรหมสิน (2546 : 98-105) ได้ทำการศึกษาเรื่อง “ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลหงษ์เจริญ อำเภอนาทม จังหวัดอุดรธานี” พบว่า กลุ่มครัวเรือนตัวอย่างส่วนใหญ่มีการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงระดับสูง มีคุณภาพชีวิตระดับปานกลาง การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยต่างๆ ทั้ง 4 ด้าน กับคะแนนคุณภาพชีวิต พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีปัจจัยด้านครอบครัวเข้มแข็ง สามารถอธิบายความแปรปรวนคุณภาพชีวิตได้

ดีกว่าปัจจัยด้านรายได้พอเพียง การศึกษาถ้วนทั่ว และปัจจัยสี่พอเพียง โดยปัจจัยทั้ง 4 ด้านนี้สามารถอธิบายหรือพยากรณ์คุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลหงษ์เจริญ อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

สามารถ แก้วฉาย (2551) วิจัยเรื่อง การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงรากใหญ่ อำเภอสว่างแดนดิน จังหวัดสกลนคร มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาความรู้ความเข้าใจของประชาชนเกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ศึกษาการนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ ในการดำรงชีวิตของประชาชน แต่ละกลุ่มอาชีพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาคือ ประชาชนกลุ่มทำการเกษตร 20 คน กลุ่มรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/พนักงานบริษัท 20 คน กลุ่มประกอบธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย 20 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์แบบเจาะลึก โดยวิธี Group Interview โดยมีแนวคำถามประกอบการสัมภาษณ์ และพูดคุยอย่างไม่เป็นทางการ ผลการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพเกษตรกร มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับปานกลาง ส่วนกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/พนักงานบริษัท และกลุ่มตัวอย่างที่มีอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงระดับมาก และกลุ่มตัวอย่างที่มีการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้มากที่สุด คือ กลุ่มอาชีพธุรกิจส่วนตัว/ค้าขาย รองลงมา คือ กลุ่มอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ/พนักงานบริษัท และที่มีการนำเอาปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้น้อยที่สุด คือ กลุ่มอาชีพเกษตรกร

ศศิพร ปาณิกบุตร (2544 : บทคัดย่อ) ได้ทำการศึกษาปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของเกษตรกรในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ พบว่า กลุ่มตัวอย่างที่ดำเนินชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ได้ดำเนินชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงมีความแตกต่างกันมากในด้านเพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพการประกอบอาชีพ สมาชิกในครัวเรือน ส่วนที่แตกต่างกันคือผู้ที่ดำเนินชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงจะติดต่อกับเจ้าหน้าที่มากกว่า และมีรายได้ รายจ่ายรวม จำนวนที่ดินถือครองมากกว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ได้รับข้อมูลจากโทรทัศน์ และผู้ที่ดำเนินชีวิตในรูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงจะได้รับข่าวสารและมีความรู้ความเข้าใจมากกว่า ระดับการศึกษา ขนาดครัวเรือน การเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคม รายได้ รายจ่าย การถือครองที่ดิน การได้รับข่าวสาร และความรู้ ความเข้าใจมีความสัมพันธ์หรือมีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนจำนวนหนี้สินไม่มีความสัมพันธ์หรือไม่มีความแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ทิพวัลย์ สัจจันทร์ (2546 : 100) ได้ศึกษา พลวัตการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนภาคกลาง กรณีศึกษา: ตำบลทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม พบว่า การเสริมพลังให้แก่ครัวเรือนเกษตรกรขนาดกลาง ซึ่งมีระบบการผลิตในลักษณะครอบครัว (Middle Farm/Family Farm) ซึ่งมีความสามารถด้านการจัดการทรัพยากรในครัวเรือนเพื่อการผลิตในระดับสูง เป็นกลุ่มที่มีระบบการผลิตทางการเกษตรที่หลากหลาย โดยทำการผลิตในลักษณะผสมผสาน (Integrated Farming System) มีความยืดหยุ่นและมีความสมดุลมากที่สุด ซึ่งส่งผลให้เกิดพลังในการผลิต และสามารถปรับตัวอย่างรวดเร็วต่อความต้องการของตลาดและการเปลี่ยนแปลงของสภาพแวดล้อมทางเศรษฐกิจและสังคม ควรสนับสนุนให้หน่วยการผลิตเหล่านี้มีปฏิทินการทำงานที่เหมาะสมกับแรงงานของครอบครัวและชุมชน มีระบบการจัดการบัญชีรายได้รายจ่ายของครัวเรือน เข้าถึงข้อมูลและความรู้เพื่อสร้างความสามารถในการผลิตเชิงการค้า ตลอดจนหาแนวทางในการพัฒนาเครื่องจักรกลการเกษตรที่เหมาะสมเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการขาดแคลนแรงงานในอนาคต อันจะนำไปสู่ความเป็น ครัวเรือนเกษตรกร ที่สามารถพึ่งพาตนเองได้ในทุกๆ ด้าน การพัฒนากลุ่มเกษตรกรขนาดดังกล่าวจะเป็นการสร้างสมดุลและความยั่งยืนของเศรษฐกิจที่พอเพียงเพื่อรักษาประชากรในชุมชนชนบทให้คงอยู่และได้รับคุณภาพชีวิตที่เหมาะสม

พุทธินันท์ สุขพรวรกุล (2549 : 40-44) กล่าวถึงปัจจัยความสำเร็จในการทำการเกษตร ประกอบด้วย

1. แนวคิดพอเพียง พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ รู้จักพอประมาณให้เหมาะสมกับชีวิตของตน
2. ปรับวิธีคิดเป็นการพึ่งตนเอง โดยใช้ภูมิปัญญาของตนเองหรือภูมิปัญญาที่มีอยู่ในท้องถิ่นมาใช้ในการประกอบอาชีพ และหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง
3. การทำเกษตรอินทรีย์ การปลูกพืชหมุนเวียนและแร่ธาตุตามธรรมชาติการทำ ปุ๋ยใช้ ปุ๋ยชีวภาพโดยใช้วัสดุทางธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นในการเพิ่มผลผลิต ทำให้เกษตรกรสามารถลดต้นทุนการผลิตได้
4. การศึกษาดูงาน เพราะจะทำให้ได้เรียนรู้จากผู้ที่มีประสบการณ์แล้วนำมาปรับประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของตนเอง
5. การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เป็นการหา การเกษตรโดยแบ่งพื้นที่การใช้สอย ออกเป็นส่วนๆ โดยเน้นการมีแหล่งน้ำไว้ใช้ มีการปลูกพืชที่หลากหลายและเลี้ยงสัตว์
6. การทำเกษตรประณีต ทุกขั้นตอนมีการจดบันทึกเพื่อเป็นข้อมูลในการพัฒนา การทำการเกษตรและเป็นการสร้างองค์ความรู้ใหม่ๆ
7. การทำเกษตรธรรมชาติไร้หมุนเวียน เป็นวิถีชีวิตของชนชาติพันธุ์ทำให้ชาวบ้านเกิดการพึ่งตนเอง ลดการพึ่ง พึ่งจากภายนอก มีความพอเพียงและมีความสุขในการดำรงชีวิต

8. มีกองทุนสวัสดิการ เพื่อช่วยเหลือกันในชุมชนและแบ่งเบาภาระด้านการเงินของผู้ปกครองและเกื้อกูลกัน

9. การทำบัญชีรับจ่าย เพื่อจะได้ทราบค่าใช้จ่ายของครอบครัวแล้วนำมาปรับใช้ในแต่ละวันให้สมดุลกับการดำรงชีวิต ลดภาระหนี้สิน และมีเงินเก็บ

10. ปลอดภัยได้ การลดต้นทุนการผลิตได้และมีรายได้เพิ่มขึ้นเป็นการทำการเกษตรที่สอดคล้องและรักษาสมดุลของธรรมชาติ เกษตรกรพึ่งตนเองได้และสามารถปลอดภัยได้

11. ระบบนิเวศพื้นที่ดิน ทำให้ระบบนิเวศพื้นที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ขึ้น ดินมีแร่ธาตุ จุลินทรีย์เหมาะแก่การปลูกพืช มีแหล่งน้ำที่สะอาด ดินไม่ปนเปื้อนด้วยสารเคมี มีอากาศที่บริสุทธิ์ คนในชุมชนมีสุขภาพกายสุขภาพใจที่ดี พร้อมทั้งจะพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ ต่อไป

วารุณี ชินวินิจกุล (2549) ศึกษาเรื่อง กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง: กรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง อำเภอฉวาง จังหวัดนครศรีธรรมราช ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการเรียนรู้ของชุมชน เริ่มจากการรวมตัวของผู้นำมีการริเริ่มก่อเกิดการผลักดันให้ไปสู่การปฏิบัติ โดยใช้ภาวะผู้นำและกระบวนการกลุ่ม กระบวนการถ่ายทอดความรู้ของชุมชน เป็นโอกาสที่ช่วยให้คนได้เรียนรู้ร่วมกัน หรือเป็นการยกระดับขีดความสามารถในการคิดวิเคราะห์สาเหตุของปัญหา ผู้นำชุมชนใช้กระบวนการขับเคลื่อนที่นำไปสู่การสร้างชุมชนที่เป็นองค์กรที่มีความหลากหลายและที่มีปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีระบบพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกันของคนทั้งในและนอกชุมชน ในลักษณะเครือข่าย นโยบายของภาครัฐและแนวทางการพัฒนาประเทศที่มุ่งเน้นการพัฒนาตามกระแสหลัก และกระแสการบริโภคนิยม ทำให้ชุมชนประสบปัญหาความเดือดร้อนขาดความเชื่อมั่นในการแก้ปัญหาของตนเอง ผู้นำชุมชนใช้กระบวนการสร้างปัญญาเป็นเครื่องมือการพัฒนา และให้โอกาสคนซึ่งจะต้องสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพของชุมชนด้วยการนำเอาวิทยาการใหม่ ๆ มาประยุกต์ใช้ร่วมกับภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีอยู่ ทั้งนี้ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน ขึ้นอยู่กับ คน ความรู้ ทรัพยากร การฟื้นฟูความสัมพันธ์ในอดีตของคนในชุมชนให้กลับคืนมา สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวด้วยตนเอง ใช้องค์กรชุมชนและเครือข่ายเป็นศูนย์กลางของการพัฒนาการเรียนรู้

มณเฑียร บุญช้างเผือกและคนอื่น ๆ (2550) ได้ทำวิจัยเรื่อง การพัฒนารูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนือ อำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญ 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาวิถีชีวิตในอดีตและปัจจุบันของชุมชนบ้านป่าสักงาม ศึกษาการดำเนินการด้านเศรษฐกิจพอเพียงที่มีผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านป่าสักงาม และเพื่อศึกษาเป้าหมายและแนวทางการพัฒนารูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน บ้านป่าสักงาม ผลการวิจัยพบว่า ในอดีตนั้นชาวบ้านป่าสักงาม

สืบเผ่าพันธุ์มาจากชนเผ่าลัวะ ความเป็นอยู่ดั้งเดิมนั้นชุมชนจะอยู่กันแบบเครือญาติ สืบสานวัฒนธรรมประเพณีของหมู่บ้านต่อกันมา วิถีชีวิตในชุมชนผูกพันกับทรัพยากรป่าไม้มาตั้งแต่อดีต โดยอาศัยพึ่งพิงทรัพยากรป่าไม้เป็นแหล่งปัจจัยสี่ในการดำรงชีพ ระยะต่อมาชุมชนปรับเปลี่ยนการทำมาหากินมาเป็นการทำเกษตรและการรับจ้าง และภายหลังก็ค่อยค่อยได้รับผลกระทบของระบบทุนนิยมบริโภคนิยม ทำให้สภาพแวดล้อมถูกทำลายเกิดความแห้งแล้ง เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตและการทำกินของชาวบ้าน แม้ชุมชนได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานและองค์กรภายนอก เช่น โครงการพัฒนาพื้นที่ป่าขุนแม่กวังอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ เป็นต้น โดยเน้นการพัฒนากลุ่ม หรือองค์กรชุมชนขึ้นในชุมชน แต่กลุ่มและองค์กรเหล่านั้นยังไม่เข้มแข็งเพียงพอต่อการยกระดับคุณภาพชีวิตและความเป็นอยู่ในชุมชนได้อย่างแท้จริง ส่วนผลกระทบต่อวิถีชีวิตของชุมชนบ้านป่าสักงามอันเนื่องจากการดำเนินการด้านเศรษฐกิจพอเพียง พบว่าการทำมาหากินและกิจกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของหมู่บ้าน มีส่วนช่วยให้ชุมชนได้เรียนรู้แนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงอย่างน่าพอใจ แต่อย่างไรก็ตามด้วยกระแสโลกาภิวัตน์ ที่เข้ามากระทบและความพยายามนำพาชาวบ้านไปสู่วัฒนธรรมบริโภคนิยม ทำให้ชาวบ้านในชุมชนแม้ว่าจะมีกระบวนการและการจัดการทรัพยากรที่โดดเด่นก็ไม่สามารถต้านทานต่อกระแสภายนอกที่มากกระทบได้ และในส่วนการศึกษาเป้าหมายและแนวทางการพัฒนารูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน บ้านป่าสักงาม พบว่า แนวทางสำคัญต้องทำความเข้าใจในหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยหันมาทบทวนประสบการณ์และสิ่งดีของชุมชนเพื่อให้ชาวบ้านได้สัมผัสในความสำเริงแม้ว่าจะเป็นสิ่งเล็กน้อยก็ตามแต่เป็นการทำให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงเหตุและอธิบายผล เพื่อนำไปสู่การประมาณตน และการสร้างภูมิคุ้มกัน และผู้วิจัยได้อาศัยการประชุมแกนนำชุมชนเพื่อกำหนดรูปแบบการพัฒนาขึ้นได้สำเร็จ

พัทธมน เอี่ยมสุวงศ์ (2553) ได้วิจัยเรื่อง แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง โดยมีวัตถุประสงค์ 3 ประการ คือ เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับวิธีการผลิตและการปรับตัวของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียงภายใต้การเปลี่ยนแปลง เพื่อหาแนวทางในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียง และเพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มดังกล่าว ผลการวิจัยพบว่า วิธีการผลิตของกลุ่มเป็นลักษณะของการทำเกษตรแบบผสมผสานสามารถสรุปรูปแบบของการผลิตได้ 5 รูปแบบ และพบว่าเกษตรกรสามารถปรับในรูปแบบของกลุ่ม จำแนกออกได้เป็น 3 แบบด้วยกัน ส่วนในด้านแนวทางพัฒนากระบวนการเรียนรู้ พบว่า มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ การทำความเข้าใจและค้นหาที่มวิจัย การทบทวนโครงการ การพัฒนาโจทย์วิจัย การออกแบบและสร้างกิจกรรมการเรียนรู้ร่วมกัน และการสื่อสารกับหน่วยงานในพื้นที่และคน

ในชุมชน และการสรุปทเรียน และในการศึกษาเกี่ยวกับปัจจัยที่เอื้อต่อกระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มพบว่า มี 3 ปัจจัยที่สำคัญ คือ ปัจจัยภายในระดับกลุ่ม และปัจจัยภายนอก

อนุวัติ คุณแก้ว และคณะ (2551) ได้ทำการวิจัย เรื่องการพัฒนามนุษชน ชุมชน และองค์กร ในจังหวัดเพชรบูรณ์ ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของบุคคลในหน่วยงานของรัฐ หน่วยงานทางการศึกษา และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยบุคคลในหน่วยงานภาครัฐ/รัฐวิสาหกิจ จำนวน 49 คน หน่วยงานทางการศึกษา จำนวน 36 คน และบุคคลในองค์การบริหารส่วนตำบล/เทศบาล มีจำนวน 15 คน รวมทั้งหมด 100 คน พัฒนาการบริหารจัดการด้วยธรรมาภิบาลสำหรับหน่วยงานของรัฐ โดยกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยบุคคลในสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 28 คน และเสริมสร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนตามแนวเศรษฐกิจชุมชน โดยกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยสมาชิกชุมชนหมู่ที่ 6 ตำบลนาป่า อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบูรณ์ จำนวน 337 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบประเมินผลการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง แบบประเมินความรู้เกี่ยวกับทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง แบบประเมินความพึงพอใจต่อการพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียง แบบประเมินรูปแบบการบริหารจัดการองค์กร แบบประเมินผลการดำเนินการบริหารจัดการองค์กร แบบประเมินความพึงพอใจต่อการดำเนินการบริหารจัดการองค์กรโดยใช้หลักธรรมาภิบาล แบบประเมินรูปแบบการสร้างเสริมความเข้มแข็งชุมชน แบบประเมินผลการดำเนินงานและแบบประเมินความพึงพอใจต่อการสร้างความเข้มแข็งชุมชน สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบค่าที (t-test independent) ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทักษะการดำเนินชีวิตของบุคคลในจังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า บุคคลมีทักษะในการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงมากขึ้น เช่น การลดค่าใช้จ่ายที่ไม่จำเป็น การหารายได้เพิ่มขึ้น และมีการออมเพิ่มขึ้น ส่วนผลการเปรียบเทียบความรู้เกี่ยวกับทักษะการดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียงของบุคคล หลังการฝึกทักษะดังกล่าวของบุคคลอยู่ในระดับมาก ส่วนรูปแบบการบริหารจัดการของสำนักงานคุมประพฤติ มีความสอดคล้องความต่อเนื่อง และนำไปสู่การปฏิบัติในระดับดี และบุคคลมีความพึงพอใจต่อการบริหารจัดการสำนักงานคุมประพฤติจังหวัดเพชรบูรณ์โดยใช้หลักธรรมาภิบาลในระดับมาก

งานวิจัยที่น่าสนใจอีกชิ้นหนึ่งจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงในระดับบุคคล ครอบครัว และชุมชน จำนวนหนึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับทัศนคติ และความรู้ความเข้าใจในแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของบุคคล อีกจำนวนหนึ่งเป็นการศึกษาเกี่ยวกับเหตุปัจจัยที่สัมพันธ์กับทัศนคติ และความรู้ความเข้าใจในแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงที่เกิดขึ้นระดับ

บุคคล และอีกจำนวนหนึ่งเป็นวิธีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจและการนำแนวคิดปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในชีวิตและครอบครัวหรือกลุ่ม ทั้งหมดนับว่าเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการออกแบบการวิจัยในเรื่องนี้

บทที่ 3

บริบทของพื้นที่ดำเนินโครงการวิจัย

สาระสำคัญของสภาพบริบทของพื้นที่ดำเนินโครงการวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวเกษตรกรในบริบทที่ใกล้เคียงกัน แบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 หัวข้อ ดังนี้

1. บริบทศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริและสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี
2. บริบท 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ
3. บริบทเกษตรกรใน 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ
4. บริบทเกษตรกรต้นแบบใน 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ
5. บริบทเกษตรกรเป้าหมายขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ปี 2553
6. บริบทเกษตรกรเป้าหมายขยายผลของโครงการวิจัยฯ จำนวน 10 คน

บริบทศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริและสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชมราชชนนี

บริบทศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ตำบลสามพระยา อำเภอสองพี่น้อง จังหวัดสุพรรณบุรี มีพื้นที่โครงการประมาณ 42,640 ไร่ เดิมเป็นเขตพระราชนิเวศน์มฤคทายวัน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว มีพระบรมราชโองการประกาศให้เป็นที่หลวงและเป็นที่อยู่อาศัยของราษฎร หลังจากมีประชาชนเข้าบุกรุกแนวทางทำลายป่าเพื่อประกอบอาชีพเกษตรกรรมอย่างผิดหลักวิชาการ จึงกลายเป็นที่อับฝน แห้งแล้ง เกิดการพังทลายของผิวน้ำดิน และขาดความอุดมสมบูรณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชกระแสในเรื่องนี้ว่า “...หากปล่อยทิ้งไว้ จะกลายเป็นทะเลทรายในที่สุด...” จึงได้มีพระราชดำริให้พัฒนาพื้นที่เป็นศูนย์การศึกษาด้านป่าไม้เอนกประสงค์ มุ่งเน้นฟื้นฟูสภาพป่าเสื่อมโทรม โดยการศึกษารูปแบบการพัฒนาเกษตรที่เหมาะสมควบคู่ไปกับการอนุรักษ์และปลูกป่า จัดหาแหล่งน้ำ ศึกษาระบบป้องกันไฟป่า ระบบ “ป่าเปียก” และให้ราษฎรที่บุกรุกแสวงหาที่ทำกินกันโดยมิชอบ เข้าร่วมในกิจกรรมของโครงการ

เพื่อร่วมกันพัฒนาอนุรักษ์ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรอย่างถูกต้อง เกื้อกูลกัน ระหว่างคนกับธรรมชาติต่อไป มีศูนย์สาขา คือ โครงการศึกษาวิถีพื้นฟูที่ดินเสื่อมโทรมเขาชะอุ่ม อำเภอโพธาราม จังหวัดราชบุรี

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ทั่วทุกภูมิภาคทั้ง 6 แห่ง ทั่วประเทศ รวมทั้ง ศูนย์สาขาต่าง ๆ คือ พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต” ของการพัฒนาในรูปแบบต่าง ๆ ที่มีความหลากหลาย อันเป็นต้นแบบซึ่งเกษตรกรและผู้สนใจจะนำไปเป็นแนวทางศึกษาและประยุกต์ใช้ในการแก้ไขปัญหาในพื้นที่ และประกอบอาชีพตามถนัด / ความต้องการในชนิดนั้น ๆ

สรุปการจัดตั้ง “ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอันเนื่องมาจากพระราชดำริ” มีวัตถุประสงค์ คือ

1. ทำการศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัย เพื่อแสวงหาแนวทาง และวิธีการพัฒนาทางด้านต่าง ๆ ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เปรียบเสมือน “ต้นแบบ” ของความสำเร็จที่จะเป็นแนวทางและตัวอย่างของผลสำเร็จให้แก่พื้นที่อื่น ๆ โดยรอบ ได้ทำการศึกษา

2. แลกเปลี่ยนสื่อสารระหว่างนักวิชาการ นักปฏิบัติ และประชาชน การศึกษา ค้นคว้า ทดลอง วิจัยต่าง ๆ ที่ได้ผลแล้วควรจะนำไปใช้ประโยชน์ในพื้นที่จริงได้ศูนย์ศึกษาฯ จึงเป็นแหล่งผสมผสานวิชาการและการปฏิบัติงาน เป็นแหล่งความรู้ของราษฎร เป็นแหล่งศึกษาทดลองของเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน และเป็นแหล่งแลกเปลี่ยนถ่ายทอดประสบการณ์และแนวทางแก้ไขปัญหา ระหว่าง คน 3 กลุ่ม คือ นักวิชาการ เจ้าหน้าที่ซึ่งพัฒนาส่งเสริม และราษฎร

3. เป็นตัวอย่างการพัฒนาแบบผสมผสาน ศูนย์ศึกษาฯ เป็นตัวอย่างที่ดีของแนวความคิดแบบสหวิทยาการ ซึ่งก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในพื้นที่นั้น ๆ เนื่องจากศูนย์ศึกษาฯ แต่ละแห่งจะเป็นแบบจำลองของพื้นที่และรูปแบบการพัฒนาที่ควรจะเป็นเป็นตัวอย่างว่าในพื้นที่ลักษณะหนึ่ง ๆ นั้น จะสามารถใช้ประโยชน์อย่างเต็มที่ได้อย่างไรบ้าง มิใช่การพัฒนาเฉพาะทางใดทางหนึ่ง แต่พยายามใช้ความรู้หลากหลายสาขา แต่ละสาขาให้เป็นประโยชน์เกื้อกูลกับการพัฒนาสาขาอื่น ๆ และระบบของศูนย์ศึกษาฯ ควรเป็นการผสมผสานไม่เพียงเฉพาะเรื่องความรู้เท่านั้น แต่ด้วยการผสมผสานการดำเนินงานและการบริหารที่เป็นระบบด้วย

4. ประสานงานระหว่างส่วนราชการ เป็นแนวทางและวัตถุประสงค์สำคัญยิ่งประการหนึ่ง เนื่องจากกระบวนการพัฒนา และระบบราชการไทยมีปัญหาโดยพื้นฐาน เป็นสิ่งบั่นทอนประสิทธิภาพและผลสำเร็จของงานลงอย่างน่าเสียดาย แนวทางการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาฯ ทุกแห่ง จึงเน้นการประสานงาน การประสานแผน และการจัดการระหว่างกรม กอง และส่วนราชการต่าง ๆ ให้เกิดเป็นจริงขึ้น

5. เป็นศูนย์บริการแบบเบ็ดเสร็จ (ONE STOP SERVICE) กล่าวคือ ศูนย์ศึกษาฯ มีการศึกษาทดลอง และสาธิตให้เห็นถึงความสำคัญของการดำเนินงานพร้อม ๆ กัน ในทุก ๆ ด้าน

ทั้งด้านการเกษตร ปศุสัตว์ ประมง ตลอดจนการพัฒนาทางด้านสังคมและงานศิลปาชีพ ในลักษณะ “พิพิธภัณฑธรรมชาติที่มีชีวิต”

การบริหารการดำเนินงาน

1. คณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาฯ มติคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 28 มกราคม 2535 ให้ดำเนินการปรับปรุงระบบบริหารงานของศูนย์ศึกษาฯ ในรูปแบบ คณะกรรมการบริหารโครงการศูนย์ศึกษาฯ ประกอบด้วย คณะกรรมการ 29 คน มีองคมนตรีเป็นประธาน มีหัวหน้าส่วนราชการเป็นกรรมการ และเลขาธิการ กปร. ที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผู้แทนสำนักงาน กปร. เป็นฝ่ายเลขานุการและผู้ช่วยเลขานุการ มีหน้าที่ กำหนดวัตถุประสงค์ นโยบาย และเป้าหมายในการดำเนินงาน รวมทั้ง แนวทางการบริหาร โครงการ อำนวยการ ควบคุม กำกับดูแล ให้ดำเนินงานเป็นไปตามแนวพระราชดำริที่ได้กำหนดไว้ ติดตามผล และให้คำแนะนำในการปฏิบัติงาน รวมทั้งการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการบริหารให้บรรลุผล

2. คณะอนุกรรมการวางแผนแม่บทฯ ประกอบด้วย คณะอนุกรรมการ 24 คน มีเลขาธิการ กปร. เป็นประธานอนุกรรมการ ผู้แทนส่วนราชการเป็นอนุกรรมการ และที่ปรึกษาด้านการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผู้แทนสำนักงาน กปร. และผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาฯ ทั้ง 6 ศูนย์ เป็นฝ่ายเลขานุการ และผู้ช่วยเลขานุการ มีหน้าที่ดำเนินการศึกษา ให้สอดคล้องกับแนวนโยบายของคณะกรรมการบริหาร ดำเนินการติดตามผลการดำเนินงานและพิจารณาถ่วงดุลรายละเอียดโครงการและงบประมาณประจำปี

3. การปฏิบัติงานในระดับพื้นที่ มีผู้ว่าราชการจังหวัดที่ศูนย์ศึกษาฯ ตั้งอยู่ เป็นประธานคณะทำงานระดับจังหวัด มีผู้แทนส่วนราชการในพื้นที่เป็นคณะทำงาน เข้าร่วมในการจัดทำแผนพัฒนาและดำเนินงานได้ตามความเหมาะสม เพื่อให้การดำเนินงานเกิดความต่อเนื่อง สอดคล้องกับพระราชดำริ และวัตถุประสงค์ของการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาฯ แต่ละศูนย์

ยุทธศาสตร์การพัฒนาตามแผนแม่บทฉบับที่ 4 (2550-2554) ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

เพื่อให้การดำเนินการตามพันธกิจบรรลุผลเป็นไปตามเป้าหมายที่กำหนดไว้และนำไปสู่วิสัยทัศน์ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริที่ได้วางไว้ ทั้งนี้ ภายใต้กรอบพระราชดำริฯ หลักการทรงงานใน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ยุทธศาสตร์การบริหารราชการแผ่นดิน ที่ยุทธศาสตร์การพัฒนาของกลุ่มจังหวัด ภาคกลางตอนล่าง ยุทธศาสตร์การพัฒนาจังหวัดเพชรบุรี แผนกลยุทธ์สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และแนวทางการจัดทำงบประมาณประจำปี ของสำนักงานงบประมาณ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงได้กำหนดยุทธศาสตร์ไว้ดังต่อไปนี้

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 1 ด้านการศึกษา วิจัย ทดลอง ตามแนวพระราชดำริ

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการขยายผล ถ่ายทอดเทคโนโลยี ตามแนวพระราชดำริ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 3 ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 4 ยุทธศาสตร์ด้านการประชาสัมพันธ์

ประเด็นยุทธศาสตร์ที่ 5 ด้านการบริหารจัดการ

กิจกรรมการดำเนินงานของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในช่วงปี 2550 – 2553

ในช่วงปี 2550 – 2553 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริมีการวางแผนการดำเนินงานเป็นแผนยุทธศาสตร์ 5 ปี และแผนรายปี โดยมีกิจกรรมในช่วงเดือนกรกฎาคม – สิงหาคม เช่นในปี 2553 มีการสัมมนาเพื่อจัดทำแผนปฏิบัติงานประจำปี 2554 เมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2553 ซึ่งจะมีทั้งการรายงานผลการดำเนินการที่ผ่านมา และการเสนอแผนปฏิบัติการของปีต่อไป

สำหรับปี 2553 ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้ดำเนินกิจกรรมต่างๆ ตามภารกิจ และแบ่งกิจกรรมออกเป็นกลุ่มย่อย โดยกำหนดเป็นยุทธศาสตร์ด้านต่างๆ รวมทั้งสิ้น 4 ด้าน ดังนี้

1. ยุทธศาสตร์ด้านการศึกษา วิจัย ทดลอง ตามแนวพระราชดำริ
2. ยุทธศาสตร์ด้านการขยายผลและถ่ายทอดเทคโนโลยี ตามแนวพระราชดำริ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน
3. ยุทธศาสตร์ด้านการอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
4. ยุทธศาสตร์ด้านการประชาสัมพันธ์

สำหรับยุทธศาสตร์ด้านการขยายผลและถ่ายทอดเทคโนโลยี ตามแนวพระราชดำริ และการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนนั้น หลักการพื้นฐานสำคัญที่ศูนย์ฯ ห้วยทราย ใช้ในการดำเนินงานด้านนี้ คือ พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในการจัดตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เมื่อวันที่ 5 เมษายน พ.ศ.2526 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานพระราชดำริกับ หม่อมเจ้าจักรพันธ์เพ็ญศิริ จักรพันธุ์ องคมนตรี และนายสุเมธ ตันติเวชกุล ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (ตำแหน่งในขณะนั้น) ความตอนหนึ่ง ได้แก่

“...การขยายผลไปสู่ราษฎรในพื้นที่ใกล้เคียง ควรขยายในลักษณะค่อยเป็นค่อยไป โดยจัดตั้งเป็นกลุ่มย่อย และด้วยความสมัครใจของราษฎรเองก่อน พื้นที่ใดมีปัญหาและราษฎรไม่สมัครใจ ก็จะไม่มีการบังคับ ต่อเมื่อราษฎรเห็นตัวอย่างที่ดีแล้ว ก็จะเข้าร่วมเองในภายหลัง...”

(กรมราชองครักษ์ Royal Aide De Camp)

กิจกรรมการดำเนินงานตามยุทธศาสตร์ด้านนี้ ประกอบด้วย

1. การจัดพื้นที่สาธิต
2. การจัดการฝึกอบรม
3. การสนับสนุนแหล่งเรียนรู้ในอำเภออื่นๆ ที่เป็นเครือข่ายของศูนย์ฯ
4. การออกเยี่ยมเยียน ส่งเสริม แนะนำให้ความรู้
5. การพัฒนาคุณภาพชีวิต ด้วยการสนับสนุนด้านการเกษตรแก่เกษตรกรและโรงเรียน ทั้งพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ ปัจจัยการผลิต และโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็น
6. การติดตามผล

บริบทสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี

ความเป็นมา

สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี ตั้งอยู่เลขที่ 77 หมู่ 6 บ้านอ่างหิน ตำบลสามพระยา อำเภอลำปาง จังหวัดพะเยา โดยมีพื้นที่โครงการแบ่งออกเป็น 3 ส่วน ได้แก่ (1) ที่ดินของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี จำนวน 227-0-20 ไร่ (2) ที่ดินของท่านผู้หญิงทัศนาวลัย ศรสงคราม ที่ทุ่งเกล้าฯ ถวาย จำนวน 54-2-40 ไร่ และ (3) ที่ดินของสำนักงานทรัพย์สินส่วนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี (ที่ดินในนาม หม่อมเจ้าหญิง ลือสาคัญ ศิริกุล) ซึ่งได้ขายให้กับมูลนิธิชัยพัฒนา จำนวน 59-0-80 ไร่ ทั้งนี้ พื้นที่บริเวณสวนสมเด็จพระฯ ได้มีการจัดซื้อที่ดินเพิ่มเติมอีก จำนวน 6-1-65 ไร่ เป็นที่ดินมีหลักฐานแสดงการถือครองเป็นโฉนดมีเนื้อที่รวมทั้งสิ้น 347-1-5 ไร่

ในช่วงปี พ.ศ. 2529 – 30 กันยายน 2548 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระราชดำริให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ พัฒนาพื้นที่ "สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี" ให้เป็นศูนย์กลางทางวิชาการในการพัฒนาด้านการเกษตรให้เป็น พิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต ต่อมาสำนักงานมูลนิธิชัยพัฒนา ได้รับผิดชอบ ควบคุม กำกับ ดูแล พร้อมทั้งสนับสนุนงบประมาณในการดำเนินงานโครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี ตั้งแต่วันที่ 1 ตุลาคม 2548 โดยมอบหมายให้กรมวิชาการเกษตรทำหน้าที่ในการสนับสนุนการดำเนินงานในด้านวิชาการ และนักวิชาการของมูลนิธิชัยพัฒนา รับหน้าที่เป็นผู้จัดการโครงการ

เดิมพื้นที่บริเวณสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชธานี มีความอุดมสมบูรณ์ จึงมีราษฎรเข้ามาจับจองที่ดินเพื่อประกอบอาชีพทางการเกษตร โดยแผ้วถางพื้นที่และเน้นการปลูกพืชเชิงเดี่ยวและใช้สารเคมีอย่างต่อเนื่อง อีกทั้งยังมีการตัดไม้ทำลายป่าในบริเวณใกล้เคียง ส่งผลให้เกิดการพังทลายของหน้าดิน จนในที่สุดสภาพที่ดินเสื่อมโทรม หน้าดินมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ ปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินลดน้อยลง ทำให้ทำการเกษตรไม่ได้ผล เกษตรกรจึงทูลเกล้าฯ ถวายที่ดินแด่สมเด็จพระศรีนครินทร์ราชธานี

แนวพระราชดำริเกี่ยวกับสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชธานี

1. เป็นศูนย์ศึกษาหารูปแบบด้านการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม
2. เป็นพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติที่มีชีวิต
3. ขยายผลกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จสู่ประชาชน

วัตถุประสงค์

1. เพื่อเป็นศูนย์บริการวิชาการด้านการเกษตร
2. เพื่อดำเนินการสนองพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในด้านต่างๆ
3. เพื่อดำเนินกิจกรรมด้านต่างๆ ตามแนวทางของมูลนิธิชัยพัฒนา

กิจกรรมการดำเนินงานของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชธานี

1. การพัฒนาด้านการเกษตร เป็นการศึกษาทดลอง เพื่อหารูปแบบการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ของเกษตรกรในบริเวณรอบโครงการหรือผู้ที่สนใจสามารถนำไปปรับใช้ได้ อาทิ ระบบการปลูกพืชโดยมีไม้ผลเป็นหลัก ระบบการทำฟาร์มแบบผสมผสานในสภาพที่ลุ่ม-ที่ดอน เกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่อาศัยน้ำฝนและน้ำชลประทาน การปลูกไม้ผลร่วมหญ้าแฝกแบบผสมผสานตามแนวระดับ แปลงมะม่วงหิมพานต์ โกโก้ กล้วยอาหารสัตว์ การลดการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช ขยายพันธุ์พืชไร่-พืชไร่นานาชาติ ไม้ดอก การเพาะเห็ด แปลงปลูกไม้ 3 อย่างประโยชน์ 4 อย่าง กิจกรรมเพาะขยายพันธุ์ไม้

1.1 ระบบการปลูกพืชโดยมีไม้ผลเป็นหลัก เป็นการจัดระบบการปลูกพืช และไม้ผลแบบผสมผสาน ที่มีอายุลดหลั่นเพื่อให้มีรายได้หมุนเวียน

1.2 ระบบการทำฟาร์มแบบผสมผสาน เป็นรูปแบบการเกษตรที่มีการปลูกพืชร่วมกับการเลี้ยงสัตว์ และเลี้ยงปลา เหมาะสำหรับเกษตรกรรายย่อย ซึ่งมีที่ดิน แรงงาน และทุนน้อย สามารถช่วยให้เกษตรกรลดความเสี่ยงจากราคาผลผลิตทางการเกษตรตกต่ำ เนื่องจากเป็นรูปแบบที่มีการปลูกพืชหลายชนิด รวมทั้งมีการเลี้ยงสัตว์ร่วมด้วย สามารถช่วยให้เกษตรกรมีรายได้หมุนเวียนตลอดทั้งปี

1.3 เกษตรผสมผสานตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ เป็นการบริหารจัดการที่ดินและน้ำ เพื่อทำการเกษตรให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยใช้หลักการตามแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

1.4 การลดการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดแมลงศัตรูพืช เป็นการนำเอาพืชสมุนไพรที่มีฤทธิ์ในการป้องกันและกำจัดแมลง มาใช้ ร่วมกับการใช้กับดักล่อแมลง และการใช้แมลงศัตรูธรรมชาติ เพื่อช่วยลดอัตราการระบาดของแมลงในพืช

1.5 การเพาะเห็ดจากวัสดุเศษเหลือทางการเกษตร ได้ศึกษาทดลองเพาะเห็ดนางฟ้าเห็ดนางรม และเห็ดฟางจากวัสดุเศษเหลือทางการเกษตร

1.6 การใช้ประโยชน์หญ้าแฝกในระบบการปลูกพืช ได้นำหญ้าแฝกมาทดลองปลูกร่วมกับพืชไร่ ไม้ผล พืชผัก ไม้ดอก เพื่อช่วยป้องกันการชะล้างหน้าดินบริเวณแปลงปลูก พร้อมทั้งมีการตัดใบมาใช้คลุมแปลงเพื่อช่วยลดอัตราการระเหยน้ำบริเวณหน้าดิน นอกจากนี้เมื่อใบหญ้าแฝกย่อยสลายจะปลดปล่อยธาตุอาหารให้พืช และช่วยปรับโครงสร้างหน้าดินให้มีความร่วนซุย โปร่ง อ่อนนุ่ม การถ่ายเทอากาศดี เหมาะต่อการปลูกพืช

อย่างไรก็ดี ในบางปีปริมาณน้ำฝนค่อนข้างมาก ทำให้เกิดน้ำท่วมขัง และเกิดหนอนเพลี้ยจึงส่งผลให้ผลผลิตเสียหาย นอกจากนี้ ยังประสบปัญหาเรื่องการบำรุงรักษาดินไม้ผลอายุหลายปี ซึ่งให้ผลผลิตต่ำ แต่ใช้ต้นทุนในการบำรุงรักษาสูง

2. การพัฒนาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม และพันธุกรรมพืช

2.1 วนเกษตรเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 60 พรรษา เป็นการศึกษาทดลองการปลูกป่า โดยนำแนวพระราชดำริ การปลูกป่าโดยใช้ไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง มาทดลองปลูกและสาธิตให้เกษตรกร ประชาชน เยาวชน และผู้ที่สนใจ ได้ศึกษาเรียนรู้ถึงวิธีการสร้างป่า และใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืนและเป็นประโยชน์ต่อชุมชน สังคมและประเทศชาติ

2.2 การรวบรวมพันธุ์ไม้หอมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 60 พรรษา เป็นการรวบรวมพันธุ์ไม้ให้กลิ่นหอม เพื่อเป็นการอนุรักษ์พันธุ์พืชที่มีคุณค่า ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และประเพณีวัฒนธรรม และเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ของนักเรียน ประชาชนและผู้สนใจทั่วไป ทั้งนี้มีการดำเนินการรวบรวมปลูกในรูปแบบป่าธรรมชาติ

2.3 การใช้ประโยชน์ของพืชสมุนไพร ร่วมกับคณะเภสัชศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีการปลูกพืชสมุนไพรโดยจัดเป็นหมวดหมู่ เพื่อใช้ประโยชน์ในการดูแลรักษาตนเองเบื้องต้นในชุมชน ซึ่งแต่ละหมวดหมู่ที่จัดไว้นั้น เป็นกลุ่มพืชสมุนไพรที่ใช้รักษาอาการเจ็บป่วยในชุมชน

2.4 การรวบรวมพืชผักพื้นบ้าน ดำเนินการรวบรวมผักพื้นบ้าน เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ในการเจริญเติบโต รวมทั้งเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ของประชาชนทั่วไป

2.5 การรวบรวมพันธุ์ไม้ผล เป็นการรวบรวมและศึกษาการเจริญเติบโตไม้ผลที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจ และไม้ผลพื้นบ้านที่มีประโยชน์ซึ่งในอนาคตมีความเป็นไปได้ที่จะเป็นพืชเศรษฐกิจ

2.6 การรวบรวมพันธุ์ไม้ย้อมสี เป็นการรวบรวมพันธุ์ไม้ที่ให้สีย้อม และไม้ที่ให้สีย้อมเส้นใย

2.7 การรวบรวมพันธุ์ไม้น้ำ เป็นการรวบรวมพันธุ์ไม้น้ำ ซึ่งมีประโยชน์ทั้งในด้านเป็นอาหาร สมุนไพร ไม้ดอก ไม้ประดับ

2.8 การใช้หญ้าแฝกช่วยลดการชะล้างหน้าดิน ดำเนินการปลูกหญ้าแฝก รอบสระน้ำ และบริเวณพื้นที่ที่มีความลาดเอียงเพื่อช่วยกรองตะกอนดิน และลดการพังทลายของขอบสระ

2.9 การใช้ปุ๋ยพืชสด เพื่อปรับปรุงดิน โดยวิธีหว่านพืชตระกูลถั่ว และไถกลบก่อนปลูกพืช เพื่อช่วยเพิ่มปริมาณอินทรีย์วัตถุในดินให้มากขึ้น

2.10 การใช้ปุ๋ยหมัก และปุ๋ยคอกปรับปรุงดิน เป็นการผลิตและใช้ปุ๋ยหมักใช้เองในพื้นที่ โดยใช้เศษพืช และวัชพืชในพื้นที่ ทำกองปุ๋ยหมัก และใช้สารเร่งปุ๋ยหมักจากกรมพัฒนาที่ดินเป็นตัวเร่งในการย่อยสลายเศษพืช ในส่วนของปุ๋ยคอก มีการเลี้ยงโคเนื้อ และเก็บรวบรวมมูลที่ได้เพื่อใช้ปรับปรุงดิน

3. กิจกรรมส่งเสริมสุขภาพด้วยการแพทย์แผนไทย มีการนวดไทย นวดเท้า อบ ประคบสมุนไพร ซึ่งดำเนินการโดยกลุ่มหมอนวดที่ผ่านการอบรมจากสวนสมเด็จฯ

4. การแปรรูปผลิตผลด้านการเกษตรและสมุนไพรไทย เช่น ผลิตภัณฑ์ด้านอาหาร เครื่องดื่ม อาหารเสริม เครื่องสำอางจากผลผลิตด้านการเกษตรและสมุนไพรไทย ดำเนินการแปรรูปผลิตภัณฑ์ แบรนค์สวนสมเด็จฯ เพื่อทดลองตลาด ประเภทสินค้า เครื่องสำอาง ยาสมุนไพร สบู่ แชมพู สบู่กระเบา สบู่ขมิ้น น้ำมันมะพร้าว น้ำมันงาดิบ น้ำมันขมิ้นทอง ลูกประคบสมุนไพร สมุนไพรอบตัว เครื่องดื่ม ชาสมุนไพร ชาผลไม้ น้ำผักหวาน ชาสมุนไพร ยาหม่องตะไคร้หอม ยาหม่องแป๊ะตำปิ้ง น้ำมันนวดเส้นเอ็น ผลิตภัณฑ์นวดหน้า ขัดหน้า พอกหน้าเพชรเขาวลิ

5. กิจกรรมการถ่ายทอดเทคโนโลยีและขยายผล ถ่ายทอดเทคโนโลยีแก่คณะเยี่ยมชมศึกษาดูงาน โดยในช่วงเดือนมกราคม-ตุลาคม 2549 มีผู้สนใจเข้าเยี่ยมชมโครงการกว่า 40,000 คน และรับ นักเรียน นักศึกษา ในพื้นที่เข้ามาฝึกอบรมด้านการเกษตรในสวนสมเด็จฯ จำนวน 7 รุ่น 455 คน อบรม นักเรียน นักศึกษา จากนอกพื้นที่จำนวน 1,749 คน และอบรมนักศึกษาฝึกงานจำนวน 13 คน เวลา 4 เดือน

6. อื่นๆ เช่น การปรับปรุงภูมิทัศน์ จัดสวนหย่อมข้างอาคารสำนักงาน จัดสวนหย่อมกระเบื้องโค้งแปลงมะขาม ปรับพื้นที่ข้างอาคารจำหน่ายผลิตภัณฑ์และของที่ระลึกเป็นที่จำหน่ายพันธุ์ไม้ สร้างซุ้มจำหน่ายผลิตภัณฑ์ชั่วคราวให้กลุ่มแม่บ้านจำหน่ายผลผลิต สร้างซุ้มกาแฟ ซุ้มดอกเห็ด สร้างซุ้มดอกเห็ดเพื่อให้คณะนั่งพักผ่อน ปรับปรุงอาคารเก็บของเป็นอาคารจำหน่ายผลิตภัณฑ์และของที่ระลึก สร้างบ้านพักเพื่อศึกษาดูงาน จำนวน 4 หลัง

บริบท 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ตำบลที่อยู่โดยรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ประกอบด้วย 3 ตำบล 1 เทศบาลเมือง และในแต่ละตำบล/เทศบาล ประกอบด้วยหมู่บ้าน/ชุมชน ดังนี้

1. ตำบลสามพระยา จำนวน 8 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านสามพระยา หมู่ที่ 2 บ้านช้างแท่งกระเจาด หมู่ที่ 3 บ้านดอนมะกอก หมู่ที่ 4 บ้านหนองข้าวนก หมู่ที่ 5 บ้านหนองโสน หมู่ที่ 6 บ้านอ่างหิน หมู่ที่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา และ หมู่ที่ 8 บ้านโครงการพัฒนา

2. ตำบลห้วยทรายเหนือ จำนวน 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งจับญวน หมู่ที่ 2 บ้านทุ่งหลวง หมู่ที่ 3 บ้านทุ่งเค็ด หมู่ที่ 4 บ้านบ่อหลวง หมู่ที่ 5 บ้านหนองขาม หมู่ที่ 6 บ้านพวยหอย หมู่ที่ 7 บ้านไร่ดินทอง

3. ตำบลไร่ใหม่พัฒนา จำนวน 8 หมู่บ้าน ประกอบด้วย หมู่ที่ 1 บ้านท่าขาม หมู่ที่ 2 บ้านไร่ใหม่พัฒนา หมู่ที่ 3 บ้านรางจิก หมู่ที่ 4 บ้านหนองเขื่อน หมู่ที่ 5 บ้านไร่แดง หมู่ที่ 6 บ้านโป่งแย้ หมู่ที่ 7 บ้านหนองช้างเหยียบ หมู่ที่ 8 บ้านโป่งแก้งพัฒนา

4. เทศบาลเมืองชะอำ จำนวน 27 ชุมชน ประกอบด้วย 1) ชุมชนหัวบ้านชะอำ 2) ชุมชนบ้านใหญ่ชะอำ 3) ชุมชนบ้านปากคลอง 4) ชุมชนบ้านคลองเทียน 5) ชุมชนบ้านหนองตาพด 6) ชุมชนบ่อแถมด้านเหนือ 7) ชุมชนบ่อแถมด้านใต้ 8) ชุมชนบ้านห้วยทรายเหนือ 9) ชุมชนบ้านห้วยทรายใต้ 10) ชุมชนบ้านสามพระยาสันติสุข 11) ชุมชนบ้านห้วยจิก 12) ชุมชนบ้านพลี 13) ชุมชนบ้านหนองแจง 14) ชุมชนบ้านสหคาม 15) ชุมชนทุ่งตะกาดพลี 16) ชุมชนบ่อพุทรา 17) ชุมชนเนินสุรา 18) ชุมชนบางไทรย้อย 19) ชุมชนชัยมงคล 20) ชุมชนสะพานหิน 21) ชุมชนเจ้าพ่อเขาใหญ่ 22) ชุมชนรวมใจพัฒนา 23) ชุมชนค่ายนเรศวร 24) ชุมชนค่ายพระรามหก 25) ชุมชนหนองกาง 26) ชุมชนตลาดชะอำ 27) ชุมชนบ้านสระ

1. บริบทตำบลสามพระยา

ประวัติความเป็นมา

เดิมตำบลสามพระยาขึ้นอยู่กับตำบลห้วยทรายเหนือ แยกเป็นตำบลสามพระยา เมื่อ พ.ศ. 2527 เพื่อสะดวกในการปกครอง โดยแบ่งเป็น 6 หมู่บ้าน พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง มีภูเขา ล้อมรอบ มีลักษณะคล้ายเศียรสามเศียร ชาวบ้านจึงเรียกว่า “สามพระยา” จนติดปาก เลยใช้ชื่อว่า “ตำบลสามพระยา” มาจนทุกวันนี้ เมื่อเดือนเมษายน พ.ศ. 2542 ได้มีหมู่ที่ 7 ขึ้นมาอีก 1 หมู่บ้าน คือ บ้านเขากระปุกพัฒนา และเมื่อวันที่ 10 เมษายน 2544 ได้มีการแบ่งแยกหมู่ 8 ขึ้นมาอีกหนึ่งหมู่บ้าน คือ บ้านโครงการพัฒนา

สภาพทั่วไป

พื้นที่

ตำบลสามพระยามีพื้นที่ทั้งหมด 115.59 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 72,243.75 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 39,064 ไร่

อาณาเขตตำบล

ทิศเหนือ ติดต่อกับ ตำบลชะอำ

ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอหัวหิน

ทิศตะวันออก ติดต่อกับ ตำบลชะอำ

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลห้วยทรายเหนือและตำบลไร่ไหมพัฒนา

ลักษณะภูมิประเทศ

พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงเชิงเขา มีภูเขาล้อมรอบ มีถนนสี่เลนส์ตัดผ่านตำบล

ลักษณะอากาศ

ในฤดูหนาวไม่หนาวจัด ฤดูร้อนไม่ร้อนจัด เพราะมีลมทะเลพัดผ่าน

สภาพสังคม

ประชาชนนับถือศาสนาพุทธ และศาสนาอิสลาม โดยมีวัด 2 แห่ง คือ วัดช้างแทง กระจาด และ วัดอ่างหิน และ มัสยิด 3 แห่ง คือ มัสยิดคารุชอลิฮิน มัสยิดนูรุลเอียะห์ซาน มัสยิด คารุ้ลมุฮายีรีน

การสาธารณสุข

สถานีนามัยประจำตำบล 2 แห่ง คือ สถานีนามัยบ้านช้างแทงกระจาด และ สถานีนามัยบ้านอ่างหิน

การศึกษา

โรงเรียนระดับประถมศึกษา จำนวน 3 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านคอนมะกอก โรงเรียนวัดช้างแทงกระจาด และโรงเรียนบ้านอ่างหิน

ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก จำนวน 2 แห่ง คือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านสามพระยา และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กวัดช้างแทงกระจาด

โรงเรียนสำหรับคนพิการ จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนเพชรบุรีปัญญานุกูล

โรงเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง คือ โรงเรียนศึกษาสงเคราะห์เพชรบุรี

สถาบันระดับอุดมศึกษา จำนวน 4 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

มหาวิทยาลัยนานาชาติเว็บสเตอร์ มหาวิทยาลัยแสตมฟอร์ดซิลเลอร์ และวิทยาลัยเกษตรและเทคโนโลยีเพชรบุรี

หน่วยงานด้านการเกษตร ประกอบด้วย สถานีทดลองพืชสวนจังหวัดเพชรบุรี ดำนกกักกันสัตว์จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์วิจัยอาหารสัตว์จังหวัดเพชรบุรี และศูนย์ศึกษาโครงการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

แหล่งท่องเที่ยว

ตำบลสามพระยามีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ 5 แห่ง คือ ศูนย์เพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์ป่า โครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ ทรามบรมราชชนนี มูลนิธิชัยพัฒนา น้ำตกหุบสบู่ สวนวัฒนาการเดิน และ อ่างเก็บน้ำห้วยตะแปด

สภาพทางเศรษฐกิจ

หน่วยธุรกิจเขตตำบลสามพระยาประกอบด้วย โรงแรม 1 แห่ง คือ โรงแรมดิอิมเพียล เลควิว สนามกอล์ฟ 3 แห่ง คือ สนามกอล์ฟดิอิมเพียลเลควิว สนามกอล์ฟ สปริงฟิลด์ (บางส่วน) และสนามกอล์ฟปาล์มฮิลล์ (บางส่วน) และปั้มน้ำมัน 3 แห่ง

การบริการพื้นฐาน

มีไฟฟ้าใช้ครบทุกหมู่บ้าน 8 หมู่บ้าน

การคมนาคม

มีผู้โทรศัพท์สาธารณะ 12 ตู้ และที่ทำการไปรษณีย์ตำบลสามพระยา 1 แห่ง

แหล่งน้ำธรรมชาติ

ประกอบด้วย ลำคลอง จำนวน 7 สาย ลำห้วย จำนวน 3 แห่ง และบึง จำนวน 1 แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น

ประกอบด้วย ฝาย จำนวน 5 แห่ง บ่อน้ำ จำนวน 27 แห่ง บ่อบาดาล จำนวน 20 แห่ง และอ่างเก็บน้ำ จำนวน 5 แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

ในพื้นที่ตำบลสามพระยานั้นมีลักษณะเป็นที่ราบสูง มีภูเขาล้อมรอบ ทรัพยากรส่วนใหญ่เป็นภูเขาที่มีต้นไม้ขนาดเล็ก ซึ่งมีภูเขาอยู่หนึ่งลูกเรียกว่า เขาเตาปูน จะมีต้นไม้หนาแน่น โดยได้ใช้เป็นโครงการเพาะเลี้ยงพันธุ์สัตว์ป่า ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2. บริบทตำบลไร่ใหม่พัฒนา

สภาพทั่วไป

ตำบลไร่ใหม่พัฒนา ตั้งอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอชะอำ ห่างจากที่ว่าการอำเภอชะอำ เป็นระยะทาง 40 กิโลเมตร เป็นตำบลหนึ่งในจำนวน 8 ตำบลของอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ยกฐานะจากสภาตำบลเป็นองค์การบริหารส่วนตำบลตามประกาศกระทรวงมหาดไทย เมื่อวันที่ 2 มีนาคม 2538

ที่ตั้งและอาณาเขต

ทิศเหนือ จดตำบลห้วยทรายเหนือ อำเภอชะอำ

ทิศใต้ จดตำบลหินเหล็กไฟ อำเภอหัวหิน

ทิศตะวันออก จดตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ

ทิศตะวันตก จดตำบลเขากระปุก อำเภอท่ายาง

เนื้อที่

เนื้อที่ทั้งหมด จำนวน 68,508.75 ไร่ หรือประมาณ 109.614 ตารางกิโลเมตร

ภูมิประเทศ

สภาพภูมิประเทศโดยทั่วไป เป็นที่ค่อนข้างราบลุ่มบ้างแต่มีความลาดเทสามารถระบายน้ำได้ดีในขณะที่มีฝนตกชุก โดยมีความลาดเทจากทิศตะวันตกไปทางทิศตะวันออกและในบางหมู่บ้านพื้นที่ติดเชิงเขา ความสูงของพื้นที่จากระดับน้ำทะเลตั้งแต่ 0-100 เมตร สภาพดินเป็นดินร่วนปนทรายเหมาะแก่การปลูกพืชหลายชนิดที่ทนแล้ง เช่น สับปะรด เป็นต้น แหล่งน้ำธรรมชาติที่สำคัญได้แก่ ห้วยสระพัง ห้วยสามพันนาม และห้วยลำดิน นอกจากนี้ยังมีอ่างเก็บน้ำทุ่งขามอยู่ที่หมู่ที่ 1 บ้านทุ่งขาม เป็นแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร อุปโภคและบริโภค ที่สำคัญของประชาชนในท้องถิ่น อีกทั้งสภาพโดยรอบมีทิวทัศน์ที่งดงามควรส่งเสริมเป็นแหล่งนันทนาการ และยังมีป่าสงวนแห่งชาติ ป่าเขาถ้ำเสือและป่าเขาโป่งแยงอยู่ในพื้นที่บางส่วนของตำบล

ประชากร

ในปัจจุบันองค์การบริหารส่วนตำบลไร่ใหม่พัฒนา มีประชากรที่สำรวจเมื่อเดือน มีนาคม 2551 ทั้งสิ้น 5,400 คน แยกเป็นชาย 2,658 คน เป็นหญิง 2,742 คน จำนวนครัวเรือน 1,627 ครัวเรือน (ที่มาของข้อมูลจากสำนักงานทะเบียนราษฎร อำเภอชะอำ) มีความหนาแน่นของ ประชากร จำนวน 0.02 คน/ตารางกิโลเมตร มีผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวน 4,026 คน ผู้มาใช้สิทธิเลือกตั้ง นายกองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรีและสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนจังหวัดเพชรบุรี เมื่อ วันที่ 20 เมษายน 2551 จำนวน 2,554 คน คิดเป็นร้อยละ 63.44

อาชีพ

ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพในภาคเกษตรกรรม ส่วนอาชีพนอกภาคเกษตร ก็มีบ้าง โดยอาชีพในภาคเกษตร ได้แก่ ทำไร่ ทำนา และเลี้ยงสัตว์ คิดเป็นร้อยละ 52, 18 และ 6 ของ แรงงานทั้งหมดเรียงตามลำดับ ส่วนอาชีพนอกภาคเกษตรกรรมคือ อาชีพรับจ้าง คิดเป็นร้อยละ 24 ของแรงงานทั้งหมด การประกอบอาชีพของเกษตรกรภายในตำบลส่วนใหญ่มีอาชีพการเกษตรเป็น หลักรายได้ของเกษตรกรจะมาจากการปลูกพืช พืชหลักได้แก่ อ้อย สับปะรด ข้าวโพด มันสำปะหลัง ส่วนพืชรองได้แก่ ข้าว ถั่วต่างๆ และไม้ผล โดยมีพื้นที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์เป็นเนื้อที่สูงสุดของ ตำบลและเป็นตำบลที่ปลูกข้าวโพดเลี้ยงสัตว์สูงที่สุดในอำเภอชะอำ ในทางกลับกันมันสำปะหลัง เป็นพืชที่มีการปลูกน้อยที่สุดของตำบล และยังเป็นตำบลที่ปลูกมันสำปะหลังน้อยที่สุดในอำเภอ ชะอำอีกด้วย เกษตรกรแต่ละครัวเรือนจะปลูกพืชมากกว่า 2 ชนิดขึ้นไป บางครอบครัวจะมีการเลี้ยง สัตว์ควบคู่กันไปด้วย กรรมสิทธิ์ในการถือครองที่ดินของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นประเภท น.ส. 3 ก. และบางหมู่บ้าน เช่น หมู่ที่ 6 บ้านโป่งแย่งพื้นที่บางส่วนเป็นของโครงการพระราชประสงค์หนอง พลับจัดสรรให้เกษตรกรเข้าทำกินรายละ 25 ไร่ ห้ามซื้อขาย รายได้ในภาคเกษตรโดยเฉลี่ย 15,000 บาทต่อครัวเรือนต่อปี ส่วนรายได้ในภาคนอกเกษตรโดยเฉลี่ย 20,000 บาท ต่อครัวเรือนต่อปี สำหรับแรงงานและการเคลื่อนย้ายแรงงานนั้น พบว่าแรงงานในครัวเรือนโดยเฉลี่ยแล้วภายในตำบล ประมาณ 4 คน ยกเว้น กรณีทำไร่อ้อย สับปะรด มันสำปะหลัง ที่จำเป็นต้องใช้แรงงานมากถึง 4-15 คน สำหรับแรงงานจ้างนั้นจะมาจากในท้องถิ่นเพียงร้อยละ 10 นอกนั้นมาจากต่างท้องถิ่น นับว่า แรงงานภายในตำบลหายากมากเพราะทุกคนมีอาชีพทำการเกษตรเป็นหลัก จำต้องจ้างแรงงานจาก ต่างถิ่น โดยเฉพาะแรงงานจากภาคอีสาน

เมื่อพิจารณาถึงช่วงอายุของวัยแรงงานพบว่าแรงงานโดยเฉพาะผู้หญิงในช่วงอายุ 15-25 ปีของทุกหมู่บ้าน เฉลี่ยหมู่บ้านละ 15 คน จะอพยพแรงงานไปทำงานยังโรงงานอุตสาหกรรม ที่อยู่ใกล้ สามารถไปเช้าเย็นกลับและมีรถรับส่งได้ ส่วนแรงงานช่วงอายุ 25-50 ปี จะประกอบอาชีพ เกษตรกรรมในไร่นาของตนเองและรับจ้างบ้างเล็กน้อย

หน่วยธุรกิจในเขตตำบล ประกอบด้วย ปิมน้ำมันและก๊าซ จำนวน 1 แห่ง โรงสีข้าวขนาดเล็ก จำนวน 2 แห่ง ฟาร์มเป็ดหรือไก่ หมู จำนวน 2 แห่ง และโรงฆ่าสัตว์ จำนวน 1 แห่ง

สภาพสังคม

ประชากรส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ มีบ้างเป็นบางกลุ่มที่นับถือศาสนาอิสลาม ซึ่งเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในหมู่ที่ 3 บ้านรางจิก ที่มีมัสยิด 1 แห่ง สำหรับทำพิธีทางศาสนาทุกวันศุกร์ด้านการศึกษาประชากรส่วนใหญ่จบการศึกษาก่อนจบมัธยมศึกษา อ่านออกเขียนได้ 100% ประชาชนในตำบลจะสามัคคีช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทำงานบุญประเพณีต่างๆ เช่น ประเพณีแห่นางแมวจะมีเป็นบางปีที่ฝนแล้งมาก และมีประเพณีไหว้ผีเรือน (เสนเรือน) ซึ่งเป็นประเพณีของพวกลาวโซ่ง

สถาบันทางการศึกษา ประกอบด้วย โรงเรียนประถมศึกษา จำนวน 5 แห่ง คือ โรงเรียนบ้านไร่ใหม่พัฒนา (ขยายโอกาสสอนถึงชั้น ม.3) จำนวนครู 14 คน โรงเรียนบ้านทุ่งขาม จำนวนครู 7 คน โรงเรียนบ้านหนองเขื่อน จำนวนครู 5 คน โรงเรียนบ้านรางจิก จำนวนครู 6 คน และโรงเรียนบ้านโป่งแย้ จำนวนครู 5 คน ศูนย์การเรียนรู้ชุมชน 1 แห่ง ที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน 5 แห่ง และหอกระจายข่าว 8 แห่ง

องค์กรทางศาสนา ประกอบด้วย วัด 1 แห่ง และมัสยิด 1 แห่ง

การสาธารณสุข อัตราการมีและการใช้ส้วมราดน้ำ ร้อยละ 100 มีสถานอนามัยประจำตำบล จำนวน 3 แห่ง ได้แก่ สถานีอนามัยไร่ใหม่พัฒนา หมู่ที่ 2 มีบุคลากร 2 คน สถานีอนามัยบ้านรางจิก หมู่ที่ 3 มีบุคลากร 3 คน สถานีอนามัยโป่งแย้ หมู่ที่ 6 มีบุคลากร 3 คน

ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีที่ทำการตำรวจชุมชนประจำตำบล จำนวน 1 แห่ง

การคมนาคม สภาพถนนภายในตำบลยังขาดโครงข่ายถนนเชื่อม การคมนาคมระหว่างตำบลและระหว่างหมู่บ้านต่างๆ ภายในตำบลเข้าด้วยกันอย่างทั่วถึง ทำให้การคมนาคมระหว่างชุมชนไม่สัมพันธ์กันเป็นระบบที่สมบูรณ์ จึงไม่คล่องตัวในการติดต่อและการใช้บริการต่างๆ สภาพผิวจราจรยังไม่ได้มาตรฐาน ขนาดแคบ ชำรุดเสียหาย เป็นหลุมบ่อ น้ำกัดเซาะ อีกทั้งผลจากการตั้งบ้านเรือนที่อยู่ห่างไกลเส้นทางคมนาคม ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการสัญจรไปมา และเขตทางที่แคบ ทำให้เป็นปัญหาต่อการขยายถนนในอนาคต ข้อมูลของถนนภายในตำบลมีดังนี้ ถนนคอนกรีต จำนวน 3 เส้น ระยะทาง 4.167 กิโลเมตร ถนนลาดยาง จำนวน 3 เส้น ระยะทาง 8.830 กิโลเมตร ถนนลูกรัง จำนวน 27 เส้น ระยะทาง 54.260 กิโลเมตร

การโทรคมนาคม ประชาชนมีไฟฟ้าใช้ครบทุกครัวเรือน มีตู้โทรศัพท์สาธารณะในตำบลจำนวน 16 แห่ง

แหล่งน้ำธรรมชาติ ประกอบด้วยลำน้ำและลำคลอง 7 สาย

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย ทำนบ 17 แห่ง บ่อบาดาล 64 แห่ง ประปาหมู่บ้าน 8 แห่ง สระน้ำ 183 แห่ง คลองส่งน้ำ 4 แห่ง ถังน้ำ 3 แห่ง และ อ่างเก็บน้ำ 2 แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ ประกอบด้วย อ่างเก็บน้ำทุ่งขาม หมู่ที่ 1 ป่าเขาถ้ำเสือ และป่าเขาโป่งแย้

มวลชนจัดตั้ง ประกอบด้วย ชมรมผู้สูงอายุ จำนวน 40 คน อปพร. 1 รุ่น จำนวน 17 คนอาสาสมัครสาธารณสุขมูลฐาน จำนวน 30 คน กลุ่มแปรรูปผลิตผลทางการเกษตร จำนวน 1 กลุ่มกลุ่มทำน้ำผลไม้ จำนวน 1 กลุ่ม และกลุ่มสตรีทอผ้า จำนวน 1 กลุ่ม

3. บริบทตำบลห้วยทรายเหนือ

พื้นที่

ตำบลห้วยทรายเหนือมีพื้นที่ทั้งหมด 40.11 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 24,571 ไร่ เป็นพื้นที่ทำการเกษตร 19,647 ไร่ รวม 7 หมู่บ้าน

อาณาเขต

ทิศเหนือ ติดต่อ ตำบลเขาใหญ่

ทิศใต้ ติดต่อ ตำบลไร่ไหมพัฒนา

ทิศตะวันออก ติดต่อ ตำบลสามพระยา

ทิศตะวันตก ติดต่อ ตำบลเขากระปุก

การบริการพื้นฐานและทรัพยากรธรรมชาติ

การบริการพื้นฐาน

การไฟฟ้า มีไฟฟ้าใช้ครบทุกหมู่บ้าน 7 หมู่บ้าน จำนวนทั้งสิ้น 1,111 ครัวเรือน

แหล่งน้ำธรรมชาติ มีลำห้วยจำนวน 15 แห่ง บึง/หนอง จำนวน 40 แห่ง และอ่างเก็บน้ำบ้านพุทวาย จำนวน 1 แห่ง

แหล่งน้ำที่สร้างขึ้น ประกอบด้วย ฝาย จำนวน 8 แห่ง บ่อน้ำ จำนวน 7 แห่ง บ่อโยก จำนวน 29 แห่ง ประปาหมู่บ้าน จำนวน 8 แห่ง

ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่

ในพื้นที่ตำบลห้วยทรายเหนือ นั้นมีลักษณะเป็นที่ราบสูง มีภูเขาล้อมรอบ ทรัพยากรส่วนใหญ่ก็จะเป็นภูเขาที่มีต้นไม้ขนาดเล็ก ซึ่งมีภูเขาอยู่หนึ่งลูกเรียกว่า เขาทุ่งแฝก จะมีต้นไม้หนาแน่นโดยได้ใช้เป็นโครงการเพาะปลูกต้นกระเจียว เพื่อพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์เขาทุ่งแฝก ปัจจุบันได้พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยว มีชื่อว่า “โครงการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์หุบเขาทุ่งแฝก” จำนวนประชากรตำบลห้วยทรายเหนือ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ณ วันที่ 1 สิงหาคม 2552 รวม 1,154 ครัวเรือน ประชากรรวม 3,818 คน ชาย 1,906 คน หญิง 1,912 คน

4. บริบทตำบลชะอำ

ตำบลชะอำอยู่ภายใต้การปกครองขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ประเภทเทศบาล เมืองเดิมเป็นเทศบาลตำบลชะอำ ได้รับการยกฐานะเทศบาลเมือง ปี เดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2547 ตั้งอยู่ในอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี และเป็นที่ตั้งของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีชื่อเสียง คือ หาดชะอำ

ประวัติ

ชะอำ เดิมมีชื่อว่า “ชะอาน” ในสมัยกรุงศรีอยุธยาครั้งสมเด็จพระนเรศวรมหาราช และสมเด็จพระเอกาทศรถ ทรงนำทัพมาทางใต้ เมื่อมาถึงเมืองนี้ไพร่พล ช้าง ม้า และได้ชำระล้าง อานม้า จึงได้ชื่อว่า “ชะอาน” ต่อมาชื่อนี้จึงเพี้ยนมาเป็น “ชะอำ” ชะอำครั้งอดีตเริ่มมีความเจริญ ทางด้านทางท่องเที่ยว ตั้งแต่ทางรถไฟสายได้สร้างมาถึงในราวปี พ.ศ. 2459 ชายหาดชะอำเป็นแหล่ง ท่องเที่ยว ที่รู้จักกันมานานแล้ว แต่ในอดีตยังไม่ได้รับการพัฒนาเท่าที่ควร จนกระทั่งปี พ.ศ. 2464 พระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ และพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าราชการบริพารใน สมัย นั้น ได้ออกสำรวจพื้นที่ชายทะเลที่ชะอำ ได้ทรงมาจับจองที่ดินชายทะเลตำบลชะอำ

ชะอำ ในอดีตเป็นพื้นที่ในความดูแลของเขตอำเภอท่ายาง จังหวัดเพชรบุรี มีสภาพ เป็นป่า พื้นที่ส่วนด้านชายทะเลเป็นดงกระบองเพชรป่าหนามเสมาสลับกับต้นมะขามเทศและต้นรัก การประกอบอาชีพในอดีตประกอบอาชีพเกษตรกรรม ทำนา ทำไร่สับปะรด และทำการประมง หมู่บ้านชะอำนั้นตั้งอยู่หลังสถานีรถไฟบ้านชะอำทางทิศตะวันตกของทางรถไฟ หมู่บ้านชายทะเลนี้ เป็นเพียงหมู่บ้านเล็กๆ ที่บ้านปากคลอง และบ้านหนองแจง เมื่อชะอำเริ่มเป็นที่รู้จักว่า เป็นเมือง ชายทะเลที่สงบเงียบ ธรรมชาติสวยงาม อีกทั้งมีแหล่งน้ำจืดที่อุดมสมบูรณ์ ทำให้มีราษฎรอพยพมา ปลุกสร้างบ้านเรือนอยู่อาศัยเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จากชุมชนเล็ก ๆ ขยายตัวเป็นชุมชนใหญ่ มีการรวมตัว จัดตั้งเป็นหมู่บ้าน ให้ชื่อว่าหมู่บ้าน “สหคาม” โดยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ โปรดเกล้าแต่งตั้งพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ เป็นผู้ใหญ่นายคนแรก พระบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ได้ทรงวางผังเมืองชะอำ วางผังเมืองชะอำ วางผังตัดถนน และมีพระประสงค์เพื่อให้ชะอำเป็นที่พักตากอากาศตามแผนพัฒนาชะอำที่พระองค์ได้จัดทำขึ้น โดยมีกรมหมื่นพิทยาลงกรณ์ เจ้าพระยาธรรมศักดิ์มนตรี และพระยามโนปกรณย์ ร่วมเป็นที่ปรึกษา

ชะอำ จึงเป็นเมืองตากอากาศที่มีชื่อเสียงแห่งหนึ่งของประเทศไทยที่รู้จักกันในหมู่ ชาวต่างประเทศและยังเป็นที่ตั้งของพระราชนิเวศน์มฤคทายวันซึ่งเป็นพระราชวังฤดูร้อน

ประชากร

ประชากร 30,102 คน จำนวนครัวเรือน 19,846 ครอบครั้ว ความหนาแน่น 273.6545 คน/ตารางกิโลเมตร

ที่ตั้ง

1. ทิศเหนือ ติดเขตตำบลเขาใหญ่ ตำบลบางเก่า อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา
2. ทิศใต้ ติดเขตเทศบาลเมืองหัวหิน อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์
3. ทิศตะวันออก ติดชายฝั่งทะเลอ่าวไทยตลอดแนวเขตเทศบาล
4. ทิศตะวันตก ติดทางรถไฟสายใต้ เป็นแนวตั้งฉากกับทางรถไฟเป็นระยะทาง 3

กิโลเมตร โดยขนานกับทางรถไฟสายใต้ตลอดแนวเขต

การศึกษา

สถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษา มี 3 แห่ง คือ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น มหาวิทยาลัยนานาชาติสแตมฟอร์ด และมหาวิทยาลัยศิลปากร วิทยาเขตสารสนเทศเพชรบุรี

ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐานที่อยู่ภายใต้การบริหารงานของเทศบาล มี 10 แห่ง คือ โรงเรียนเทศบาล 9 โรงเรียน และโรงเรียนแก่นจันทร์วิทยา

สภาพเศรษฐกิจ

สภาพเศรษฐกิจในเขตเทศบาลขึ้นอยู่กับการท่องเที่ยว จึงมีกลุ่มประกอบอาชีพการค้าขายและการบริการแก่นักท่องเที่ยว ประเภทขายหรือให้เช่าอุปกรณ์ในการอำนวยความสะดวกและสิ่งบันเทิงแก่นักท่องเที่ยวการค้าและการให้บริการแก่นักท่องเที่ยวในปัจจุบันมีการขยายตัวอย่างรวดเร็วมาก เห็นเด่นชัดคือ การขายเตียงผ้าใบ เรือสกูตเตอร์ บานาน่าโบท รถจักรยานเช่า เป็นต้น

การเกษตรกรรม

ประชากรส่วนใหญ่ในเขตเทศบาลประกอบอาชีพเกษตรกรรม เนื่องจากเขตเทศบาลมีพื้นที่กว้างถึง 110 ตารางกิโลเมตร ประชากรส่วนใหญ่มีพื้นที่เพื่อทำการเกษตรกรรม ผลผลิตทางการเกษตรที่สำคัญ เช่น สับปะรด ข้าว อ้อย ฯลฯ พืช ผัก ผลไม้อื่นตามฤดูกาล

การพาณิชย์กรรมและการบริการ

1. สถานประกอบการด้านพาณิชย์กรรม ประกอบด้วย สถานบริการน้ำมัน 8 แห่ง ตลาดสด 1 แห่ง และร้านค้าทั่วไป
2. สถานประกอบการพาณิชย์ ประกอบด้วย สถานขนานบาล 1 แห่ง และท่าเทียบเรือ 1 แห่ง
3. สถานประกอบการด้านบริการ ประกอบด้วย โรงแรม/บ้านพัก/บังกะโล/คอนโดมิเนียม 86 แห่ง ธนาคาร 8 แห่ง

การประมง

อาชีพการประมงเป็นอาชีพดั้งเดิมของประชากรในหมู่บ้านตามชายทะเล เช่น หมู่บ้านบางไทรช้อย ชุมชนหมู่บ้านคลองเทียนและตามแนวชายหาดตลอดแนว

การอุตสาหกรรม

อุตสาหกรรมในเขตเทศบาลส่วนใหญ่เป็นอุตสาหกรรมขนาดเล็กหรืออุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น คอนกรีตบล็อก เสาว รั่ว ปลูกบ่อ ฯลฯ ส่วนอุตสาหกรรมขนาดใหญ่มีเพียง บริษัท ชลประทานซีเมนต์ จำกัด (มหาชน) เพราะเนื่องจากเทศบาลเป็นเมืองท่องเที่ยว และอยู่ในความควบคุมตามพระราชบัญญัติผังเมืองปี 2534

ศาสนา

ประชากรส่วนใหญ่อยู่ในเขตเทศบาลตำบลชะอำ นับถือศาสนาพุทธ ยกเว้นบ้านไร่ใหม่สามพระยา ประชากร 99% นับถือศาสนาอิสลาม

วัฒนธรรม

ประเพณีท้องถิ่นที่สำคัญ คือประเพณีสงกรานต์ ประมาณเดือนเมษายน ประเพณีวันขึ้นปีใหม่ ประมาณวันที่ 31 ธันวาคม – 1 มกราคม และประเพณีลอยกระทง ประมาณเดือนพฤศจิกายน

บริบทเกษตรกรใน 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

ตำบลห้วยทรายเหนือ

ตำบลห้วยทรายเหนือเป็นพื้นที่ที่ประชาชนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบปลูกพืชเชิงเดี่ยวเป็นส่วนใหญ่ เช่น การปลูกอ้อย ข้าวโพด สับปะรด เป็นต้น ส่วนการเลี้ยงสัตว์ก็มีวัว และไก่เนื้อ ไก่ไข่ เป็นหลัก เกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานมีอยู่บ้าง แต่ไม่มากนัก ตัวอย่างเช่น

1. นายผ่อง มิตร์ดี พื้นที่การเกษตร 10 ไร่ ทำนา ปลูกไม้ผล มะพร้าว ชมพู่ มะละกอดอกแค มะม่วง เลี้ยงปลาคุกก้อยในบ่อดิน จำนวน 1,000 ตัว และปลูกผักสวนครัว โดยเก็บผักนึ่งและผักกรุคขายส่งแม่ค้าตลาดชะอำ
2. นายทิม จันทรแจ้ง ทำการเกษตรแบบผสมผสาน พื้นที่ 10 ไร่ ปลูกไร่สับปะรดจำนวน 10 ไร่ ไร่หวานพันธุ์เพชรบูรณ์ พื้นที่ 1.5 ไร่ จำนวน 300 กอ จำหน่ายในราคา กก. ละ 50 บาท รายเฉลี่ย 20,000 บาท/ปี

3. นายผัน อยู่สบาย พื้นที่ทำการเกษตร 15 ไร่ ทำการปลูกสับปะรด จำนวน 10 ไร่ ฝรั่ง จำนวน 5 ไร่ ค้าขาย และเป็นช่างเอนกประสงค์ ได้ทำการผลิตกังหันลมสูบน้ำ

ตำบลสามพระยา

พื้นที่ตำบลสามพระยาเป็นที่ตั้งของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งตั้งอยู่ในหมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา โดยมีเกษตรกรที่เคยประกอบอาชีพในพื้นที่ที่เป็นที่ราชพัสดุและเป็นพื้นที่ของโครงการพระราชดำรินในการจัดตั้งเป็นศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ได้รับการจัดสรรที่ดินให้ประกอบอาชีพรายละ 10 ไร่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ได้สนับสนุนขุดบ่อน้ำให้ทุกราย พร้อมทั้งทำคลองส่งน้ำจากเขื่อนภายในศูนย์ฯ ถึงทุกบ่อ และยังสร้างบ้านพักในที่ดินดังกล่าวให้ นอกจากนี้ยังส่งเสริมการประกอบอาชีพด้วยการให้ความรู้และสนับสนุนปัจจัยการผลิต พร้อมทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ตามที่เกษตรกรต้องการ ส่วนหมู่บ้านอื่นๆ ก็มีเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นส่วนใหญ่ แต่ยังไม่เป็นการเกษตรแบบผสมผสานเท่าที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ได้ส่งเสริมในช่วงก่อนๆ ปี 2550 มีเกษตรกรบางรายได้หันมาทำการเกษตรแบบผสมผสานและแบบทฤษฎีใหม่ ส่วนใหญ่เป็นเกษตรกรในหมู่ 8 บ้านโครงการพัฒนา ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีผู้ถวายที่ดินแก่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นชาวมุสลิม หมู่ที่ 8 นี้เป็นหมู่บ้านใหม่ ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาอิสลาม และได้รับการจัดสรรที่ดินทำกินให้รายละ 10 ไร่ เช่นกัน โดยแบ่งเป็น 2 แปลงๆ ละ 5 ไร่ แปลงหนึ่งไถลี้แหล่งน้ำใช้สำหรับการเพาะปลูก ส่วนอีกแปลงหนึ่งไถลี้แหล่งน้ำ ใช้สำหรับเลี้ยงสัตว์ เกษตรกรที่ทำเกษตรแบบผสมผสานส่วนใหญ่จึงอยู่ในหมู่ 8 นอกจากนี้ นายล้อม ปานช้าง ที่อยู่ หมู่ 6 ตัวอย่างเกษตรกรที่ทำเกษตรแบบผสมผสานในตำบลสามพระยา ได้แก่

1. นางมัณฑนา นาคอนุเคราะห์ พื้นที่ทำการเกษตร 5 ไร่ ทำการปลูกผักสวนครัว มะเขือยาว มะเขือเปราะ มะเขือพวง มะเขือเทศ ผักบุ้งจีน ผักกวางตุ้ง ผักคะน้า พริกหัวเรือห้วยทราย และมะละกอ นำไปจำหน่ายเองตลาดนัดวันอาทิตย์ ที่บ้านห้วยทรายใต้ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี เจ้าหน้าที่ขยายผลศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ยังได้แนะนำให้ปลูกกล้วยน้ำหว้าเพิ่มเติมรอบบริเวณแปลงผักสวนครัว และรอบบ่อน้ำปลูกตะไคร้เพิ่มในแปลงผักสวนครัว

2. นายขยงยุทธ นาคอนุเคราะห์ พื้นที่ทำการเกษตร 10 ไร่ ปลูกมะพร้าวรอบพื้นที่แปลงเกษตร โดยการขุดร่องน้ำสำหรับเลี้ยงปลาหมอไทย

3. นายอุดร หมั่นมณี พื้นที่ทำการเกษตร 5 ไร่ โดยการเลี้ยงแพะเนื้อ ปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์เอง และปลูกกล้วยน้ำหว้ารอบแปลงปลูกหญ้าเลี้ยงสัตว์

4. นายบัญชา เลือดแดง เกษตรกรหมู่ที่ 8 บ้านโครงการพัฒนาได้รับการจัดสรรที่ดินจำนวน 10 ไร่ ซึ่งนายบัญชา เลือดแดง ได้ปรับปรุงเป็นแปลงปลูกหญ้าขนเลี้ยงสัตว์ ปลูกข้าว

จำนวน 1 ไร่ ปลูกลงัน จำนวน 200 ต้น และร่องกลางระหว่างแถวต้นองุ่นปลูกพืชหมุนเวียนตามความเหมาะสม เพื่อเสริมรายได้ระหว่างรอเก็บผลผลิตองุ่น

5. นายล้อม ปานช้าง หมู่ที่ 6 บ้านอ่างหิน ตำบลสามพระยาอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ปลูกมะนาว ไม้ผล และผักต่างๆ เป็นแบบผสมผสาน

ตำบลไร่ใหม่พัฒนา

เกษตรกรในตำบลไร่ใหม่พัฒนามีความโดดเด่นในการทำเกษตรแบบผสมผสานและแบบทฤษฎีใหม่หลายราย ส่วนใหญ่มีประสบการณ์จากความล้มเหลวจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวเนื่องจากมีตัวอย่างของเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จจากการทำเกษตรแบบผสมผสานและแบบทฤษฎีใหม่ และนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินชีวิต ตัวอย่างของเกษตรกรเหล่านั้น ได้แก่

1. นายคว้น เรืองทิพย์ เนื้อที่การเกษตร 32 ไร่ มีแรงงานจำนวน 2 คน มีน้ำเพียงพอการเกษตรทั้งปี โดยใช้น้ำชลประทานเดิมลงสระน้ำไว้ใช้ เนื้อที่ 20 ไร่ ทำการปลูกมะม่วง กลัวยละมุด ชมพู่ เนื้อที่ 5 ไร่ ปลูกกล้วยน้ำหว้า ข้าวโพดแดงโม ฟักทอง เนื้อที่ 5 ไร่ ทำนาข้าว เลี้ยงโคพื้นเมือง 10 ตัว ทำการค้าขายของเบ็ดเตล็ด นำผลผลิตจำหน่ายเอง

2. นางแสง จันทรอยู่ พื้นที่ทำการเกษตร จำนวน 20 ไร่ มีแรงงานในครัวเรือน จำนวน 2 คน มีน้ำพอเพียง เนื้อที่ 10 ไร่ ทำการปลูกมะม่วง กลัวยน้ำหว้า กลัวยไข่ ผักบุ้ง แตงกวา ถั่วฝักยาว เนื้อที่ 6 ไร่ ทำการปลูกข้าว ที่เหลือเป็นที่อยู่อาศัย ทำการปลูกผักสวนครัว เลี้ยงไก่พื้นเมือง และเลี้ยงวัวพื้นเมืองจำนวน 1 ตัว

3. นายบุญธรรม กลั่นพิกุล หมู่ที่ 8 บ้านโป่งแก้งพัฒนา ทำปุ๋ยพืชสดจากปอเทือง เพื่อปรับปรุงบำรุงดินร่วมกับงานพัฒนาที่ดิน สำหรับการปลูกถั่วฝักยาวและมะเขือเปราะ โดยการใช้ น้ำหมักชีวภาพและปุ๋ยหมัก

4. นายชอบ ธนุทอง ทำคันและไถปรับพื้นที่ ในพื้นที่เดิมที่ได้เคยปลูกกล้วยมาแล้ว 4-5 ปี เพื่อทำการปลูกพืชผักหมุนเวียน จำนวน 2 ไร่

5. นายชวน บัวสด อยู่บ้านเลขที่ 135 หมู่ 8 หมู่บ้านโป่งแก้งพัฒนา ชะอำ เพชรบุรี

เมื่อครั้งที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินมายังห้วยทราย ราวปี พ.ศ. 2521 นายชวนเล่าให้ฟังว่าได้ไปเฝ้ารอรับเสด็จพร้อมกับคนอื่นๆ "ตอนนั้นลุงมีลูกชายคนใหญ่ คนแรกอายุขวบหนึ่ง ปีนี้มัน 25-26 แล้ว" พระองค์เสด็จพระราชดำเนินผ่านไป แล้วหันกลับมาถามว่า "เรื่องน้ำ ออกันจริงไหม"

"ออกจริง บางทีไปเวลานี้ (บ่ายๆ) ต้องกลับพุงเช้า ต้องไปคอยคิว รอ น้ำ "นายชวนตอบ "หลังจากนั้นท่านว่าลุงจำได้ไม่แล้ว มันหลายปี แล้วก็มาสร้างเขื่อน สร้างอ่างเก็บน้ำนั่นแหละ"

แค่เพียงคำถามก็แสดงให้เห็นแล้วว่าพระเจ้าอยู่หัวฯทรงห่วงใยประชาชนของพระองค์ฯเพียงใด และโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริก็สร้างความเปลี่ยนแปลงให้เกิดขึ้นกับชีวิตของคนประชาชนจำนวนมาก รวมทั้งตัว นายชวน ด้วยเช่นกัน

"เมื่อก่อนน้ำยังไม่ดี อาศัยฝน ฝนดีก็ได้ ฝนร้ายก็เสีย ตอนนี้มีน้ำทั้งปี" นายชวนบอก

นายชวน บัวสด ชื่อเล่น โหนก หรือลุงโหนก จบชั้นป. 4 ภรรยาชื่อ เพียว บัวสด มีบุตร 3 คน ชาย 1 คนหญิง 2 คน เดิม นายชวน บัวสด ประกอบอาชีพพืชไร่อย่างเดียว อยู่ตำบลตำรุ อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี ต่อมาได้ย้ายถิ่นฐานมาอยู่ตำบลห้วยทรายเหนือ และต่อมาได้เปลี่ยนเป็นตำบลไร่ใหม่พัฒนา เมื่อปี พ.ศ.2525 ได้ซื้อที่ดินจำนวน 25 ไร่ เพื่อประกอบอาชีพการเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยมีการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ปีก เลี้ยงปลา ในที่ดิน 12 ไร่ได้อย่างขยันขันแข็ง ประสบความสำเร็จเป็นอย่างดี ปัจจุบันได้ปลูกพืชผักปลอดภัยจากสารพิษ การลดใช้ปุ๋ยเคมี ใช้ปุ๋ยอินทรีย์ ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักแทน และโดยวิธีกางมุ้ง และนอกมุ้ง แต่ได้ใช้สารชีวภาพ สารสะเดา เชื้อไตรโคเดอร์มา

นายชวนเป็นผู้นำเกษตรกรจัดทำโครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ จนได้รับรางวัลที่ 1 จาก กปร.

6. นายสำราญ ศาสตร์เสงี่ยม หรือ ลุงเล็ก วัย 48 ปี อยู่บ้านเลขที่ 106 หมู่ที่ 8 บ้านโป่งแก่งพัฒนา ตำบลไร่ใหม่พัฒนาอำเภอชะอำ เพชรบุรี 70120 ซึ่งตอนที่เป็นนักเรียน ระดับมัธยมศึกษา ของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอชะอำ ผู้เป็นเจ้าของโรงงานผลิตถ่านและน้ำส้มควันไม้ ได้สนใจและเริ่มเรียนรู้การผลิตถ่าน จากรายการหนึ่งทางโทรทัศน์ ก่อนที่จะประสานงานกับกลุ่มการเรียนรู้เพื่อเดินทางไปดูงาน หลังจากนั้น จึงได้เริ่มทดลองทำอย่างจริงจัง เพราะเห็นว่านอกจากจะได้ตัวถ่านแล้ว ยังได้น้ำส้มควันไม้จากการเผาถ่านเพื่อใช้เป็นยาปราบศัตรูพืชที่ปลอดสารพิษด้วย

ในช่วงแรกเริ่ม แม้จะต้องประสบปัญหาในการผลิตบ้าง แต่ก็มีเพียงเล็กน้อยเท่านั้น และจากการตั้งใจจริงบวกกับความมุ่งมั่นในการศึกษา ทำให้ลุงเล็กใช้เวลาเพียง 3 วัน เท่านั้นก็ประสบผลสำเร็จจากการผลิตถ่านไม้ชีวภาพแล้ว

ปัจจุบันถ่านไม้ชีวภาพของลุงเล็ก ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลไร่ใหม่พัฒนาศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอชะอำซึ่งไม่เพียงแต่เป็นการสร้างอาชีพที่ดีขึ้นเท่านั้น แต่ยังเป็นการสร้างอาชีพให้กับลุงเล็กได้อย่างถาวร และ ยังเป็นการช่วยเพิ่มมูลค่าให้สินค้าด้วย

นอกจากการเผาถ่านและทำน้ำส้มควันไม้แล้ว ลุงเล็กยังทำการเกษตรโดยปลูกพืชแบบผสมผสานแบบเกษตรอินทรีย์ และขุดบ่อกักเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตร และปลูกมะพร้าวไว้ริม

บ่อน้ำ มะพร้าวที่สูงเล็กปลูกมีลักษณะพิเศษคือจะเป็นมะพร้าวที่มีเนื้ออ่อนคล้ายมะพร้าวกะทิ ไม่ว่าจะเป็นมะพร้าวอ่อนหรือแก่

7. นายอู๋ นวมนี้ม อยู่บ้านเลขที่ 29 หมู่ 8 บ้านโป่งแก้งพัฒนา ตำบลไร่ไหมพัฒนา อำเภอลำทะเมนชัย 70120 นายอู๋ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมธรรมชาติ ปลูกพืชหลายๆ ชนิดในพื้นที่เดียวกัน นอกจากนี้ยังเป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์

นายอู๋ดำเนินชีวิตในฐานะเป็นเกษตรกรที่ได้ชื่อว่า ใช้วิถีเศรษฐกิจพอเพียง แม้จะไม่ใช่ที่รู้จักในวงกว้าง แต่ประชาชนในละแวกบ้านโป่งแก้งพัฒนา และในตำบลไร่ไหมพัฒนาที่พอเข้าใจหลักการและวิธีการของวิถีเศรษฐกิจพอเพียง จะลงความเห็นว่าเป็นผู้หนึ่งที่ทำให้การเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

เทศบาลเมืองชะอำ

พื้นที่ในเขตเทศบาลตำบลชะอำครอบคลุมบางส่วนของพื้นที่เกษตรกรรม โดยเฉพาะพื้นที่ด้านทิศใต้ที่อยู่ติดกับตำบลสามพระยา ประกอบด้วยชุมชนหนองคาง และชุมชนรวมใจพัฒนาที่รวมเอาหมู่บ้านเดิมหลายหมู่บ้านเข้าด้วยกันคือ บ้านหนองคาง บ้านห้วยทรายใต้ บ้านห้วยทรายเหนือ บ้านบางไทรน้อย (บางกรวย) บ้านบ่อเตี้ยะ บ้านคันคลองชลประทาน และบ้านหนองเลื้อย และเป็นพื้นที่แรกๆ ที่ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ในการทำการเกษตรแบบผสมผสานและแบบทฤษฎีใหม่ นอกจากนี้ยังเป็นพื้นที่ที่มีน้ำอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากเป็นพื้นที่ที่ติดคลองชลประทาน จึงทำให้มีเกษตรกรหลายรายที่หันมาประกอบอาชีพเกษตรกรรมแบบผสมผสาน ตัวอย่างเกษตรกรที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ และทำการเกษตรแบบผสมผสาน ได้แก่

1. นางเล็ก พวงบุผา หมู่บ้านหนองเลื้อย อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี ยังต้องทำงานรับจ้างอยู่ ต้องเช่าที่นาของคนอื่นไว้ทำไร่นา และปลูกผักขายไปด้วย ทำทุกอย่างทุกอย่างที่จะอยู่รอดได้ แต่รายได้ก็ยังน้อยอยู่ดี ได้เข้าโครงการในพระราชดำริมาหลายปีแล้ว รับการอบรมมาหลายโครงการ ไม่ใช่สารเคมีในการเกษตร แต่ก็ได้ผลผลิตมาเรื่อยๆ ทุกเดือนต้องส่งหนี้ ธกส. เดือนละ 600 บาท

2. นางสมพร ศรีจันทร์ เกษตรกรบ้านคันคลองชลประทาน ตำบลชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เดิมพ่อแม่ทำนา ทำไร่ และปลูกผักไว้ขาย มีที่นา 10 ไร่ มีไร่สับปะรด 10 ไร่ ก่อนเข้าโครงการหลวงเราใช้ปุ๋ยเคมีร่วมกับปุ๋ยชีวภาพ แต่ใช้ปุ๋ยเคมีมากกว่าเพราะเห็นผลเร็ว

ต่อมาได้อบรมการตอนกิ่ง ทำปุ๋ยชีวภาพ อบรมต่างๆ อย่าง ซึ่งเป็นโครงการที่เกิดขึ้นก่อนโครงการพระราชดำริ โดยเจ้าหน้าที่เข้ามาช่วยเหลือจัดการในเรื่องต่างๆ เช่น ขุดบ่อน้ำสำหรับใช้ในสวน การจัดหาพันธุ์พืช แต่บ่อที่ขุดไม่มีน้ำออกมา พอฝนตกก็เก็บน้ำไม่ได้ เลย

อยากจะกลบ พอมิโครงการพระราชดำริที่ให้ขุดบ่อเก็บน้ำไว้ที่บ้าน และมีการต่อท่อน้ำจากคลองชลประทานเข้ามาไว้ใช้รดน้ำผัก ทำให้ทุกวันนี้ชีวิตมีความสุข รายได้พอเพียงสำหรับการใช้จ่ายในครอบครัว ผลผลิตที่เหลือกินเหลือใช้ก็ได้เอาไปขาย

3. นางเดือนใจ น้อยสะอาด หมู่บ้านหนองเสือขบ อำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบุรี ได้รับความช่วยเหลือต่างๆจากเพื่อนชาวไร่ด้วยกัน โดยเฉพาะเรื่องปุ๋ยหมักชีวภาพถึงแม้ว่าจะได้ผลช้าแต่ช่วยรักษาสภาพดินให้ใช้เพาะปลูกได้นานแต่ถ้าเป็นปุ๋ยเคมีมันจะทำให้ดินแข็งไม่สามารถจะทำอะไรได้อีก ตอนนี้ก็เข้าไปอบรมไปดูงานของโครงการอยู่เรื่อยๆ บางอย่างก็นำเอามาใช้กับไร่ที่ทำได้

4. นายเทือง มิตรดี บ้านบางควาย อำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบุรี ทำงานลงเรือออกทะเลมาจนอายุ 30 ปี พออายุ 40 ปีก็เริ่มมาทำนา แล้วก็เข้ามาในโครงการพระราชดำริเป็นรุ่นแรกๆ พอมายอยู่ในโครงการก็ดีขึ้น มีเจ้าหน้าที่มาคอยดูแลช่วยเหลือเรื่องต่างๆ เช่น หาพันธุ์ไม้มาให้ สอนทำปุ๋ย ตอนนี้ทำนา และมีต้นมะพร้าว ต้นมะขาม หลังบ้านก็ปลูกผักสวนครัวต่างๆ พวกพริก ตะไคร้ กะเพรา และอีกหลายๆ อย่าง

5. นางเพียน น่วมไข่ เกษตรกรชาวหนองตะกวด อำเภอลำดวน จังหวัดเพชรบุรี หลังจากได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของโครงการหลวง ได้รับการอบรม การทำปุ๋ยชีวภาพ และการช่วยเหลือต่างๆ มากมายจากเจ้าหน้าที่ แล้วก็ลองทำดู ปรากฏว่า ไม่ยากอย่างที่คิด ต้นทุนลดลง ไม่ต้องเสี่ยงต่อการเสียสุขภาพทั้งคนปลูกและคนกิน ยังเก็บผักไปขายที่ตลาดเองอีกด้วย

6. นายเลียบ พลาศศรี เกษตรกรบ้านห้วยทรายเหนือ ละโว้ จังหวัดเพชรบุรี เข้าโครงการหลวงมาสิบปีแล้ว ทั้งทำไร่ เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ ได้รับความรู้เกี่ยวกับทฤษฎีใหม่ ไร่นาสวนผสม รวมถึงเศรษฐกิจพอเพียงของในหลวงด้วย ตอนนี้ชีวิตสุขสบายกว่าแต่ก่อนมาก ถ้ารู้จักกิน รู้จักใช้ ไม่โลภมาก รับรองว่า ไม่ต้องกลัวอดตาย การทำอะไรทำสวนมันเอาแน่นอนไม่ได้ แต่ถ้าเราพออยู่พอกินก็ไม่อด ไม่จน ทุกวันนี้ก็จะคอยแนะนำและให้ความรู้เรื่องการเกษตรและเศรษฐกิจพอเพียง ที่ได้รับการอบรมมาจากศูนย์ฯห้วยทรายให้สมาชิกในกลุ่มฟัง อย่างน้อยที่สุดก็ได้ถ่ายทอดสิ่งดีๆ ที่ได้รับมาจากในหลวงให้ลูกหลานสืบทอดต่อไป

7. นางแจ้ว ถนอมนาค บ้านหนองตะกวด ตำบลชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ครอบครัวเป็นเกษตรกรมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่า ก็เลยทำอาชีพนี้ต่อ ทำกันแบบตามมีตามเกิด ปลูกมัน ปลูกกล้วย ตามๆ เพื่อนบ้านไป อะไรพอขายได้ก็ปลูกเหมือนกันหมดทุกบ้าน ดีบ้างไม่ดีบ้าง บางทีเน่าเสียหมดก็มี จนรู้ข่าวว่ามีโครงการพระราชดำริของพระเจ้าอยู่หัวมาช่วยเหลือชาวบ้าน พวกเพื่อนๆ ก็เลยชวนกันมาฟังเขาให้ความรู้ เพราะบางอย่างเราไม่เข้าใจไม่รู้ว่ามันจะทำได้หรือไม่

เมื่อได้เข้าร่วมโครงการแล้วกลับมาลองทำเกี่ยวกับเรื่องเศรษฐกิจพอเพียง การปลูกแบบผสมผสานทฤษฎีใหม่ ใครมีอะไรเหลือก็เอามาแลกเปลี่ยนกัน ช่วยเหลือกัน นางแจ้วปลูกกล้วยขนุน มะม่วง สับปะรด ไม่ปลูกอย่างเดียวเหมือนเมื่อก่อน ตอนนี้กำลังลองหมักปุ๋ยชีวภาพใช้เอง เห็นคนข้างบ้านเขาทำแล้วผลผลิตมันงอกงามดี ทางเจ้าหน้าที่ของโครงการก็มาช่วยสนับสนุน และช่วยสอน

8. นางไฉ่ แก้วนวม ถนนชลประทาน (ไทรน้อย) อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี อายุ 50 ปี เกษตรกรชาวไร่ที่อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี หลังจากจำเริญซึ่งเป็นเพื่อนเกษตรกรด้วยกันชักชวนให้มาร่วมกันทำปุ๋ยหมัก ผลผลิตต่างๆ เช่น สับปะรด กล้วย ก็ออกผลคุณภาพดี ทั้งยังไม่ทำให้พื้นดินบริเวณเพาะปลูกเสียหาย และช่วยลดค่าใช้จ่ายในการประกอบอาชีพอีกด้วย

9. นายจันทร์เพ็ญ ศรีอ่อน บ้านคันคลองชลประทาน ตำบลชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เมื่อก่อนไม่ได้เป็นเกษตรกร แต่รับจ้างเป็นลูกเรือออกทะเล ที่บ้านก็เปิดร้านขายของชำเล็กๆ น้อยๆ แต่เมื่อมีโครงการหลวง ก็ลองหันมาทำการเกษตร แล้วตั้งกลุ่มชื่อว่า พืชสวน เริ่มจากการปลูกสับปะรด แล้วค่อยปลูกมะพร้าว ทางโครงการนำปาล์มมาให้เลี้ยง นำอาหารปาล์มให้ด้วย มีพันธุ์ไม้มาด้วย ตอนนี้ถึงไม่มีเงิน ก็อยู่ได้ ไม่ต้องค้ำเงิน อยากกินปลา ก็ไปตกหลังบ้าน อยากกินผัก ก็ไปเก็บผัก

10. นายทิม จันทร์แจ้ง เกษตรกรบ้านหนองเสือขบ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี เริ่มเข้าโครงการหลวงตั้งแต่ปี 2542 มีเจ้าหน้าที่มาส่งเสริมเกี่ยวกับการเกษตร พอรู้ว่าเป็นโครงการพระราชดำริ คิดว่าต้องดีแน่ๆ มีการอบรมเรื่องการทำปุ๋ย การต่อกิ่งพันธุ์ไม้ เลี้ยงสัตว์ ซึ่งก่อนหน้านี้ทำไม่เป็นเลย จะทำอะไร ต้องตั้งใจทำด้วย ทางเจ้าหน้าที่ก็มาช่วยเรื่องต่างๆ เช่น ขุดสระเพาะพันธุ์ไม้ เป็นต้น

วิถีชีวิตของสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

พันตำรวจตรีชาญ ราษฎร์อุดม สารวัตรงานศึกษาทดลองและขยายผลตามแนวพระราชดำริ ศูนย์อำนวยการโครงการพัฒนา กองบังคับการฝึกพิเศษ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน ได้ทำวิจัยเพื่อเป็นวิทยานิพนธ์ หลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาภูมิสังคมอย่างยั่งยืน มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ เรื่อง **วิถีชีวิตของสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่สอดคล้องกับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง จังหวัดเพชรบุรี** โดยเก็บรวบรวมข้อมูลในช่วงเดือนพฤษภาคม 2549 - เดือนเมษายน 2551 ด้วยวิธีการสอบถาม หัวหน้าครัวเรือนหรือผู้แทนของครัวเรือนที่เป็นสมาชิกรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอลำลูกเกด จังหวัดเพชรบุรี จาก 4 ตำบล จำนวนทั้งสิ้น 166 คน คือ ตำบลชะอำ 18 คน ตำบลห้วยทรายเหนือ 30 คน ตำบลไร่ใหม่พัฒนา 63 คน

และตำบลสามพระยา 55 คน และ จัดสนทนากลุ่มผู้นำกลุ่มอาชีพ จำนวน 10 คน เกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการประกอบอาชีพ

ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้

1. ข้อมูลพื้นฐานของผู้ให้ข้อมูล

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่เป็นเพศชาย โดยมีอายุเฉลี่ย 52.72 ปี ต่ำสุด 20 ปี และสูงสุด 77 ปี นับถือศาสนาพุทธ มีการศึกษาในระดับประถมศึกษาปีที่ 4-6 ประกอบอาชีพหลักเกษตรกรรม มีสถานภาพสมรสแล้ว มีสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 4 คน สูงสุด 11 คน ต่ำสุด 1 คน มีรายได้ต่อครอบครัวเฉลี่ย 9,572.26 บาทต่อเดือน สูงสุด 80,000 บาทต่อเดือน ต่ำสุด 2,000 บาทต่อเดือน มีพื้นที่ถือครองต่ำกว่า 10 ไร่ มีสภาพถือครองเป็นโฉนด โดยส่วนใหญ่ มีหนี้สินกับธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ซึ่งสาเหตุที่เป็นหนี้เนื่องจากต้องการนำไปใช้ลงทุนประกอบอาชีพ

2. วิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี

ผลการวิจัยการดำเนินชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงของสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย พบว่า ในภาพรวมผู้ให้ข้อมูลมีการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3.09) เมื่อพิจารณารายด้าน สามารถสรุปได้ดังนี้

ด้านเศรษฐกิจ พบว่า โดยภาพรวมด้านเศรษฐกิจผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 2.98) แต่เมื่อแยกพิจารณาผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้านเศรษฐกิจในระดับปานกลางในประเด็น (1) อาชีพในปัจจุบันเป็นการใช้ชีวิตตามอัตภาพ ไม่ฟุ่มเฟือย ไม่ขาดสน (2) ครอบครัวเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มประกันชีวิต กลุ่มสวัสดิการ และ (3) ครอบครัวมีการผลิตเพื่อบริโภคกินเอง เช่น ปลูกพืชผักแบบผสมผสาน ปลูกพืชสมุนไพร มีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจในระดับน้อยในประเด็นครอบครัวมีการทำบันทึกบัญชีรายรับ-รายจ่ายเป็นประจำ ตามลำดับ

ด้านสังคม พบว่า โดยในภาพรวมด้านสังคมผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3.28) แต่เมื่อแยกพิจารณาผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้านสังคมในระดับมากในประเด็นคนในชุมชนมีการรวมกลุ่มต่างๆ เช่น กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มฌาปนกิจ กลุ่มแม่บ้าน เป็นต้น มีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้านสังคมในระดับปานกลางใน

ประเด็น (1) ชุมชนมีความสามัคคีกัน เช่น จัดกิจกรรมลด ละ เลิกอบายมุข และ (2) ชุมชนมีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เช่น จัดกิจกรรมช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส ตามลำดับ

ด้านวัฒนธรรม พบว่า โดยในภาพรวมด้านวัฒนธรรมผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3.31) แต่เมื่อแยกพิจารณาผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้านวัฒนธรรมในระดับปานกลางในประเด็น (1) ครอบครัวยุติความสำคัญกับการไปทำบุญที่วัด รักษาศีลหรือสวดมนต์เป็นประจำ (2) การได้เข้าร่วมงานประเพณีต่างของท้องถิ่น เป็นประจำ (3) ครอบครัวยุติและชุมชนมีการรวมกลุ่มตามประเพณี ความเชื่อของท้องถิ่น เช่น งานสงกรานต์ การลงแขกเกี่ยวข้าว และ (4) การมีส่วนร่วมในการส่งเสริมอาหารประจำท้องถิ่น ตามลำดับ

ด้านสิ่งแวดล้อม พบว่า โดยในภาพรวมด้านสิ่งแวดล้อมผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 2.77) โดยผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงด้านสิ่งแวดล้อมในระดับปานกลางในประเด็น (1) การรักษาแหล่งน้ำด้วยการไม่ปล่อยสิ่งปฏิกูลหรือสารเคมีลงในแหล่งน้ำ (2) ครอบครัวยุติได้รับการฝึกอบรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่ทางศูนย์ฯหรือหน่วยงานต่างๆ จัดเสมอ (3) ครอบครัวยุติใช้สินค้าที่ประหยัดพลังงานและมีการนำของเหลือใช้มาทำประโยชน์ (4) กำจัดขยะมูลฝอยโดยการแยกก่อนนำไปทิ้งในถังขยะที่ท้องถิ่นจัดเตรียมไว้ให้ ถ้าเป็นเศษใบไม้หญ้าก็นำไปทำเป็นปุ๋ยหมัก และ (5) มีการปลูกพืชบำรุงดินอยู่เป็นประจำหลังจากฤดูกาลเพาะปลูก และมีการปฏิบัติในระดับน้อยในประเด็นครอบครัวยุติและชุมชนมีการเข้าร่วมฟื้นฟู สถานที่ท่องเที่ยวในท้องถิ่น ตามลำดับ

3. ความสอดคล้องของวิถีชีวิตสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี กับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง

ผลการวิจัยความสอดคล้องของวิถีชีวิตสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี กับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง พบว่า ในภาพรวมผู้ให้ข้อมูลมีความสอดคล้องของวิถีชีวิตระดับมาก (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3.64) เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พบว่า

ด้าน 3 ห่วง จากการศึกษาถึงความสอดคล้องของวิถีชีวิตสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี ในด้าน 3 ห่วง พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ ด้าน 3 ห่วง โดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3.76) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน คือ ด้านความพอประมาณ ด้านความมีเหตุผล และด้านความมีภูมิคุ้มกัน ผลปรากฏ ดังนี้

ด้านความพอประมาณ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ ด้าน 3 ห่วง เกี่ยวกับความพอประมาณโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3.70) โดยมีการปฏิบัติในระดับมากในประเด็น (1) สมาชิกในครอบครัวมีอาหารเพื่อรับประทานทุกอย่างเพียงพอทุกคน (2) ในยามเจ็บป่วยสมาชิกในครอบครัวสามารถหายามาเพื่อรักษา หรือไปรักษาตัวที่สถานพยาบาลได้ทุกคน (3) สมาชิกในครอบครัวมีเสื้อผ้า เครื่องนุ่งห่มเพียงพอ ทั้งครอบครัว (4) ในปัจจุบันสมาชิกในครอบครัวมีที่อยู่อาศัยเพียงพอทุกคน และ (5) วิถีชีวิตแบบพอเพียงทำให้ท่านพอใจกับทรัพย์สินที่มีอยู่ เช่น ที่ดิน บ้าน มีการปฏิบัติในระดับปานกลางในประเด็น (1) การต้องหาเงินเพื่อเพิ่มรายได้ให้แก่ครอบครัวอีกมากมายเพราะการมีเงินมากจะทำให้มีความสุข และ (2) วิถีชีวิตแบบพอเพียงในปัจจุบันทำให้ท่านมีรายรับที่พอเพียง กับรายจ่าย และเหลือเก็บบ้าง ตามลำดับ

ด้านความมีเหตุผล พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ ด้าน 3 ห่วง เกี่ยวกับความมีเหตุผลโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3.77) โดยมีการปฏิบัติในระดับมากที่สุดที่ประเด็น (1) การไม่นำข้าวของเครื่องใช้ใหม่ๆ มาอวดเพื่อนบ้านเป็นประจำ (2) เมื่อสมาชิกในครอบครัวเกิดทะเลาะเบาะแว้งกัน ท่านมักจะไม่ใช่ข้างคนที่ท่านรักอยู่เสมอ (3) การซื้อข้าวของเครื่องใช้ที่อำนวยความสะดวกโดยไม่กู้หนี้ยืมสิน หรือไม่ซื้อของเงินผ่อน เช่น เครื่องซักผ้า เครื่องอบอาหาร และ (4) การไม่ใช้อารมณ์ในการตัดสินใจแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในครอบครัว มีการปฏิบัติในระดับมากในประเด็นการใช้จ่ายของสมาชิกในครอบครัวใช้จ่ายเฉพาะสิ่งที่จำเป็นเท่านั้น มีการปฏิบัติในระดับปานกลางในประเด็น (1) เมื่อสมาชิกในครอบครัวเกิดการทะเลาะเบาะแว้ง มักจะถามถึงต้นสายปลายเหตุก่อนตัดสินใจระงับเหตุเสมอ และ (2) เมื่อชุมชนที่อยู่เกิดปัญหาต่างๆ เช่น น้ำไม่พอใช้ในการเกษตร ท่านหรือผู้นำในชุมชน มักจะมีการเรียกประชุมกับสมาชิกในชุมชนเป็นประจำ มีการปฏิบัติในระดับน้อยที่สุดในประเด็น ตามลำดับ

ด้านความมีภูมิคุ้มกัน พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ ด้าน 3 ห่วง เกี่ยวกับความมีภูมิคุ้มกันโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3.70) โดยมีการปฏิบัติในระดับมากในประเด็น (1) มีการปลูกฝังความซื่อสัตย์สุจริตให้แก่สมาชิกในครอบครัว เช่น ต้องไม่ยักได้ในสิ่งของที่เป็นของผู้อื่น (2) มีการอบรมสมาชิกในครอบครัวถึงเรื่องการกระทำที่ถูกต้อง ที่ผิด เช่น การลักขโมยเป็นสิ่งที่ไม่ดี ผิดกฎหมาย (3) มีการพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัว โดยใช้ศาสนาเป็นเครื่องเตือนใจในการดำเนินชีวิต เช่น การทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (4) มีการปลูกฝังการอยู่ร่วมกันของคนในชุมชนแก่สมาชิกในครอบครัวให้มีความเอื้ออาทรต่อกัน (5) สมาชิกในครอบครัวมักจะเข้าร่วมงานประเพณีของท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นการรักษานขนบธรรมเนียมประเพณี (6) มีการสนับสนุนการศึกษาแก่สมาชิกในครอบครัวทุกคน

(7) มีการพูดคุยกับสมาชิกในครอบครัวถึงวิธีการดูแลสุขภาพให้ตนเอง และ (8) มีการอบรมสั่งสอนสมาชิกในครอบครัวให้มีการวางแผนการใช้จ่ายเงินให้เพียงพอ มีการปฏิบัติในระดับปานกลางในประเด็นการมีเงินเหลือเก็บไว้ใช้ยามฉุกเฉิน ตามลำดับ

ด้าน 2 เงื่อนไข จากการศึกษาถึงความสอดคล้องของวิถีชีวิตสมาชิกครอบครัวศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดเพชรบุรี กับแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงในด้าน 2 เงื่อนไข พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ ด้าน 2 เงื่อนไข โดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3.52) เมื่อแยกพิจารณาเป็นรายด้าน ผลปรากฏดังนี้

ด้านความรู้ พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ ด้าน 2 เงื่อนไขเกี่ยวกับความรู้โดยรวมในระดับปานกลาง (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3.20) โดยมีการปฏิบัติในระดับมากในประเด็น (1) รู้ลึกถึงกฎเกณฑ์ต่างๆในสังคม เช่น การขึ้นจักรยานยนต์จะต้องใส่หมวกกันน็อก และ (2) การรับรู้ข่าวสารต่างๆเป็นประจำ เช่น ดูทีวี ฟังวิทยุ อ่านหนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต มีการปฏิบัติในระดับปานกลางในประเด็น (1) การได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมในการประกอบอาชีพด้วยตนเองสม่ำเสมอ (2) การได้รับการอบรม/สัมมนา/ศึกษาดูงาน เพื่อเพิ่มพูนความรู้และสามารถนำมาประกอบอาชีพได้ (3) สามารถรู้ล่วงหน้าว่าต้องวางแผนการเก็บเกี่ยวผลผลิตทางการเกษตร เมื่อมีสัญญาณเตือนจากธรรมชาติ เช่น มดอพยพแสดงว่าน้ำจะท่วม (4) สามารถนำวัตถุดิบที่หาได้ในพื้นที่ทำกินของท่านมาแปรรูปเป็นข้าวของเครื่องใช้ เช่น การนำไม้ไผ่มาจักสาน การนำมูลสัตว์มาทำเป็นปุ๋ยหมักหรือการทำน้ำส้มควันไม้ และ (5) สามารถปลูกพืชที่ป้องกันแมลง ที่จะทำลายพืชหลักของท่าน เช่น การปลูกตะไคร้หอมไว้รอบๆแปลงผักเพื่อป้องกันแมลง ตามลำดับ

ด้านคุณธรรม พบว่า ผู้ให้ข้อมูลมีการปฏิบัติในการดำเนินวิถีชีวิตของสมาชิกหมู่บ้านรอบศูนย์ ด้าน 2 เงื่อนไขเกี่ยวกับคุณธรรมโดยรวมในระดับมาก (ค่าเฉลี่ยถ่วงน้ำหนัก 3.79) โดยมีการปฏิบัติในระดับมากในประเด็น (1) เมื่อเกิดปัญหาในครอบครัวหรือชุมชน จะต้องใช้เหตุผลในการตัดสินใจแก้ปัญหาต่างๆ (2) การดำเนินชีวิตแบบพอเพียงเป็นอาชีพที่สุจริตไม่เบียดเบียนผู้อื่น (3) มีการปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนาที่ตนนับถือ (4) การดำเนินชีวิตแบบพอเพียงทำให้ต้องมีความขยัน (5) การดำเนินชีวิตแบบพอเพียงทำให้ต้องมีความอดทนต่อสิ่งต่างๆ (6) การเห็นด้วยว่าในการปลูกฝังสมาชิกในชุมชนให้มีการเอื้ออาทรต่อกัน มากกว่าการคำนึงถึงตัวเงินหรือวัตถุ (7) การส่งเสริมให้สมาชิกในครอบครัวทำบุญอย่างสม่ำเสมอ และ (8) การดำเนินชีวิตแบบพอเพียงมีผลทำให้สามารถช่วยเหลือผู้อื่นที่ด้อยโอกาสได้ เช่น การแบ่งปันสิ่งของที่เหลือใช้แก่ผู้ที่ยากไร้ ตามลำดับ

4. การดำรงอยู่และปฏิบัติตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ด้านเศรษฐกิจพอเพียง

1. ด้านความพอประมาณ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการดำรงอยู่และปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวกับการพอประมาณโดยการใช้จ่ายใช้สอยแต่สิ่งจำเป็นและมีการแบ่งเงินส่วนหนึ่งออมเก็บไว้มากที่สุด รองลงมาคือ การประกอบอาชีพแบบพอประมาณ พออยู่พอกินในครัวเรือน มีการแบ่งปันให้ผู้อื่นที่เหลือก็ขายเพื่อเป็นรายได้ในครอบครัว การอยู่อย่างประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย โดยที่ไม่สร้างความเดือดร้อนให้ตัวเองและผู้อื่น การประกอบอาชีพตามความสามารถของคนให้เหมาะทำไม่มาไม่น้อย ตามความเหมาะสม การไม่ทำงานจนเกินตัวเองเดือดร้อน และการลดต้นทุนการผลิต โดยการใช้ปุ๋ยหมักแทนปุ๋ยเคมี ใช้เงินอย่างประหยัดไม่ฟุ่มเฟือย ปลูกพืชสวนครัวไว้กินเองในครอบครัวเพื่อลดรายจ่าย ตามลำดับ

2. ด้านการมีเหตุผล ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ดำรงอยู่และปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวกับการมีเหตุผลโดยการซื้อสิ่งของต่างๆต้องนึกถึงการใช้ประโยชน์และความจำเป็นมากที่สุด รองลงมาคือ การใช้เงินอย่างไม่ฟุ่มเฟือย พอประมาณเหมาะสมกับสภาพที่เป็นอยู่ และใช้ความมีเหตุผลในการตัดสินใจในการลงทุน และมีการวางแผนก่อนการดำเนินการ ตามลำดับ

3. ด้านภูมิคุ้มกัน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการดำรงอยู่และปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวกับด้านภูมิคุ้มกันโดยการปลูกพืชหลายอย่าง โดยไม่ปลูกอย่างเดียว ปลูกพืชหลายอย่าง ที่อาจจะได้ราคามากที่สุด รองลงมาคือ การที่จะลงทุนทำอะไรต้องรอบคอบไว้ก่อน ได้เฉพาะการลงทุนในแต่ละครั้งว่าคุ้มทุนหรือไม่ ต้องมีความรอบคอบในการประกอบอาชีพที่เหมาะสมไม่ประมาท และสร้างอาชีพให้มั่นคง ให้คนในครอบครัวมีอาชีพที่ยั่งยืนมีการออมเงินไว้ใช้ยามฉุกเฉิน ตามลำดับ

4. ด้านความรู้/คุณธรรม ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการดำรงอยู่และปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเกี่ยวกับด้านความรู้/คุณธรรม โดยใช้ความรู้ที่ได้มาทำให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและผู้อื่นให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้มากที่สุด รองลงมาคือ นำความรู้ที่ได้จากการอบรม ข่าวสารทางทีวี วิทย์ หนังสือต่างๆมาเผยแพร่ให้คนในครอบครัว เพื่อนบ้านได้รับรู้ ไม่เบียดเบียนผู้อื่น หรือพร้อมให้การช่วยเหลือผู้อื่นถ้าช่วยได้ และหาความรู้อยู่เสมอ เพื่อนำมาปรับปรุงประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพ เพื่อให้พอเพียงในการดำเนินชีวิตประจำวัน ตามลำดับ

ด้านสังคมพอเพียง

1. ด้านครอบครัวอบอุ่น ครอบครัวเข้มแข็ง ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการดำรงอยู่และปฏิบัติตนด้านสังคมพอเพียงเกี่ยวกับครอบครัวอบอุ่น ครอบครัวเข้มแข็ง โดยการอบรมให้คนในครอบครัวให้เป็นคนดี รู้จักอดออม ไม่ฟุ้งเฟ้อ ไม่ทะเลาะกันมากที่สุด รองลงมาคือ การเอาใจใส่ครอบครัวเพื่อให้ครอบครัวอบอุ่นและแข็งแรง การสนับสนุนส่งเสริมอบรมให้ความรู้การศึกษาให้กับครอบครัวให้เป็นคนดีมีคุณธรรมตามคำสอน ความเป็นอยู่ก็จะทำให้อยู่กันอย่างอบอุ่น การพูดคุย ปรึกษาหารือกันอยู่ตลอดเวลา สั่งสอนลูกหลานให้เป็นคนดี และให้ความสำคัญกับทุกคนในครอบครัว และยอมรับความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ตามลำดับ

2. ด้านการแบ่งปันและเกื้อกูลชุมชนและสังคม ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่ดำรงอยู่และปฏิบัติตนด้านสังคมพอเพียงเกี่ยวกับการแบ่งปัน และเกื้อกูลชุมชนและสังคม โดยการช่วยพัฒนาหมู่บ้าน เช่น ทำความสะอาดศาลากลางบ้าน ทำความสะอาดถนน บริจาคเงินซ่อมทำศาลาวัดมากที่สุด รองลงมาคือ บริจาคเงินและสิ่งของให้กับคนที่เดือดร้อนกว่า และร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับชุมชนและสังคมด้วยความเต็มใจ การเข้าร่วมกิจกรรมหรืองานต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้น และการนำความรู้ความสามารถที่มีอยู่ช่วยสังคมเพื่อให้สังคมของเรามีความเข้มแข็งตามลำดับ

ด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอ

ผลการศึกษา พบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการดำรงอยู่และปฏิบัติตนด้านการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างเพียงพอ โดยการใช้ทรัพยากรอย่างประหยัดและสิ่งแวดล้อมอย่างพอเพียง ช่วยประหยัดพลังงาน และใช้ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด รองลงมาคือ ไม่ตัดไม้ทำลายป่า ใช้สมุนไพรที่มีอยู่ในป่า นำมาใช้ให้เกิดประโยชน์ การนำวัสดุเหลือใช้มาใช้ให้เกิดประโยชน์ เช่น นำมูลสัตว์ เศษผักเศษหญ้ามาทำเป็นปุ๋ยหมักไว้ใช้ในไรนา เป็นต้น และปลูกไม้ไว้ใช้เอง ตามลำดับ

ด้านวัฒนธรรมไทยพอเพียง

ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีการดำรงอยู่และปฏิบัติตนด้านวัฒนธรรมไทยพอเพียง โดยการเข้าร่วมกิจกรรมประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาต่างๆ ที่ชุมชนจัดขึ้นมากที่สุด รองลงมาคือ ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของศาสนาอย่างสม่ำเสมอ การส่งเสริมให้สังคม ชุมชน และคนในครอบครัว ปฏิบัติตามหลักคำสั่งสอนของศาสนาอย่างต่อเนื่องเคร่งครัด และการอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ตามลำดับ

5. ปัญหาและอุปสรรคการประกอบอาชีพของสมาชิกหมู่บ้านรอบๆศูนย์

5.1 ปัญหาน้ำเพื่อการประกอบอาชีพ ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับพื้นที่เป็นดินทรายเก็บกักน้ำไม่อยู่ เกษตรกรมีบ่อน้ำไม่ครอบคลุมทุกหลังคาเรือน อ่างเก็บน้ำที่มีอยู่ในพื้นที่ศูนย์การแจกจ่ายน้ำ (คลองไส้ไก่) ไม่ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน และเกษตรกรที่มีสระเก็บน้ำอยู่จะต้องรอพึ่งน้ำฝนอย่างเดียว บางปีฝนตกน้อยบางปีฝนตกมาก น้ำจึงไม่พอใช้ในการประกอบอาชีพการเกษตร

5.2 ปัญหาดิน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับความเสื่อมโทรมของดินเกิดมาจากอดีตป่าไม้ถูกทำลาย หน้าดินเป็นดินทราย ปลุกพืชเชิงเดี่ยวมานาน ปลุกสับปะรด ใช้น้ำเคมีและสารเคมีมาก

5.3 ปัญหาด้านการลงทุน ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับต้นทุนในการผลิตสูง เช่น ปุ๋ยเคมีราคาแพง ยาเคมีราคาแพง

5.4 ปัญหาด้านการตลาด ผลการศึกษาพบว่า ผู้ให้ข้อมูลส่วนใหญ่มีปัญหาเกี่ยวกับพ่อค้าคนกลางกดราคา

บริบทเกษตรกรต้นแบบใน 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ

นายสำรอง แดงพลับ

นายสำรอง แดงพลับ ปัจจุบันอายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 69/1 หมู่ที่ 4 บ้านหนองเขื่อน ตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอสระอ่า จังหวัดเพชรบุรี โทร. 089 - 0764325 จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีภรรยาชื่อนางอุไร แดงพลับ มีบุตร 5 คน เป็นชาย 3 คน หญิง 2 คน ชาวบ้านทั่วไปเรียกว่า “ลุงลอง” มีพื้นที่ในการประกอบอาชีพประมาณ 24 ไร่ แต่เดิมเป็นคนตำบลคอนยาง อำเภอเมืองเพชรบุรี ประกอบอาชีพทำนาและตาลโตนดเมื่ออายุได้ 13 ปี ได้ย้ายตามครอบครัวมาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่ บ้านหนองเขื่อน ก็ยังยึดอาชีพทำนา ทำไร่มาโดยตลอดตั้งแต่ปีพ.ศ. 2501 – 2540 ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ

จนกระทั่งปีพ.ศ.2540 ได้หันกลับมาทำไร่นาสวนผสมและเกษตรทฤษฎีใหม่ ตามคำแนะนำของเจ้าหน้าที่งานขยายผล ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต่อมาได้สมัครเป็นสมาชิกและเข้าร่วมโครงการ มีการปลูกพืชผักหลากหลายชนิด ไว้บริโภคในครัวเรือน ที่เหลือก็จำหน่าย

นายสำรองได้เล่าให้ฟังว่า ในอดีตพื้นที่ บ้านหนองเขื่อนมีความแห้งแล้ง ปริมาณน้ำยังไม่เพียงพอ ระบบชลประทานยังไม่มี ตนพยายามเอาชนะธรรมชาติ หลังจากลดน้ำพืชผักแล้ว ก็จะ

เอาจอบออกไปขุดสระเก็บกักน้ำ ถ้าคืนไหนนอนไม่หลับหรือคืนเดือนเพ็ญ จะออกไปขุดสระ เพื่อว่าช่วงฤดูฝนใหม่จะได้มีแหล่งเก็บกักน้ำไว้ใช้ในปีต่อไป

หลังจากได้เข้าร่วมโครงการกับศูนย์ฯแล้ว ก็มีเจ้าหน้าที่จากหลายๆ หน่วยงานเข้าไปให้ความช่วยเหลือให้ปรึกษาทางด้านการประกอบอาชีพ ไม่ว่าจะเป็นงานวิชาการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ชนิดต่างๆ การพัฒนาและปรับปรุงดิน ตลอดจนการจัดหาแหล่งสำรองน้ำเพิ่มเติม การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยหมักและสารสกัดขึ้นใช้เอง เพื่อลดต้นทุน นายสำรองก็ได้ปฏิบัติตามคำแนะนำ

ต่อมาได้น้อมนำเอาแนวพระราชดำริเรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ในช่วงเริ่มต้นคือ ปีแรกยังไม่ค่อยเห็นผลนัก กอปรกับนายสำรอง มีความมานะอดทน ขยันมันเพียร พยายามดูแลเอาใจใส่ จนกระทั่งปีที่ 2 - 3 จึงเห็นผล สภาพดินที่เคยเสื่อมโทรมเริ่มดีขึ้น ไม้ผล ปลูก กบ ไก่ ที่ได้รับแจกจากส่วนราชการเริ่มให้ผลผลิต เริ่มมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ทราบรายรับ – รายจ่ายของครอบครัว เนื่องจากมีเงินได้ทั้งรายวัน ที่เกิดจากการขายพืชผักชนิดต่างๆ เงินได้รายงวดหรือรายเดือนจากไม้ผล เช่น กล้วย มะพร้าว มะละกอ ผักที่มีอายุการเก็บเกี่ยวเป็นช่วงเวลา เช่น คื่นห่อ ผักกาดขาว กวางตุ้ง ผักชี แดงกวา เป็นต้น ในแต่ละเดือนก็ประมาณ 20,000 – 30,000 บาท และเงินได้รายปีที่ถือว่าเป็นโบนัสจากไม้ผลหลายๆ ชนิดที่ให้ผลผลิตเป็นฤดูกาล เช่น มะม่วง กระท้อน ส้มโอ ฝรั่ง เป็นต้น

นายสำรองก็ค่อยๆ มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเป็นลำดับ จากเดิมที่เคยมีหนี้สินก็ค่อยๆ หหมดไป และที่เหลือก็เก็บออมไว้นำเงินมาต่อเติมบ้าน ที่แต่เดิมเป็นกระท่อมมุงหญ้าคา ก็ได้ปรับเปลี่ยนมาเป็นบ้านไม้ 2 ชั้น และต่อเติมเสริมแต่งจนเป็นบ้านหลังใหญ่ เริ่มประสบความสำเร็จในอาชีพ ก็ได้แนะนำเพื่อนบ้านให้ทำตาม ตอนแรกๆ ชาวบ้านก็ยังไม่เชื่อมั่น จนกระทั่งสำนักงานเกษตรอำเภอชะอำและสถานีพัฒนาที่ดินจังหวัดเพชรบุรี ส่งผลงานการประกอบอาชีพด้านไร่นาสวนผสม เข้าประกวดในระดับอำเภอ จังหวัด และได้รับรางวัลมากมายจนถึงระดับประเทศ เริ่มเป็นที่รู้จักกันอย่างกว้างขวาง เพื่อนบ้านเริ่มให้การยอมรับและเข้ามาขอคำปรึกษา

ในเบื้องต้นนายสำรองจะเสียสละเวลาส่วนตัวออกไป ดูสภาพพื้นที่ของเพื่อนบ้านด้วยตนเอง เพื่อจะได้รู้ปัญหาที่แท้จริงหลังจากนั้นก็ให้เพื่อนบ้านไปดูแลแปลงตัวอย่างที่บ้าน มีการทำให้ดูและลองทำตาม เช่นการทำน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมัก สารไล่แมลง เป็นต้น เมื่อทำแล้วก็แบ่งปันให้เพื่อนบ้านนำไปใช้

ปัจจุบันนายสำรองเป็นผู้นำและแกนนำที่สำคัญของชุมชน เป็นผู้นำในการจัดตั้งธนาคารหมู่บ้าน กลุ่มออมทรัพย์ สมาชิกจำนวน 230 ราย มีเงินทุนหมุนเวียนประมาณ 7 แสนกว่าบาท กลุ่มสามารถบริหารงานกันเองได้มีประสิทธิภาพ ชุมชนบ้านหนองเจื่อนมีความเข้มแข็งขึ้นเป็นลำดับ

นับว่านายสำรอง แดงพลับ เป็นอีกผู้หนึ่งที่เป็นแกนนำและตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชน และสังคมโดยรวม และที่บ้านยังเป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับชุมชน ปัจจุบันมีคณานักเรียน นักศึกษาจากสถาบันต่างๆ ตลอดจนผู้บริหารระดับสูง เข้าเยี่ยมชมผลงานเป็นจำนวนมาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้นำวิถีชีวิตลงตีพิมพ์เผยแพร่ให้กับสาธารณะชนได้รู้จักทั้งในและต่างประเทศ

ความคิดริเริ่มและความพยายาม

เริ่มทำการเกษตร ตั้งแต่อายุ 13 ปี โดยเริ่มจากทำนา ทำไร่ อ้อย ไร่สับปะรด แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จึงปรับเปลี่ยนมาทำไร่นาสวนผสมเพื่อให้เหมาะสมกับสภาพครอบครัว ซึ่งมีแรงงานเพียง 2 คน เริ่มทำการ เกษตรทฤษฎีใหม่ตั้งแต่ พ.ศ. 2544 จากพื้นที่ทั้งหมด 30 ไร่ ซึ่งได้รับแรงจูงใจมาจากการอบรม ศึกษา ดูงานที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ และต่อมาได้น้อมนำเอาแนวพระราชดำริ เรื่องหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ในช่วงเริ่มต้นคือปีแรกยังไม่ค่อยเห็นผลนัก กอปรกับนายสำรองมีความมานะ อดทน ขยันหมั่นเพียร พยายามดูแลเอาใจใส่ จนกระทั่งปีที่ 2 - 3 จึงเห็นผล สภาพดินที่เคยเสื่อมโทรมเริ่มดีขึ้น ไม้ผล ปลูก กบ ไก่ ที่ได้รับแจกจากส่วนราชการเริ่มให้ผลผลิต เริ่มมีการจัดทำบัญชีครัวเรือน เพื่อให้ทราบรายรับ-รายจ่ายของครอบครัว เนื่องจากมีเงินได้ทั้งรายวัน ที่เกิดจากการขายพืชผักชนิดต่างๆ เงินได้รายงวดหรือรายเดือนจากไม้ผล เช่น กล้วย มะพร้าว มะละกอ ผักที่มีอายุการเก็บเกี่ยวเป็นช่วงเวลาเช่น คื่นหือ ผักกาดขาว กวางตุ้ง ผักชี แดงกวา เป็นต้น ในแต่ละเดือนก็ประมาณ 20,000 - 30,000 บาท และเงินได้รายปีที่ถือว่าเป็นโบนัสจาก ไม้ผลหลายๆ ชนิดที่ให้ผลผลิตเป็นฤดูกาล เช่น มะม่วง กระท้อน ส้มโอ ฝรั่ง เป็นต้น ซึ่งทำให้มีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นเป็นลำดับจนประสบความสำเร็จในชีวิต ไม่มีหนี้สิน พออยู่พอกิน เพราะจดบันทึกบัญชีทุกวัน และได้ช่วยเหลือสังคมโดยเป็นแกนนำและตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนและสังคมโดยรวม โดยใช้บ้านเป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับชุมชน ปัจจุบันมีคณานักเรียน นักศึกษาจากสถาบันต่างๆ ตลอดจนผู้บริหารระดับสูง เข้าเยี่ยมชมผลงานเป็นจำนวนมาก หน่วยงานภาครัฐและเอกชนได้นำวิถีชีวิตลงตีพิมพ์เผยแพร่ให้กับสาธารณะชนได้รู้จักทั้งในและต่างประเทศ

ผลงานและความสำเร็จ

1. บันทึกบัญชีสม่ำเสมอเป็นปัจจุบันทำให้สามารถลดต้นทุนและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ได้
2. เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับด้านเกษตรผสมผสานรวมทั้งบัญชีรับ - จ่ายในครัวเรือนให้แก่เกษตรกร บุคคลทั่วไปที่เข้ามาศึกษาดูงานที่ศูนย์เรียนรู้ และที่หน่วยงานต่าง ๆ จัดอบรม โดยจะเชิญไปเป็นวิทยากรให้ความรู้เป็นประจำ

3. นำข้อมูลทางบัญชีมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน รู้ว่าแต่ละกิจกรรมที่ทำ เช่น เลี้ยงปลาเลี้ยงไก่ เลี้ยงหมู เลี้ยงวัว พืชผักสวนครัว สวนกล้วยและผลไม้อื่น นาข้าวมีต้นทุนและกำไรเท่าใด

4. ได้รับรางวัลรองชนะเลิศ ประจำปี 2547 ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

5. ได้รับรางวัลชนะเลิศระดับภาคประเภทที่ 4 ของบริษัท กฟผ จำกัด(มหาชน) ปี 2548

6. ได้รับรางวัลที่ 1 จากการประกวดผลงานเกษตรกรดีเด่น สาขาอาชีพไร่นาสวนผสม ประจำปี 2548

7. ได้รับรางวัลที่ 1 จากการประกวดประเภทเกษตรดีเด่นระดับจังหวัดประเภทเกษตรกรดีเด่นสาขาอาชีพไร่นาสวนผสม ประจำปี 2550

8. ได้รับรางวัลเกษตรกรดีเด่นระดับประเทศ สาขาอาชีพไร่นาสวนผสม ประจำปี 2550

9. ได้รับพระราชทานรางวัลชนะเลิศอันดับ 1 จากการประกวดการพัฒนาและรณรงค์การใช้หญ้าแฝก อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ประเภทส่งเสริมการปลูก เมื่อวันที่ 20 พฤศจิกายน 2550 มูลนิธิ ชัยพัฒนา สำนักงาน กปร. กรมพัฒนาที่ดิน และบริษัท ปตท.

10. ได้รับรางวัลเกษตรกรที่ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และเป็นแหล่งเรียนรู้ให้แก่ประชาชนทั่วไป เมื่อวันที่ 19 กันยายน 2550

11. ได้รับรางวัลที่ 1 จากการประกวดประเภทเกษตรดีเด่นระดับจังหวัดประเภทเกษตรกรดีเด่นสาขาอาชีพไร่นาสวนผสม ประจำปี 2551

12. ได้รับรางวัลชนะเลิศหมอดินอาสาดีเด่น จากสำนักงานพัฒนาที่ดินเขต 10 ประจำปี 2551

13. ออกรายการสารคดีเทิดพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5, ช่อง 9 อสมท. และช่อง 11 กรมประชาสัมพันธ์

14. ออกรายการสยามทูเดย์ทางสถานีโทรทัศน์กองทัพบก ช่อง 5 เผยแพร่การดำเนินชีวิตตามแบบปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ความเป็นผู้นำและเสียสละเพื่อประโยชน์ส่วนรวม

1. เป็นประธานกลุ่มออมทรัพย์บ้านหนองเขื่อน

2. เป็นผู้นำชุมชนเกี่ยวกับสาธารณสุข

3. เป็นผู้นำชุมชนเกี่ยวกับการพัฒนาหมู่บ้าน

4. เป็นประธานปราชญ์ชาวบ้านตำบลไร่มะพร้าวพัฒนา

5. พัฒนาเป็นหมอดินอาสาระดับตำบล

6. เป็นประธานสนับสนุนด้านการศึกษาและกิจกรรมต่าง ๆ ของโรงเรียนบ้านหนองเขื่อน
7. เป็นอาสาสมัครเกษตรด้านบัญชีให้ความรู้แก่ผู้ที่มาศึกษาดูงานภายในศูนย์เรียนรู้

ห้วยทราย

8. เป็นสมาชิกสหกรณ์การเกษตรชะอำ จำกัด
- การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม**

1. นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเกษตร ปศุสัตว์ เนื่องจากมีความรู้เรื่อง สมุนไพร จึงใช้ สมุนไพรในการรักษาโรคทั้งคนและสัตว์ และนำสมุนไพรมาใช้ไล่แมลง และสามารถถ่ายทอด ภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกษตรกรทั่วไปได้นำไปใช้
2. ทำน้ำหมักชีวภาพ ปุ๋ยหมักชีวภาพ และน้ำส้มควันไม้ มาใช้ในการฆ่าแมลงแทน การใช้สารเคมีเพื่อบำรุงรักษาดิน
3. ใช้ น้ำหมักชีวภาพมาบำบัดน้ำเสียและนำน้ำเสียที่บำบัดแล้วมาฉีดรด พืชผักในไร่ ทุกชนิด นอกจากจะเป็นการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแล้วยังสามารถ ลดต้นทุนได้อีกด้วย
4. ปลูกพืชตระกูลถั่วแล้วไถกลบเป็นปุ๋ยเพื่อบำรุงรักษาดินให้อุดมสมบูรณ์
5. ปลูกพืชผักหลากหลายชนิดเพื่อสร้างความสมดุลให้แก่ดิน

จำเริญ สร้อยสม

จำเริญ สร้อยสม ปัจจุบันอายุ 62 ปี อยู่บ้านเลขที่ 999/22 บ้านบางไทรน้อย ถนน คลองชลประทาน ตำบลชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ประชาชนทั่วไปมักเรียกว่า “จำเริญ เขียน” เป็นคนชุมชนบางไทรน้อย ตั้งแต่กำเนิด จบการศึกษามัธยมศึกษาปีที่ 6 จากโรงเรียนการช่าง เพชรบุรี มีภรรยาชื่อ นางทองปลิว สร้อยสม สมาชิกในครอบครัว จำนวน 4 คน เป็นบุตรสาวทั้ง 4 คน ประกอบอาชีพทำนาบนเนื้อที่ 20 ไร่ ในช่วงปี พ.ศ. 2509–2534 ได้เข้ารับราชการทหารเรือ ที่ กองเรือยุทธการทหารเรือ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี ปี พ.ศ. 2534 ได้ลาออกจากราชการมา ประกอบอาชีพค้าขาย แต่ก็ยังไม่ประสบความสำเร็จ ในปีพ.ศ. 2537 – 2538 ได้ออกบวชเพื่อหา ความสงบทางใจ ศีลธรรมะ หลังจากลาสิกขาบทกลับมา ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเรื่อยมา จน กระทั่งในปี พ.ศ. 2543 เจ้าหน้าที่งานขยายผลของ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจาก พระราชดำริ ได้เข้าไปแนะนำและส่งเสริมการประกอบอาชีพ จึงได้สมัครใจเข้าเป็นสมาชิกและร่วม โครงการ ซึ่งทางศูนย์ฯ ได้แนะนำให้เข้ารับการฝึกอบรมในสาขาวิชาการด้านต่างๆ และได้แนะนำให้เอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน และวนเกษตร การปลูกหญ้าแฝกแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง การใช้ปุ๋ยพืชสด การทำปุ๋ยน้ำ ปรับใช้ในพื้นที่ของตนเอง การใช้ปุ๋ยพืชสด การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยหมักและสารสกัดป้องกันและไล่แมลงขึ้นใช้เอง เพื่อลดต้นทุนการผลิต

จำเริญเป็นคนที่ระเบียบวินัยในตนเอง มีความขยันหมั่นเพียร ช่วงเช้ามีคของทุกวัน จะนั่งสมาธิ พอฟ้าสว่างก็จะเข้าสวนดูแลพืชผัก ไม้ผลที่ปลูกไว้เป็นจำนวนมาก พอสายหน่อยก็หา กิจกรรมที่อยู่ในที่ร่มทำแทน แดดจัดก็พัก ทำแบบนี้จนเป็นกิจวัตรประจำวัน หมุนเวียนอยู่อย่างนี้ ตลอดไป เมื่อได้เข้าไปสัมผัสกับสภาพพื้นที่จริงของจำเริญ ก็รู้สึกว่าจะสัดส่วนพื้นที่ได้อย่างลงตัว บรรยากาศร่มรื่น เย็นสบาย ไม้ผลหลากหลายชนิดให้ผลผลิตหมุนเวียนไปตามฤดูกาล เมื่อมี คณะเข้ามาเยี่ยมชมก็จะออกมาร่วมสนทนา และพาเยี่ยมชมกิจกรรมต่างๆ ในสวนอย่างมีความสุข และเป็นกันเอง จากความขยัน หมั่นเพียร มีความมานะ อดทน และพยายามเอาใจใส่ดูแล พืชผักและ ผลไม้ที่ปลูกไว้อย่างตั้งใจ ก่อปรกับการได้เรียนรู้เพิ่มเติมจากแหล่งข้อมูลต่างๆ อีกมากมาย ทำให้จำเริญมีความเข้าใจในอาชีพ ลักษณะนิสัยของพืช เข้าใจธรรมชาติ และเข้าใจการดำเนิน ชีวิตของตนเองมากขึ้น และยังได้เสียสละเวลาส่วนตัวแนะนำเพื่อนบ้านให้ทำตาม แต่เพื่อนบ้านก็ไม่เข้าใจว่าจำเริญ “ บ้างบ้าง เพี้ยนบ้าง ”

จนกระทั่งในปีพ.ศ.2545 - 2546 กรมพัฒนาที่ดินได้พิจารณาคัดเลือกให้เป็นวิทยากร และหมอดินอาสา บรรยายให้กับเกษตรกร นักเรียน นักศึกษา ตลอดจนนักวิชาการในสถานที่ต่างๆ มากมาย จนได้รับรางวัลดีเด่นตั้งแต่ระดับท้องถิ่นจนถึงระดับประเทศ

ในปี 2549 สำนักงานเกษตรอำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ได้พิจารณาคัดเลือกจำเริญ เข้าประกวดเกษตรกรดีเด่น สาขาเศรษฐกิจพอเพียง ในระดับอำเภอ ระดับจังหวัดและ ระดับประเทศ จนในที่สุดกระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ได้พิจารณาคัดเลือกให้เป็น เกษตรกรดีเด่นประจำปี 2549 สาขาเศรษฐกิจพอเพียง ได้รับรางวัลโล่พระราชทาน จากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และสิ่งที่จำเริญมีความภาคภูมิใจมากที่สุดในชีวิต คือ เมื่อวันที่ 29 มกราคม 2549 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จพระราช ดำเนินนำคณะกรรมการรางวัลนานาชาติ มูลนิธิสมเด็จพระเจ้าฟ้ามหิดล ทักษณศึกษาบ้านเกษตรกร ตัวอย่าง ซึ่งนับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างหาที่สุดมิได้

นายจรรยา นวลพลอย

นายจรรยา นวลพลอย อยู่บ้านเลขที่ 79 หมู่ที่ 4 บ้านบ่อหลวง ตำบลห้วยทรายเหนือ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ปัจจุบันอายุ 52 ปี (เกิดวันที่ 16 มิถุนายน 2502) จบการศึกษาระดับ ประถมศึกษาปีที่ 6 สมรสกับ นางพิน นวลพลอย มีบุตรชาย 1 คน และหญิง 1 คน นายจรรยา นวลพลอย เป็นคนเพชรบุรี โดยกำเนิด เดิมอยู่ที่ตำบลดอนยาง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี ประกอบอาชีพ ในการทำนาและตาลโตนด โดยช่วยพ่อแม่ประกอบอาชีพทางการเกษตรตั้งแต่วัยเด็กจนจบ การศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยย้ายภูมิลำเนาอยู่ที่บ้านรางจิก ปี 2511 และย้ายมาอยู่ที่บ้าน บ่อหลวง ปี 2511 ทำไร่ไถอยู่เพียงอย่างเดียวอยู่ตั้งแต่ ปี 2528-2529 ทำไร่ไถและสับปะรด ฝ้าย

ข้าวโพด แต่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร จึงได้ปรับเปลี่ยนแนวทางการทำการเกษตรมาเป็น ไร่นาสวนผสม เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพของครอบครัว ซึ่งมีแรงงานหลักอยู่เพียง 2 คน ส่วน บุตรชายเรียนมหาวิทยาลัยแม่โจ้ เชียงใหม่ ปีสุดท้าย และบุตรสาวเรียนอยู่มหาวิทยาลัยเกษม บัณฑิต ปี 1

ความคิดริเริ่มและความพยายามฟื้นฟูอุปสรรค

“ช่วยเหลือตัวเองก่อน ที่จะรับความช่วยเหลือจากผู้อื่น”

จากแนวคิดที่ใช้เป็นหลักในการประกอบอาชีพการเกษตรจนประสบความสำเร็จ ถึงแม้ว่าจะประสบความล้มเหลว ในการทำไร่สับปะรดและทำไร่อ้อย มาตั้งแต่ปี 2502-2529 ผลผลิตลดลงสภาพดินเสื่อม และราคาผลผลิตตกต่ำทุกปี นายจรูญ นวลพลอย มีความคิดริเริ่มในการปรับปรุง พัฒนาอาชีพของตนเองในปี 2538 ได้เข้าร่วมโครงการปรับโครงสร้างระบบการผลิต การเกษตร (คปร.) โดยแบ่งพื้นที่เข้าร่วมโครงการ จำนวน 5 ไร่ ทำการเกษตรในรูปแบบไร่ นา สวนผสม ปลูกไม้ผล พืชผัก และผักสวนครัว ต่อมาได้ขยายพื้นที่ ขุดร่องสวนเพิ่มอีก 15 ไร่ ขุด สระน้ำ 1 ไร่ ปี 2547 ขุดบ่อเลี้ยงปลาอีก 1 ไร่ ปี 2544 ตลอดจนขยายพื้นที่ปลูกไม้ผลและ ไม้ยืนต้นเพิ่มขึ้น รวมพื้นที่ทั้งหมด 50 ไร่ ในปี 2548

มีการจัดการระบบการปลูกพืช

การเลี้ยงปลาและสัตว์ควบคู่ไปกับการปลูกพืช ซึ่งให้ความเกื้อกูลกันและกัน ทำให้ การใช้พื้นที่ แรงงาน ทุน ที่มีอยู่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

การปลูกพืช ได้นำแนวทางทฤษฎีใหม่มาใช้ในการจัดรูปแบบของฟาร์ม โดยแบ่ง พื้นที่การปลูกพืชตามสภาพพื้นที่ เป็นนาข้าว พืชผัก ไม้ผล ไม้ยืนต้น และแปลงหญ้า

ในการผลิตทางการเกษตร ได้พยายามลดต้นทุนการผลิตเน้นการปรับปรุงดิน การลด ใช้สารเคมี และดำเนินชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง ตลอดจนการจัดระบบการปลูกพืชให้มีความเกื้อกูลกัน ทั้งพืชและสัตว์ ดังนี้

1. การปรับปรุงดิน โดยใช้ปุ๋ยหมัก ซึ่งใช้เศษวัสดุและผลผลิตที่เหลือใช้จาก การเกษตรมาเป็นวัตถุดิบหลักในการผลิตปุ๋ยหมัก และปลูกพืชหมุนเวียนหลังฤดูการทำนา โดยการใช้ บ่อเลี้ยงเพื่อไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสด
2. ลดการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช ใช้สารชีวภาพ เช่น ลำไ้แดง สบู่แดง ข่า ตะไคร้ มาใช้ในการไล่แมลงศัตรูพืช
3. การปลูกพืชแบบผสมผสาน เช่น มะม่วง กระท้อน และกล้วย
4. การผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพ โดยหมักหอยเชอรี่ และหมักปลาหมึก

การช่วยเหลือสังคม/ชุมชน

การพัฒนาหมู่บ้าน เป็นผู้นำทางด้านการพัฒนาหมู่บ้านเป็นหมู่บ้านตัวอย่างด้านการทำแปลงไร่นาสวนผสม การทำน้ำหมักชีวภาพ

1. เป็นผู้นำเกษตรกรในหมู่บ้าน การเลี้ยงวัว
2. ปลุกแผลในคันคลอง ปลุกผักและผลไม้
3. การนำเศษวัสดุเหลือใช้ทำปุ๋ยหมัก และน้ำหมักชีวภาพ
4. การทำสมุนไพรไล่แมลงในแปลงผัก
5. อุทิศตนเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้แก่เกษตรกรผู้สนใจ
6. เป็นผู้ร่วมกิจกรรมในหมู่บ้านในวันสำคัญต่างๆ
7. เป็นผู้นำด้านพัฒนาหมู่บ้านและโครงการอยู่ดีมีสุข

ด้านการเมือง เป็นสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทรายเหนือ

ผลงานที่ได้รับการยกย่อง

1. เป็นเกษตรกรดีเด่นสาขาไร่นาสวนผสมระดับอำเภอ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ

2. เป็นวิทยากรถ่ายทอดเทคโนโลยีเกี่ยวกับไร่นาสวนผสม
3. เป็นบ้านต้นแบบสะอาด
4. เป็นผู้บุกเบิกการแปรรูปปลา เช่น ปู่น้ำชีวภาพ ในการหมักปู่น้ำชีวภาพ
5. เป็นผู้นำการพัฒนาหมู่บ้าน
6. เป็นหมอดินอาสา
7. เป็นผู้นำการปลุกแผลในหมู่บ้าน
8. เป็นคณะกรรมการโรงเรียนบ้านบ่อหลวง

รางวัลที่ได้รับ

1. เป็นศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขต 7 โครงการส่งเสริมการดำรงชีวิตปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ปี 2550

2. เป็นผู้นำคนดี ตำบลห้วยทรายเหนือ 2550
3. ได้รับการคัดเลือกให้เป็นครอบครัวตัวอย่าง ประจำตำบลห้วยทรายเหนือ 2550

บริบทเกษตรกรเป้าหมายขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ปี 2553

รายชื่อเกษตรกรขยายผล ปี 2553 ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 30 คน ดังนี้

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ผู้มาร่วมเวที 14 ก.ค. 53
1	นายจำรัส ไทยสงฆ์	30 หมู่ 7 บ้านไร่ดินทอง ต. ห้วยทรายเหนือ	/
2	นายบุญช่วย มุงดี	150 หมู่ 7 บ้านไร่ดินทอง ต. ห้วยทรายเหนือ	/
3	นายไพรัตน์ ผาคศรี	194 หมู่ 6 บ้านพุทวย ต.ห้วยทรายเหนือ	
4	นายณรงค์ ม่วงโมรา	135 หมู่ 5 บ้านหนองมะขาม ต. ห้วยทรายเหนือ	
5	นายฉลวย ชัมเข้ม	84 หมู่ 7 บ้านไร่ดินทอง ต. ห้วยทรายเหนือ	
6	นายรอด โพธิ์ทะเล	3 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ต.สามพระยา	/
7	นางพัชรินทร์ จิตต์ปลื้ม	34 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ต.สามพระยา	/
8	นายขงยุทธ พันพู	13 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ต.สามพระยา	/
9	นายสมาน บุญรอด	24 ม.3 บ้านดอนมะกอก ต.สามพระยา	/
10	นางอารีย์ อินดี	16/1 ม.4 บ้านหนองไทร ต.สามพระยา	/
11	นายเอื้อน เย็นใจ	42 หมู่ 5 บ้านหนองโสน ต.สามพระยา	/
12	นายถิรวัฒน์ แซ่เจา	102 หมู่ 5 บ้านหนองโสน ต.สามพระยา	
13	ร.ต.สังวาลย์ คำฮั่ว	41 ม.6 บ้านอ่างหิน ต.สามพระยา	/
14	นางสมบุญ แดงศรี	35 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ต.สามพระยา	
15	นางวงเดือน ภูสอน	27 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ต.สามพระยา	
16	นางมาลี แก้วนวม	1145/5 ชุมชนรวมใจพัฒนา ต. ชะอำ	/
17	นายพุด มิตริดี	1060/9 ชุมชนรวมใจพัฒนา ต. ชะอำ	/
18	นางประมวล ลาภมาก	35/1 หมู่ 7 บ้านหนองยาว ต. เขาใหญ่	
19	นายบุญทรง สินสมุทรไทย	1242/4 บ้านหนองกลาง ต.ชะอำ	

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ผู้มาร่วมเวที 14 ก.ค. 53
20	น.ส. ศุภรดี สุขบันเทิง	(เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552) บ้านหนองขาว ต. เขาใหญ่	นอกพื้นที่
21	นายจรรณู จันทดา	(เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552) บ้านหนองขาว ต. เขาใหญ่	นอกพื้นที่
22	นางประมวล ลาภมาก	(เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552) บ้านหนองขาว ต. เขาใหญ่	นอกพื้นที่
23	นายชรินทร์ กลั่นพิกุล	เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552 (ต.ไร่ไหมพัฒนา)	
24	นายบุญธรรม กลั่นพิกุล	เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552 (ต.ไร่ไหมพัฒนา)	
25	นายเชื้อน มั่งดี	เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552 (ต.ห้วยทรายเหนือ)	
26	นายชุบ สุริโย	เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552 (ต.ห้วยทรายเหนือ)	
30	นายชวน ผึ้งน้อย	เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552 (ต.ห้วยทรายเหนือ)	
31	นางชมภู สัมภา	1185/3 บ้านหนองเหียง ต. ชะอำ	/
32	นายชุมพล สัมภา	1185/3 บ้านหนองเหียง ต. ชะอำ	/

หมายเหตุ: สำหรับรายชื่อที่ 31 และ 32 คือ นางชมภู และนายชุมพล สัมภา ไม่ได้เป็นเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ แต่ได้รับเชิญเข้าร่วมเวทีครั้งนี้ด้วย จึงมีจำนวนเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริเพียง 22 คน ส่วนอีก 8 คน เป็นเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายปี 2552 ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายต่อเนื่องมาปี 2553 (รายชื่อที่ 23-30) และอยู่ในตำบลอื่น 3 คน (รายชื่อที่ 23-25)

บริบทเกษตรกรเป้าหมายขยายผลของโครงการวิจัยฯ จำนวน 10 คน

โครงการวิจัยฯ ได้เลือกเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ปี 2553 ซึ่งมีจำนวน 30 คน เป็นรายใหม่ 20 คน รายที่ต่อเนื่องจากปี 2552 จำนวน 10 คน โดยเลือกจากเกษตรกรรายใหม่มาจำนวน 10 คน ด้วยวิธีการให้สมัครใจและคัดเลือกตามคุณสมบัติที่เหมาะสมคือมีบริบทใกล้เคียงกับเกษตรกรต้นแบบ ดังนี้

ตำบลชะอำ: นางชมภู สัมภา นายพุด มิตร์ดี นางมาลี แก้วนวม นายสันศักดิ์ ศรีจันทร์

ตำบลสามพระยา: นางอารีย์ อินดี นายชงยุทธ พันธุ์ ร.ต. สังวาลย์ คำฮั่ว

ตำบลห้วยทรายเหนือ: นายบุญช่วย มั่งดี นายณรงค์ ม่วงโมรา

ตำบลไร่ไหมพัฒนา: นายเหรียญ เสือทอง นายณรงค์ บัวเข้ม

1. นางชมภู สัมภา

นางชมภู สัมภา (นามสกุลเดิม แก้วนวม) เกิดปีมะโรง (15 ต.ค. พ.ศ. 2495) ปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2553) อายุ 58 ปี สมรสกับนายประสิทธิ์ สัมภา (อายุ 60 ปี) มีบุตร ธิดา รวม 4 คน คือ นายชุมแพ นายชุมพล นางชมภู นายประสาน (อายุ ปี ตามลำดับ) อาศัยอยู่ที่บ้านเลขที่ 1185/3 (บ้านหนองเหียง) ชุมชนหนองคาง เทศบาลเมืองชะอำ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี หมายเลขโทรศัพท์ 08-5816-0080

แรงบันดาลใจในการทำการเกษตรแบบผสมผสาน คือ นางชมภู สัมภา ไปรับการอบรมต้นกล้าอาชีพของศูนย์ฯ ห้วยทราย ปี 2552 แล้วกลับไปทำที่บ้าน “ทุกอย่างที่เรียนมา ฉันทำหมด” “ลงทุนเอง รอศูนย์ฯ ไม่ไหว ใช้เงินอุดหนุนจากโครงการต้นกล้าอาชีพ” (ที่ได้ภายหลังการอบรมเดือนละ 4,800 บาท รวม 3 เดือน) “รับเงินเข้ามาแล้วไม่ทำ ฉันอายุเขา ต้องทำจริงๆ”

นายชุมแพ (น้อย) เล่าว่า แม่ไปเข้าร่วมการอบรมต้นกล้าอาชีพที่ศูนย์ฯ มา กลับมาทำทุกอย่าง ในขณะที่แต่เดิมก็มีแต่เลี้ยงหมูเป็นหลัก เช่น ทำปุ๋ยหมักจากเศษหญ้า ใบไม้ กิ่งไม้ และปุ๋ยหมักจากมูลสัตว์ (หมู แพะ วัว) การทำปุ๋ยหมักนั้น นางชมภู เล่าว่า ทำกันในรูปกลุ่มโดยรวมสมาชิกในหมู่บ้านที่พี่น้อง ออกค่าใช้จ่ายเป็นค่าวัสดุและการขนส่งวัสดุ เมื่อปุ๋ยหมักถึงเวลาใช้ได้แล้วก็แบ่งปันกันไป นางชมภู ต้องการให้คนอื่นมาร่วมทำเพื่อจะได้ทำเป็น และนำไปทำใช้เองที่บ้าน กิจกรรมหลักที่ทำร่วมกันเป็นประจำคือ การกลับหรือคลุกเคล้าวัสดุที่ใช้หมักเป็นประจำทุกเดือน

นอกจากนี้ยังทำเตาเผาถ่าน/ทำน้ำส้มควันไม้ เลี้ยงเป็ด มีทั้งพ่อพันธุ์ แม่พันธุ์เปิดเทศหรือเปิดโป๊ขาย เปิดพันธุ์ไข่ เลี้ยงปลาในบ่อดิน ให้มูลหมูเป็นอาหารหลัก ทำนาข้าว เก็บยอดผักบุ้งส่งขายร้านอาหารอีสาน ปลุกผักสวนครัว รั้วกินได้ ริมร่องน้ำที่มีน้ำไหลผ่านจากคลองชลประทาน มีทั้งถั่วฝักยาว บวบหอม บวบเหลี่ยม ถั่วพู ที่ใช้สารอินทรีย์บำรุง เชียวช่อม ยอดอวบ มีผลคอกอาหารหมูก็ทำขึ้นเองจากหยวกกล้วยหั่น ผสมกากน้ำตาล แล้วหมักทิ้งไว้

โครงการขยายงานต่อของนางชมภู จากคำบอกเล่าทางโทรศัพท์ เมื่อวันที่ 25 กันยายน 2553 เวลาประมาณ 10:00 น. คือการขุดสระน้ำอีก 1 ใบ ต่อจากสระเดิมที่กักเก็บน้ำไว้ใช้สอยไปทางทิศตะวันออก ที่ปัจจุบันเป็นที่นาข้าวส่วนหนึ่ง แล้วนำดินจากบ่อมาถมที่เพื่อปลูกบ้านของลูกชาย และจะปลูกหญ้าแฝกรอบขอบสระ พื้นที่ที่ถมแล้ว นอกจากเป็นที่อยู่อาศัยแล้ว จะใช้เป็นที่สร้างคอกวัว โดยจะหาซื้อวัวมาเลี้ยงเพิ่มอีก รวมทั้งปลูกพืชผักสวนครัว ปลูกต้นไม้ยืนต้น

ส่วนบ่อแก๊สชีวภาพ ก็จะสร้างด้วย เพราะมีวัวและหมูอยู่แล้ว แต่ต้องรอให้ฝังบ้านลงตัวก่อน ตอนนี้อาศัยความช่วยเหลือจากศูนย์ฯ ห้วยทราย ในการนำเครื่องจักรมาขุดสระให้ โดยประสานงานผ่านเจ้าหน้าที่ศูนย์ฯ ชุขขายผล

2. นายพุด มิตรดี

นายพุด มิตรดี อายุ 62 ปี ในปี 2553 (เกิดเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2491) อยู่กับภรรยาที่บ้านเลขที่ 1060/9 ตำบลชะอำ (เทศบาลเมืองชะอำ) อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ซึ่งเป็นบ้านเกิดแต่ย้ายไปทำมาหากินทางชายทะเลระยะหนึ่ง โดยการทำนา และรับจ้างก่อสร้าง เพิ่งกลับมาทำเกษตรแบบพอเพียงประมาณ 10 ปี ที่ผ่านมา โดยเข้ารับการอบรมในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ และร่วมกับกลุ่มเกษตรกรทำกิจกรรมต่างๆ เกี่ยวกับเกษตรอินทรีย์ในบ้านของจำเริญ สร้อยสม

ครอบครัวนายพุด ได้ใช้ที่ดินผืนเล็กๆ ข้างคลองชลประทาน (ฝั่งตรงกันข้ามกับบ้านจำเริญ สร้อยสม) เป็นทั้งที่อยู่อาศัย และที่ทำกินแบบพอเพียง โดยปลูกผักสวนครัวไว้ขายตามตลาดนัดใกล้บ้าน ทุกวันจันทร์ พุธ ศุกร์ (ใกล้วัดบ่อแถม)

ครอบครัวนายพุด มิตรดี อาศัยดอกและยอดขี้เหล็กจากต้นอายุกว่า 10 ปี สร้างรายได้ให้นายพุดและภรรยาทุกๆ 3 วัน เป็นขี้เหล็กพันธุ์ไม่ขมมาก ไม่เหมือนขี้เหล็กทั่วๆ ไป สะเดาที่บ้านนายพุดก็เป็นสะเดามัน

ครอบครัวนายพุด มิตรดี อาศัยน้ำจากคลองซอยข้างๆ คลองชลประทานมาใช้ในการเกษตรแปลงเล็กๆ ผืนนี้ โดยปรับปรุงดินที่เคยปลูกอะไรไม่ได้เลย จนเป็นแปลงเกษตรอินทรีย์ที่มีผลผลิตขายได้ทุกวัน

ในช่วงกลางปี 2553 (เดือนกรกฎาคม 2553) มีโครงการวางท่อส่งน้ำดิบไปหัวหินผ่านหน้าบ้านนายพุด ขนานไปกับคลองชลประทาน นายพุดจึงหยุดเลี้ยงปลาดุกในกระชังในคลองซอยหน้าบ้านชั่วคราว

นายพุด มิตรดี มีที่ดินอีก 1 แปลง เนื้อที่ประมาณ 10 ไร่ อยู่ลึกเลยบ้านนางมาลี แก้วนวม เข้าไปประมาณ 2-3 กิโลเมตร แต่ขาดน้ำจึงยังไม่มีต้นไม้ นอกจากตามแนวเขตพื้นที่ มีต้นมะม่วง ต้นขนุน และไผ่หวาน อยู่บ้าง นายพุดปลูกเรือนหลังเล็กๆ เอาไว้สำหรับพักผ่อนเวลาไปทำงานที่นั่น

3. นางมาลี แก้วนวม

บ้านเลขที่ 1145/5 ชุมชนรวมใจพัฒนา เทศบาลเมืองชะอำ เพชรบุรี โทร. 08-9218-3488

นางมาลี แก้วนวม เกิดที่บ้านหนองคา ตำบลชะอำ เมื่อวันที่ 17 มีนาคม 2516 (ปีชวด) ปัจจุบัน (พ.ศ. 2553) อายุ 37 ปี เป็นลูกคนโตของครอบครัว มีน้องชายอีก 2 คน เพชรบุรีบิดาเป็นพี่ชายนางชมภู สัมภา เป็นพี่ชายใหญ่ นางชมภูเป็นน้องสาวคนแรก น้องคนก่อนๆ เป็นเพศชาย มารดาของนางมาลีเป็นแม่ค้าขายของอยู่ที่บ้าน นางมาลีจบการศึกษาระดับประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นประธานอาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน (อสม.) ของชุมชนด้วย

ครอบครัวตระกูล “แก้วนวม” มีพื้นเพอยู่ที่บ้านหนองคาง ตำบลชะอำ เพชรบุรี ยึดอาชีพเกษตรกรรมทั้งปลูกพืชไร่ พืชสวน และทำนา เป็นเกษตรกรที่ขยันขันแข็ง ไม่ให้เวลาผ่านไปโดยไม่ได้ทำงานให้เป็นประโยชน์ (วันๆ หายใจทิ้งไปเปล่าๆ) ช่างสังเกตจดจำ และชอบการทดลอง ชอบการเรียนรู้ ยึดหลัก “ยิ่งหุคยิ่งไกล ยิ่งไปยิ่งใกล้”

บ้านพักอาศัยของนางมาลี อยู่ฝั่งตรงข้ามกับที่ดินทำกิน กล่าวคือ อยู่ด้านทิศตะวันออกของคลองส่งน้ำชลประทาน มีพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ 2 งาน ปลูกมะพร้าว น้ำหอม ไร่ด้วย มีพ่อค้ามารับซื้อเป็นประจำโดยให้ราคาลูกละ 3 บาท

นางมาลี แก้วนวม แต่งงานอยู่กับสามีคนแรกที่ย้ายถิ่นกันผ่านคอลัมน์หาคู่ของ “ลุงหนวด” มีบุตรชาย 1 คน อายุ 19 ปี ชื่อหยาดเพชร พลอยดีเลิศ กำลังเรียนที่มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบุรี ปีที่ 1 บุตรสาว 1 คน อายุ 16 ปี ชื่อ มัจฉริ พลอยดีเลิศ กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ที่โรงเรียน ปัจจุบันหย่ากันแล้ว และอยู่กับสามีคนใหม่ แต่ยังไม่มียุติด้วยกัน ได้อาศัยช่วยกันทำสวน ทำไร่ และเลี้ยงสัตว์

นางมาลี เล่าให้ที่ประชุมในเวทีชี้แจงกิจกรรมการวิจัยเมื่อวันที่ 12 กรกฎาคม 2553 สั้นๆ ว่า “ใช้ที่ดินหลายไร่ทำเกษตรเชิงเดี่ยวส่งลูกเรียนและซื้อของใหญ่ๆ แบ่งมาทำเกษตรผสมผสานเลี้ยงตัวจำนวนหนึ่ง เลี้ยงเป็ด (ที่หลงจากฝูงเป็ดไร่ทุ่ง) ปลูกมะม่วงโชคอนันต์ กล้วยมะพร้าว ปลูกกล้วยในไร่สับปะรดด้วย เลี้ยงวัว เลี้ยงหมูแบบหมูฟาร์ม (ที่แม่ให้ 8 ไร่) ปลูกผักสวนครัว”

“ปีหนึ่งๆ ต้องทำเงินเพื่อสร้างของใหญ่ๆ ให้ได้อย่างน้อย 1 ชิ้น นอกเหนือจากให้ลูกใช้ในการเรียนหนังสือ”

“เหนื่อยไม่กลัว กลัวไม่มีเงินใช้ ทำงานมากไม่ทำให้ใครตาย”

“ไม่เคยกลัวไม่มีงานทำ มองงานให้ออกแล้วจะมีงานทำตลอดเวลา”

นางมาลี เป็นเกษตรกรตั้งแต่เด็ก โดยการช่วยพ่อทำไร่ ทำนามาตลอดชีวิต เป็นคนชอบเรียนรู้ และทำการทดลองวิธีการทำการเกษตรทั้งปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เรื่อยมา จนปัจจุบันนับได้ว่าเป็นผู้มี “ภูมิปัญญา” ด้านการเกษตรมากที่สุดผู้หนึ่ง โดยเฉพาะการเลี้ยงสุกรเพื่อการผลิตลูกขาย ที่เกิดจากการลงมือทำเองทุกเรื่อง ตั้งแต่การผสมพันธุ์ จนถึงการทำคลอด และการดูแลแม่พันธุ์ตลอดจนลูกสุกรระยะ 1 เดือนแรก ก่อนขายให้เกษตรกรรายอื่นนำไปเลี้ยงเป็นสุกรขุน

นางมาลีเช่าที่ดินหลายแปลงรวมประมาณ 70 ไร่ เพื่อปลูกสับปะรดส่งให้บริษัท โคล โดยจ่ายค่าเช่าปีละ 300 บาทต่อไร่ ทำสัญญาเช่าครั้งละ 4 ปี ปลูกสับปะรดได้ประมาณ 2 รอบๆ ละ 1 ปีครึ่ง ปีที่ 4 เพื่อบริษัทจะนำเอาไปปลูกต่อในแปลงอื่นกรณีเจ้าของที่ไม่ให้เช่า

กิจกรรมการเกษตรที่เป็นหลักของนางมาลีที่เป็นแบบทำกินทำใช้ คือ เลี้ยงแม่หมู เอาลูกไว้ขุน และขายลูกหมู ด้วยการผสมเทียม กับผสมจริง เลี้ยงเป็ดไว้กินไข่ เลี้ยงไก่ไว้กินตัว เลี้ยงวัวไว้ขาย มูลสัตว์เป็นปุ๋ยคอกแก้ดินไม้

4. นายขยงยุทธ พันพู่ อายุ 37 ปีในปี 2553 (เกิด 6 มกราคม พ.ศ. 2516)

สัมภาษณ์และเยี่ยมบ้านเมื่อวันที่ 26 สิงหาคม 2553

นายขยงยุทธ พันพู่ อยู่บ้านเลขที่ 13 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ตำบลสามพระยา อำเภอสระอัม พะนบุรี เป็นพื้นที่อยู่ในที่ดินโครงการจัดสรรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ เนื้อที่ 10 ไร่ ดั้งเดิมครอบครัวนายขยงยุทธ พันพู่ อยู่ที่ตำบลต้นมะม่วง อำเภอเมือง พะนบุรี ต่อมามารดามีที่ทำกินในพื้นที่โครงการของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ก่อนตั้งศูนย์ฯ เมื่อตั้งศูนย์ฯ ศูนย์ฯ ได้จัดสรรแปลงที่ดินใหม่ ให้รายละเอียด 10 ไร่

มารดานายขยงยุทธ ได้ที่เดิมที่เคยทำกินอยู่เดิม มีสระน้ำในพื้นที่ทุกแปลง และมีคลองส่งน้ำมาเดิม จากเขื่อนในศูนย์ฯ แต่ปีนี้แล้งมาก น้ำในเขื่อนไม่มี จึงไม่มีน้ำมาเดิมให้ ทำให้ทำการเกษตรไม่ได้เลย ดินไม้ที่ปลูกไว้ตายหมด แม้แต่กล้วย แปลงที่มีพื้นที่ติดกันส่วนใหญ่ปลูกไผ่หวาน เพราะทนแล้งได้ แต่ถ้าแล้งมากๆ ไผ่จะไม่ออกหน่อ ส่วนรายได้ต้องช่วยตัวเอง ด้วยการสร้างถังเก็บน้ำฝน เมื่อน้ำฝนหมดก็ต้องซื้อน้ำมาใช้เพื่อรดต้นไม้ที่ปลูกไว้ ตัวอย่างเช่น นางไพเราะ ที่มีที่ดินอยู่ลึกเข้าไปในซอยเดียวกันกับบ้านของนายขยงยุทธ ที่นายขยงยุทธบอกว่าเป็นคนที่ลาออกจากราชการมา เพราะชอบการเกษตรและเป็นคนทำจริง จะมีผลผลิตออกขายตลอดปี

นายขยงยุทธ พันพู่ ดำเนินชีวิตและประกอบอาชีพเลี้ยงครอบครัวด้วยการปลูกต้นดอกดาวเรืองขายดอก ส่งนมโรงเรียน และรับจ้างเป็นพนักงานในศูนย์ฯ

ในปีก่อนๆ ได้รับการส่งเสริมทางวิชาการและพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ จากศูนย์ฯ แต่มีปัญหาเรื่องราคาผลผลิตและการตลาด จึงทำให้เกษตรกรเลิกทำการเกษตร

5. ร้อยตรีสังวาลย์ คำฮั่ว (สัมภาษณ์เมื่อ 18 พฤศจิกายน 2553)

อยู่บ้านเลขที่ 41 หมู่ 6 บ้านอ่างหิน ตำบลสามพระยา อำเภอสระอัม พะนบุรี

ร้อยตรีสังวาลย์ คำฮั่ว เป็นชาวจังหวัดนครปฐม อำเภอสามพราน อยู่แถวๆ วัดไร่จิง เป็นบุตรคนที่ 5 ในจำนวนพี่น้อง 6 คน อายุ 57 ปี ในปี 2553 (เกิด 9 มิถุนายน 2496) อดีตเป็นทหารเสนารักษ์ในค่ายธนระริศ อำเภอปรางค์บุรี ประจวบคีรีขันธ์ แต่ลาออกจากราชการก่อนเกษียณอายุราชการ ตอนอายุ 53 ปี (ปี 2549) เรียนโรงเรียนนายสิบเหล่าเสนารักษ์ ที่ค่ายธนระริศ 1 ปี ไปต่อที่โรงพยาบาลพระมงกุฎฯ อีก 1 ปี กลับมาเป็นทหารเสนารักษ์ ทำหน้าที่เป็นผู้ช่วยพยาบาล ภรรยา (นางสิทธิพรหรือเชิญ) ทำอาชีพเสริมสวดย อายุ 59 ปี ในปี 2553 เป็นคนชะอำ พะนบุรี

ครอบครัวร้อยตรีสังวาลย์ คำฮั่ว มีที่ดินอยู่หลังบ้านประมาณ 3 ไร่ ยังว่างเปล่าอยู่ มีไม้ผลอยู่จำนวนหนึ่ง แต่ยังไม่มาก มีบ่อน้ำบาดาลอยู่ด้านท้ายของที่ดิน ความจริงที่ดินทั้งหมดมีประมาณ 6 ไร่ แต่ให้คนอื่นเช่าไปประมาณ 3 ไร่

ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 6 มาชักชวนให้ร้อยตรีสังวาลย์ คำฮั่ว เข้าเป็นสมาชิกกลุ่มเกษตรกร ขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ประจำปี 2553 โดย ดต. เทียนชัย เจ้าหน้าที่ขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ มาติดต่อ

ครอบครัวร้อยตรีสังวาลย์ คำฮั่ว มีที่ดินอีก 1 แปลงประมาณ 12 ไร่ ใกล้ๆ วัดอ่างหิน ให้คนเช่าเลี้ยงวัวปีละ 4,000 ปี เป็นสมบัติของมารดาของภรรยา เป็นที่โล่งๆ ยังไม่คิดทำอะไร เพราะที่หลังบ้านก็ทำไม่ไหวอยู่แล้ว

บริเวณหน้าบ้าน ภรรยาของร้อยตรีสังวาลย์ ปลูกดอกไม้ไว้หลายชนิด สวยงามมาก เป็นคนมีนิสัยรักสวยรักงาม

6. นายณรงค์ บัวแย้ม (สัมภาษณ์และเยี่ยมบ้านเมื่อ 18 พฤศจิกายน 2553)

นายณรงค์ บัวแย้ม อยู่บ้านเลขที่ 27 หมู่ 3 บ้านรางจิก ต.ไร่ใหม่พัฒนา มีที่ดินทำกินประมาณ 15 ไร่ ปลูกต้นไม้ทุกอย่าง ทั้งไม้ผล ไม้ใช้สอย ไม้มรดก รวมทั้งพืชผักสวนครัว และยังรวบรวมเมล็ดพันธุ์พืช และเพาะพันธุ์พืช

นายณรงค์ บัวแย้ม บวชเป็นพระภิกษุอยู่ 10 กว่าพรรษา ลาสิกขาบทเมื่อประมาณ ปีที่แล้ว ปี 2553 อายุ 52 ปี (เกิด 19 มิถุนายน 2501) มาอยู่ช่วยพี่สาวดูแลไร่อ้อยและมารดาที่อายุมากแล้ว ต่อมาได้แต่งงานมีครอบครัว มีบุตรสาว 1 คน ปัจจุบันกำลังเรียนมัธยมศึกษาตอนปลาย อยู่ระหว่างการคัดเลือกเข้าเรียนในมหาวิทยาลัย ภรรยาได้แยกไปอยู่ที่อำเภอบ้านลาด บุตรสาวไปอยู่กับมารดาด้วย

นายณรงค์ บัวแย้ม ได้รับการเลือกให้เป็นแกนนำในกิจกรรมหลายๆ ด้าน ทั้งด้านการเกษตร ด้านการเมือง ด้านที่ดินทำกิน ด้านธนาคารต้นไม้ ด้านการรวมกลุ่มอาชีพ และด้านการเรียกร้องสิทธิในกฎหมายกองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกร ทำให้ทั้งงานการเกษตรในที่ดินของตนที่ทำกินอยู่ในปัจจุบันไประยะหนึ่ง เพิ่งกลับมาทำได้ในช่วง 6-7 ปีที่ผ่านมา แต่ก็เห็นต้นไม้ที่โตใช้ประโยชน์ได้แล้วหลายชนิด ๆ ละหลาย ๆ ต้น เช่น ไม้สักอายุกว่า 10 ปี ไม้รวกที่ปลูกเป็นแปลงใหญ่?สามารถตัดลำต้นมาใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง ทั้งเป็นโครงสร้างที่อยู่อาศัย โรงเรือน ไม้ค้ำยันหรือค้ำสำหรับต้นไม้

ส่วนต้นไม้ที่ปลูกใหม่ก็มีหลากหลายประเภท โดยนายณรงค์ บัวแย้ม จะเน้นปลูกไม้มรดก และยังเพาะพันธุ์ต้นไม้ไว้อีกมากมายหลายชนิด เรียกได้ว่า สวนของนายณรงค์ บัวแย้มเป็นที่รวมพันธุ์ไม้ จนสามารถจะเป็น “ศูนย์เรียนรู้ฐานเกษตรพอเพียง” ได้

นายณรงค์ บัวแย้ม เป็นเกษตรกรที่มีแนวคิดก้าวหน้าและทันสมัยที่เกิดจากการได้ร่วมเวทีการเรียนรู้ในหลายๆ กิจกรรมทั่วประเทศ และยังมีประสบการณ์จากพื้นที่ต่างๆ ขณะที่พระภิกษุ แล้วเดินธุดงค์ไปทั่วประเทศ แล้วยังเดินหลงเข้าเขตประเทศพม่าจนถูกจับกุมขังคุกทั้งที่ยังเป็นพระภิกษุ อยู่หลายเดือน ญาติโยมต้องไปช่วยกันประกันตัวออกมา

ด้วยความชอบในรสชาติของข้าวไร่ในช่วงที่บิณฑบาตในชุมชนชาวไทยภูเขา นายณรงค์ บัวแย้ม จึงได้ทดลองนำมาปลูกในที่ดินส่วนหนึ่งของตนเป็นแปลงเล็กๆ ที่ปรับพื้นที่เป็นนาข้าว ช่วงที่สัมภาษณ์นี้ยังไม่ออกรวงแต่ขึ้นเป็นต้นกล้าแล้ว

7. นายณรงค์ ม่วงโมรา (สัมภาษณ์และเขียนบ้านเมื่อวันที่ 25 สิงหาคม 2553)

นายณรงค์อยู่บ้านเลขที่ 135 หมู่ 5 บ้านหนองมะขาม ตำบลห้วยทรายเหนือ อำเภอชะอำ เพชรบุรี เป็นทั้งบ้านพักและแปลงเกษตรที่ดินที่อยู่ในปัจจุบัน มาซื้อไว้ 30 กว่าปีแล้ว มีที่ดิน 8 ไร่ ด้านหลังมีอีก 10 กว่าไร่ ปลูกสับปรดไว้ ปลูกมะนาวมา 3-4 ปีแล้ว

นายณรงค์ อายุ 60 ปี ในปี 2553 (เกิด 2493) เป็นคนตำบลหนองตาพุด มาอยู่กับภรรยา อายุ 60 ปี เท่ากันกับนายณรงค์ และลูกชาย 2 คน อายุ 30 กว่า ปีแล้ว

นายณรงค์ ม่วงโมรา ทำไร่มะนาวเป็นหลัก มีประมาณ 80 ต้นที่ให้ผลแล้ว และปลูกใหม่ต้นยังเล็กอยู่อีกประมาณ 100 กว่า ต้น เดิมปลูกไม้ผลเป็นแปลงสาธิต เช่น มะม่วง ขนุน แต่ขายผลผลิตไม่ได้ ไม่มีคนซื้อ จึงปล่อยให้ตายไปและโค่นทิ้งไปบ้าง

นอกจากนี้ นายณรงค์ ม่วงโมรา ยังเลี้ยงวัวเป็นฝูงใหญ่โดยให้บุตรชายนำออกไปกินหญ้าในทุ่ง

ด้วยต้นมะนาวต้องมีไม้ค้ำยัน เป็นไม้รวก เรียกว่า ค้างมะนาว นายณรงค์ต้องใช้ไม้รวกปักถึง 8 ต้น จึงสามารถยึดต้นมะนาวไม่ให้ล้มได้ ไม้รวกที่ใช้ก็หาตัดได้ในป่าที่อยู่บนทิวเขา ด้านทิศตะวันตก วันที่คณะวิจัยไปเยี่ยมและสัมภาษณ์ ภรรยานายณรงค์เพิ่งกลับจากการไปตัดไม้รวกแล้วมารวมวงสนทนาด้วย

นายณรงค์เลือกที่จะปลูกมะนาว แม้ราคามะนาวจะแปรผันมาก เวลาที่มีมากราคาดกเวลาราคาก็ไม่มีขาย เพราะมะนาวอยู่ได้ 6 ปี อาศัยแรงงานแค่ 2 คนก็เพียงพอ แต่ปลูกสับปรดต้องใช้แรงงานคนมาก เพราะต้องปลูกและดูแลปีละหลายๆ รอบ แรงงานที่มีอยู่ก็แค่ 2 คนคือ ตนกับแม่บ้าน ส่วนลูกชายคนเล็กต้องดูแลวัวฝูง และลูกชายคนโตไปทำไร่มะนาวอยู่ที่ป่าละอู ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์

8. นายบุญช่วย มุงดี (สัมภาษณ์และเขียนบ้านเมื่อ 21 กรกฎาคม 2553)

นายบุญช่วย มุงดี อายุ 66 ปี ในปี พ.ศ. 2553 (เกิดปี พ.ศ. 2487) อยู่กับภรรยาที่บ้านเลขที่ 150 หมู่ 7 บ้านไร่นาทอง ตำบลห้วยทรายเหนือ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี ตั้งอยู่ใน

ซอยข้างศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขององค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทรายเหนือ หากเดินทางจากถนนบายพาส เข้าไปตำบลห้วยทรายเหนือ ผ่านสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรรมราชชนนี ตำบลสามพระยา อำเภอสายอำเภอสายไปจนถึงสี่แยกบ้านทุ่งเคล็ด ให้เลี้ยวซ้ายไปที่ทำการ อบต. ห้วยทรายเหนือ ก่อนถึงที่ทำการ อบต. เล็กน้อย จะมีศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก อยู่ทางซ้ายมือ ให้เลี้ยวเข้าซอยข้างๆ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งเป็นถนนคอนกรีต เข้าไปประมาณ 100 เมตร มีซอยซ้ายมือ เป็นถนนคอนกรีตเช่นกัน จะมีบ้านตามข้างถนน ทุกบ้านจะมีป้ายชื่อเจ้าของบ้าน เป็นสีน้ำเงิน ตัวหนังสือสีขาว จากทางเลี้ยวเข้าไปประมาณ 600 เมตร ก็จะเห็นบ้านนายบุญช่วย มุงดี อยู่ซ้ายมือ มีป้ายอยู่หน้าบ้านชัดเจน

นายบุญช่วย มุงดี มีรายได้หลักจากปลูกล้วยไ้เป็นจำนวนมาก ขายได้ทั้งต้นและหน่อ ในช่วงกลางปี 2553 (คณะผู้วิจัยได้ไปเยี่ยมชมบ้านนายบุญช่วย มุงดี ครั้งแรกเมื่อ 21 กรกฎาคม 2553) เพิ่งขายต้นโดยให้คนมาตัดเอาเองและเหมาราคากันไป จึงปล่อยให้หน่อขึ้นสูงเป็นต้นก่อน ยังไม่ตัดหน่อขาย

นายบุญช่วย มุงดี สนใจปลูกล้วยไ้หวาน เนื่องจากความสงสัยที่เห็นคนอีสานมีหน่อไม้กินตลอดปี จึงไปศึกษาดูงาน ได้เห็นการปลูกล้วยไ้หวานที่มีหน่อตลอดทั้งปี จึงนำมาปลูและขยายพันธุ์

นอกจากนี้ยังมีพืชผักสวนครัวหลายอย่างรอบๆ บ้านพัก เช่น บวบ มะเขือ มันเทศ ถั่วฝักยาว ถั่วพู บอน เป็นต้น และมีไม้ยืนต้น เช่น มะพร้าว ขนุน เป็นต้น

ในพื้นที่มีสระน้ำขนาดใหญ่สำหรับเก็บน้ำไว้ใช้ในการเกษตรและเลี้ยงปลา น้ำในสระนอกหน้าฝนจะมีน้อย เพราะไม่มีน้ำเติม

นายบุญช่วย มุงดี ชอบปลูกลดอกไม้ มีเรือนเพาะชำที่รวบรวมพันธุ์ไม้ดอกไม้ประดับไว้หลายชนิด

นายบุญช่วย มุงดี มีหลานทำงานในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ (นายไววุฒิ) และมีลูกสาวเป็นแพทย์ทำงานที่กรุงเทพมหานคร

นายบุญช่วย มุงดี มีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานกับศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ หลายแห่ง จึงมีประสบการณ์ เกี่ยวกับการเกษตรมาก แต่เนื่องจากอายุมากและสุขภาพไม่ค่อยดีนัก มีโรคประจำตัว และปวดหลังเป็นประจำอันเนื่องมาจากเคยขับรถไ้รับจ้างไ้ไว้ในตอนหนุ่มๆ จึงไม่ได้ขยายงานด้านเกษตรกรรมมากนัก

การขับรถไ้รับจ้างไ้ไว้ในตอนหนุ่มๆ ทำให้นายบุญช่วย มุงดี มีความคิดเห็นต่อการเกษตรแบบเศรษฐกิจพอเพียง ว่า เป็นเรื่องเชื่องช้า ไม่ทันใจ เพราะการไ้ไ้ด้วยรถ

ไถสามารถทำงานได้อย่างรวดเร็วและได้พื้นที่มากๆ โดยไม่ต้องใช้แรงกายมาก ค่าตอบแทนที่สูงพอที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดี

9. นายเหรียญ เสือทอง (สัมภาษณ์และเยี่ยมบ้านเมื่อ 22 กันยายน และ 30 พฤศจิกายน 2553)

90 หมู่ 7 บ้านหนองช้างเหียบ ตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ โทร. 08-3559-8985

นายเหรียญ เสือทอง หรือ ลุงเหรียญ อายุ 68 ปี เกิดเมื่อปี พ.ศ. 2485 ที่บ้านช้างแท้ง กระเจด หมู่ที่ 2 ตำบลสามพระยา อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ ในครอบครัวที่มีฐานะยากจน มีพี่น้องร่วมท้องบิดามารดาเดียวกัน 4 คน เป็นผู้ชาย 2 คน ผู้หญิง 2 คน นายเหรียญเป็นคนสุดท้อง คนแรกและคนที่สองเป็นผู้หญิงยังมีชีวิตอยู่ ส่วนพี่ชายเสียชีวิตแล้ว บิดาของนายเหรียญเสียชีวิตตั้งแต่ นายเหรียญยังเล็กอยู่ ยังจำความไม่ได้ ต่อมามารดาได้มีสามีใหม่ และมีน้องต่างบิดาอีก คน

ด้วยฐานะที่ยากจน นายเหรียญต้องดิ้นรนเพื่อหาโอกาสได้เรียนหนังสือที่สูงขึ้น หลังจบชั้นประถมปีที่ 4 ด้วยการบรรพชาเป็นสามเณรที่วัดรวกสุขาราม อำเภอบ้านลาด จังหวัดบุรีรัมย์ เป็นสามเณรอยู่ 8 ปีจนอายุครบบวช จึงได้อุปสมบทเป็นพระภิกษุอีก 2 พรรษา จึงได้ลาสิกขาบวชออกมาช่วยพี่สาวทำไร่ที่บ้านหนองช้างเหียบ

ในช่วงที่เป็นสามเณร นายเหรียญมีโอกาสได้ศึกษาในโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่วัดยาง อำเภอมือง จังหวัดบุรีรัมย์ โดยการเดินเท้าจากวัดรวกฯ ไปวัดยาง ระยะทางประมาณ 4 กิโลเมตร จนสามารถสอบได้เป็นนักธรรมชั้นเอกตั้งแต่เป็นสามเณร และได้ช่วยเป็นครูสอนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมด้วย

นายเหรียญมาตั้งหลักประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่บ้านหนองช้างเหียบนี้ตั้งแต่ อายุประมาณ 22-23 ปี หรือประมาณปี พ.ศ. 2507-2508 โดยเริ่มแรกมาช่วยพี่สาวถางป่าที่รกร้างว่างเปล่า เพื่อทำไร่อ้อย ไร่สับปะรดโดยมากับน้องชายต่างบิดา

ที่ดินของนายเหรียญ เดิมเป็นของชาวไร่ผู้หนึ่งที่มาจับจองไว้ มีพื้นที่ทั้งหมดประมาณ 50 ไร่ติดกันกับที่ของพี่สาว และนายเหรียญได้ขอแลกด้วยนาฬิกาข้อมือ (ยี่ห้อเทคโน: Technos) 1 เรือน ที่นายเหรียญซื้อมาตอนลาสิกขาบวช

ภรรยา ชื่อ นางคำ นามสกุลเดิม ทศนา อายุ 56 ปี (เกิด ปี พ.ศ. 2497) เดิมเป็นคนบ้านหนองตาพุด ตำบลบางเก่า อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดบุรีรัมย์ แต่งงานอยู่กับนายเหรียญตั้งแต่อายุ 15 ปี นายเหรียญ อายุ 27 ปี รู้จักสนิทสนมกันเนื่องจากนางคำผู้เป็นภรรยาติดตามบิดามารดาแลควาย 6 ตัว ที่บิดานำมารับจ้างนวดข้าว (ข้าวไร่) ที่บ้านหนองช้างเหียบ

นายเหรียญมีบุตร ธิดา จำนวน 10 คน เป็นหญิง 8 คน ชาย 2 คน (ลูกสาวเสียชีวิต 2 คน) คนโตอายุ 42 ปีคนสุดท้องอายุ 30 ปี ทุกคนมีงานทำเป็นหลักเป็นฐานหมดแล้ว

แรงบันดาลใจและผู้ชักชวนให้หันมาสนใจวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

แรงบันดาลใจรวมทั้งมีผู้ชักชวนให้หันมาสนใจวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ในแนวทางการทำหลายอย่าง ให้มีกิน มีใช้ นอกจากรายได้จากกล้วยเป็นหลัก เกิดจาก พันตำรวจตรีชาญ ราษฎร์อุดม หัวหน้าคณะกรรมการขยายผล ถ่ายทอดเทคโนโลยี ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้มาสำรวจและชักชวนเข้าเป็นเกษตรกรเป้าหมายขยายผล ปี 2553 และเชิญเข้ารับการอบรมแนวคิดและวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้ศูนย์การเรียนรู้ที่บ้านของนายสำรอง แดงพลับ หมู่ 4 บ้านหนองเขื่อน ตำบลไร่ใหม่พัฒนา ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่มีเขตติดต่อกับหมู่ 7 บ้านหนองช้างเหี้ยบ เป็นสถานที่อบรม รวมทั้งมีโอกาสดำเนินไปประชุมและอบรมที่ศูนย์ห้วยทราย ด้วย นอกจากนี้ยังมีเจ้าหน้าที่ชุดขยายผลในพื้นที่มาประสานงานและให้คำแนะนำ ซึ่งในพื้นที่ตำบลไร่ใหม่พัฒนาจะมีทั้งหมด 3 ตำบล คือ คุณไวกุณี ภูทอง คุณคชาธร มีเดช และคุณชลธิชา หงษา

ความคิด/ความเข้าใจเกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียง

นายเหรียญเล่าว่า เป็นคนชอบการเกษตรมาก ตั้งแต่เด็กๆ พยายามศึกษาหาความรู้เรื่อยมา ด้วยการศึกษาคูงานและเข้าร่วมอบรม ประชุม สัมมนา

10. นางอารีย์ ยินดี

นางอารีย์ ยินดี อยู่บ้านหนองไทร (บ้านหนองข้าวนก) หมู่ที่ 4 ตำบลสามพระยา อำเภอลำทะเมนชัย เพชรบุรี โทร. 0-3245-6157 อายุ 51 ปี ในปี 2553 (เกิด ปี พ.ศ. 2502)

นางอารีย์ ยินดีมีอาชีพหลัก ค้าขาย เพาะเห็ดนางฟ้า เห็ดภูฐาน (ทำก้อนเห็ดเอง โดยใช้ขี้เลื่อย) โดยได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ (ตะแกรงบรรจุก้อนเห็ดเข้าหม้อนึ่ง ถังเก็บน้ำและหม้อนึ่งฆ่าเชื้อ) และวิชาความรู้จากวิทยาลัยเกษตรกรรมเพชรบุรี และมีอาชีพรอง ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงปลา เลี้ยงไก่ไข่ ทำไม้เสียบไก่ย่าง (จากไม้ไผ่) โดยได้แนวคิดการใช้วิถีเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิตจากกิจกรรมขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ที่พาเกษตรกรไปศึกษาคูงานและเข้ารับการอบรมวิถีเศรษฐกิจพอเพียง รวมทั้งให้การสนับสนุนนางอารีย์ ยินดี ด้านวัสดุอุปกรณ์ พันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ และวิชาการ และยังได้แนวคิด และ แนวปฏิบัติตนต่างๆ จากพ่อ) ที่ดินที่ทำกินอยู่ในปัจจุบัน 6 ไร่ เป็นสมบัติเดิมของสามี (ชื่อนายฟ้าคะนอง) โดยใช้เป็นที่ประกอบอาชีพและบ้านพัก ประกอบด้วย

1. ร้านค้าขายของกินของใช้ประเภทร้านชำ
2. บ้านพัก
3. โรงเห็ด (ทำก้อนเห็ด เพาะดอกเห็ด บ่มเชื้อเห็ด)
4. บ่อและสระน้ำ
5. ปลุกพืชผักสวนครัว ไม้ยืนต้น ไม้ผล
6. เลี้ยงสัตว์ ประเภทวัว ไก่ไข่ ไก่ไทยพันธุ์เขียวห้วยทราย และปลาในสระใหญ่
7. บ่อแก๊สชีวภาพ

นางอารีย์ ยินดี มีที่ดินทำกินอีก 9 ไร่ ที่เป็นสมบัติเดิมของนางอารีย์ที่แม่แบ่งให้ อยู่ติดกับที่ทำการ อบต. สามพระยา เคยทำเป็นไร่นาสัปรด แต่ขาดทุน เลยกเลิกทำ และมีโครงการปลูกต้นไม้ รมรดก นางอารีย์ ยินดีมีพี่น้องร่วมท้องมีทั้งหมด 7 คน นางอารีย์เป็นคนี่ 3 และเป็นลูกสาวคนแรกของครอบครัว

บทที่ 4

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวเกษตรกรในบริบทที่ใกล้เคียงกัน มีวิธีดำเนินการวิจัยที่ประยุกต์ใช้รูปแบบการวิจัยหลายแบบ โดยเน้นการทดลองในพื้นที่และสถานการณ์จริง ใช้วิธีการผสมผสานระหว่างกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยเชิงปริมาณ ดังมีรายละเอียดตามหัวข้อต่อไปนี้

1. รูปแบบการวิจัย (Research Design)
2. วิธีการเลือกพื้นที่ทำการวิจัย
3. กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
4. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
5. ขั้นตอนการวิจัย
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล
7. วิเคราะห์ข้อมูล

รูปแบบการวิจัย (Research Design)

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงทดลอง และการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (action research) โดยมีเกษตรกรขยายผลเป็นกลุ่มทดลอง มีกระบวนการจัดการความรู้เป็นวิธีการจัดการกระทำ (treatment) และอาศัยกระบวนการเลียนแบบและยอมรับนวัตกรรมวิธีเศรษฐกิจพอเพียงจากเกษตรกรต้นแบบมาปฏิบัติเป็นผลผลิต (output) ของกระบวนการทดลอง

วิธีการเลือกพื้นที่ทำการวิจัย

คณะผู้วิจัยเลือกพื้นที่การวิจัยโดยใช้การเลือกแบบเจาะจง เฉพาะพื้นที่ 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้แก่ ตำบลสามพระยา ตำบลชะอำ ตำบลห้วยทรายเหนือ และตำบลไร่ไหมพัฒนา อำเภชะอำ จังหวัดเพชรบุรี เหตุผลที่เลือกพื้นที่ดังกล่าวคือ ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ เป็นพื้นที่ที่ได้รับการส่งเสริมในการทำ

การเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจาก ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ทั้งในด้านวิชาการและบุคลากรที่เป็นเจ้าหน้าที่ถ่ายทอดเทคโนโลยีและขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง มาตั้งแต่ปี 2550 คณะผู้วิจัยต้องการเสริมงานขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงทดลอง

กลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มประชากร เกษตรกรใน 4 ตำบล รอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ คือ ตำบลสามพระยา ตำบลไร่ใหม่พัฒนา ตำบลห้วยทรายเหนือ และบางส่วนของตำบลชะอำ ซึ่งมีฐานะเป็นเทศบาลเมืองชะอำ กลุ่มประชากรเป็นเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายจำนวน 30 คน ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ต้องการพัฒนาให้เป็นเกษตรกรตัวอย่าง ในปี 2553

กลุ่มตัวอย่าง เกษตรกร 10 คน ที่ได้รับการคัดเลือกจากบัญชีรายชื่อเกษตรกรขยายผลปี 2553 ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่มีทั้งหมด 30 คน โดยผ่านการสัมภาษณ์และรับสมัครเข้าร่วมโครงการวิจัยฯ และมีคุณสมบัติตามที่ระบุในบทที่ 1

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการวิจัย ดังนี้

1. แบบสอบถาม (questionnaire) เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรขยายผล
2. แบบสัมภาษณ์ ใช้เป็นเครื่องมือในการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรต้นแบบที่ดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 3 คน และเกษตรกรขยายผลจำนวน 10 คน
3. แบบบันทึกการสังเกต สำหรับบันทึกพฤติกรรม ความสนใจ และการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึกของเกษตรกรขยายผล ในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน และการสรุปบทเรียน มีลักษณะเป็นแบบบันทึกปลายเปิด
4. แบบสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อวัดความพึงพอใจของเกษตรกรขยายผลในการเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยเชิงทดลองครั้งนี้

ขั้นตอนการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็น 4 ช่วง ดังนี้

กิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 1 ถอดบทเรียนวิถีเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัว
ดำเนินการดังนี้

1.1 สัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรหัวหน้าครอบครัวต้นแบบที่ดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 3 คน ได้แก่ นายสำรอง แดงพลับ จำเอกเจียน สร้อยสม และนายจรูญ นวลพลอย

1.2 ถอดบทเรียนวิถีชีวิตเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัวของเกษตรกรต้นแบบ

กิจกรรมวิจัยช่วงที่ 2 การคัดสรรครอบครัวเกษตรกรเป้าหมาย ดำเนินการดังนี้

2.1 ศึกษาบัญชีรายชื่อเกษตรกรขยายผล ปี 2553 ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 30 คน

2.2 จัดเวทีชี้แจงกิจกรรมการวิจัยแก่เจ้าหน้าที่ขยายผล ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 12 คน เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2553

2.3 เชิญเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 30 คน เข้าร่วมประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่ขยายผลเพื่อชี้แจงกิจกรรมการขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่เกษตรกรที่มีความพร้อมและสมัครใจ เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2553

2.4 คณะผู้วิจัยเดินทางไปที่บ้านเกษตรกรที่แจ้งความจำนงค์เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยเพื่อเยี่ยมชมกิจกรรมการเกษตรและสัมภาษณ์ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ได้แก่ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อการเกษตรแบบพอเพียง และสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยฯ ครั้งนี้ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกกิจกรรมตลอดระยะเวลาของการวิจัย เพื่อใช้ในการตัดสินใจคัดเลือกเข้าร่วมโครงการวิจัย ระหว่างเดือนกรกฎาคม – กันยายน 2553

2.5 คณะผู้วิจัยประชุมคัดเลือกผู้สมัครเข้าร่วมเป็นเกษตรกรขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 10 คน และจัดทำประวัติโดยสังเขป เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2553 และแจ้งให้เกษตรกรทราบ พร้อมกับนัดหมายการศึกษาดูงานครอบครัวเกษตรกรต้นแบบในพื้นที่ 4 ตำบล

กิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 3 ทดลองขยายผล การปฏิบัติตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง
ดำเนินการดังนี้

3.1 จัดกิจกรรมการศึกษาดูงานสำหรับเกษตรกรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงรุ่นขยายผล จำนวน 10 คน โดยศึกษาดูงานครอบครัวเกษตรกรต้นแบบในอำเภอชะอำ จำนวน 3 ครั้ง ศึกษาดูงานในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี 1 ครั้ง และศึกษาดูงานนอกพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี 1 ครั้ง ดังนี้

ครั้งที่ 1 วันที่ 15 กันยายน 2553 ศึกษางานครอบครัวเกษตรกรต้นแบบในตำบล
ไร่ใหม่พัฒนา (นายสำรอง แดงพลับ)

ครั้งที่ 2 วันที่ 22 กันยายน 2553 ศึกษางานครอบครัวเกษตรกรต้นแบบในตำบล
ชะอำ (จำเอกเขียน สร้อยสม)

ครั้งที่ 3 วันที่ 29 กันยายน 2553 ศึกษางานกิจกรรมของสวนสมเด็จพระศรี-
นครินทร์ราชมราชชนนี ในตำบลสามพระยา

ครั้งที่ 4 วันที่ 8 ตุลาคม 2553 ศึกษางานครอบครัวเกษตรกรต้นแบบในตำบล
ห้วยทรายเหนือ (นายจรูญ นวลพลอย)

ครั้งที่ 5 ระหว่างวันที่ 19-21 ตุลาคม 2553 ศึกษางานนอกพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี
4 แห่ง ได้แก่

วันที่ 19 ตุลาคม 2553 ศึกษางาน 1 แห่ง คือ ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง
อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

วันที่ 20 ตุลาคม 2553 ศึกษางาน 2 แห่ง คือ หมู่บ้านจำรุง และศูนย์กิจกรรม
ธรรมชาติสองสสิ่ง อำเภอกาหลง จังหวัดระยอง

วันที่ 21 ตุลาคม 2553 ศึกษางาน 1 แห่ง คือ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอกาใหม่ จังหวัดจันทบุรี

3.2 จัดเวทีสรุปบทเรียนจากการศึกษางานทั้งในและนอกพื้นที่ วันที่ 3 พฤศจิกายน
2553 ที่บ้าน นายณรงค์ บัวเยี่ยม บ้านรางจิก ตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอชะอำ และวางแผนงานขยายผล
โดยให้เกษตรกรขยายผลวาดแผนผังพื้นที่ดินของตนเองทุกคน

สำหรับเกษตรกรขยายผลที่ไม่ได้ร่วมเวทีสรุปบทเรียน คณะผู้วิจัยได้ติดตามไป
สัมภาษณ์ที่บ้านในระหว่างวันที่ 10-11 พฤศจิกายน 2553 โดยให้เกษตรกรขยายผลวาดแผนผังพื้นที่
ดินของตนเองด้วย

3.3 เกษตรกรวิธีเศรษฐกิจพอเพียงรุ่นขยายผล จำนวน 10 คน ทดลองปฏิบัติตามวิธี
เศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ของตนเอง เริ่มตั้งแต่เดือนธันวาคม 2553 ถึงเดือน พฤศจิกายน 2554 รวม
เวลา 12 เดือน โดยคณะผู้วิจัยได้ออกไปติดตามเก็บรวบรวมข้อมูลเดือนละ 1 ครั้ง รวมทั้งได้นำพันธุ์ไม้
และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นในการทำกิจกรรมไปมอบให้เกษตรกรด้วย และพาเกษตรกรขยายผลเวียน
ไปเยี่ยมชมกิจกรรมของกันและกัน ทุกๆ 2 เดือน เพื่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และกระตุ้นให้
ทำกิจกรรมที่ได้วางแผนเอาไว้

3.4 วัดความพึงพอใจในการร่วมโครงการวิจัยของเกษตรกรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงรุ่นขยายผล 10 คน ด้วยวิธีสัมภาษณ์กลุ่ม โดยใช้เวลา 2 วัน คือ วันที่ 22-23 ธันวาคม 2554 วันละ 1 กลุ่มๆ ละ 5 คน

3.5 สรุปรบทเรียนและจัดทำเอกสารสรุปรบทเรียน

กิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 4 การเขียนรายงานการวิจัย เป็นขั้นตอนที่ผู้วิจัยได้จัดระเบียบข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลอย่างเป็นระบบ เพื่อประมวลหาข้อสรุปแล้วจึงเขียนรายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

1. การสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรขยายผล และความพึงพอใจของเกษตรกรเป้าหมายขยายผลในการเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยเชิงทดลองครั้งนี้
2. การสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรต้นแบบที่ดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจำนวน 3 คน และเกษตรกรขยายผลจำนวน 10 คน
3. การบันทึกการสังเกต พฤติกรรม ความสนใจ และการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้สึกรู้สีกของเกษตรกรขยายผล ในเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การศึกษาดูงาน การเยี่ยมบ้านเกษตรกรต้นแบบและเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายขยายผล และการสรุปรบทเรียน โดยใช้แบบบันทึกปลายเปิด
4. การสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อวัดความพึงพอใจในการร่วมโครงการวิจัยของเกษตรกรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงรุ่นขยายผลทั้ง 10 คน

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่เก็บรวบรวมในขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัย มีทั้งข้อมูลเชิงปริมาณและข้อมูลเชิงคุณภาพ คณะผู้วิจัยได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์ด้วยวิธีการต่อไปนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ (quantitative analysis) ใช้สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistics) ได้แก่ ค่าความถี่ (frequency)
2. การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ (qualitative analysis) ใช้วิธีวิเคราะห์/สังเคราะห์เนื้อหา (content analysis and synthesis) และนำเสนอผลวิเคราะห์/สังเคราะห์ข้อมูลในรูปความเรียง

บทที่ 5

ผลการวิจัย

จากการวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียง จากครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวเกษตรกรในบริบทที่ใกล้เคียงกัน คณะผู้วิจัยได้นำเสนอผลการวิจัย ดังนี้

1. ผลของกิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 1 การถอดบทเรียนวิธีเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัวของครอบครัวเกษตรกรต้นแบบ
2. ผลของกิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 2 การคัดสรรครอบครัวเกษตรกรเป้าหมายขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียง
3. ผลของกิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 3 การทดลองขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวเกษตรกรเป้าหมายขยายผล

ผลของกิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 1 การถอดบทเรียนวิธีเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัวของครอบครัวเกษตรกรต้นแบบ จากการสัมภาษณ์เชิงลึก

จากการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรหัวหน้าครอบครัวต้นแบบที่ดำเนินชีวิตตามวิธีเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 3 คน ได้แก่ นายสำรอง แดงพลับ จำเอกเขียน สร้อยสม และนายจรูญ นวลพลอย ปรากฏผลดังนี้

ประเด็นคำถามที่ 1 อะไรเป็นแรงจูงใจให้ท่านดำเนินชีวิตตามวิธีเศรษฐกิจพอเพียง

นายสำรอง แดงพลับ ได้รับแรงจูงใจมาจากการอบรม ศึกษาดูงานที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ หลังจากได้เข้าร่วมโครงการกับศูนย์ฯ แล้ว ก็มีเจ้าหน้าที่จากหลายหน่วยงานเข้าไปให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาทางด้านการประกอบอาชีพ ได้แก่ งานวิชาการเกษตร การเลี้ยงสัตว์ การพัฒนาและปรับปรุงดิน ตลอดจนการจัดหาแหล่งสำรองน้ำเพิ่มเติม และต่อมาได้น้อมนำเอาแนวพระราชดำริ เกี่ยวกับหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน ในปีแรกยังไม่ค่อยเห็นผลนัก จนกระทั่ง ปีที่ 2-3 จึงเห็นผล

จำเอกเขียน สร้อยสม ได้รับแรงจูงใจจากเจ้าหน้าที่งานขยายผลของศูนย์การศึกษาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้เข้าไปแนะนำและส่งเสริมการประกอบอาชีพในปี พ.ศ. 2543 จึงได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกและเข้าร่วมโครงการ ซึ่งทางศูนย์ฯ ได้แนะนำให้เข้ารับการฝึกอบรมใน

สาขาวิชาการด้านต่างๆ และได้รื้อฟื้นเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง การทำเกษตรผสมผสาน การทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ และแนววนเกษตร รวมทั้งการปลูกหญ้าแฝกตามแนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว มาปรับใช้ในพื้นที่ของตน

นายจรรยา นวลพลอย ได้รับแรงบันดาลใจจากหลายแหล่งด้วยกัน ประสบการณ์การทำ การเกษตรเชิงเดี่ยวของนายจรรยา นวลพลอย ซึ่งไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เป็นแรงบันดาลใจ ให้ นายจรรยา นวลพลอย เปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตจากเกษตรเชิงเดี่ยวมาเป็นเกษตรผสมผสาน ประกอบ กับได้รับข้อมูลการทำการเกษตรแบบผสมผสาน ไร่นาสวนผสม และเกษตรทฤษฎีใหม่ จาก ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ทำหน้าที่ขยายผลแนวคิดเศรษฐกิจ พอเพียงไปสู่เกษตรกรในตำบลต่างๆ รอบๆ ศูนย์ฯ นายจรรยา นวลพลอยจึงเริ่มทำเกษตรแบบไร่ นาสวนผสม และดำเนินชีวิตตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เพราะมีตัวอย่างเกษตรกรในตำบลใกล้เคียงที่ ประสบความสำเร็จในการทำการเกษตรผสมผสาน เช่น นายสำรอง แดงพลับ จำเอกเขียน สร้อยสม นายชวน บัวสด เป็นต้น

ประเด็นคำถามที่ 2 ท่านปฏิบัติตนอย่างไรที่แสดงให้เห็นว่าท่านมีการดำเนินชีวิตอย่าง พอประมาณ

นายสำรอง แดงพลับ มีการจัดทำบัญชีครัวเรือนเพื่อให้ทราบรายรับ รายจ่ายของครอบครัว เนื่องจากมีรายได้ทั้งรายวันที่เกิดจากการขายพืชผักชนิดต่างๆ ได้แก่ รายได้รายเดือนจาก ไม้ผล เช่น ก้อย มะพร้าว มะละกอ ฝรั่ง เป็นต้น และรายได้รายปีจากไม้ผลหลายๆ ชนิดที่ให้ ผลผลิตเป็นฤดูกาล เช่น มะม่วง กระท้อน ส้มโอ เป็นต้น การทำบัญชีครัวเรือนสม่ำเสมอให้เป็น ปัจจุบัน ทำให้สามารถลดต้นทุน และค่าใช้จ่ายต่างๆ ได้ และสามารถนำข้อมูลในบัญชีครัวเรือนมา ใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน ได้เป็นอย่างดี

จำเอกเขียน สร้อยสม ได้จัดทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ มีการบันทึก รายรับ รายจ่าย ทำให้ทราบว่า รายจ่ายส่วนใหญ่ที่ใช้ไปนั้นเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็นแทบทั้งสิ้น ทำให้เกิด วิธีที่จะลดรายจ่ายโดยการทำปุ๋ยใช้เอง เช่นทำปุ๋ยหมักจากหญ้าแฝกและเศษวัชพืช นำเศษผลไม้ใน แปลงมาหมักทำเป็นปุ๋ยน้ำชีวภาพ ใช้ปุ๋ยคอก และปุ๋ยพืชสดแทนปุ๋ยเคมี และนำสมุนไพรมาใช้ แทนสารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช ได้แก่ สะเดา ใบน้อยหน่า หางไหล ทำให้สามารถลดต้นทุนการผลิต ลงได้ ทำให้รายได้เพิ่มขึ้น ไม่มีหนี้สิน และมีเงินเก็บออมไว้ใช้ยามจำเป็น

นายจรรยา นวลพลอย ได้พยายามลดต้นทุนในการผลิตโดยเน้นการปรับปรุงดิน นำเอา เศษวัสดุและผลผลิตที่เหลือใช้จากการเกษตรมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยหมัก ปลูกพืชหมุนเวียน หลังฤดูทำนา เช่น ปอเทือง เพื่อไถกลบเป็นปุ๋ยพืชสด การผลิตปุ๋ยหมักชีวภาพจากหอยเชอร์รี่ ที่เก็บ มาจากข้าว และลดการใช้สารเคมีในการป้องกันกำจัดศัตรูพืช โดยใช้สารชีวภาพ เช่น สะเดา สนุ่แดง ข่า

ตะไคร้ มาใช้ไล่แมลงศัตรูพืช นอกจากนี้ นายจรูญ นวลพลอยยังเลี้ยงปลาและวัวควบคู่ไปกับการปลูกพืชแบบผสมผสาน เช่น มะม่วง กระท้อน กล้วย และข้าวโพด ซึ่งต้นข้าวโพดเป็นอาหารวัวได้ด้วย ซึ่งเป็นการเกื้อกูลซึ่งกันและกัน ทำให้การใช้พื้นที่ แรงงาน ทุน ที่มีอยู่ก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด

ประเด็นคำถามที่ 3 ท่านปฏิบัติตนอย่างไรที่แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้ใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต

นายสำรอง แดงพลับ ใช้เหตุผลในการเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิต จากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นเกษตรผสมผสานโดยการวิเคราะห์เหตุและผลของการทำพืชเชิงเดี่ยวที่ตนทำมาเกือบ 40 ปี และไม่ช่วยให้ชีวิตดีขึ้น หนี้สินเพิ่มมากขึ้น แต่เมื่อเปลี่ยนมาทำเกษตรผสมผสาน ไร่นาสวนผสม และเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยปลูกพืชผักและเลี้ยงสัตว์หลายๆ ชนิดเพื่อการอุปโภคและบริโภคในครัวเรือน และจำหน่ายเมื่อผลิตได้เหลือกินเหลือใช้

จำเอกเขียน สร้อยสม ใช้ที่ดินอย่างคุ้มค่าทุกตารางนิ้ว จัดสัดส่วนพื้นที่ได้อย่างลงตัว ใช้วัสดุธรรมชาติแทนสารเคมี เช่น การปลูกพืชบำรุงดิน ได้แก่ ถั่วพริ้ว ถั่วพุ่ม ปอเทือง ใช้ปุ๋ยคอก และปุ๋ยพืชสดแทนปุ๋ยเคมี ทำปุ๋ยหมักจากหญ้าแฝกและเศษวัชพืช เก็บหอยเชอรี่ในนาข้าวมาหมักเป็นปุ๋ยน้ำชีวภาพ ใช้สำหรับบำรุงดิน เมื่อดินมีความอุดมสมบูรณ์ ผลผลิตก็เพิ่มมากขึ้น

จำเอกเขียน สร้อยสม เน้นการปลูกพืชหลากหลายชนิด ก่อให้เกิดผลผลิตหมุนเวียนตามฤดูกาล สามารถนำมาบริโภคในครัวเรือนได้ตลอดทั้งปี ส่วนที่เหลือจากการบริโภคก็นำไปแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน และจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัว

นายจรูญ นวลพลอย มีประสบการณ์คล้ายกับนายสำรอง แดงพลับ ในแง่ของการทำเกษตรเชิงเดี่ยวมาก่อนและไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เมื่อพบว่า เกษตรกรรมเชิงเดี่ยวแม้จะขายผลผลิตได้ครั้งละมากๆ แต่ต้องใช้การลงทุนสูง ทั้งปุ๋ยและสารเคมีกำจัดศัตรูพืช และต้องซื้อของกิน ของใช้ทุกอย่าง ฤดูกาลใดได้ผลผลิตมาก ราคาดี ก็พออยู่ได้ แต่ส่วนใหญ่จะมีปัญหาราคาผลผลิตตกต่ำ และบางปีก็ฝนแล้ง ผลผลิตไม่ดีเท่าที่ควร จึงมีแต่หนี้สิน นายจรูญ นวลพลอย เป็นผู้มีความคิดเชิงเหตุเชิงผล โดยคิดว่า หากยังทำเกษตรเชิงเดี่ยวต่อไป คงจะมีแต่หนี้ จึงเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตมาทำเกษตรแบบผสมผสาน และด้วยความมีเหตุผลอีกเช่นกันที่นายจรูญ นวลพลอย ได้พบเห็นเกษตรกรตัวอย่างที่ทำเกษตรแบบผสมผสานแล้วประสบความสำเร็จ แล้วลงมือทำตาม ไม่คิดที่จะทำเกษตรเชิงเดี่ยวอีกต่อไป ซึ่งต่างจากเกษตรกรอีกหลายคนที่ยังทำเกษตรเชิงเดี่ยวต่างๆ ที่ไม่ประสบความสำเร็จ มีแต่หนี้สินเพิ่มมากขึ้น

ประเด็นคำถามที่ 4 ท่านปฏิบัติตนอย่างไรที่แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้มีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต

นายสำรอง แดงพลับ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเกษตรและสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เกษตรกรทั่วไปได้นำไปใช้ เช่น การปลูกพืชผักหลากหลายชนิด เพื่อสร้างความสมดุลให้ดิน การปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อไถกลบเป็นปุ๋ยบำรุงดินให้อุดมสมบูรณ์ การทำปุ๋ยจากการเลี้ยงไส้เดือน การทำปุ๋ยหมักจากการเลี้ยงหมูหลุม และการทำน้ำส้มควันไม้สำหรับไล่แมลงจากการเผาถ่าน กิจกรรมเหล่านี้ นอกจากจะช่วยอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติแล้ว ยังสามารถช่วยลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มรายได้ของครอบครัวอีกด้วย รวมทั้งผลพลอยได้ที่เกิดจากกิจกรรมต่างๆ เหล่านี้ล้วนเป็นประโยชน์ทั้งในแง่เศรษฐกิจและสุขภาพ เช่น เลี้ยงหมูหลุมได้ทั้งหมูและปุ๋ย และช่วยกำจัดเศษอาหาร การเผาถ่านได้ทั้งถ่าน น้ำส้มควันไม้ และใช้ก้นก้นของต้นไม้ที่ถูกตัดแต่งให้เกิดประโยชน์โดยการนำมาเผาถ่าน การเลี้ยงไส้เดือนนอกจากได้ปุ๋ยอินทรีย์แล้ว ยังเป็นการกำจัดเศษพืชผักที่เหลือใช้โดยนำมาเป็นอาหารไส้เดือน และกิจกรรมที่นายสำรอง แดงพลับ ทำในพื้นที่ของตนทั้งหมด ได้กลายเป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้มีรายได้จากการศึกษาดูงานของกลุ่มและหน่วยงานต่างๆ ทั้งในและต่างจังหวัด รวมทั้งเป็นศูนย์สาธิตนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมด้านการเกษตรของหน่วยงานต่างๆ ทั้งของรัฐและเอกชน ซึ่งนายสำรอง แดงพลับ ได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์จากหน่วยงานดังกล่าวอีกส่วนหนึ่ง เพื่อดำเนินการในฐานะที่เป็นแหล่งเรียนรู้ สาธิต ถ่ายทอดและขยายผลนวัตกรรมและเทคโนโลยีที่เหมาะสมด้านการเกษตรของหน่วยงานเหล่านั้นอีกด้วย

จำเอกเขียน สร้อยสม ใช้แรงงานในครัวเรือนอย่างคุ้มค่าในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมในพื้นที่ที่มีหลากหลายทั้งการทำนา การเลี้ยงปลา การปลูกพืชผักหลายชนิด รวมทั้งการปลูกพืชคลุมดินเพื่อรักษาหน้าดิน รวมทั้งศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอเพื่อพัฒนาผลผลิต ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการเก็บออม ทุกคนในครอบครัวจำเอกเขียน สร้อยสม ละออบายมุขทุกประเภท ประกอบอาชีพสุจริต ทุกคนมีความสุขสมบูรณ์ แข็งแรง เพราะบริโภคอาหารปลอดภัยและอยู่ในที่ๆ มีอากาศดีจากต้นไม้หลากหลายพันธุ์ที่ปลูกไว้โดยไม่ใช้ยาปราบศัตรูพืชที่เป็นสารเคมี ซึ่งเป็นอันตรายต่อมนุษย์

นายจรรณ นวลพลอย ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิดที่เกื้อกูลกัน เป็นการประกันรายได้กรณีที่ราคาผลผลิตบางประเภทตกต่ำ ก็ยังมีผลผลิตอื่นๆ ชดเชยได้ ต่างจากการทำเกษตรเชิงเดี่ยวที่นายจรรณ นวลพลอยเคยทำมาและไม่ประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ นายจรรณ นวลพลอยยังปลูกไม้มรดกหรือไม้ใช้สอย เช่น ไม้สะเดา ไม้สัก เป็นต้น เพื่อเป็นไม้ไว้ใช้ในอนาคตสำหรับตนเองและครอบครัว โดยเฉพาะลูกหลาน เป็นหลักประกันได้ว่า มีไม้คุณภาพดีสำหรับสร้างที่อยู่

อาศัยโดยไม่ต้องใช้เงินซื้อ ซึ่งไม่มีความแน่นอนว่า ตลาดจะยังมีไม้เพียงพอสำหรับขายหรือไม่ หรือหากมีราคามีแนวโน้มสูงขึ้นมากจนไม่สามารถซื้อได้ นายจรรยา นวลพลอย ยังใช้เวลาส่วนหนึ่งหารายได้เสริมจากการรับต่อเติม ซ่อมแซม และสร้างบ้านและอาคารทั่วไป ทำให้เป็นหลักค้ำประกันรายได้นอกเหนือจากการเกษตร ก่อให้เกิดความมั่นคงด้านรายได้ของครอบครัว และมีเงินทุนสำรองเพียงพอสำหรับการลงทุนขยายงานเกษตรกรรมของตน เช่นการซื้อที่ดินเพิ่มเติม การซื้อเครื่องมือหรือเครื่องจักรสำหรับการเกษตรที่จำเป็น เป็นต้น

ประเด็นคำถามที่ 5 ท่านใช้ความรู้อะไรบ้างในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

นายสำรอง แดงพลับนำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ เช่น การนำต้นกล้วยที่ตัดผลกล้วยแล้วมาหั่นและหมักด้วยกากน้ำตาลเพื่อใช้เป็นอาหารสัตว์ ทั้งหมู วัว เป็ด และไก่ นอกจากนี้ยังอาศัยความรู้ด้านวิทยาศาสตร์ในการทำน้ำส้มควันไม้จากการเผาถ่านด้วยการพัฒนาการกลั่นไอน้ำจากเตาเผาถ่านที่ผ่านท่อระบายควัน โดยใช้กระสอบป่านพันรอบท่อระบายควันแล้วปล่อยน้ำให้หยดบนกระสอบป่านให้กระสอบป่านเปียกและเย็น ทำให้ท่อระบายควันเย็นขึ้น และเมื่อควันหรือไอน้ำร้อนๆ กระทบความเย็นจะกลายเป็นหยดน้ำ กระบวนการเช่นนี้ทำให้ได้ปริมาณน้ำส้มควันไม้มากกว่าการไม่ทำท่อระบายควันให้เย็นตามกรรมวิธีนี้

จำเอกเขียน สร้อยสม มีการวางแผนบริหารจัดการไร่นาและสวนอย่างเหมาะสม และใช้ความรู้ในการบำรุงรักษาดินให้เพิ่มและคงความอุดมสมบูรณ์ด้วยการใช้หญ้าแฝกและการ “ห่มดิน” หรือคลุมดินด้วยฟาง หญ้าแห้ง และใบหญ้าแฝกแห้ง หญ้าแฝกเป็นพืชที่จำเอกเขียน สร้อยสม ใช้ในหลายๆ วัตถุประสงค์ เช่น การระเบิดดินดาน การป้องกันการพังทลายของดินคันรอบสระน้ำและในพื้นที่ลาดเอียง รวมทั้งการเก็บกักน้ำและธาตุอาหารให้พืชด้วยการปลูกรอบโคนต้น ผลพลอยได้คือ ขาดินให้สำนักงานพัฒนาที่ดินเพื่อนำไปแจกจ่ายให้เกษตรกรที่ต้องการนำไปใช้

นอกจากนี้จำเอกเขียน สร้อยสมยังได้อาศัยความรู้เกี่ยวกับดินที่อยู่รอบๆ โคนไฟที่มีความอุดมสมบูรณ์ด้วยธาตุอาหารที่พืชต้องการด้วยการนำดินโคนไฟมาใช้ในการเพาะชำพันธุ์พืชและคัดต่อยอดโดยไม่ต้องขุดดินเหล่านั้นมาใช้ แต่ใช้วิธีการ “ตัดรากไฟ” ด้วยการขุดร่องตามแนวยาวของแถวกอไฟที่ปลูกไว้ให้ห่างจากแนวกอไฟประมาณ 1 เมตร จะเกิดเป็นร่องน้ำและคันดิน คันดินที่เกิดขึ้นจะมีรากไฟที่ถูกตัดจากต้นแทรกอยู่ เมื่อนำดินไม่มาปลูกบนคันดินนี้ ดินไม่จะเจริญงอกงามดี นอกจากนี้ ยังเป็นการตัดรากไฟไม่ให้ไปแย่งอาหารจากพืชอื่นที่อยู่ใกล้เคียง

นายจรรยา นวลพลอย ได้ใช้ความรู้รอบรู้ รอบคอบ ระมัดระวังในการใช้ความรู้ทางวิชาการที่ได้รับมาจากประสบการณ์ จากการศึกษาดูงานและอบรมของศูนย์การพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของตน ทั้งการปลูก

หญ้าแฝก การปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง หรือวนเกษตร การแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ตามหลักของเกษตรทฤษฎีใหม่ โดยเน้นการขุดสระเป็นแหล่งกักเก็บน้ำไว้ใช้และการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลากหลายที่เกื้อกูลกันแบบครบวงจร ใช้ผลผลิตจากพืชเป็นอาหารสัตว์ และนำมูลสัตว์มาทำปุ๋ยบำรุงพืช กล่าวได้ว่า นายจรรยา นวลพลอยมีความรู้ในระดับที่สามารถเผยแพร่และถ่ายทอดไปสู่ผู้อื่นที่มาศึกษาดูงานและมาขอคำปรึกษาและแบ่งปันจนศูนย์การพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริยกย่องให้นายจรรยา นวลพลอย เป็นเกษตรกรต้นแบบ เพื่อให้เป็นตัวอย่างของการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

ประเด็นคำถามที่ 6 ท่านใช้คุณธรรมข้อใดบ้างในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

นายสำรอง แดงพลับ ยึดหลักความสันโดษในการดำรงชีวิต มีความมุนะ อดทน ขยันหมั่นเพียร เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ช่วยเหลือสังคม โดยเป็นแกนนำ และเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนและสังคม ด้วยการไ้บ้านและพื้นที่ประกอบอาชีพเป็นศูนย์ถ่ายทอดเทคโนโลยีด้านการเกษตรให้กับชุมชน และ เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงสำหรับนักเรียน นักศึกษาจากสถาบันการศึกษาต่างๆ ตลอดจนประชาชนและหน่วยงานที่สนใจทั่วไป ได้มาเรียนรู้ และศึกษาดูงานอย่างต่อเนื่อง

จำเอกเขียน สร้อยสม ใช้ธรรมะเป็นเครื่องชี้นำในการดำรงชีวิต ยึดมั่นในหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ จันทะ วิริยะ จิตตะ มั่งสา และเจริญสติกรรมฐานทุกเช้า ทำให้เป็นผู้มีสติ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียน ธรรมชาติและผู้อื่น รู้จักพอ ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข ดำรงชีวิตตามหลักทางสายกลาง มีความขยันหมั่นเพียร มีความมุนะ อดทน ไม่ย่อท้อดังจะเห็นได้จากการพยายามทำการเกษตรในพื้นที่ดินดาน นอกจากนี้ จำเอกเขียน สร้อยสมยังเสียสละเวลาส่วนตัวด้วยการช่วยแนะนำเพื่อนบ้าน แบ่งปันความรู้และผลผลิต รวมทั้งยอมให้ใช้พื้นที่ประกอบอาชีพเป็นแหล่งเรียนรู้และศึกษาดูงานของผู้สนใจทั่วไป

นายจรรยา นวลพลอย เป็นเกษตรกรที่ขยันขันแข็ง มีความมุนะ ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่ประสบความสำเร็จสูง สามารถส่งลูกๆ เรียนจนสำเร็จระดับปริญญาตรี นายจรรยา นวลพลอย มีความรู้ ความสามารถด้านงานช่างก่อสร้าง จึงรับจ้างสร้าง ซ่อมแซมและต่อเติมบ้าน และอาคารต่างๆ ไปพร้อมๆ กับการทำเกษตรด้วย ทำให้มีรายได้หลายทาง นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีคุณธรรมด้านความกตัญญูต่เวทีต่อบุพการี ดังจะเห็นได้จากคำพูดที่แสดงความชื่นชม นายจรรยา นวลพลอย ของบิดามารดาที่อาศัยอยู่ที่บ้านรางจิก ตำบลไร่ใหม่พัฒนา ที่อยู่ติดกับตำบลห้วยทรายเหนือ นอกจากนี้ นายจรรยา นวลพลอยยังมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากการให้บ้านและบริเวณไร่นาสวนผสมของตนเป็นแหล่งศึกษาดูงานและเป็นแหล่งทดลองใช้ปุ๋ยสูตรสั่งตัด นายจรรยา

นวลพลอย ยังได้รับเลือกเป็นสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลห้วยทรายเหนือ แสดงถึงความเป็นคนดีที่เห็นประโยชน์ของส่วนรวม อาสารับใช้ประชาชนและได้รับความไว้วางใจ

ผลของกิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 2 การคัดสรรครอบครัวเกษตรกรเป้าหมายขยายผลวิถีสรรพกิจพอเพียง

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมการวิจัยในช่วงที่ 2 ทั้งหมด 5 กิจกรรม ดังมีรายละเอียดและผลการจัดกิจกรรมดังนี้

1. ศึกษาบัญชีรายชื่อเกษตรกรขยายผล ปี 2553 ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 30 คน ดังนี้

ที่	ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	ผู้มาร่วมเวที 14 ก.ค. 53
1	นายจรัส ไทยสงฆ์	30 หมู่ 7 บ้านไร่ดินทอง ต. ห้วยทรายเหนือ	/
2	นายบุญช่วย มุงดี	150 หมู่ 7 บ้านไร่ดินทอง ต. ห้วยทรายเหนือ	/
3	นายไพรัตน์ ผาดศรี	194 หมู่ 6 บ้านพุดหวาย ต. ห้วยทรายเหนือ	
4	นายรอด โพธิ์ทะเล	3 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ต.สามพระยา	/
5	นางพัชรินทร์ จิตต์ปลื้ม	34 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ต.สามพระยา	/
6	นายขงยุทธ พันพู	13 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ต.สามพระยา	/
7	นายณรงค์ ม่วงโมรา	135 หมู่ 5 บ้านหนองมะขาม ต. ห้วยทรายเหนือ	
8	นายฉลวย ยิ้มแย้ม	84 หมู่ 7 บ้านไร่ดินทอง ต. ห้วยทรายเหนือ	
9	นายเหรียญ เสือทอง	90 หมู่ 7 บ้านหนองช้างเหยียบ ต.ไร่ใหม่พัฒนา	/
10	นายณรงค์ บัวแย้ม	27 หมู่ 3 บ้านรางจิก ต.ไร่ใหม่พัฒนา	/
11	นายชวน มุงดี	61 หมู่ 4 บ้านหนองเขื่อน ต.ไร่ใหม่พัฒนา	
12	นายสมาน บุญรอด	24 ม.3 บ้านดอนมะกอก ต.สามพระยา	/
13	นางอารีย์ ยินดี	16/1 ม.4 บ้านหนองไทร ต.สามพระยา	/
14	นายเอื้อน เย็นใจ	42 หมู่ 5 บ้านหนองโสน ต.สามพระยา	/
15	นายธีรวัฒน์ แซ่เจา	102 หมู่ 5 บ้านหนองโสน ต.สามพระยา	
16	ร.ต.สังวาล คำอั่ว	41 ม.6 บ้านอ่างหิน ต.สามพระยา	/
17	นางสมบุญย์ แดงศรี	35 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ต.สามพระยา	

18	นางวงเดือน กุ์สอน	27 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ต.สามพระยา	
19	นางมาลี แก้วนวม	1145/5 ชุมชนรวมใจพัฒนา ต. ชะอำ	/
20	นายพุด มิตรดี	1060/9 ชุมชนรวมใจพัฒนา ต. ชะอำ	/
21	นางประมวล ลาภมาก	35/1 หมู่ 7 บ้านหนองยาว ต. เขาใหญ่	
22	นายบุญทรง ลินสมุทรไทย	1242/4 บ้านหนองคาง ต.ชะอำ	
23	น.ส. สุภรดี สุขบันเทิง	(เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552) บ้านหนองยาว ต. เขาใหญ่	นอกพื้นที่
24	นายจรูญ จันทดา	(เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552) บ้านหนองยาว ต. เขาใหญ่	นอกพื้นที่
25	นางประมวล ลาภมาก	(เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552) บ้านหนองยาว ต. เขาใหญ่	นอกพื้นที่
26	นายชรินทร์ กลั่นพิกุล	เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552 (ต.ไร่ไหมพัฒนา)	
27	นายบุญธรรม กลั่นพิกุล	เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552 (ต.ไร่ไหมพัฒนา)	
28	นายเชื่อน มั่งดี	เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552 (ต.ห้วยทรายเหนือ)	
29	นายชูป สุริโย	เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552 (ต.ห้วยทรายเหนือ)	
30	นายชวน ผึ้งน้อย	เป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2552 (ต.ห้วยทรายเหนือ)	
31	นางชมภู สัมภา	1185/3 บ้านหนองเหียง ต. ชะอำ	/
32	นายชุมพล สัมภา	1185/3 บ้านหนองเหียง ต. ชะอำ	/

หมายเหตุ: สำหรับรายชื่อ 31 และ 32 คือนางชมภู และนายชุมพล สัมภา ไม่ได้เป็นเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ แต่ได้รับเชิญเข้าร่วมเวทีครั้งนี้ด้วย จึงมีจำนวนเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายเพียง 22 คน ส่วนอีก 8 คน เป็นเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายปี 2552 ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายต่อเนื่องจากปี 2553 (รายชื่อ 23-30) และอยู่ในตำบลอื่น 3 คน (รายชื่อ 23-25)

2. จัดเวทีชี้แจงกิจกรรมการวิจัยแก่เจ้าหน้าที่ขยายผล ของศูนย์ศึกษาการพัฒนา ห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 12 คน เมื่อวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2553 ผลโดยสรุปมีดังนี้

2.1 เป้าหมายการดำเนินงาน (เชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ) เกษตรกรพอมีพอกินสุภาพดีขึ้น ไม่ว่างงาน เน้นการปลูกไม้สามชั้น/สามระยะ คือ ระยะยาวเป็นการปลูกไม้ผลเอาไว้กินยามแก่เฒ่า ระยะกลางเป็นการปลูกไม้จำพวกกล้วยได้ผลผลิตรายปี และระยะสั้นเป็นการปลูกผัก/เลี้ยงสัตว์เอาไว้กิน/ใช้ขายวัน

2.2 ผลการดำเนินงาน/บทเรียนที่เกิดจากการดำเนินงานที่ผ่านมา/รูปธรรมแห่งความสำเร็จ ประสบความสำเร็จเฉลี่ยประมาณปีละ 10 ราย จากเป้าหมายปีละ 30 ราย (ปี 2550 7 ราย ปี 2551 8 ราย ปี 2552 16 ราย) มหาวิทยาลัยศิลปากรทำหน้าที่ในการติดตามและประเมินผลส่งให้สำนักงานคณะกรรมการประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.)

2.3 ปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงาน/เงื่อนไขแห่งความสำเร็จ ส่วนใหญ่จะคล้ายกับข้อสรุปที่ได้จากการสัมภาษณ์รองผู้อำนวยการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ (พันตำรวจโททนพคุณ บำรุงพงษ์) เมื่อวันที่ 10 สิงหาคม 2552 แต่มีประเด็นที่เพิ่มเติมคือ ความพร้อมในด้านต่างๆ ของเกษตรกรไม่เพียงพอ ไม่ว่า ด้านพื้นที่ ด้านกำลังคน ด้านงบประมาณ ด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านเจตคติ ที่เกี่ยวข้องกับการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

2.4 กิจกรรมและกระบวนการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่ชุดขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เน้นการเยี่ยมชมและแนะนำเกษตรกรเป็นรายบุคคลและให้การสนับสนุนด้านปัจจัยการผลิต แต่ยังไม่ได้นำนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรต้นแบบในพื้นที่และเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย

3. เชิญเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 30 คน เข้าร่วมประชุมร่วมกับเจ้าหน้าที่ขยายผลเพื่อชี้แจงกิจกรรมการขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงไปสู่เกษตรกรที่มีความพร้อมและสมัครใจ เมื่อวันที่ 14 กรกฎาคม 2553 ซึ่งมีเกษตรกรกลุ่มดังกล่าวเข้าร่วมเวทีจำนวน 15 คน ได้แก่

ผังที่นั่งเวที 14 ก.ค. 2553

7. นายสมาน	8. นางอารีย์	9. นาย เอื้อน	10. นาง พัชรินทร์	จนท. ศูนย์ คุณโยธิน	จนท. ศูนย์ คุณชาธร
					จนท. ศูนย์ คุณสุรัตน์ (นุ้ย)
6. นายบุญช่วย					จนท. ศูนย์ คุณสายฝน
5. นายจำรัส					จนท. ศูนย์ ดต. เทียนชัย
4. นายเหรียญ					จนท. ศูนย์ฯ คุณพิชญ (หนุ่ม)
3. นางชมภู					11. ร.ต. สังวาลย์
2. นายชุมพล					12. นายรอด
1. นางมาลี					13. นายยงยุทธ
					14. นายพุด
					15. นายณรงค์ บัว แย้ม
	อ. เชาว์	รศ. มยุรี		อ. ป้อม	

4. คณะผู้วิจัยเดินทางไปที่บ้านเกษตรกรที่แจ้งความจำนงค์เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย เพื่อเยี่ยมชมกิจกรรมการเกษตรและสัมภาษณ์ ตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ได้แก่ ประกอบอาชีพ เกษตรกรรม มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อการเกษตรแบบพอเพียง และสมัครใจ เข้าร่วมโครงการวิจัยฯ ครั้งนี้ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกกิจกรรมตลอดระยะเวลาของการวิจัย เพื่อใช้ในการตัดสินใจคัดเลือกเข้าร่วมโครงการวิจัย ระหว่างเดือนกรกฎาคม – กันยายน 2553 (วันที่ 17 กรกฎาคม 2553 บ้านนางชมภู สัมภาษณ์ วันที่ 21 กรกฎาคม 2553 บ้านนายบุญช่วย มุงดี และนายพุด มิตรดี วันที่ 4 สิงหาคม 2553 บ้านนางสมพร ศรีจันทร์ นางมาลี แก้วนวม นางอารีย์ ยินดี นายสมาน บุญรอด และนายเอื้อน เข็นใจ วันที่ 5 สิงหาคม 2553 บ้านนายบุญช่วย มุงดี นายฉวย ยิ้มแย้ม นายเหรียญ เสือทอง และนายณรงค์ บัวแย้ม) วันที่ 25 สิงหาคม 2553 บ้านนายชวน มุงดี นายณรงค์ ม่วงโมรา นายไพรัตน์ ผาดศรี และนายจำรัส ไทยสงฆ์ วันที่ 1 กันยายน 2553 บ้าน

นางพัชรินทร์ จิตต์ปลื้ม นายขงยุทธ พันพูน นายรอด โพธิ์ทะเล และ ร.ต. สักวาลย์ คำฮั่ว) ซึ่งมีข้อมูลเบื้องต้นของเกษตรกรบางคน ดังนี้

4.1 นางมาลี เป็นประธาน อสม. มีที่ดินหลายไร่ทำเกษตรเชิงเดี่ยวส่งลูกเรียน ชื่อของใหญ่ๆ แบ่งมาทำเกษตรผสมผสานเลี้ยงตัวจำนวนหนึ่ง เลี้ยงเป็ด (ที่หลงจากฝูงเป็ดไรทุ่ง) มะม่วงโชคอนันต์ กัลย มะพร้าว ปลูกกล้วยในไร่สับปะรดด้วย เลี้ยงวัว เลี้ยงหมูแบบหมูฟาร์ม (ที่แม่ให้ 8 ไร่) ปลูกผักสวนครัว

4.2 นางชมภู และนายชุมพล อบรมต้นกล้าอาชีพ ทำหลายอย่าง นำส้มควั่นไม้ทำปุ๋ยหมัก ทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปลูกผัก เลี้ยงหมู ครอบงจร เลี้ยงวัว เลี้ยงปลาตุ๋ก ใช้เงินทุนจากโครงการต้นกล้าอาชีพ ในการซื้อถัง ซื้ออุปกรณ์

4.3 นายบุญช่วย มุงดี เน้นปลูกล้วยไฟเลี้ยง เชิญชวนปลูกล้วยไฟเลี้ยง ปลูกคนละอย่างสองอย่าง แล้วนำมาแลกเปลี่ยน ยินดีขยายผลจำหน่ายจ่ายแจก

4.4 นางอารีย์ ยินดี ทำเกษตรผสมผสาน เลี้ยงไก่ เลี้ยงเป็ด เห็ดนางฟ้า เห็ดภูฐาน

4.5 นายพุดม มิตร์ดีและนางสมพร ศรีจันทร์ ทำเกษตรผสมผสาน ปลูกพืชผักสวนครัวส่งขายตามตลาดนัด

4.6 นายสมาน บุญรอด กล่าวว่า “ปีนี้แล้งมาก ปลูกสับปะรด ก็ ‘ถอดเสื้อหมดแล้ว’ ‘กล้วยก็หักคอ หักคอไม่พอ หักต้นอีก’” ตอนนี้เริ่มทำนาหว่าน นายสมาน บุญรอด ทำนาเป็นหลัก

4.7 นายเหรียญ เสือทอง ปลูกทุกอย่าง รวมทั้งข้าว ตะไคร้ ได้แนวไปจากศูนย์ฯ ปลูกเต็มพื้นที่ ยกเว้นทางเดิน หนี่ ๓๓๕. เกือบเจ็ดแสน สามารถปลดหนี้ได้

4.8 นายณรงค์ บัวเข้ม ปลูกต้นไม้ผสมผสานในลักษณะวนเกษตร ทั้งไม้ผลและไม้ใช้สอย และเป็นแกนนำธนาคารต้นไม้ในตำบลไร่ใหม่พัฒนา ใช้พื้นที่บางส่วนเป็นที่เพาะชำกล้าไม้พันธุ์ต่างๆ โดยเน้นไม้เนื้อแข็งและไม้หายาก

4.9 นายเอื้อน เย็นใจ ปลูกพืชผักสวนครัว เลี้ยงวัว 2 ตัว มีสระน้ำขนาดใหญ่อยู่ในบริเวณบ้าน อยู่กับแม่บ้านซึ่งอายุมากแล้วทั้งสองคน ในบ้านไม้ที่ไม่ได้ยกพื้น ทำด้วยไม้ไผ่

4.10 นายฉลวย ยิ้มยิ้ม เป็นข้าราชการกรมป่าไม้ที่เกษียณอายุ แม่บ้านค้าขายอาหารอยู่ที่บ้าน และรับทำอาหารกล่องตามสั่ง มีที่ดินหลังบ้านประมาณ 5 ไร่ ปลูกมะพร้าวและไม้ยืนต้นอื่นๆ และยังมีที่ว่างอีกมาก

4.11 นายชวน มุงดี ประกอบอาชีพเกษตรกรรมหลายประเภท และเป็นลักษณะเกษตรก้าวหน้า ขนาดใหญ่ และลงทุนสูง เช่น เลี้ยงวัว สวนปาล์มน้ำมัน แปลงหญ้าสำหรับตัดมาเลี้ยงวัว เป็นต้น นายชวน มุงดีมีที่ดินหลายสิบไร่ พร้อมทั้งจะขยายกิจการได้อีกมาก

4.12 นายณรงค์ ม่วงโมรา ปลุกมะนาวและเลียงวัวฝุง สำหรับการปลุกมะนาวของ นายณรงค์ ม่วงโมรา เป็นแบบที่ใช้สารเคมีทั้งปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืช แต่ได้อาศัยไม้รวกจาก ธรรมชาติมาเป็นไม้ค้ำยัน ช่วยลดรายจ่ายส่วนนี้ และการเลียงวัวก็ใช้วิธีปล่อยให้หาอาหารกินในป่า ธรรมชาติเป็นหลัก

4.13 นายไพรัตน์ ผาดศรี อาศัยในพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำ เพราะไม่มีแหล่งน้ำและบ่อ กักเก็บน้ำ เคยมีเจ้าหน้าที่จากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ไปสำรวจ พื้นที่เพื่อขุดบ่อบาดาลหลายครั้ง แต่ยังไม่มียกงบประมาณขุดจึงยังไม่มีบ่อ นายไพรัตน์ ผาดศรี ปลุก มะพร้าวไว้จำนวนหนึ่ง พอได้ขายผลบ้างแต่ไม่มากนัก นายไพรัตน์ ผาดศรี ได้กู้เงินธนาคารเพื่อ การเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธกส.) ไปซื้อรถไถเพื่อไถไร่และรับจ้างไถไร่ทั่วไป ทำให้มีภาระ ต้องหาเงินใช้หนี้ธนาคาร

4.14 นายจำรัส ไทยสงฆ์ เลี้ยงวัวเนื้อและวัวนมเป็นหลัก โดยทำคอกขนาดใหญ่ให้ วัวอยู่ และมีแปลงหญ้าสำหรับตัดหญ้าเป็นอาหารวัว

4.15 นางพัชรินทร์ จิตต์ปลื้ม ทำกิจกรรมการเกษตรแบบผสมผสาน มีที่ดินติดกับ โครงการจัดสรรที่ดินให้เกษตรกรของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ในที่ดินมีสระเก็บน้ำขนาดใหญ่ มีน้ำเพียงพอสำหรับการเกษตร นางพัชรินทร์ จิตต์ปลื้มมีความสามารถพิเศษในการทำขนมหวาน จึงช่วยพี่สาวทำขนมและขายของที่ร้านของพี่สาว (นางสมบุญ ณ สงขลา)

4.16 นายขยงยุทธ พันพูน เป็นเกษตรกรที่ประกอบอาชีพการเกษตรบนที่ดินจัดสรร ในโครงการศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ มีที่ดิน 10 ไร่ แต่ยังไม่เต็มพื้นที่ทั้งหมด เนื่องจาก ขาดน้ำ เดิมปลูกพืชไว้หลายอย่าง เช่น ถั่วลิสง มะม่วง เป็นต้น แต่ตายหมดเพราะขาดน้ำ จึงใช้พื้นที่ เพียงบางส่วนในการปลูกต้นดอกดาวเรืองสำหรับตัดดอกขาย นอกจากการปลูกต้นดอกดาวเรือง นายขยงยุทธ พันพูน ยังเป็นลูกจ้างรายวันของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ในฝ่ายการพัฒนาป่าไม้ และใช้เวลาสองวันต่อสัปดาห์ในการส่งนมให้โรงเรียนในเขตพื้นที่อำเภอชะอำอีกด้วย

4.17 นายรอด โพธิ์ทะเล มีที่ดินอยู่สองแปลงใกล้ๆ กัน แปลงที่อยู่ติดถนนฝั่งตรง ข้าม เยื้องๆ กับที่ตั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นที่ที่นายรอด โพธิ์ทะเลอยู่กับครอบครัวและใช้เป็นคอกเปิดและวัว ส่วนอีกแปลงหนึ่งอยู่ในซอยที่อยู่เลยบ้านนาย รอดไปทางใต้เล็กน้อย เป็นที่ที่นายรอดให้ลูกชายและครอบครัวเลี้ยงเป็ด สุกร และวัว โดยใช้อาหาร ที่เป็นเศษอาหารจากโรงแรมในอำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ มาเลี้ยงเป็ดและสุกร ลูกชาย นายรอดจะต้องไปรับเศษอาหารตอนบ่ายทุกวัน ด้วยวัยสูงอายุ ทำให้นายรอดโพธิ์ทะเล ลดกิจกรรม การเกษตรลงและมอบให้ลูกชายและครอบครัวทำแทน

4.18 ร้อยตรีสังวาลย์ คำฮั่ว อดีตเป็นทหารสังกัดฝ่ายเสนารักษ์ในค่ายธนระรัศ (ศูนย์การทหารราบปรามบุรี จังหวัดประจวบคีรีขันธ์) และลาออกจากราชการก่อนเกษียณอายุราชการ มาอยู่กับครอบครัวที่ตำบลสามพระยา อำเภอสทิงพระ ต้องดูแลลูกสาววัย 28 ปีที่พิการ แม่บ้านเป็นช่างเสริมสวย ครอบครัวร้อยตรีสังวาลย์ คำฮั่ว มีที่ดินที่ได้รับมรดกจากมารดาของแม่บ้าน ด้านหลังบ้านประมาณ 6 ไร่ แต่ให้เช่า 3 ไร่ จึงเหลือไว้ 3 ไร่ มีต้นไม้ยืนต้น ที่เป็นไม้ผล และไม้ใช้สอยอยู่จำนวนหนึ่ง และปลูกมะนาวไว้ส่วนท้ายของพื้นที่

5. คณะผู้วิจัยประชุมคัดเลือกผู้สมัครเข้าร่วมเป็นเกษตรกรขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง จำนวน 10 คน และจัดทำประวัติโดยสังเขป เมื่อวันที่ 3 กันยายน 2553 และแจ้งให้เกษตรกรทราบ พร้อมกับนัดหมายการศึกษาดูงานครอบครัวเกษตรกรต้นแบบในพื้นที่ 4 ตำบล

คณะผู้วิจัยคัดเลือกเกษตรกรขยายผลกลุ่มเป้าหมายโดยดูจากบัญชีรายชื่อเกษตรกรขยายผลปี 2553 ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีทั้งหมด 30 คน และกำหนดคุณสมบัติเพิ่มเติมดังนี้

1. ประกอบอาชีพเกษตรกรรม
2. มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง
3. มีเจตคติที่ดีต่อการเกษตรแบบพอเพียง
4. สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยฯ ครั้งนี้ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุก

กิจกรรมตลอดระยะเวลาของการวิจัย

รายชื่อเกษตรกรเป้าหมายขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการคัดเลือก จำนวน 10 คน มีดังนี้

ชื่อ - สกุล	ที่อยู่	กิจกรรมด้านการเกษตรที่ทำอยู่
นายบุญช่วย มุงดี	150 หมู่ 7 บ้านไร่ดินทอง ต. ห้วยทรายเหนือ	ปลูกไผ่หวานเป็นหลัก
นายณรงค์ ม่วงโมรา	135 หมู่ 5 บ้านหนองมะขาม ต. ห้วยทรายเหนือ	ปลูกมะนาวและเลี้ยงวัวเป็นหลัก
นายเหรียญ เลือทอง	90 หมู่ 7 บ้านหนองช้างเหี้ยบ ต. ไร่ใหม่พัฒนา	ปลูกกล้วยส่งโรงงานโกลเป็นหลัก
นายณรงค์ บัวเข้ม	27 หมู่ 3 บ้านรางจิก ต. ไร่ใหม่พัฒนา	ปลูกพืชผสมผสาน ไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง และเพาะพันธุ์พืชเป็นหลัก
นางอารีย์ ยินดี	16/1 ม.4 บ้านหนองไทร ต.สามพระยา	เพาะเห็ดและผลิตก้อนเห็ดจำหน่ายเป็นหลัก
ร.ต. สักวาลย์ คำฮั่ว	41 ม.6 บ้านอ่างหิน ต.สามพระยา	ปลูกต้นไม้ไว้บนที่ดินหลังบ้านบ้าง แต่ยังไม่มาก
นายขยยุทธ พันพู	13 หมู่ 7 บ้านเขากระปุกพัฒนา ต.สามพระยา	ปลูกดาวเรืองขายดอกเป็นหลัก และใช้เวลาส่วนหนึ่งทำงานรับจ้างในศูนย์ห้วยทรายและส่งนมโรงเรียน
นางมาลี แก้วนวม	1145/5 ชุมชนรวมใจพัฒนา ต. ชะอำ	ปลูกสับปะรดเป็นหลัก เลี้ยงหมู/ขยายพันธุ์หมูและปลูกพืชสำหรับกินและใช้เป็นอันดับรอง
นายพุด มิตร์ดี	1060/9 ชุมชนรวมใจพัฒนา ต. ชะอำ	ปลูกพืชผักสวนครัวและเลี้ยงปลาจำหน่าย
นางชมภู สัมภา	1185/3 บ้านหนองเหียง ต. ชะอำ	ทำไร่นาสวนผสม เลี้ยงปลา และเริ่มดำเนินชีวิตวิถีเศรษฐกิจพอเพียง หลังเข้ารับการอบรมต้นกล้าอาชีพที่ศูนย์ฯ ห้วยทราย เมื่อปลายปี 2552

เกษตรกรที่ได้รับคัดเลือกทุกคนประกอบอาชีพเกษตรกรรม และส่วนใหญ่มีที่ดินทำกินเป็นของตนเองมากบ้างน้อยบ้างเฉลี่ยประมาณ 10 ไร่

นายยงยุทธ พันพู เป็นเกษตรกรที่อยู่ในพื้นที่ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริจัดสรรให้จำนวน 10 ไร่ เป็นทั้งที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน นายยงยุทธ พันพูได้ใช้ที่ดินปลูกดอกดาวเรืองขาย เวลาว่างส่วนใหญ่จะรับจ้างเป็นคณงานในศูนย์ฯ และรับส่งนมให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนต่างๆ ที่อยู่ใกล้เคียง

ร.ต. สังวาลย์ คำฮั่ว มีที่ดินอยู่หลังบ้านประมาณ 3 ไร่ ที่เป็นพื้นที่เป้าหมายในการทำเกษตรวิธีเศรษฐกิจพอเพียง คล้ายกับนางอารีย์ ยินดี และนายพุม มิตร์ดี ซึ่งมีที่ดินในบริเวณที่อยู่อาศัยไม่มากนัก แต่มีที่แปลงอื่นที่อยู่ห่างออกไปอีก คนละประมาณ 9-10 ไร่

นายพุม มิตร์ดี มีที่ดินทำการเกษตรแบบพออยู่พอกินประมาณ 1 ไร่ โดยปลูกพืชผักสวนครัวขายได้ทุกวัน และปลูกต้นขี้เหล็กเก็บดอกและยอดไปขายได้ทุกสัปดาห์ นอกจากนี้ยังเลี้ยงปลาในกระชัง และเลี้ยงกบในโอ่ง

นางมาลี แก้วนวม ใช้พื้นที่ประมาณ 8 ไร่ สำหรับทำกินทำใช้ โดยเลี้ยงหมูและผลิตลูกหมูขายเป็นหลัก พร้อมทั้งปลูกไม้ผล ไม้ใช้สอยและผักต่างๆ ส่วนพื้นที่ทำการเกษตรเพื่อเลี้ยงดูบุตรธิดาที่กำลังศึกษาอยู่ นางมาลี แก้วนวม ทำไร่สับปะรดอีกหลายแปลงซึ่งเป็นอาชีพที่ดำเนินรอยตามบิดามารดาก่อนที่จะแต่งงานแยกครอบครัว นางมาลี แก้วนวม กล่าวว่า “สับปะรดเอาไว้เลี้ยงลูกส่งลูกเรียน ส่วนหมู ไก่ และพืชผักอื่นๆ เอาไว้ใช้เอาไว้กินเอง”

นางชมภู สัมภา ก่อนเข้ารับการอบรมต้นกล้าอาชีพเมื่อปลายปี 2552 มีอาชีพทำนา เลี้ยงหมูและเลี้ยงปลาดุกเป็นหลัก แต่ก็มีกิจกรรมด้านการเกษตรอื่นๆ เล็กน้อย เช่น การเลี้ยงเป็ดไข่ การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงวัว เป็นต้น ภายหลังการอบรมต้นกล้าอาชีพ นางชมภู สัมภา นำความรู้ที่ได้รับจากการอบรมมาทำทุกอย่าง ตั้งแต่การทำปุ๋ยหมัก การทำปุ๋ยน้ำชีวภาพ การเลี้ยงเป็ดไปย๋าย การทำอาหารหมูและอาหารเป็ดจากหอยกกล้วยหมักกับกากน้ำตาล การทำเตาเผาถ่านและน้ำส้มควันไม้ จนถึงการหาหญ้าแฝกมาปลูกเพื่อระเบิดดินดานและกันการพังทลายของดินขอบบ่อน้ำ โดยอาศัยปัจจัยการผลิตจากเงินทุนที่ได้รับการสนับสนุนจากโครงการอบรมต้นกล้าอาชีพ และพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ที่ได้รับแจกจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำรินางชมภู สัมภา กล่าวว่า “อบรมแล้วฉันทำทุกอย่าง เอาเงินเขามาแล้วไม่ทำ อาศัยเขา แม้แต่เตาเผาถ่านฉันก็สร้างเอง ทำจนมีดคำ ใช้ไฟฉายติดหัวส่อง” นางชมภู สัมภามีความสามารถด้านช่างปูนอยู่บ้าง จึงพอทำได้

นายณรงค์ บัวแย้ม เป็นแกนนำกลุ่มต่างๆ หลายกลุ่มในตำบลไร่ใหม่พัฒนา ทั้งกลุ่มทอผ้า กลุ่มเกษตรอินทรีย์ กลุ่มบรรณรักษ์กองทุนฟื้นฟูเกษตรกร กลุ่มธนาคารต้นไม้ และกลุ่มอื่นๆ อีก

หลายกลุ่ม ดังนั้น จึงมักพบเห็นนายณรงค์ บัวแย้มตามเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เวทีถอดบทเรียน และเวทีสรุปบทเรียนต่างๆ เป็นประจำ นายณรงค์ บัวแย้ม มีที่ดินอยู่ที่หมู่ที่ 3 บ้านรางจิก ตำบลไร่ใหม่พัฒนา ประมาณ 30 ไร่ ที่เป็นทั้งที่อยู่อาศัย แหล่งเรียนรู้ด้านการปลูกและเพาะพันธุ์พืชในแนวปลูกต้นไม้ 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง ตามแนวพระราชดำริ และแหล่งประกอบอาชีพเลี้ยงชีพด้านการเกษตร ดังนั้น อาหารและไม้ใช้สอยจะได้จากที่ดินของตนเองเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ นายณรงค์ บัวแย้ม ยังปลูกต้นไม้ที่มีคุณค่าและหายากหลายชนิด เช่น ไม้พุง ไม้สัก เป็นต้น โดยเฉพาะไม้สักที่มีอายุเกิน 10 ปี มีอยู่หลายต้น

นายบุญช่วย มุงดี ปลูกไผ่หวานเป็นหลัก มีรายได้จากการขายหน่อไม้และต้นไผ่เป็นหลัก และมีแปลงพืชผักสวนครัวและมะพร้าวอยู่บ้าง นอกจากนี้ นายบุญช่วย มุงดี ยังมีเงินสำหรับใช้จ่ายจากบุตรและธิดาที่เป็นแพทย์ จึงทำให้ไม่เดือดร้อนเรื่องค่าครองชีพ แต่เนื่องจากสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรงเพราะเดิมทำอาชีพขับรถไถรับจ้างไถไร่ จนทำให้เกิดอาการปวดหลังเป็นประจำ

นายณรงค์ ม่วงโมรา เคยปลูกมะม่วงและขนุนขายเป็นหลัก แต่ไม่ประสบความสำเร็จ เพราะราคาผลผลิตตกต่ำ จนไม่คุ้มกับการลงทุน จึงเปลี่ยนมาปลูกมะนาวและเลียงวัวเป็นหลัก โดยอาศัยป่าที่อยู่ห่างออกไปจากบ้านเป็นแหล่งเลียงวัวและตัดไม้รวกสำหรับทำไม้ค้ำยันกิ่งมะนาว นายณรงค์ ม่วงโมรา ขุดสระน้ำไว้ในที่ดินของตนเอง 2 ลูกเพื่อเก็บกักน้ำไว้ใช้ ซึ่งเพียงพอสำหรับไรมะนาวและวัวตลอดทั้งปี นายณรงค์ ม่วงโมรายังคงต้องใช้สารเคมีและปุ๋ยเคมีในการปลูกมะนาว นอกจากอาชีพด้านการเกษตรที่นายณรงค์ ม่วงโมราคิดเป็นงานเพื่อหารายได้เลี้ยงชีวิตตนเองและครอบครัวในปัจจุบัน นายณรงค์ ม่วงโมรายังเคยรับจ้างเป็นคนขับรถบรรทุกสิบล้อส่งของต่างจังหวัดจรดเหนือ ใต้ อีสาน และตะวันออก

นางอารีย์ ยินดี เพาะเห็ดและผลิตก้อนเห็ดจำหน่ายเป็นหลัก โดยได้รับการสนับสนุนอุปกรณ์ต่างๆ เช่น เตาและถังนึ่งวัสดุเพาะเชื้อเห็ด เป็นต้น จากวิทยาลัยเกษตรกรรมและเทคโนโลยีเพชรบุรี ที่ตั้งอยู่ในตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ และได้รับความรู้ด้านการเพาะเห็ดและการผลิตก้อนเชื้อเห็ดจากทั้งศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริและจากวิทยาลัยเกษตรกรรมเพชรบุรี ทำให้นางอารีย์ ยินดี มีรายได้หลักจากการขายเห็ดและการขายก้อนเชื้อเห็ด และสามารถเป็นเกษตรกรต้นแบบด้านการเพาะเห็ดได้ด้วย

นายเหรียญ เสือทอง ประกอบอาชีพปลูกกล้วยน้ำว้าส่งบริษัทโกลเป็นหลัก โดยอาศัยน้ำจากบ่อน้ำที่ขุดไว้เก็บกักน้ำในพื้นที่ เป็นปัจจัยการผลิตทางการเกษตรของตน นอกเหนือจากการปลูกกล้วยน้ำว้า นายเหรียญ เสือทอง ยังมีกิจกรรมการเกษตรย่อยๆ อย่างอื่นอีกหลายอย่าง เช่น การเลี้ยงหมูขุนโดยผลิตลูกหมูขึ้นเอง การปลูกมะละกอ การปลูกมะนาว การเพาะต้นผักหวานป่า ด้วยราก การปลูกกล้วยหอม การปลูกกล้วยหักมุก เป็นต้น นายเหรียญ เสือทอง มีที่ดินทั้งหมด

ประมาณ 50 ไร่ เป็นทั้งที่อยู่อาศัย บ่อน้ำ แปลงเกษตรต่างๆ คอกหมู และมีพื้นที่บางส่วนที่เป็น ป่าธรรมชาติดั้งเดิมที่นายเหรียญ เสือทอง กันเก็บไว้เป็นที่อยู่ของสัตว์ป่าขนาดเล็กบางชนิด เช่น นก กระรอก กระต่าย เป็นต้น นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งทรัพยากรธรรมชาติที่ครอบครัวนายเหรียญ สามารถนำออกมาใช้ได้ตลอดทั้งปี ตัวอย่างเช่น เถาใบหญ้านางที่นำมาใช้แทนเชือกสำหรับการกรอง ดับหญ้าคาสำหรับมุงหลังคาหรือฝาโรงเรือน ไม่ใช้สอยที่โตพอใช้งานได้ก็สามารถตัดมาใช้เป็น โครงสร้างโรงเรือนหรือไม่ค้ำยันต้นไม้ได้ เป็นต้น

ครอบครัวนายเหรียญ เสือทองมีที่ดินที่ยังว่างเปล่าอยู่หลังบ้านพักยาวไปจรดบ่อน้ำ ประมาณเกือบ 3 ไร่ ที่อยู่ในแผนการปลูกพืชผักสวนครัวไว้สำหรับบริโภค รวมทั้งขุดบ่อเลี้ยงปลา ขนาดเล็กสำหรับเลี้ยงปลาดุก ปลานิล และปลาหมอไทย และพื้นที่ที่ติดบ่อน้ำอีกด้านหนึ่งมีลักษณะ เป็นลำห้วยเก่าที่ตื้นเขิน นายเหรียญ เสือทองกำลังติดต่อรถขุดมาขุดลอกเพื่อใช้เป็นแหล่งเก็บน้ำเพิ่ม อีกแห่งหนึ่ง เพราะหากฝนแล้งมากๆ น้ำในบ่อจะไม่เพียงพอสำหรับการเกษตรทั้งหมด

นายเหรียญ เสือทองมีลูกสาวทำงานที่หัวหิน แต่นายเหรียญ ไม่ได้คิดจะพึ่งพาค่าจ้าง จากลูกสาวในการเลี้ยงชีวิต แต่รายได้จากกิจกรรมการเกษตรที่ทำอยู่สามารถเลี้ยงตนเองและ ครอบครัวได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะรายได้จากการขายกล้วยน้ำว้า ซึ่งความจริงหากไม่ต้องทำอย่างอื่นอีก ครอบครัวนายเหรียญก็สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดี แต่ด้วยเป็นคนขยันขันแข็ง นายเหรียญจึงคิด ที่จะใช้พื้นที่ด้านหลังบ้านเป็นสวนครัวเพื่อผลิตอาหารบริโภคในครอบครัว แทนการซื้อผู้อื่นอย่าง ที่ทำอยู่

ผลการจัดกิจกรรมการวิจัยช่วงที่ 3 การทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัว เกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวเกษตรกรเป้าหมายขยายผล

การทดลองขยายผล การปฏิบัติตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินการดังนี้

1. ผลการจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานสำหรับเกษตรกรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงรุ่นขยายผล จำนวน 10 คน โดยศึกษาดูงานครอบครัวเกษตรกรต้นแบบในอำเภอชะอำ จำนวน 3 ครั้ง ศึกษาดูงาน ในพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี 1 ครั้ง

1.1 ครั้งที่ 1 วันที่ 15 กันยายน 2553 ศึกษาดูงานครอบครัวเกษตรกรต้นแบบใน ตำบลไร่ใหม่พัฒนา คือครอบครัวนายสำรอง แดงพลับ ผลการศึกษาดูงานมีดังนี้

ครอบครัวนายสำรอง แดงพลับ เป็นครอบครัวเกษตรกรตัวอย่างที่ใช้หลัก เกษตรกรรมผสมผสานและประยุกต์ใช้หลักเกษตรทฤษฎีใหม่ในช่วงเวลาประมาณ 10 ปี ที่ผ่านมา รวมทั้งได้รับการยกย่องเชิดชูให้เป็นเกษตรกรต้นแบบที่ใช้วิถีเศรษฐกิจพอเพียงในการดำเนินชีวิต

จากหลายหน่วยงาน ตั้งแต่ระดับจังหวัดถึงระดับประเทศ กิจกรรมที่ครอบครัวนายสำรอง แดงพลับ ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน และเป็นตัวแบบให้เกษตรกรและประชาชนทั่วไป รวมทั้งสถานศึกษาที่สนใจ ได้ศึกษาหาความรู้และสร้างแรงบันดาลใจ เพื่อนำกิจกรรมเหล่านี้ไปประยุกต์ใช้ มีดังต่อไปนี้

1.1.1 บ่อแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ ได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาการพัฒนา ห้วยทรายอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ศูนย์วิจัยและพัฒนาอาหารสัตว์เพชรบุรี และมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท เป็นบ่อแก๊สขนาดครอบครัวที่ใช้ถุงผ้าพลาสติกเป็นแหล่งเก็บแก๊สแทนการใช้ถังที่นิยมกันในยุคก่อนๆ

1.1.2 การปลูกพืชแบบผสมผสาน เป็นการปลูกพืชทุกอย่างที่จำเป็นต้องใช้ในการบริโภค และใช้สอยในพื้นที่ หากพอมีเหลือก็นำออกไปขายได้ด้วย พื้นที่กว่า 20 ไร่ ที่ครอบครัวนายสำรอง แดงพลับ ใช้ประกอบอาชีพทางการเกษตร จึงมีพืชและสัตว์หลายชนิด

1.1.3 การสร้างแหล่งเก็บกักน้ำไว้ใช้อย่างเพียงพอ โดยการขุดสระขนาดใหญ่ไว้ในพื้นที่ พร้อมทั้งขุดร่องน้ำเป็นลำรางทั่วพื้นที่

1.1.4 การปลูกหญ้าแฝกสำหรับบำรุงดินและใช้ใบในการคลุมดินและยับยั้งหรือกรองเป็นดั่งเพื่อใช้มูลหลังคาหรือกั้นฝาโรงเรือน

1.1.5 การผลิตปุ๋ยชีวภาพไว้ใช้ในการบำรุงดิน ทั้งการทำปุ๋ยหมัก ปุ๋ยน้ำชีวภาพ ปุ๋ยจากการเลี้ยงไส้เดือน ปุ๋ยจากคอกหมูหลุม

1.1.6 การผลิตสารไล่แมลงโดยการหมัก คั้มและกลั่นพืชสมุนไพรที่มีคุณสมบัติไล่แมลง เช่น ตะไคร้หอม เป็นต้น

1.1.7 การเผาถ่านและผลิตน้ำส้มควันไม้ ที่ได้ทั้งเชื้อเพลิงและสารไล่แมลงที่ไม่เป็นอันตรายต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม

ความประทับใจของเกษตรกรกลุ่มขยายผลในกิจกรรมของครอบครัวนายสำรอง แดงพลับ

หลังจากการฟังบรรยายสรุปและเดินดูกิจกรรมต่างๆ ในพื้นที่การเกษตรของครอบครัวนายสำรอง แดงพลับ แล้ว เกษตรกรที่ไปศึกษาดูงานกลับมาสรุปและถอดบทเรียนที่ได้ด้วยการจัดเวทีประชุมกลุ่มย่อย แลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในช่วงบ่ายของวันนั้น (วันที่ 15 กันยายน 2553) ที่อาคารศูนย์เรียนรู้ เกษตรกรแต่ละรายได้แสดงความรู้สึกระประทับใจและสนใจที่จะนำกิจกรรมที่ได้เห็นได้รู้ไปดำเนินการในพื้นที่ของตน แตกต่างกันไป ได้แก่ บ่อแก๊สชีวภาพ การทำน้ำหมักชีวภาพสำหรับสุกร การเพาะเห็ด การผลิตอาหารวัว และสุกรจากการหมักหอยกถั่ว การปลูกหญ้าแฝก การปลูกไม้ผล การปลูกไม้รูดก การทำปุ๋ยหมัก เตาถ่านสมุนไพรไล่แมลง เป็นต้น

1.2 ครั้งที่ 2 วันที่ 22 กันยายน 2553 ศึกษาฐานครอบครัวเกษตรกรต้นแบบในตำบลชะอำ คือ ครอบครัวจำเอนเขียน สร้อยสม ผลการศึกษาฐานมีดังนี้

จำเอนเขียน สร้อยสม มีแนวความคิดที่จะถ่ายทอดความรู้ตามแนวพระราชดำริ ที่ตัวเองมีให้เกษตรกรเพื่อนบ้านและหมู่บ้านใกล้เคียง นำไปใช้ประโยชน์ เพื่อจะได้ช่วยลดต้นทุนการผลิต และรักษาสภาพแวดล้อมให้ดีขึ้น ตลอดจนสุขอนามัยและมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น โดยยึดหลักเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิต

หลังจากจำเอนเขียนหันมาทำเกษตรทฤษฎีใหม่แทนการทำนาเพียงอย่างเดียว พบว่าทั้งตัวเองและครอบครัวสามารถดำรงชีวิตอยู่ในระดับที่พออยู่พอกิน เพราะไม่ต้องซื้ออาหารจากที่ไหน ทุกอย่างสามารถผลิตเองได้ ทั้งข้าวปลาอาหารต่าง ๆ แม้ในระยะแรกจะยังไม่มีรายได้เหลือเก็บ แต่ก็ไม่เดือดร้อน

สำหรับเคล็ดลับในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของจำเอนเขียนนั้น นอกจากจะแบ่งพื้นที่ให้เป็นสัดส่วนตามหลักเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว ยังมีการวางแผนบริหารจัดการในแปลงไร่นาอย่างเหมาะสม จึงเห็นผลในหลายด้านโดยเฉพาะการใช้หญ้าแฝก “ระเบิดดินดาน” คือ จากเดิมที่ดินมีสภาพดินแน่นแข็ง ระบายน้ำได้ไม่ดี มีความเป็นด่างสูง ขาดความอุดมสมบูรณ์ ต้องปลูกหญ้าแฝกเพื่อให้รากซอนไชเป็นตัวระเบิดดินดานได้สำเร็จ แต่ต่อมาก็ยังต้องคอยปกป้อง ฟันฟู และเติมอาหารให้กับดินอยู่ตลอดเวลา ด้วยการปลูกพืชบำรุงดิน อาทิ ถั่วพรี ถั่วพุ่ม ปอเทือง ใช้ปุ๋ยคอก ปุ๋ยหมักแทนการใช้ปุ๋ยเคมี นำหญ้าแฝกมาใช้ปลูกขอบสระน้ำป้องกันการพังทลายของดิน ปลูกหญ้าแฝกรอบแปลงพืชผัก รอบโคนต้นไม้ผล เพื่อเป็นการกักเก็บทั้งดินและสารอาหารของพืชไว้ วิธีการแบบนี้จำเอนเขียนบอกว่า **“เป็นการทำการเกษตรแบบหม่แม่พระธรณี แต่ที่ผ่านมา คนส่วนใหญ่มักทำการเกษตรแบบเปลือยแม่พระธรณี ทำให้ดินเสื่อมโทรมจนไม่สามารถปลูกอะไรได้อีก”**

จำเอนเขียนเล่าว่า การปลูกแฝกไม่ยาก แต่ดูแลยาก ต้องเรียนรู้ แฝกไม่ชอบที่ร่ม ไม่ปล่อยให้ดอกออก ต้องเกี่ยวใบออก ให้แตกหน่อ ขยายออก อย่าตัดแฝกหน้าฝน หรือหากจะตัดต้องตัดให้ติดดิน ให้แตกขึ้นใหม่ เกษตรกรที่มีที่ดิน 3-5 ไร่ สามารถปลูกแฝกขายได้

จำเอนเขียนสร้อยสมเคยปลูกหญ้าแฝกขายให้กับกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์การเกษตร ในปี 2547 จำเอนเขียนขายหญ้าแฝกได้ สามแสนกว่าบาท ปี 2548 ขายหญ้าแฝกได้สองแสนห้าหมื่นบาท กรมพัฒนาที่ดินมาขอซื้อต้นละ 20 สตางค์ เดิมไม่ได้ตั้งใจปลูกไว้ขาย แต่ต้องการปลูกเพื่อบำรุงดินบนคันร่องสวน จำเอนเขียนเรียกว่า “ระเบิดดินดาน” หลังจากนั้น กรมพัฒนาที่ดินยังคงติดต่อซื้อ แต่ปัจจุบันไม่ได้ปลูกขายอีกเพราะไม่มีเวลา หากเกษตรกรสนใจจะปลูกขาย จำเอนเขียนสามารถติดต่อกรมพัฒนาที่ดินให้ได้

นอกจากจะทำการเกษตรทฤษฎีใหม่แล้ว จำเริญ สร้อยสมยังได้นำพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวันอีกด้วย โดยที่จำเริญมีความเชื่อมั่นว่าพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในทุกๆ เรื่อง สามารถนำไปปฏิบัติให้เกิดผลได้จริง จำเริญ จึงตั้งใจที่จะปฏิบัติตามแนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงให้เป็นอย่างของคนในชุมชน และใช้พื้นที่ของตนเป็นที่ศึกษาเรียนรู้เกี่ยวกับเศรษฐกิจพอเพียงของผู้สนใจทั่วไปด้วย

และด้วยผลแห่งการปฏิบัติทั้งหมด กระทรวงเกษตรและสหกรณ์จึงคัดเลือกให้จำเริญ สร้อยสม เป็นเกษตรกรดีเด่นด้านเศรษฐกิจพอเพียง

ความประทับใจของเกษตรกรกลุ่มขยายผลในกิจกรรมของครอบครัวจำเริญ สร้อยสม

เกษตรกรที่ไปศึกษาดูงานประทับใจกับแนวทางการปลูกหญ้าแฝกรอบโคนต้นไม้ เพื่อระเบิดดินและกักเก็บจุลินทรีย์ที่จำเริญ สร้อยสมปลูกสองรอบ รอบในจะค่อยๆ ตายลงเมื่อต้นไม้โตขึ้นและกลายเป็นปุ๋ยให้กับต้นไม้ จะยังคงเหลือหญ้าแฝกรอบนอกทำหน้าที่ในการระเบิดดินดานและสร้างความชุ่มชื้นให้ดินรอบโคนต้นไม้

นอกจากนี้ เกษตรกรยังสนใจพืชสมุนไพรที่ใช้ในการขับไล่แมลง โดยเฉพาะต้นหางไหลที่เกษตรกรหลายคนขอไปปลูกในที่ดินของตน ตัวอย่างเช่นนายณรงค์ ม่วงโมรา ที่นำไปปลูกไว้ที่โคนต้นไม้ในไร่มะนาวของตน

1.3 การศึกษาดูงานครั้งที่ 3 เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2553 เป็นการศึกษาดูงานกิจกรรมสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี ในตำบลสามพระยา ผลการศึกษาดูงานสรุปได้ดังนี้

การดำเนินงานส่วนใหญ่เป็นการศึกษาทดลองและพัฒนาด้านการเกษตร เพื่อหารูปแบบการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ หลังจากการพัฒนาปรับปรุงดินให้มีความอุดมสมบูรณ์มาระยะหนึ่ง ด้วยการสร้างแหล่งน้ำและปลูกพืชตระกูลถั่ว กิจกรรมในพื้นที่โครงการสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนีในปัจจุบันประกอบด้วย

1.3.1 การปลูกไม้ผลเป็นหลัก เช่น น้อยหน่า มะขาม มะละกอ มะเฟือง ถั่วลิสง มะม่วง ขนุน มะพร้าว เป็นต้น โดยปลูกในลักษณะที่ละกันไปเป็นส่วนใหญ่ ไม่ได้ทำเป็นสวนหรือแปลงเฉพาะสำหรับไม้ผลแต่ละชนิด แม้แต่ตามขอบทางสำหรับเดินเที่ยวชมบริเวณก็จะพบเห็นไม้ผลนานาชนิดตลอดทาง

1.3.2 การทำฟาร์มแบบผสมผสาน 2 รูปแบบ คือ การทำฟาร์มแบบผสมผสานในสภาพพื้นที่ลุ่มและการทำฟาร์มแบบผสมผสานในสภาพพื้นที่ดอน เพื่อสาธิตรูปแบบการทำการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพพื้นที่ โดยการปลูกพืชหลายชนิดผสมผสานกัน และเลี้ยงสัตว์

เลี้ยงปลาด้วย ซึ่งจะช่วยให้มีผลผลิตสำหรับอุปโภคบริโภคและเหลือจำหน่ายได้ตลอดทั้งปี เกษตรกรที่นำรูปแบบการทำฟาร์มแบบผสมผสานไปใช้สามารถลดรายจ่ายและเพิ่มรายได้ของครอบครัวได้

1.3.3 การเกษตรตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่ 2 รูปแบบคือ แบบอาศัยน้ำฝน กับแบบอาศัยน้ำจากคลองชลประทาน เป็นการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อทำการเกษตรให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด โดยคำนึงถึงปัจจัยและกระบวนการที่เกษตรกรสามารถนำไปปรับใช้กับพื้นที่ของตนเองได้

1.3.4 การลดการใช้สารเคมีในการป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืช ด้วยการใช้พืชสมุนไพรที่มีสารป้องกันและกำจัดแมลงแทน เช่น สะเดา หางไหลแดง ข่า กลอย หนอนตายหยากร สาบเสือ เป็นต้น

1.3.5 การใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกในการปลูกพืช โดยทดลองปลูกหญ้าแฝกร่วมกับพืชไร่ ไม้ผล ผัก และไม้ดอก เพื่อช่วยสร้างและเก็บความชุ่มชื้นให้ดิน ป้องกันการชะล้างและพังทลายของดินในพื้นที่ลาดชัน และทำให้ดินที่แข็งร่วนซุยขึ้น จนรากพืชสามารถชอนไชไปหาอาหารและน้ำได้ รวมทั้งการใช้ใบหญ้าแฝกสำหรับคลุมดินเพื่อป้องกันความชื้นไม่ให้ระเหยเร็ว เมื่อใบหญ้าแฝกย่อยสลายก็จะช่วยทำให้ดินอุดมสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

1.3.6 การเพาะเห็ดจากเศษวัสดุเหลือทางการเกษตร โดยการศึกษาทดลองเพาะเห็ดนางฟ้าและเห็ดฟางจากเศษวัสดุเหลือทางการเกษตร ได้แก่ ฟางข้าว ผักตบชวา ต้นกล้วยเหลือ ต้นข้าวโพด ต้นกล้วย และใบหญ้าแฝก เป็นต้น

ส่วนกิจกรรมที่เด่นอีกอย่างหนึ่งนอกจากการเกษตรของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมาชนนี คือการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และพันธุ์พืช ได้แก่

1. การจัดพื้นที่วนเกษตรเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 60 พรรษา เป็นการทดลองปลูกป่า โดยการนำแนวพระราชดำริการปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง มาทดลองปลูกและสาธิตให้เกษตรกรและผู้สนใจทั่วไปได้เห็นของจริงและได้ศึกษาเรียนรู้ถึงวิธีการปลูกป่าที่ถูกต้องและการใช้ประโยชน์จากป่าอย่างยั่งยืน เนื่องจากเห็นประโยชน์ที่ได้จากวนเกษตรทั้งไม้ผล ไม้ใช้สอยในระยะสั้น ไม้ใช้สอยในระยะยาวหรือไม้มรดก รวมทั้งผลพลอยได้จากป่า เช่น เห็ดนานาชนิด ไข่มดแดง ไม้พินจากกิ่งไม้แห้ง พืชสมุนไพรที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ นกนานาชนิดที่เข้ามาอาศัยและช่วยกำจัดศัตรูพืช เป็นต้น และผลพลอยได้ที่สำคัญของวนเกษตรคือ การช่วยให้สภาพแวดล้อมเหมาะสมสำหรับการดำรงชีวิตของมนุษย์ เนื่องจากต้นไม้ให้ความชุ่มชื้น ร่มเย็นและสร้างออกซิเจน

เนื่องจากพื้นที่บริเวณที่เป็นวนเกษตร ไม่มีแหล่งน้ำสำหรับต้นไม้ที่มีตามธรรมชาติและที่ปลูกแซมขึ้นใหม่ ซึ่งเป็นธรรมชาติของป่าโดยทั่วไปอยู่แล้วที่ต้องอาศัยน้ำฝนเป็นหลัก แต่เนื่องจากสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี อยู่ในเขตฝนค่อนข้างน้อย ทำให้เกิดความแห้งแล้ง หากไม่ดำเนินการใดๆ เลย ปล่อยให้เป็นไปตามธรรมชาติ ต้นไม้ในพื้นที่วนเกษตร คงไม่สามารถเจริญเติบโต หรืออาจถึงตายได้ สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี จึงได้ขุดบ่อน้ำเล็กๆ ต้นๆ ขึ้นหลายบ่อ กระจายทั่วไปทั้งพื้นที่ เหมือนกับหลุมในถาดขนมครก จึงเรียกว่า ผืนป่าวนเกษตรนี้ว่า “ถาดขนมครก” หรืออาจนับว่าเป็นแนวคิดหรือทฤษฎีในการสร้าง “ถาดขนมครก” ให้ป่าไม้ที่ไม่มีแหล่งน้ำหล่อเลี้ยงก็ยอมได้

2. การรวบรวมพันธุ์ไม้หอมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ 60 พรรษา เพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้ของประชาชนทั่วไป นอกจากนี้ยังเป็นการอนุรักษ์และขยายพันธุ์ไม้หอมที่หายาก และใกล้จะหมดไปจากป่าธรรมชาติ ไม้หอมบางชนิดแทบจะไม่เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

3. การรวบรวมพืชสมุนไพรที่มีประโยชน์สำหรับการดูแลสุขภาพและสำหรับการป้องกันและกำจัดแมลงศัตรูพืช โดยจัดพื้นที่เฉพาะส่วนหนึ่งสำหรับเป็นแปลงสาธิต ศึกษาค้นคว้าสมุนไพรพร้อมกับสรรพคุณและวิธีปลูกเพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาด้วยตนเอง หากไปเยี่ยมชมเป็นหมู่คณะ ก็จะมีวิทยากรช่วยบรรยายและตอบข้อซักถามต่างๆ ไปด้วย

กิจกรรมที่เพิ่มขึ้นใหม่ในช่วงหลังๆ ของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี คือ การบริการการส่งเสริมสุขภาพแผนไทย ด้วยการนวดแผนไทย การนวดฝ่าเท้า การประคบสมุนไพร การอบสมุนไพร การทำเครื่องคั้นจากสมุนไพร เช่น ชาใบหม่อน น้ำตะไคร้ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีกิจกรรมด้านศูนย์บริการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศน์และที่พักท่ามกลางธรรมชาติของ ป่าวนเกษตร อีกด้วย โดยเน้นการรับนักท่องเที่ยวที่เป็นครอบครัว ให้สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี เป็นสถานที่สำหรับดูแลนักท่องเที่ยวที่สูงอายุ ได้อยู่กับธรรมชาติอย่างมีความสุขและสงบ ในอนาคตสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี จะขยายพื้นที่ออกมาด้านหน้าเพื่อเป็นแหล่งรวบรวมและจำหน่ายผลผลิตด้านการเกษตรอินทรีย์ เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวทั่วไปและผู้ที่มาศึกษาดูงานของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี

ความประทับใจของเกษตรกรกลุ่มขยายผลในกิจกรรมการพัฒนาของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี มูลนิธิชัยพัฒนา

เกษตรกรกลุ่มขยายผลที่ไปศึกษาดูงานกิจกรรมการพัฒนาของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี มีความประทับใจในน้ำพระทัยของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่ทรงมีพระราชดำริให้พัฒนาพื้นที่ของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี ให้เป็นศูนย์กลางทาง

วิทยาศาสตร์ด้านการเกษตร เพื่อศึกษารูปแบบการเกษตรที่เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และขยายผลกิจกรรมการพัฒนาที่ประสบสำเร็จสู่ประชาชนทั่วไป

กิจกรรมการพัฒนาด้านการเกษตรที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนีมีมากมายหลายอย่าง แต่กิจกรรมที่เกษตรกรกลุ่มขยายผลสนใจมากที่สุดคือ การเพาะเห็ดจากเศษวัสดุเหลือใช้ทางการเกษตร ได้แก่ ฟางข้าว ผักตบชวา และใบหญ้าแฝก เป็นต้น

กิจกรรมการพัฒนาด้านการเกษตรที่เกษตรกรกลุ่มขยายผลให้ความสนใจรองลงมาคือ การใช้ประโยชน์จากหญ้าแฝกในการปลูกพืช โดยการปลูกหญ้าแฝกร่วมกับไม้ผล พืชไร่ และไม้ดอก ช่วยป้องกันการชะล้างหน้าดินในบริเวณแปลงปลูกและตัดใบหญ้าแฝกมาใช้คลุมดินเพื่อลดการระเหยของน้ำบริเวณหน้าดิน เมื่อใบหญ้าแฝกย่อยสลายจะกลายเป็นวัสดุบำรุงดิน ช่วยปรับหน้าดินให้ร่วนซุย ถ่ายเทอากาศได้ดี เหมาะสมต่อการปลูกพืชและให้ผลผลิตเพิ่มขึ้น

กิจกรรมการพัฒนาด้านการเกษตรอีกเรื่องหนึ่งที่เกษตรกรกลุ่มขยายผลให้ความสนใจคือ กิจกรรมสวนสมุนไพรที่สวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนีได้รวบรวมพันธุ์พืชที่เป็นสมุนไพรไว้เป็นสัดส่วน พร้อมกับติดป้ายชื่อและรายละเอียดเกี่ยวกับสรรพคุณประจำพืชสมุนไพรแต่ละชนิดไว้ เกษตรกรกลุ่มขยายผลที่เข้าไปศึกษาในสวนสมุนไพรได้รับความรู้ทั้งที่สามารถนำไปใช้ในการดูแลรักษาตนเองและการใช้ในการเกษตรด้านการป้องกันและกำจัดศัตรูพืชที่ไม่มีอันตรายต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม เกษตรกรกลุ่มขยายผลส่วนใหญ่ต้องการได้พันธุ์ไปปลูกในพื้นที่ของตนเพื่อใช้ประโยชน์ในอาชีพเกษตรกรของตน

1.4 ครั้งที่ 4 วันที่ 8 ตุลาคม 2553 ศึกษาฐานครอบครัวเกษตรกรต้นแบบในตำบลห้วยทรายเหนือ คือ ครอบครัวนายจรูญ นวลพลอย ผลการศึกษาฐานมีดังนี้

นายจรูญ นวลพลอยได้เล่าความเป็นมาและสภาพปัจจุบันของไร่นาสวนผสมของตน บนที่ดินเดิม 10 ไร่เป็นมรดกของภรรยา ต่อมาซื้อที่เพิ่มอีก 30 ไร่ รวมเป็น 40 ไร่ โดยการเปลี่ยนแปลงจากการทำการเกษตรเชิงเดี่ยวมาเป็นไร่นาสวนผสม ที่เน้นการปลูกพืชไว้กินและไว้ใช้เป็นหลัก และไม่ใช้สารเคมีทั้งปุ๋ยและยากำจัดศัตรูพืช จะมีก็เพียงแปลงทดลองที่ใช้ปุ๋ยสังเคราะห์กล่าวคือ เป็นปุ๋ยอินทรีย์ที่เพิ่มปุ๋ยเคมีให้มีธาตุอาหารครบถ้วนตามที่พืชต้องการ

บนพื้นที่ 40 ไร่ นอกจากจะเป็นที่อยู่อาศัย นายจรูญ ได้ใช้เป็นนาข้าวสำหรับบริโภคในครัวเรือน ทำสวนไม้ผล เช่น ลำไย กระท้อน ขนุน มะกอกน้ำ เป็นต้น ทำแปลงหญ้าและข้าวโพด ปลูกไม้สัก อายุประมาณ 15 ปีแล้ว รวมทั้งไร่อ้อยที่เข้าร่วมโครงการวิจัยสภาพดินและการจัดการดินแบบต่างๆ

ที่ดินของนายจรูญ นวลพลอย มีลำห้วยผ่าน มีสระเก็บน้ำ มีทั้งหมด 3 ลูก มีบ่อน้ำบาดาล ใช้ระบบปั้มน้ำไฟฟ้าแบบเกลียวสว่าน ทำให้มีน้ำใช้ตลอดทั้งปี

ในวันที่เข้าไปศึกษาดูงาน คณะเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายขยายผลได้เห็นฝูงหลวงรังใหญ่เกาะอยู่บนกิ่งต้นกระท้อน แสดงถึงความสมบูรณ์ของระบบนิเวศในพื้นที่นี้ รวมทั้งการไม่ใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช

ความประทับใจของเกษตรกรกลุ่มขยายผลในกิจกรรมของครอบครัวนายจรูญ นวลพลอย

เกษตรกรที่ไปศึกษาดูงานเกษตรผสมผสานและไร่นาสวนผสมของครอบครัวนายจรูญ นวลพลอยต่างก็ประทับใจในกิจกรรมปลูกไม้ 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง และปลูกไม้มรดก เช่น ไม้สัก ไม้สะเดา ไม้รวก ไม้ไผ่ ปลูกไว้ใช้เป็นไม้ค้ำยันไม้อื่น เช่น มะนาว เป็นต้น เป็นการลดค่าใช้จ่าย ไม้สะเดา ไม้สัก ไม้จี่เหล็ก นำมาแปรรูปสร้างบ้าน ไม้ยูคาลิปตัส ก็สามารถนำมาแปรรูปเป็นไม้ใช้สอยได้ เช่น คราวสำหรับตีฝ้าเพดาน เป็นต้น

นอกจากนี้ เกษตรกรยังสนใจปัญหาพันธุ์ไม้หายาก ที่นายจรูญแนะว่า ควรใช้วิธีช่วยกันเก็บเมล็ดมาเพาะสำหรับแจกกัน หรือขายในราคาถูก และนำแนวคิดธนาคารต้นไม้ของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มาประยุกต์ใช้

กิจกรรมการศึกษาดูงานนอกพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี ระหว่างวันที่ 19-21 ตุลาคม 2553
ผลการศึกษาดูงานนอกพื้นที่สรุปได้ดังนี้

1. ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง อำเภอบ้านบึง จังหวัดชลบุรี

ภาคบ่าย วันที่ 19 ตุลาคม 2553 โดยมี 2 กิจกรรม คือ การฟังการบรรยายของอาจารย์วิวัฒน์ (อาจารย์ชัยกฤษ) ศัลยกำธร กับการศึกษาตามฐานการเรียนรู้ต่างๆ ที่มีอยู่ในศูนย์ฯ

ผลที่ได้รับคือ ได้แนวคิดในการพัฒนาประเทศบนพื้นฐานแนวทางการพัฒนาตามแนวพระราชดำริ โดยเฉพาะปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรอินทรีย์หรือกิจกรรมธรรมชาติเพื่อการพึ่งพาตนเองด้านปัจจัยการผลิตในการประกอบอาชีพด้านการเกษตร เช่น การทำปุ๋ยหมัก การทำน้ำส้มควันไม้สำหรับไล่แมลง เป็นต้น การพึ่งตนเองด้านพลังงาน เช่น การเผาถ่าน การทำไบโอดีเซลจากน้ำมันที่ใช้ประกอบอาหารที่ใช้แล้ว การสูบน้ำโดยใช้กำลังคน (ปั่นจักรยานเพื่อขับเคลื่อนเครื่องสูบน้ำ) เป็นต้น และเพื่อการบำรุงรักษาดินด้วยการปลูกพืชผสมผสานและการคลุมดิน (ห่มดิน) นอกจากนี้ยังได้เห็นการปลูกไม้ 3 อย่าง ได้ประโยชน์ 4 อย่าง กล่าวคือ ปลูกไม้ใช้สอย (ไม้เนื้อแข็งหรือไม้มรดก) ปลูกไม้ผล และปลูกไม้โตเร็ว ซึ่งจะให้ประโยชน์นอกเหนือจากการมีผลไม้วีรับประทานและขาย มีไม้ไว้ใช้สอยในระยะสั้นและระยะยาว เช่น ไม้ค้ำยัน ไม้พินหรือไม้สำหรับเผาถ่าน เป็นต้น แล้ว ยังช่วยให้พื้นที่ที่มีความร่มเย็น ชุ่มชื้น อากาศสดชื่น น่าอยู่น่าอาศัย อีกด้วย

2. หมู่บ้านจำรุง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ภาคเช้า วันที่ 20 ตุลาคม 2553 โดยมี 3 กิจกรรม คือ การปักค้ำในโฮมสเตย์ การแลกเปลี่ยนประสบการณ์กับผู้นำและแกนนำ (ผู้ใหญ่ชาตินาย เหลืองเจริญ และคณะ) และ การศึกษาตามศูนย์เรียนรู้ที่มีอยู่ในหมู่บ้าน เช่น กลุ่มซื้อขายยางพารา (ยางดิบ) การเกษตรอินทรีย์ การสร้างแหล่งน้ำที่เป็นสระน้ำขนาดใหญ่อยู่บนที่สูงให้น้ำไหลลงไปสู่ที่ทำการเกษตรและทำบ้านไคปลาโจนให้ปลาขึ้นมาวางไข่ในสระ โรงงานผลิตปุ๋ยอินทรีย์ชีวภาพ ผลิตภัณฑ์ของหมู่บ้าน เป็นต้น

ผลที่ได้รับคือ การได้ข้อมูลในการใช้ชีวิตของประชาชนในบ้านจำรุง จากการเข้าพักในบ้านของประชาชนที่เปิดเป็นที่พักโฮมสเตย์ เนื่องจากได้พูดคุยกับเจ้าของบ้านในช่วงเวลา กลางคืนและตอนเช้า เป็นการใช้เวลาในการศึกษาดูงานให้เป็นประโยชน์ และได้สัมผัสชีวิตจริงของประชาชน รวมทั้งสภาพความเป็นอยู่ด้านกายภาพอื่นๆ ของบ้านในชุมชน

ส่วนการแลกเปลี่ยนประสบการณ์และการเดินทางไปศึกษาตามศูนย์เรียนรู้ต่างๆ ทำให้ได้รับข้อมูลเพิ่มเติมเกี่ยวกับความเป็นมาก่อนที่จะเป็นแหล่งศึกษาดูงานของบ้านจำรุง ในด้านการคืนดินต่อสู่เพื่อการพึ่งพาตนเอง ด้วยการรวมตัวกันตั้งกลุ่มต่างๆ ขึ้นมา เช่น กลุ่มผู้สูงอายุ กลุ่มผู้ใช้น้ำ กลุ่มสตรีอาสาหมู่บ้าน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร กลุ่มซื้อ--ขายยางพาราดิบ เป็นต้น ต่อมา กลุ่มเหล่านี้ ประมาณ 42 กลุ่ม/องค์กร ซึ่งล้วนแต่มีความเข้มแข็ง ได้จดทะเบียน เป็นสภาองค์กรชุมชน ในปี 2551 ทำให้กลุ่มเกษตรกรที่ไปศึกษาดูงานได้เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่มและการมีเครือข่าย โดยเฉพาะการรวมซื้อ รวมขายผลผลิตด้านการเกษตรที่สามารถกำหนดราคาที่เป็นธรรมได้ ทำให้ทั้งผู้ซื้อและผู้ขายได้รับผลประโยชน์ที่น่าพึงพอใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย

นอกจากนี้ การได้นั่งรถไฟฟ้าย่อมขมบริเวณทั่วหมู่บ้านและแวะเยี่ยมชมศูนย์การเรียนรู้ประจำหมู่บ้าน เช่น ร้านค้าชุมชน แปลงเกษตรอินทรีย์ บ้านผู้ทรงภูมิปัญญาด้านวัฒนธรรม (เพลงพื้นบ้านและแทรกบทร้องด้วยคุณธรรมและจริยธรรม) ทำให้เห็นภูมิประเทศและการจัดภูมิทัศน์ของหมู่บ้านจำรุงที่เป็นระเบียบเรียบร้อย ให้น้ำอยู่ น่าเที่ยว ซึ่งเป็นหนทางหารายได้เข้าหมู่บ้าน ช่วยให้ประชาชนและหมู่บ้านมีรายได้เพิ่มขึ้นจากกลุ่มผู้ไปศึกษาดูงาน จากการขายผลิตภัณฑ์ของกลุ่มและพันธุ์ไม้ การจัดบ้านเป็นที่พักโฮมสเตย์ การเก็บเงินค่าบริการในการศึกษาดูงาน เป็นต้น

3. ศูนย์กิจกรรมธรรมชาติสองสลึง อำเภอแกลง จังหวัดระยอง

ภาคบ่าย วันที่ 20 ตุลาคม 2553 โดยมี 2 กิจกรรม คือ การฟังการบรรยายสรุป และ การศึกษากิจกรรมตามฐานการเรียนรู้ต่างๆ เช่น เตาเผาถ่าน- น้ำส้มควันไม้ การผลิตน้ำมันไบโอดีเซล จากน้ำมันประกอบอาหารที่ใช้แล้ว การเลี้ยงปลาดุก ปลานิล ร่วมกับกบในบ่อเดียวกัน (บ่อขนาด 2 X 4 เมตร) การเลี้ยงปลาแบบผสมผสานในบ่อขนาดใหญ่ ขนาด 1 ไร่ (ปล่อยปลานิล ปลานิล ออกลูก ปล่อยปลาหมอไทยให้กินลูกปลานิลเป็นอาหาร แล้วปล่อยปลาดุก จำนวนอย่างละประมาณ

5,000 ตัว และจับขายรายวันโดยใช้ลอบดัก) การทำเกษตรประณีต (เกษตรผสมผสานในพื้นที่ 5 ไร่) การทำการเกษตร 1 ไร่แก่งจน การผลิตแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ใช้ในครัวเรือน หมูหลุม เป็นต้น

ผลที่ได้รับคือ การทำอาชีพด้านเกษตรกรรมในพื้นที่ขนาดเล็กสามารถช่วยให้เกษตรกรมีรายได้เพียงพอที่จะดำรงชีวิตอยู่ได้ดีหากรู้จักจัดการและรู้ถึงความสามารถของตน แม้จะมีหนี้สินก็สามารถหาเงินจากการทำงานในที่ดินแปลงเล็กๆ ใช้นี้ได้ในระยะเวลาอันสั้น ตามคำกล่าวของผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ ที่ว่า “ห้าไร่ ห้าปี ปลดหนี้หนึ่งล้าน” หนี้ 1 ล้านบาท เป็นยอดหนี้ที่ค่อนข้างสูงสำหรับเกษตรกรทั่วไป ส่วนใหญ่จะเป็นหนี้้น้อยกว่านี้ แต่ไม่สามารถปลดหนี้ได้แม้จะใช้เวลามากกว่า 5 ปี หากเป็นเกษตรกรที่ไม่มีหนี้หรือมีหนี้้น้อย แล้วใช้แนวทางของศูนย์กสิกรรมธรรมชาติสองสลึง น่าจะทำให้มีรายได้เป็นเงินเหลือเก็บประมาณ 1 ล้านบาท ภายใน 5 ปี เพราะไม่ต้องนำเงินจำนวนนี้ไปใช้นี้พร้อมดอกเบี้ย ปัญหาอยู่ที่ความรู้ของเกษตรกรในการจัดการแปลงเกษตรของตน และการรู้จักความสามารถของตน ว่าถนัดอะไรมากที่สุด ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ เน้นเลือกทำในเรื่องที่ตนถนัดก่อน (คือ การผลิตปุ๋ยหมักขาย) แล้วค่อยๆ ขยายไปทำอย่างอื่นที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน และเน้นการทำเพื่อกินและเพื่ออยู่ก่อน เป็นการลดรายจ่าย เหลือกินและใช้ ก็แจกเพื่อนบ้านเป็นการสร้างมิตร แล้วค่อยขยายเมื่อผลิตได้มากๆ เพื่อนำเงินมาซื้อสิ่งจำเป็นที่ตนผลิตไม่ได้ลงทุนเพิ่มเติมและเก็บออมไว้ใช้ยามจำเป็น

บทเรียนที่ได้จากการศึกษาดูงานในศูนย์กสิกรรมธรรมชาติสองสลึง ถือเป็นแบบอย่างที่เกษตรกรสามารถนำไปใช้ได้เพราะเป็นประสบการณ์ของเกษตรกรผู้หนึ่งที่ประสบกับภาวะเกือบล้มละลาย แล้วสามารถพลิกกลับมาแก้ไขสถานการณ์ได้โดยอาศัยแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถปลดหนี้ได้ในเวลาอันสั้น ทั้งนี้ เกษตรกรที่ไปศึกษาดูงานได้เห็นผลงานที่เกิดขึ้นจริงในแปลงเกษตรแบบผสมผสานบนพื้นที่ 5 ไร่ (เริ่มทำประมาณต้นปี 2552) ของผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ ที่สามารถจะทำเงินใช้นี้ 1 ล้านบาทได้ในเวลา 5 ปี นอกจากนี้ในปี 2553 ผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ยังได้ริเริ่มกิจกรรมแบบเดียวกันนี้ บนที่ดินแปลงใหม่ที่อยู่ใกล้ๆ กัน โดยกู้เงินมาลงทุนเพื่อพิสูจน์แนวคิด “ห้าไร่ ห้าปี ปลดหนี้หนึ่งล้าน”

“แปลงสาธิตในที่ 6 ไร่ ซึ่งมีทั้งกล้วย มะละกอ ผัก ไม้ผล ไม้ใช้สอย ฯลฯ ลองดูว่ามีอะไรบ้าง จากที่เคยกร้าง กลายเป็นไร่ผสมผสานด้วยฝีมือคุณพ่อสมศักดิ์ เครือวัลย์ พ่อหนูเอง”

ข้อความข้างบนนี้ นางสาววรรณภา เครือวัลย์ ลูกสาวผู้ใหญ่สมศักดิ์ เครือวัลย์ ที่จบปริญญาตรีจากมหาวิทยาลัยหัวเฉียวเขียนบนเว็บไซต์ <http://www.agrinaturetwo.com/> เมื่อวันที่ 15 ธันวาคม 2553 ในหัวข้อ “ภาพประมวลแปลงสาธิต 6 ไร่ ใหม่ล่าสุด” โดยใช้ชื่อผู้เขียนว่า tonkla_pum พร้อมทั้งแสดงภาพถ่ายที่มีต้นไม้หลายๆ ประเภทขึ้นอยู่ทั่วๆ ไป (สืบค้นเมื่อ 17 กุมภาพันธ์ 2555)

4. ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอบ้านใหม่ จังหวัดฉะเชิงเทรา

ภาคเช้า วันที่ 21 ตุลาคม 2553 โดยมี 3 กิจกรรม คือ การฟังการบรรยายสรุป การศึกษากิจกรรมตามฐานการเรียนรู้ต่างๆ เช่น การปลูกผักปลอดสารเคมี การเผาถ่านน้ำส้มควันไม้ การเพาะเห็ด การเพาะเลี้ยงปลาทะเลสวยงาม การทำปุ๋ยหมัก การผลิตไบโอดีเซล แปลงเกษตร ทฤษฎีใหม่ (เน้นประโยชน์จากผลผลิตและความสวยงาม) บ่อน้ำปูฟ้าพลาสดึกขนาดใหญ่ บึงน้ำ ด้วยแรงคน (จักรยาน) โรงสีข้าวชุมชน และ การเดินศึกษาธรรมชาติในบริเวณป่าชายเลนของศูนย์ฯ

ผลที่ได้รับคือ เกษตรกรเกิดความรัก จงรักภักดี และความภาคภูมิใจในสถาบัน พระมหากษัตริย์ มากยิ่งขึ้นจากการได้เห็นกิจกรรมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอีกหนึ่งศูนย์ นอกเหนือจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่เกษตรกรกลุ่มนี้ได้เข้าไปร่วมเป็นเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายขยายผล ทำให้เกษตรกรชาวซึ่งในพระมหากรุณาธิคุณที่ในหลวง ทรงมีต่อพสกนิกรของพระองค์ในการแก้ปัญหาและการพัฒนาตามสภาพพื้นที่ของแต่ละภูมิภาค ของประเทศ แม้พื้นที่ของจังหวัดฉะเชิงเทราที่เป็นที่ตั้งของศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เป็นชายฝั่งทะเล แต่มีพื้นที่หลายส่วนที่เป็นที่ดินสำหรับเกษตรกรรมน้ำจืด ที่ปลูกได้ทั้งพืช ผัก และผลไม้บางชนิด ไม่แตกต่างจากจังหวัดเพชรบุรี จึงมีความเหมาะสม สำหรับการศึกษาดูงานของเกษตรกรจากจังหวัดเพชรบุรี ที่ได้พบเห็นตัวอย่างการพัฒนาทั้งในพื้นที่ น้ำเค็มและพื้นที่น้ำจืดในศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ โดยเฉพาะกิจกรรมการพัฒนาที่เน้นการพึ่งพาตนเอง เช่น การเผาถ่านและทำน้ำส้มควันไม้ การปลูก พืชผักและเลี้ยงปลาแบบผสมผสาน การปลูกพืชที่ใช้เป็นอาหารเป็นไม้ประดับ เป็นต้น กิจกรรม เหล่านี้เป็นสิ่งที่เกษตรกรสามารถนำมาใช้ในวิถีการดำรงชีวิตของตนเองได้ทั้งสิ้น

นอกจากนี้ การเดินศึกษาธรรมชาติป่าชายเลนทำให้เกษตรกรเห็นคุณค่าของป่าชายเลน ในด้านการเป็นแหล่งเพาะพันธุ์สัตว์น้ำและเป็นที่หลบภัยของสัตว์น้ำที่ยังเล็กอยู่ รวมทั้งเป็นแนว กันคลื่นและลมที่จะเป็นอันตรายต่อมนุษย์ที่อยู่ชายทะเล และยังช่วยในการยึดเกาะดินชายฝั่งทะเล ไม่ให้ชายฝั่งพังทลายเช่นที่เกิดขึ้นที่ชายฝั่งตำบลแหลมผักเบี้ยและตำบลบางแก้วของจังหวัด เพชรบุรี

2. จัดเวทีสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงานทั้งในและนอกพื้นที่

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินกิจกรรมภายหลังกิจกรรมการพาเกษตรกรเป้าหมายขยายผลไปศึกษาดูงานทั้งในและนอกพื้นที่ ซึ่งดำเนินการในช่วงเดือนกันยายน – ตุลาคม 2553 โดยมีการสรุปบทเรียน การศึกษาดูงานและการวางแผนการขยายกิจกรรมวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในที่ดินทำกินของเกษตรกรแต่ละคน รวมทั้งการเชื่อมโยงและสมภาษณ์เกษตรกรเป้าหมายขยายผลเป็นรายบุคคลโดยมีกิจกรรมและผลที่ได้รับ ดังนี้

ในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2553 คณะผู้วิจัยร่วมกับเกษตรกรกลุ่มขยายผลจัดเวทีสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงานทั้งในและนอกพื้นที่ ที่บ้านนายณรงค์ บัวแถม บ้านรางจิก ตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอลำดวน จังหวัดสุรินทร์ และการวางแผนงานขยายผล โดยให้เกษตรกรขยายผลวาดแผนผังพื้นที่ดินของตนเองที่จะดำเนินการในช่วงขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

วันที่	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
03 พ.ย. 53	เวทีสรุปบทเรียนจาก การศึกษาดูงานและ การวางแผนงาน ขยายผล (ณ บ้านนายณรงค์ บัวแย้ม) - นายณรงค์ บัวแย้ม - นายพุด มิตรดี - นายเหรียญ เสือ ทอง - นางมาลี แก้วนวม - นายขงยุทธ พันพู - ร.ต. สังวาลย์ คำฮั่ว	ได้ข้อคิดความเห็นของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายเกี่ยวกับครอบครัวและแหล่งเรียนรู้ที่ได้ไปพบเห็นมาทั้งในและนอกสถานที่ และได้แผนงานการขยายผลของเกษตรกรแต่ละท่าน โดยทุกคนวาดผังพื้นที่ที่ดินที่ต้องการขยายกิจกรรมการเกษตรจากประสบการณ์การดูงาน 1. นายณรงค์ บัวแย้ม เป็นเกษตรกรที่มีประสบการณ์จากการศึกษาดูงานและการเข้าร่วมการอบรม ประชุม สัมมนา มาก การศึกษาดูงานตามกิจกรรมการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นเพียงการเสริมและย้ำความคิด ความเชื่อ ความรู้และประสบการณ์ การเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงแนวคิดและแนวปฏิบัติจากเดิมที่ออกไปต่อสู่ร่วมกับสมาชิก กองทุนฟื้นฟูและพัฒนาเกษตรกรเพื่อการแก้ไขปัญหานี้สินของเกษตรกรมาเป็นการกลับมาดูแลพื้นที่การเกษตรของตน ในช่วง 4-5 ปี หลังนี้ ทำให้พื้นที่สวนวนเกษตรผสมผสานวิถี เศรษฐกิจพอเพียงตามความใฝ่ฝันของตนเป็นรูปเป็นร่างขึ้นมา ดังนั้น การศึกษาดูงานจึงช่วยตอกย้ำความคิด ความใฝ่ฝัน ให้นายณรงค์ บัวแย้มมุ่งมั่นในการเพิ่มกิจกรรมการเกษตรของตน ทั้งการเพาะและปลูกไม้มรดกพันธุ์ที่หายาก เช่น ไม้ประดู่ ไม้พยุง ไม้จันทร์หอม ไม้สัก ไม้ตะเคียน เป็นต้น การทำนาข้าว ไร่ การปลูกไม้ผล การปลูกพืชผักสวนครัว 2. นายพุด มิตรดี มองเห็นความแตกต่างของสภาพพื้นที่ของตนกับพื้นที่ที่ไปศึกษาดูงานที่ไม่สามารถนำความรู้และ ประสบการณ์ที่ได้จากการศึกษาดูงาน มาใช้ได้ทั้งหมด โดยเฉพาะพื้นที่ของตนขาดแคลนน้ำ ทำให้ทำการเกษตรได้ยาก แต่ ก็ได้แนวคิดการทำพื้นที่เป็นถาดขนมนครจากสวนวนเกษตรของสวนสมเด็จพระฯ ที่พอจะนำมาแก้ปัญหาขาดน้ำได้ 3. นายเหรียญ เสือทอง รู้สึกพึงพอใจมากกับกิจกรรมการศึกษาดูงานทั้งในและนอกพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี ถือว่าเป็น ประสบการณ์ที่มีประโยชน์มากและคิดว่าสามารถนำมาปรับใช้กับกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของตนได้มาก

วันที่	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
		โดยจะใช้พื้นที่ที่ว่างหลังบ้านพักเป็นพื้นที่สำหรับการปลูกพืชทั้งไม้ผลและพืชผักสวนครัวและทำบ่อเลี้ยงปลาสำหรับบริโภคในครัวเรือน สร้างโรงเรือนเพาะเห็ด และทำบ่อแก๊สชีวภาพจากมูลสุกรที่ครอบครัวของตนเลี้ยงไว้จำนวนหนึ่ง
		4. นางมาลี แก้วนวม มีความรู้และประสบการณ์ในการปลูกสับปะรดและเลียงสุกรซึ่งเป็นอาชีพหลักมาก การศึกษาดูงานช่วยขยายประสบการณ์ด้านอื่นๆ ที่ใช้ให้เป็นประโยชน์ในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เช่น การเลี้ยงหมูหลุม การปลูกพืชประเภทไม้ยืนต้นไว้สำหรับใช้สอยเนื้อไม้และรับประทานผล โดยเฉพาะการเกษตรแบบผสมผสาน การปลูกกล้วยน้ำว้าเพื่อเป็นพืชนำในพื้นที่ที่ยังขาดความอุดมสมบูรณ์ การเปลี่ยนของเสียที่เกิดจากคอกสุกรเป็นแก๊สชีวภาพและปุ๋ยสำหรับต้นไม้ การใช้น้ำหมักชีวภาพผสมในน้ำคั้นของสุกร การขุดสระน้ำเพิ่มจากที่มีบ่อเล็กๆ ไว้ในพื้นที่เพื่อกักเก็บน้ำสำหรับการเกษตร เป็นต้น นอกจากนี้ ยังช่วยให้เกิดความคิดในการแลกเปลี่ยนพันธุ์พืช พันธุ์สัตว์ 5. นายยงยุทธ พันพู ได้แนวทางการปลูกไม้มรดกตามแนวเขตที่ดิน 10 ไร่ ของตน เพราะไม่ค่อยมีเวลาดูแลกิจกรรมการเกษตรของตนมากนัก เนื่องจากต้องเป็นคนงานรับจ้างรายวันในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และส่งนมให้โรงเรียน กิจกรรมการปลูกต้นดอกดาวเรืองขายดอกที่เป็นกิจกรรมเล็กๆ ก็ได้มารดาที่เป็นคนงานในศูนย์ฯ ห้วยทรายฯ เช่นกัน ช่วยดูแลบ้าง อุปสรรคสำคัญอีกประการหนึ่งคือการขาดแคลนน้ำในช่วงปีที่ฝนแล้ง ทำให้ไม่สามารถขยายงานด้านการเกษตรอื่นๆ ได้มากนัก นายยงยุทธ พันพู ยังมีแนวคิดในการทำปุ๋ยหมักสำหรับใช้ในแปลงต้นดอกดาวเรือง อีกด้วย 6. ร.ต. สังวาลย์ คำฮั่ว มีที่ดินหลังบ้านที่ยังว่างเปล่าพอจะขยายงานการเกษตรอยู่อีกประมาณ 3 ไร่ การศึกษาดูงานช่วยให้ร.ต. สังวาลย์ คำฮั่วเกิดแนวคิดในการใช้พื้นที่ดินของตนให้เกิดประโยชน์เต็มที่ ด้วยการปลูกไม้มรดกตามแนวเขตที่ดิน รวมทั้งการปลูกหญ้าแฝกล้อมรอบต้นไม้ที่มีอยู่เดิมและต้นไม้ที่จะปลูกขึ้นใหม่ และใช้พื้นที่ภายในวงรอบของหญ้าแฝกใน

วันที่	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
		การปลูกพืชผักสวนครัว เพื่อให้ใช้ประโยชน์จากน้ำและปุ๋ยที่ไ้ใช้รดต้นไม้และหญ้าแฝกได้เต็มประสิทธิภาพ นอกจากนี้ ยังได้ผลผลิตจากพืชสวนครัว ในขณะที่ต้นไม้ยังไม่โตเต็มที่ เนื่องจากพื้นที่ดินมีไม่มากและแม่บ้านมีงานร้านเสริมสวยอยู่แล้ว ร.ต. สังวาลย์ คำฮั่วเองก็ต้องช่วยดูแลบุตรสาวที่พิการจากอุบัติเหตุตั้งแต่เล็กๆ ครอบครัวร.ต. สังวาลย์ คำฮั่ว จึงคิดว่าไม่สามารถขยายงานด้านเกษตรกรรมได้มากนัก แม้พื้นที่เพียง 3 ไร่ ก็ไม่อาจทำได้เต็มที่ในช่วงเวลาอันสั้น แต่คงทำได้หากค่อยๆ ทำไปวันละเล็กละน้อย และน่าจะทำได้ดี เพราะมีน้ำเพียงพอจากบ่อบาดาลในที่ดิน 3 ไร่ (สำหรับผ้งพื้นที่ที่ดินที่ต้องการขยายกิจกรรมการเกษตรของเกษตรกรแต่ละคนดูได้จากแผนภาพในภาคผนวก)

สำหรับเกษตรกรขายผลที่ไม่ได้ร่วมเวทีสรุปทเรียนในวันที่ 3 พฤศจิกายน 2553 คณะผู้วิจัยได้ติดตามไปสัมภาษณ์ที่บ้านของเกษตรกรในวันที่ 10-11 พฤศจิกายน 2553 โดยให้เกษตรกรขายผลวางแผนผังพื้นที่ดินของตนเองที่จะดำเนินการในช่วงการขายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

วันที่	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
10 พ.ย. 53	การสัมภาษณ์เกษตรกรเป็นรายบุคคล: ผู้ที่ไม่ได้ร่วมเวที 03 พ.ย. 53 (นางอารีย์ ยินดี และนายบุญช่วย มุงดี)	ได้แผนงานการขยายผลและข้อมูลประวัติเพิ่มเติม 1. นางอารีย์ ยินดี ต้องการขยายงานด้านการทำก้อนเห็ดจำหน่าย ปัจจุบันมีอุปกรณ์และโรงเรือนที่พร้อมสำหรับขยายงานแต่มีชั้นวางก้อนเห็ดเพื่อบ่มเชื้อเห็ดยังไม่เพียงพอ ต้องวางเรียงบนพื้น ทำให้เปลืองพื้นที่ จึงต้องการสร้างชั้นวางก้อนเห็ดเพิ่มเติม แต่ยังขาดงบประมาณ เพราะชั้นวางก้อนเห็ดที่มั่นคง แข็งแรง และมีอายุการใช้งานที่ยาวนาน ต้องทำด้วยเหล็ก หากทำด้วยไม้ค่าใช้จ่ายจะต่ำกว่า แต่ไม่คงทน จึงอยู่ในช่วงเวลาที่ตัดสินใจว่าจะทำชั้นวางก้อนเห็ดด้วยเหล็กหรือไม่ นางอารีย์ ยินดี มีกิจกรรมด้านการเกษตรอื่นๆ นอกจากการเพาะเห็ดและการผลิตก้อนเชื้อเห็ด อีกหลายอย่าง เช่น การปลูกพืชผักสวนครัว การเลี้ยงไก่พื้นเมือง และไก่ไข่ การเลี้ยงปลาในสระน้ำ การปลูกต้นไม้มรดก เป็นต้น นอกจากนี้ นางอารีย์ ยินดี ยังขุดบ่อขนาดย่อมไว้อีก 3 ลูก ไว้เก็บน้ำ แต่ไม่ค่อยมีน้ำให้เก็บเพราะต้องอาศัยน้ำฝนเพียงอย่างเดียว ครอบครัวของนางอารีย์ ยินดีใช้เชื้อเพลิงจากบ่อแก๊สชีวภาพที่มูลนิธิพัฒนาชนบทสร้างให้เช่นเดียวกับบ่อที่สร้างให้แก่ครอบครัวนายสำรอง แดงพลับ เกษตรกรต้นแบบที่เกษตรกรกลุ่มขยายผลไปศึกษาดูงานเมื่อวันที่ 15 กันยายน 2553 โครงการขยายผลการเกษตรของนางอารีย์ ยินดีอีกเรื่องหนึ่งคือการปลูกต้นไม้มรดกเพิ่มเติมบนที่ดินอีกแปลงหนึ่งที่อยู่ใกล้ๆ กับที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ (อยู่ห่างจากบ้านนางอารีย์ ยินดีประมาณ 1 กิโลเมตร) มีพื้นที่ประมาณ 10 ไร่ 2. นายบุญช่วย มุงดี ได้รับแนวคิดจากการศึกษาดูงานหลายอย่างทั้งจากภายในและภายนอกพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี เช่น ศูนย์การเรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงของนายสำรอง แดงพลับ ศูนย์กสิกรรมธรรมชาติมาบเอื้อง และสองสลึง ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่สามารถนำมาประยุกต์ใช้กับการสร้างศูนย์เรียนรู้การปลูกไม้พุ่มได้

วันที่	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
		การรวมกลุ่มซื้อ-ขายยางพาราที่บ้านจำรุง การผลิตแก๊สชีวภาพจากมูลสัตว์ที่เห็นที่บ้านนายสำรอง แดงพลับ ซึ่งเป็นความต้องการอันดับแรกของนายบุญช่วย มุงดี แต่นายบุญช่วย มุงดี เห็นว่า การศึกษาดูงานมีประโยชน์ในด้านการได้ ความรู้เพิ่มเติมเป็นสำคัญ ส่วนจะนำไปใช้ในการปฏิบัติจริงนั้นมีน้อย นอกจากนำไปบอกหรือสอนคนอื่นต่อไป ทั้งนี้เนื่องจากเหตุและปัจจัยเอื้ออำนวยแตกต่างกัน ไม่สามารถทำตามได้ทุกอย่าง โดยเฉพาะแหล่งที่เป็นสถานที่ศึกษาดูงานมักมีความพร้อมทุกด้านและมีการพัฒนามาระยะหนึ่งก่อนหน้านี้ รวมทั้งได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากหน่วยงานอื่นๆ ทำให้ทำกิจกรรมต่างๆ ได้มากมายหลายอย่าง ในขณะที่เกษตรกรที่ไปศึกษาดูงานยังคงขาดแคลนสิ่งที่เป็นปัจจัยการผลิตไปแทบทุกอย่าง จึงไม่สามารถทำตามอย่างได้ สำหรับการรวมกลุ่มกันทำกิจกรรมนายบุญช่วย มุงดี มีความเห็นว่า หากสมาชิกมีความพร้อมด้านฐานะความเป็นอยู่ย่อมรวมกลุ่มกันทำงานได้ดี ดังเช่น กลุ่มซื้อ-ขายยางพาราที่บ้านจำรุง ที่สมาชิกทุกท่านมีฐานะความเป็นอยู่ที่ดีแล้ว มีสวนยางกันคนละหลายๆ ไร่ หากคนที่ยังต้องหาเช่ากินค่าอยู่ ไม่น่าจะมารวมกลุ่มกันทำงานได้
11 พ.ย. 53	การสัมภาษณ์ เกษตรกรเป็น รายบุคคล: ผู้ที่ ไม่ได้ร่วมเวที 03 พ.ย. 53 (นายณรงค์ ม่วง โมราและนางชมพู สัมภา)	ได้แผนงานการขยายผลและข้อมูลประวัติเพิ่มเติม 1. นายณรงค์ ม่วงโมรา ต้องการขยายไร่มะนาวบนพื้นที่ด้านทิศตะวันตกที่บางส่วนยังว่างเปล่าอยู่หลังจากเลิกปลูกมะม่วง และขุนที่ราคาต่ำมากจนไม่คุ้มกับการลงทุน และจะขุดบ่อน้ำเพิ่มอีก บ่อในพื้นที่ใหม่นี้ นอกจากนี้ นายณรงค์ ม่วงโมรายังต้องการนำมูลวัวที่เลี้ยงไว้หลายตัวมาทำเป็นปุ๋ยหมัก โดยจะปรับปรุงคอกหมูที่ไม่ได้ใช้แล้วเป็นลานหมักปุ๋ยเพื่อบำรุงดินในไร่มะนาว ในวันที่เกษตรกรกลุ่มขยายผลไปศึกษาดูงานที่บ้านจำเอกเจียน สร้อยสม (วันที่ 22 กันยายน 2553) นายณรงค์ ม่วงโมราสนใจดินหางไหลที่ใช้สำหรับทำสารไล่แมลงศัตรูพืช จึงได้ขอพันธุ์จากจำเอกเจียน สร้อยสมและนำมาปลูกไว้ที่โคนต้นไม้และเจริญงอกงามดี

วันที่	กิจกรรม	ผลที่ได้รับ
		2. นางชมภู สัมภา ต้องการขยายกิจกรรมการเกษตรตามแนวคิดและประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาดูงานทั้งในและนอกพื้นที่ด้วยการขยายบ่อน้ำที่มีอยู่เดิม และนำดินชั้นมาถมพื้นที่นาด้านทิศตะวันออกเพื่อปลูกบ้าน ทำคอกเลี้ยงหมู และปลูกพืชผสมผสาน เช่น กัลล้วย มะรุม มะละกอ มะม่วง ไม้ใช้สอย เป็นต้น โดยปลูกหญ้าแฝกริมขอบบ่อและตามแนวคันไม้ และเมื่อปลูกบ้านเรียบร้อยแล้ว จะทำบ่อแก๊สชีวภาพจากมูลหมูและวัว (ขอรับความอนุเคราะห์จากมูลนิธิพัฒนาชนบทโดยผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ) และขุดบ่อใหม่อีก 1 บ่อ ด้านทิศเหนือของบ่อเดิม สำหรับเก็บกักน้ำไว้ใช้และเลี้ยงปลา

3. ผลการติดตามผลการทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวเกษตรกรเป้าหมายขยายผล

3.1 ผลการทดลองระยะ 6 เดือน

คณะผู้วิจัยได้ติดตามผลการทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงพร้อมด้วยเกษตรกรเป้าหมายขยายผล เพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้และแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน การติดตามผลครั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ติดตามผล 2 ระยะ คือ ระยะ 6 เดือน และระยะ 1 ปี ผลการติดตามต่อไปนี้ เป็นผลในระยะ 6 เดือน โดยแยกเป็นผลงานความก้าวหน้าของเกษตรกรรายบุคคลดังต่อไปนี้

ร.ต. สักวาลย์ คำฮั่ว

ร.ต. สักวาลย์ คำฮั่ว ทำการเกษตรในพื้นที่ 3 ไร่ มีที่ดินว่างเปล่าให้เกษตรกรเช่าอยู่อีก 3 ไร่ หลังจาก ร.ต. สักวาลย์ คำฮั่ว ได้เข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมตลอดโครงการวิจัยครั้งนี้ ได้นำประสบการณ์ที่ได้รับการเรียนรู้จากกระบวนการวิจัยมาขยายผลในพื้นที่ดินของตนเอง โดยการปลูกหญ้าแฝกรอบโคนต้นไม้ผล เช่น มะม่วง น้อยหน่า มะพร้าว ขนุน มะปราง ทับทิม เป็นต้น และปลูกพืชผักสวนครัวรอบๆ โคนต้นไม้ภายในวงล้อมของหญ้าแฝก เช่น แตงกวา บวบ พริก ถั่วฝักยาว มะเขือ โหระพา กระเพรา เป็นต้น แนวคิดในการปลูกพืชผักสวนครัวและหญ้าแฝก รอบโคนต้นไม้นี้ได้มาจากการศึกษาดูงานบ้านจำเริญ สร้อยสม และผลงานวิจัยของคุณอารี สุวรรณจินดา ผู้เชี่ยวชาญด้านป่าไม้ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ รวมทั้งหญ้าแฝกก็ได้รับความอนุเคราะห์จากคุณอารี สุวรรณจินดา ด้วยเช่นกัน

และเนื่องจากพื้นที่การเกษตรของ ร.ต. สักวาลย์ คำฮั่ว เป็นพื้นที่ที่ขาดแคลนน้ำ ร.ต. สักวาลย์ จึงได้ขุดบ่อน้ำความลึกประมาณ 7 เมตร ในพื้นที่ของตนเองโดยใช้ท่อปูนที่ใช้ในการทำบ่อสวมซึมขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 80 เซนติเมตร สูง 50 เซนติเมตร จำนวน 14 ท่อนแทนบ่อเก่าที่พังไปเนื่องจากอายุการใช้งานมานาน เพื่อให้มีน้ำใช้ในการเพาะปลูกได้ตลอดปี และเครื่องปั้มน้ำไฟฟ้าสูบน้ำจากบ่อและต่อท่อไปทั่วๆ พื้นที่เพาะปลูก

นางมาลี แก้วนวม

หลังจากที่นางมาลี แก้วนวม ได้เข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมตลอดโครงการวิจัยในครั้งนี้ ได้นำเอาประสบการณ์ที่ได้รับการเรียนรู้จากกระบวนการวิจัยมาขยายผลในพื้นที่ของตนเองดังนี้

1. การเลี้ยงหมูหลุม เพื่อต้องการนำปุ๋ยจากหมูหลุมมาใช้ในแปลงสับปะรด ในระยะเริ่มแรก นางมาลี แก้วนวม นำลูกหมูมาเลี้ยง 8 ตัว ใช้เวลาเลี้ยงประมาณ 4 เดือน หมูจะมีขนาดพอขายได้และวัสดุที่ใช้รองกันหลุมจะกลายเป็นปุ๋ยหมัก หลุมที่ใช้เลี้ยงมีขนาด 2 X 6 เมตร ลึก 1 เมตร โรงเรือนทำด้วยไม้สนและไม้อัลคาติปัส ที่ปลูกในพื้นที่ของตนเอง โดยนำไม้สนมาใช้

เป็นต้นเสาโรงเรือน และนำไม้ยูคาลิปตัสมาใช้เป็นโครงหลังคาโรงเรือน มุงหลังคาด้วยแผ่นพลาสติกดำที่ใช้รองบ่อปลา และสแลนกันแดดสีดำชนิดกันแดดได้ 80% โดยปูสแลนไว้ชั้นบนเพื่อ กันความร้อน ชั้นที่สองรองลงมาเป็นแผ่นพลาสติกดำ และชั้นล่างปูด้วยสแลนสีดำ ทำหน้าที่เสมือน ฝ้าเพดานบ้านที่ช่วยระบายความร้อน ก่ออิฐซีเมนต์ข้างหลุมทั้ง 4 ด้าน ป้องกันดินพังทลาย

ในการปลูกสร้างโรงเรือนหลุมหลุมครั้งนี้ นางมาลีได้รับความอนุเคราะห์ จากนายสุกชัย เทพบุตร และเพื่อน ซึ่งเป็นผู้มีประสบการณ์และความชำนาญในการเลี้ยงหมูหลุม มา ช่วยทำโรงเรือนให้จนแล้วเสร็จ

2. บ่อแก๊สชีวภาพ เนื่องจากนางมาลี แก้วนวม เลี้ยงสุกรไว้จำนวนหนึ่ง ซึ่งเป็นอาชีพที่นางมาลี ทำมาดั้งเดิม ควบคู่กับการทำไร่นาสับปะรด ทำให้มีมูลสุกรเพียงพอสำหรับการทำ แก๊สชีวภาพ เพื่อประโยชน์ ในการใช้เป็นพลังงานสำหรับหุงต้มในครัวเรือนได้ สำหรับบ่อแก๊สชีวภาพ ได้รับการอนุเคราะห์จากมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท ผ่านศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อัน เนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งศูนย์ศึกษาการพัฒนาฯ ให้นางมาลีไปรับการอบรมทำงานปศุสัตว์ของ ศูนย์ฯ ห้วยทรายก่อน แล้วจึงมาทำบ่อแก๊สชีวภาพให้ การมีบ่อแก๊สชีวภาพเป็นของตนเอง นอกจาก จะเป็นการใช้ประโยชน์จากมูลสัตว์ ซึ่งถือเป็นของเสียจากสัตว์แล้ว ยังเป็นการลดค่าใช้จ่ายของ ครอบครัวในการซื้อแก๊สหุงต้มอีกด้วย

3. การปลูกกล้วยน้ำว้า ในบริเวณที่ดินที่ยังว่างเปล่าอยู่ประมาณ 2 ไร่ โดยได้ ซื้อพันธุ์กล้วยมาจากนายเหรียญ เสือทอง จำนวน 400 หน่อในราคาหน่อละ 4 บาท ซึ่งกล้วยน้ำว้ามี ประโยชน์มากกล่าวคือ นอกจากจะตัดปลีกกล้วยและผลกล้วยไปขายได้แล้ว ยังสามารถนำต้นกล้วย มาหั่นบางๆ ตามขวาง โขลกรวมกับรำข้าว ใช้เป็นอาหารเลี้ยงสุกรได้ด้วย เป็นการลดต้นทุน ค่าอาหารเลี้ยงสุกร

4. การปลูกไม้ยืนต้นตามแนวรั้วเขตแดน เช่น สะเดา มะม่วง ยูคาลิปตัส เป็นต้น
นายเหรียญ เสือทอง

นายเหรียญ เสือทอง ทำการเกษตรโดยปลูกกล้วยน้ำว้าส่งโรงงานเป็นหลักใน พื้นที่จำนวน 30 ไร่ มีที่ดินที่ว่างเปล่า อยู่ประมาณ 20 ไร่ หลังจากเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการวิจัย และได้้นำประสบการณ์ที่ได้รับจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มาขยายผลในพื้นที่ดินของตนเอง ดังนี้

1. โรงเพาะเห็ดนางฟ้าขนาด 3X6 เมตร นายเหรียญ เสือทอง ใช้ไม้ไผ่ที่ตนมี อยู่มาจัดทำโรงเรือน มุงหลังคาด้วยหญ้าคาที่กรรยาไปเกี่ยวและกรองขึ้นเอง ที่พื้นโรงเพาะเห็ดทำ เป็นบ่อน้ำตื้นๆ เพื่อสร้างความชื้นให้ก้อนเห็ด ตามประสบการณ์ดูงานที่บ้านนายตำรวจ แดงพลับ ขันวางก้อนเห็ดทำด้วยไม้ไผ่เช่นกัน นายเหรียญ เสือทองซื้อก้อนเห็ดมา 200 ก้อนๆ ละ 6 บาท ใช้เวลา

เพาะประมาณ 1 เดือน ก็สามารถเก็บมาปรุงอาหารรับประทานได้ และมีเหลือสำหรับแบ่งปันและเป็นของฝากให้เพื่อนบ้านและญาติมิตรได้อีกด้วย

2. บ่อเลี้ยงปลาขนาดเล็ก ขนาด 2X4 เมตรลึกประมาณ 1 เมตร นายเหรียญ เลือทอง ขุดบ่อขนาดเล็กขึ้น 3 ลูก ปูพื้นด้วยผ้าพลาสติกอย่างหนาป้องกันน้ำรั่วซึม เลี้ยงปลาคุยกุย 1 บ่อ ปลานิล 1 บ่อ และปลาหมอไทย 1 บ่อ บริเวณขอบสระปลูกพืชผักสวนครัว ได้แก่ ผักชี ผักบุ้ง และใช้น้ำในบ่อปลารดพืชผักริมบ่อ ทำให้ผักงอกงาม และปลอดสารพิษ นายเหรียญ เลือทอง ขุดบ่อทั้ง 3 บ่อ ด้วยตนเอง ตกแต่งขอบบ่อเป็นระเบียบเรียบร้อย โดยได้เห็นตัวอย่างจากนายตำรวจแดงพลับ กล่าวคือ เมื่อนายเหรียญ ไปดูงานที่บ้านนายตำรวจและได้เห็นรูปแบบบ่อของนายตำรวจ เห็นความสวยงามเรียบร้อยของบ่อ เกิดแรงบันดาลใจ ต้องการทำบ่อเลี้ยงปลาของตนเองให้เรียบร้อย สวยงามเหมือนบ่อของนายตำรวจ จึงกลับมารื้อถอนบรรจุหินรอบขอบบ่อของตนแล้วจัดเรียงใหม่ พร้อมทำตาข่ายกั้นรอบบ่อในรูปแบบเดียวกันกับบ่อที่บ้านนายตำรวจ โดยได้พูดเปรยๆ ก่อนที่จะไปขุดบ่อเลี้ยงปลาที่บ้านนายตำรวจว่า

“ผมทำขอบบ่อไม่เรียบร้อย อาจารย์บอกว่า คุณตำรวจทำเรียบร้อย ผมต้องไปดูแล้วจะทำใหม่” เป็นคำพูดที่แสดงถึงความตั้งใจจริงของนายเหรียญ เลือทอง

การเลี้ยงปลาของนายเหรียญ เลือทองนั้น เป็นการเลี้ยงไว้เป็นอาหารในครอบครัว ใช้เวลาประมาณ 6-8 สัปดาห์ ปลาที่โตพอเป็นอาหารได้แล้ว ยังมีเหลือพอสำหรับแบ่งปันให้เพื่อนบ้านและญาติพี่น้องด้วย

3. การปลูกพืชผสมผสานในที่ดินหลังบ้าน นายเหรียญ เลือทอง มีที่ดินว่างเปล่าด้านหลังบ้านพัก ขาวออกไปทางทิศใต้จรดสระน้ำ ติดกับบ่อเลี้ยงปลาขนาดเล็กที่อยู่ด้านทิศตะวันตก ประมาณ 1 ไร่ นายเหรียญ เลือทองได้ใช้เป็นพื้นที่ปลูกไม้ผลและพืชผักสวนครัว เช่น กัลยัมละกอ มะเขือ ชะอม ถั่วงอกยาว มะกรูด สารแหน่ เป็นต้น นายเหรียญ เลือทองขายใบมะกรูดได้ราคา กิโลกรัมละ 80 บาท และใบสารแหน่ กิโลกรัมละ 30 บาท และนอกจากนี้ นายเหรียญ ยังปลูกต้นมะขามเป็นแถวยาวตามแนวริมทางเดินด้านทิศตะวันออกของพื้นที่ สำหรับเก็บใบอ่อนไว้บริโภคและขายได้ตลอดปี

ในอนาคต นายเหรียญ เลือทอง จะทำบ่อแก๊สชีวภาพจากมูลสุกรที่ตนเลี้ยงไว้ ตามแบบที่พบเห็นที่บ้านนายตำรวจแดงพลับ โดยขอรับการสนับสนุนจากมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบท

นายณรงค์ บัวเยี่ยม ได้นำประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาดูงานทั้งในและนอกพื้นที่ และจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการวิจัย มาขยายผลในพื้นที่ดินของตนเอง ดังนี้

1. การทดลองปลูกข้าว โดยนำพันธุ์ข้าวสังข์หยดมาทดลองปลูกในพื้นที่บริเวณหน้าบ้านประมาณ 1 งาน ด้วยการปรับพื้นที่ที่เดิมมีลักษณะลาดเทให้เป็นแปลงนาและทดลองปลูกแบบข้าวไร่ด้วยวิธีการเจาะหลุมแล้วหยอดเมล็ดข้าว

2. แหล่งเพาะพันธุ์ไม้มรดก ได้แก่ ไม้สัก ไม้ประดู่ชิงชัน ไม้พะยุง ไม้มะฮอกกานี ไม้ตะเคียน ไม้แดง ไม้จำปาทอง เป็นต้น ในอนาคต นายณรงค์ บัวเยี่ยม คาดหวังให้พื้นที่ดินของตนเป็นแหล่งเรียนรู้วิถีเศรษฐกิจพอเพียงสำหรับเกษตรกร โดยเน้นการปลูกพืชผสมผสานในลักษณะ “ปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง” และปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคและแบ่งปัน รวมทั้งเป็นแหล่งความรู้ด้านการเพาะพันธุ์พืช

3. การสร้างเตาเผาถ่านและทำน้ำส้มควันไม้ นายณรงค์ บัวเยี่ยม ได้รับการสนับสนุนเตาเผาถ่านจากโครงการบูรณาการงานตำบลสุขภาวะ ภาคตะวันตกของสำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ (สสส.) ส่วนโรงเรือนนั้นนายณรงค์ บัวเยี่ยม สร้างขึ้นเองจากไม้ที่ปลูกในพื้นที่ดินของตนเอง หลังคาเป็นดัดหญ้าคาที่นายณรงค์ บัวเยี่ยมซื้อมาด้วยเงินของตนเองในราคาดีดละ 15 บาท

4. การขยายพื้นที่ปลูกผักสวนครัว ได้แก่ ถั่วพูสีม่วง ข้าวโพด ฟักเขียว เป็นต้น เพื่อใช้เป็นอาหารในครัวเรือนและหากมีเหลือก็แบ่งปันเพื่อนบ้าน

นางชมภู สัมภา ได้นำประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาดูงานทั้งในและนอกพื้นที่ และจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการวิจัย มาขยายผลในพื้นที่ดินของตนเอง มาขยายผลในพื้นที่ดินของตนเองดังนี้

1. การขยายพื้นที่เพาะปลูกไม้ผลและไม้ใช้สอยจากเดิมด้วยการขุดดินขยายสระน้ำขึ้นไปถมที่นา ทำให้สระน้ำมีขนาดใหญ่ขึ้น ใช้เก็บน้ำสำหรับการเกษตรได้มากขึ้น และมีพื้นที่สำหรับเป็นที่พักอาศัยของลูกชาย คอกสุกร และปลูกไม้ผลและไม้ใช้สอยเพิ่มขึ้น นางชมภู สัมภา เริ่มต้นด้วยการปลูกกล้วยและหญ้าแฝกเพื่อปรับปรุงดินที่ขุดจากสระซึ่งมีลักษณะเป็นดินปนทรายที่เมื่อแห้งจะแข็งเป็นดาน กล้วยจะช่วยเพิ่มความชุ่มชื้นให้กับดิน และเมื่อโตขึ้นยังให้ร่มเงาแก่ไม้อื่นๆ ที่ยังเล็กอยู่ นอกจากนี้ นางชมภู สัมภา ยังปลูกหญ้าแฝกตามริมขอบสระน้ำเพื่อป้องกันดินพังทลายลงในสระน้ำ ช่วยป้องกันไม่ให้สระน้ำตื้นเขินเร็วเกินไป

2. การขยายพันธุ์เปิดโป๊ยฉ่าย นางชมภู สัมภา เป็นผู้ที่ประสบผลสำเร็จในการขยายพันธุ์เปิดโป๊ยฉ่าย ซึ่งเดิมได้รับการสนับสนุนจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อัน

เนื่องจากพระราชดำริให้มาทดลองเลี้ยงเพียง 2-3 ตัวเท่านั้น เป็นทั้งพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ ต่อมาสามารถขยายพันธุ์ได้เป็นหลายสิบตัว และนำไปขายที่ตลาดนัดในกิโลกรัมละ 45-50 บาท เป็ด 1 ตัวจะขายได้ราคาประมาณ 150 บาท เป็ดของนางชมภู สัมภา กินเก่ง ทำให้มีน้ำหนักดีและให้ลูกนกนางชมภู ขายลูกเป็ดด้วย ราคาตัวละ 40 บาท แต่ราคาลูกเป็ดขึ้นอยู่กับอายุของเป็ด ถ้าอายุ 7 วัน ขายได้ราคาตัวละ 20 บาท

3. การสร้างเตาเผาถ่านและทำน้ำส้มควันไม้ใหม่ เนื่องจากเตาเผาถ่านเดิมที่สร้างไว้ก่อนเริ่มโครงการวิจัยพังลงเนื่องจากใช้งานมาระยะหนึ่ง ประกอบกับเป็นเตาที่นางชมภู สัมภาสร้างเองเป็นครั้งแรกด้วยวิธีการจดจำจากการศึกษาดูงานในช่วงการอบรมต้นกล้าอาชีพเมื่อกลางปี พ.ศ. 2552 เป็นการลองผิดลองถูกทำให้ไม่ค่อยมั่นคงแข็งแรง เตาเผาถ่านที่สร้างขึ้นใหม่นี้ทำให้ได้ถ่านและน้ำส้มควันไม้มากขึ้น สำหรับถ่านก็ได้ใช้ในครัวเรือนและขาย ได้ราคากระสอบละ 100 บาท (บรรจุในกระสอบปุ๋ยหรือกระสอบอาหารสัตว์ขนาดน้ำหนัก 50 กิโลกรัม) ส่วนน้ำส้มควันไม้ก็เช่นกัน นางชมภู สัมภาได้ใช้ในการป้องกันศัตรูพืชในพื้นที่ของตน รวมทั้งแบ่งปันให้ผู้ที่มาศึกษาดูงาน และนำไปวางขายที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ในราคาขวดขนาดบรรจุ 750 ซีซี. 10 บาทต่อขวด

นายพุด มิตร์ดี

หลังจาก ได้เข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมตลอดกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ นายพุด มิตร์ดี ได้นำเอาประสบการณ์ที่ได้เรียนรู้จากกระบวนการวิจัยมาขยายผลในพื้นที่ของตนเอง ดังนี้

1. การเพาะเห็ดนางฟ้า นายพุด มิตร์ดีได้สร้างโรงเพาะเห็ดนางฟ้าขนาด 1.50X2.00 เมตร ขึ้นในพื้นที่ดินที่เป็นที่ปักอาศัย และขอรับการสนับสนุนก้อนเชื้อเห็ด 50 ก้อน จากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ และซื้อมาเองอีก 200 ก้อน เพาะไว้ประมาณ 1 เดือนก็เก็บได้ 2 วันต่อ 1 ครั้ง ทำให้มีเห็ดไว้บริโภค ส่วนที่เหลือจากการบริโภคภรรยาสามารถนำไปขายตามตลาดนัดที่อยู่ใกล้ๆ เช่น ตลาดนัดบางควาย ตลาดนัดวัดห้วยทรายได้ เป็นต้น พร้อมๆ กับผลผลิตผักสวนครัวอื่นๆ ที่เป็นกิจวัตรประจำสัปดาห์ของครอบครัวนายพุด มิตร์ดี

2. การเลี้ยงกบในโอ่งปูน เนื่องจากที่บ้านของนายพุด มิตร์ดี มีโอ่งปูนที่เคยใช้รองเก็บน้ำฝนแต่ปัจจุบันไม่ได้ใช้งานอยู่หลายใบ จึงนำลูกกบที่น้องชายของภรรยา (นายสันตติ ศรีจันทร์) เพาะเลี้ยงมาเลี้ยง โดยใส่น้ำในโอ่งเล็กน้อยไม่ต้องให้ท่วมตัวกบ แล้วใส่กบประมาณ โอ่งละ 25 ตัว ให้อาหารเม็ดสำหรับเลี้ยงกบ คอยเปลี่ยนน้ำในโอ่งและทำความสะอาดสม่ำเสมอ เลี้ยงประมาณ 3-4 เดือน ก็โตพอใช้บริโภคและจับออกขายได้ โดยได้กบขนาด 6 ตัวต่อกิโลกรัม ขายได้กิโลกรัมละ 30 บาท

ส่วนพื้นที่ประมาณ 10 ไร่ ที่อยู่ห่างจากบ้านออกไปทางทิศตะวันตกที่เคยวางแผนการปลูกไม้ 3 อย่าง โดยเริ่มจากการปลูกกล้วย เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายขยายผลที่ร่วมเดินทางไปดูสถานที่ลงความเห็นว่าจะขุดบ่อน้ำบาดาล ซึ่งมีความเป็นไปได้ในแง่ของการมีน้ำใต้ดิน เพราะมีบ่อน้ำบาดาลเก่าอยู่ในพื้นที่ แต่บ่อเดิมพังหมดแล้ว ปัญหาอยู่ที่งบประมาณในการขุด เกษตรกรบางคนแนะนำว่าจะทดลองใช้แนวทาง “ถาดขนมครก” ตามที่ได้เห็นในโครงการวนเกษตรของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมาชนนี้

นางอารีย์ ยินดี ได้นำประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาดูงานทั้งในและนอกพื้นที่ และจากการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกระบวนการวิจัย มาขยายผลในพื้นที่ดินของตนเอง ดังนี้

1. ปอแก้วชีวภาพ เนื่องจากครอบครัวของนางอารีย์ ยินดี เลี้ยงวัวไว้จำนวนหนึ่ง ซึ่งมากพอที่จะใช้มูลมาผลิตแก๊สชีวภาพ เพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้ม จึงขอรับการสนับสนุนจากมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบทให้มาสร้างบ่อแก๊สชีวภาพในพื้นที่ใกล้ๆ กับบ้านพัก

2. การปลูกไม้מרค นางอารีย์ ยินดี ได้เห็นประโยชน์ของไม้เนื้อแข็ง และได้นำกล้าไม้จำนวนหนึ่งที่ได้รับแจกจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ มาปลูกไว้บนที่ดินบริเวณใกล้บ้านพัก จึงสนใจที่จะขยายการปลูกไม้מרค ได้แก่ กระถินเทพา กระถินณรงค์ เป็นต้น บนพื้นที่ดินอีกแปลงหนึ่ง ประมาณ 10 ไร่ ที่อยู่ห่างออกไป ประมาณ 1 กิโลเมตร ติดกับที่ทำการองค์การบริหารส่วนตำบลสามพระยา อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

สำหรับนายณรงค์ ม่วงโมรา นายบุญช่วย มุงดี และนายขงยุทธ พันพู่ ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายขยายผลตามที่ได้วางแผนเอาไว้ ทั้งนี้เนื่องจากเหตุ ปัจจัยต่างๆ ที่แตกต่างกันไป เช่น เวลา สุขภาพ ความเชื่อ ภูมิอากาศที่ไม่เอื้อต่อการดำเนินชีวิตวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้านการเกษตร

นายณรงค์ ม่วงโมรา ได้วางแผนขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในครอบครัวของตนเองโดยเพิ่มกิจกรรมการทำปุ๋ยหมักจากมูลวัวที่นายณรงค์ ม่วงโมรา เลี้ยงไว้เป็นวัวฝูง โดยจะใช้พื้นที่คอกหมูคอนกรีตที่ว่างอยู่เพราะไม่ได้เลี้ยงหมูแล้ว เป็นพื้นที่สำหรับกองปุ๋ยหมัก แต่ต่อมา นายณรงค์ ม่วงโมรา ได้เปลี่ยนพื้นที่คอกสุกรเป็นที่วางก้อนฟางสำหรับวัวที่เลี้ยงไว้ ประกอบกับนายณรงค์ ม่วงโมรา ทำไร่มะนาวเป็นอาชีพหลัก และจำเป็นต้องใช้ทั้งปุ๋ยเคมีและสารเคมี เพื่อเพิ่มผลผลิตมะนาว สำหรับส่งขาย โครงการการทำปุ๋ยหมักจากมูลวัวจึงล้มเลิกไป

นายบุญช่วย มุงดี ได้วางแผนขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในครอบครัวของตนเองโดยการเลี้ยงปลาในบ่อน้ำ การเป็นแหล่งเพาะและขยายพันธุ์ไผ่หวานที่เป็นพืชหลักในพื้นที่ดินของตน การเพาะปลูกพืชผักสวนครัวไว้บริโภคในครัวเรือน และ การเลี้ยงไก่พื้นเมือง แต่เนื่องจากนายบุญช่วย มุงดี สุขภาพไม่ดี มีโรคประจำตัว ไม่สามารถทำงานหนักได้ ประกอบกับ

ฐานะครอบครัว นายบุญช่วย มุงดี ก่อนข้างดี มีรายได้ประจำจากลูกๆ สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างดี โดยไม่ต้องอาศัยรายได้จากการเกษตร จึงไม่ได้ดำเนินการตามที่วางแผนไว้ ทำให้ไม่บรรลุเป้าหมาย ขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

นายขยยุทธ พันพู เป็นเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายขยายผลเพียงผู้เดียวที่มีที่ดินทำกินอยู่ในพื้นที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จำนวน 10 ไร่ เกิดจากการจัดสรรที่ดินทำกินของศูนย์ฯ ให้เกษตรกรที่เคยทำการเกษตรในพื้นที่ของศูนย์ฯ มาก่อน นายขยยุทธ พันพู ได้วางแผนขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ในครอบครัวของตนเอง โดยจะปลูกไม้สัก ไม้แดง ไม้มะฮอกกานี ตามแนวเขตที่ดิน และปลูกกล้วย และไผ่หวาน ในพื้นที่ที่ยังว่างอยู่ และทำปุ๋ยหมักสำหรับใช้กับดิน ดาวเรืองที่ปลูกเป็นอาชีพหลักอยู่ แต่เนื่องจาก นายขยยุทธ พันพู มีงานอื่นนอกเหนือจากการเกษตร คือ รับจ้างส่งนมโรงเรียนให้กับโรงเรียนในอำเภอลำทะลุ 2 วัน และวันที่เหลือนายขยยุทธ พันพู ทำงานเป็นลูกจ้างรายวันในส่วนงานป่าไม้ ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ จึงไม่ค่อยมีเวลาดำเนินงานตามที่วางแผนไว้ ประกอบกับช่วงเวลาที่ทำการทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เกิดปัญหาภัยแล้ง ทำให้เขื่อนกักเก็บน้ำของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ไม่มีน้ำเพียงพอที่จะส่งมาเติมให้กับสระน้ำในพื้นที่ดินของเกษตรกร นายขยยุทธ พันพู ปลูกดาวเรืองได้เพียงส่วนน้อย และไม่สามารถทำกิจกรรมการเกษตรอย่างอื่นได้เพราะขาดน้ำ ทำให้ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมตามที่วางแผนไว้ได้

3.2 ผลการทดลองระยะ 1 ปี

เมื่อโครงการวิจัยทดลองขยายผลผ่านไป 1 ปี คณะผู้วิจัยได้ออกติดตามการขยายผลของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายทั้ง 10 คน โดยยึดพื้นที่ตำบลทั้ง 4 ตำบลเป็นหลัก กล่าวคือ ติดตามผลงานของเกษตรกรเป็นรายตำบล ตำบลละ 3 คน ตำบลสามพระยา 3 คน ตำบลไร่ใหม่พัฒนา 2 คน และตำบลห้วยทรายเหนือ 2 คน ปรากฏผลดังต่อไปนี้

นางชมภู สัมภา ตำบลละอ้า

นางชมภู สัมภา ได้ดำเนินการขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง เมื่อโครงการวิจัยทดลองขยายผลฯ ผ่านไป 1 ปี คณะผู้วิจัยได้ออกติดตามผลการขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของ นางชมภู สัมภา พบว่าในช่วง 6 เดือนหลังของการทดลอง มีกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเพิ่มขึ้นในพื้นที่ของนางชมภู สัมภา ดังนี้

1. บ่อแก๊สชีวภาพ เนื่องจากครอบครัวของนางชมภู สัมภาเลี้ยงวัวไว้จำนวน 7 ตัว และเลี้ยงสุกรจำนวน 25 ตัว นางชมภู สัมภาจึงใช้มูลวัวและสุกร มาทำเป็นแก๊สชีวภาพเพื่อใช้เป็นเชื้อเพลิงในการหุงต้มอาหารในครัวเรือน เป็นการนำมูลสัตว์มาใช้ประโยชน์ ลดค่าใช้จ่ายในครัวเรือนและเป็นการกำจัดมูลสัตว์ที่มีกลิ่นเหม็นอีกทางหนึ่งด้วย ปกติครอบครัวนางชมภู สัมภาใช้

ถ่านที่เผาเองเป็นเชื้อเพลิงหลักในการหุงต้ม ซึ่งถ่านที่ได้จากเตาเผามีเหลือพอนำไปขายได้ด้วย เมื่อมีปอแก๊สชีวภาพ ทำให้ครอบครัวนางชมภู สัมภาษามีถ่านเหลือไว้ขายมากขึ้น

2. การเลี้ยงไก่ นางชมภู สัมภา เลี้ยงไก่ไข่จำนวน 13 ตัว ไก่แจ้ และไก่คูจำนวน 50 ตัว ไก่วง 4 ตัว ไก่ไข่ให้ผลผลิตดี ทำให้เหลือกินในครอบครัวนางชมภู สัมภา จึงนำไปขายที่ตลาดนัดในท้องถิ่นในราคาแผง (30 ฟอง) ละ 80 บาท เป็นรายได้เสริมของครอบครัว

3. การเลี้ยงไก่วง เป็นโครงการขายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่ต้องการให้เกษตรกรที่สนใจนำไปเลี้ยงเพราะเป็นที่ต้องการของตลาด ชาวต่างประเทศที่นิยมรับประทานกันในเทศกาลขอบคุณพระเจ้าช่วงเดือนพฤศจิกายนของทุกปี ปรากฏว่ามีเกษตรกร 11 รายที่สนใจนำไปเลี้ยงเป็นพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ นางชมภู สัมภา เป็นเกษตรกรผู้หนึ่งในจำนวนดังกล่าวโดยศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ มีเงื่อนไขว่า เกษตรกรที่นำไปเลี้ยงต้องสนใจดูแลเลี้ยงอย่างดี หากปล่อยปละละเลยจนไก่ตายลงต้องถูกปรับตัวละ 350 บาท และหากไก่มีลูกต้องคืนลูกไก่ที่เป็นแม่ไก่ ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ 1 ตัว แต่ช่วงนี้ไก่วงยังไม่วางไข่เพราะอายุยังไม่ถึงวัยผสมพันธุ์

นายณรงค์ บัวแย้ม ตำบลไร่ใหม่พัฒนา

นายณรงค์ บัวแย้ม ได้ดำเนินการขายผลผลิตพืชเศรษฐกิจพอเพียงอย่างต่อเนื่อง แต่ในช่วง 6 เดือนหลังของการทดลองขายผลผลิตพืชเศรษฐกิจพอเพียงนั้น นายณรงค์ บัวแย้ม ไม่สามารถขายผลให้มีกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงใหม่ๆ ได้ เนื่องจากประสบปัญหาขาดแคลนน้ำจากภาวะฝนแล้ง และฝนทิ้งช่วง ทำให้น้ำในลำห้วยและน้ำในบ่อที่ขุดไว้แห้งมากจนไม่เพียงพอต่อการใช้ในพื้นที่

อย่างไรก็ตาม โรงเรียนบ้านรางจิก หมู่ 3 ตำบลไร่ใหม่พัฒนา อำเภอสระอ่าว จังหวัดเพชรบุรี ได้จัดทำโครงการพัฒนาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยคณะครูร่วมกับนักเรียนและผู้ปกครองนักเรียนจัดกิจกรรมการเรียนรู้การเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงโดยเชิญนายณรงค์ บัวแย้มไปเป็นที่ปรึกษา นายณรงค์ บัวแย้มได้นำประสบการณ์การเรียนรู้จากการเข้าร่วมโครงการวิจัยครั้งนี้ไปขยายผลในโรงเรียนรางจิก ด้วยการทดลองปลูกพืชผักสวนครัวหลายชนิด เช่น ถั่วพูสีม่วง พริกเขียว บวบเหลี่ยม บวบงู โหระพา สารแหน่ เป็นต้น รวมทั้งการสร้างโรงเรือนเพาะเห็ดนางฟ้า และการทำนาแปลงเล็กๆ ทำให้นักเรียนได้เรียนรู้และสามารถจะนำไปทำที่บ้านของตนเองได้

นายพุม มิตรดี ตำบลชะอำ

นายพุม มิตรดี ได้ดำเนินการขายกิจกรรมการเกษตรในพื้นที่ 10 ไร่ที่เคยมกร้างว่างเปล่าโดยการซื้อหน่อกล้วยจากนายเหรียญ เสือทองมาปลูกจำนวนประมาณ 500 ต้น

ตามที่ได้วางแผนเอาไว้ ในระยะแรกๆ กล้วยของงามดีมาก ต่อมาในช่วงที่กล้วยออกเครือแล้วเป็นส่วนใหญ่เกิดภาวะฝนแล้ง ประกอบกับไม่มีแหล่งน้ำในที่ดินของตน ทำให้กล้วยทนแล้งไม่ได้ และค่อยๆ เหี่ยวแห้งและตายลงเรื่อยๆ จนเหลือให้เห็นจำนวนไม่กี่ต้น แต่ยังคงมีหน่อกล้วยที่งอกขึ้นใหม่ พอถึงช่วงฤดูฝน มีฝนตกคงจะฟื้นขึ้นได้ใหม่ แต่สำหรับกล้วยชุดแรกถือได้ว่า ไม่ได้ผลตอบแทนเลย

ส่วนพื้นที่ที่เป็นที่อยู่อาศัยและเคยใช้เป็นพื้นที่ปลูกพืชผักสวนครัวขายตามตลาดนัดนั้น ครอบครัวนายพุม มิตร์ดี ได้เลิกทำ รวมทั้งการเพาะเห็ดและการเลี้ยงกบด้วย เนื่องจากใช้เวลาส่วนใหญ่ไปกับการขยายกิจกรรมการเกษตรในการ ปลูกกล้วยและสับปะรดบางส่วนในพื้นที่ 10 ไร่

นางมาลี แก้วนวม ตำบลชะอำ

นางมาลี แก้วนวม ยังคงดำเนินกิจกรรมการเกษตรต่อเนื่องจากช่วง 6 เดือนแรก นอกจากกล้วยน้ำว้าที่ปลูกไว้จะไม่ค่อยได้ผลนักเพราะประสบปัญหาฝนแล้งเช่นเดียวกับกรณีของนายพุม มิตร์ดี ส่วนหมูที่เลี้ยงในหลุมโตแล้วและขายไปแล้ว โดยนางมาลี แก้วนวม ให้ข้อมูลว่า ต้องใช้เวลาเลี้ยงมากกว่าหมูที่เลี้ยงในคอกเนื่องมาจากการให้อาหารที่แตกต่างกัน โดยหมูหลุมกินอาหารที่เป็นหยวกกล้วยหมักเป็นส่วนใหญ่ แต่สิ่งที่เป็ผลพลอยได้จากการเลี้ยงหมูหลุมคือปุ๋ยหมักจากวัสดุรองคอกที่เป็นหลุมลึกที่หมูคอยขุดคุ้ยเป็นการคลุกเคล้ากับสิ่งขับถ่ายของหมู จึงเป็นการหมักปุ๋ยสำหรับบำรุงสับปะรด นางมาลีให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า ปุ๋ยหมักจากคอกหมูหลุมที่ได้ สามารถใช้กับไร่สับปะรดประมาณ 5 ไร่ และให้ผลดี ทำให้ดินร่วนซุยและสับปะรดงามกว่าพื้นที่อื่นๆ ที่ไม่ได้ใส่ปุ๋ยหมักนี้

นางมาลี แก้วนวม ได้ขอแบ่งปันเปิดโปงถ่ายจาก นางชมภู สัมภาที่มีศักดิ์เป็นอามาลีเลี้ยงไว้ด้วยจำนวน 5 ตัว และมีลูกหลายครอกแล้ว และยังได้นำไก่พันธุ์ไข่มาเลี้ยงเพิ่มเติม 70 ตัว อีกด้วย ต่อมาขายไป เหลือไว้เพียง 23 ตัว ใช้วิธีเลี้ยงในคอกแต่จะเปิดออกปล่อยให้หาอาหารในช่วงเย็นเท่านั้น ทำให้เสี่ยงอันตรายจากสุนัขที่เลี้ยงไว้ ไก่ถูกสุนัขกัดตายไปบ้าง เหลือเพียง 8 ตัว

นอกจากนี้ นางมาลี แก้วนวม ยังได้ขุดลอกบ่อน้ำที่มีอยู่เดิมให้ลึกและกว้างขึ้นอีก แต่ยังไม่ได้ขุดบ่อใหม่ที่เคยวางแผนเอาไว้ เนื่องจากมารดาให้ข้อคิดว่า การขุดสระจะทำให้เสียที่ทำกินไป

นางมาลี แก้วนวม ได้ใช้ไม้แปรรูปจากต้นสะเดาและต้นครางที่ปลูกในพื้นที่ของตนมาเป็นโครงสร้างศาลาที่มั่นคงแข็งแรงพร้อมกับทำยกพื้นสำหรับนั่งประชุม พุดคุยและต้อนรับแขกที่มาเยี่ยมชมกิจกรรมการเกษตรของตน

ร.ต. สังวาลย์ คำฮั่ว ตำบลสามพระยา

เนื่องจากในช่วง 6 เดือนหลังของการทดลองในโครงการวิจัยครั้งนี้ ตำบลสามพระยาประสบปัญหาภัยแล้งอย่างมาก ทำให้ขาดแคลนน้ำสำหรับรดต้นไม้รวมถึงน้ำที่ใช้อุปโภคในครัวเรือนด้วย น้ำในบ่อน้ำที่ขุดไว้ใหม่แห่งนี้มีน้ำเพียงเล็กน้อย กิจกรรมการเกษตรของครอบครัว ร.ต.สังวาลย์ คำฮั่ว ที่เคยริเริ่มไว้ในช่วง 6 เดือนแรกต้องหยุดชะงักลง กล่าวคือ พืชผักสวนครัวที่เคยปลูกตามโคนต้นไม้ยืนต้นที่ล้อมด้วยหญ้าแฝกก็ไม่สามารถดำเนินการต่อได้ แต่หญ้าแฝกยังทนอยู่ได้และงอกงามดี แสดงถึงความทนทานต่อความแห้งแล้ง ของหญ้าแฝก

อย่างไรก็ตาม ร.ต.สังวาลย์ คำฮั่ว ได้ต่อท่อน้ำจากเครื่องปั้มน้ำจากบ่อเพิ่มเติมมายังโคนต้นไม้ที่ปลูกขึ้นใหม่พร้อมๆ กับการปลูกหญ้าแฝก ทำให้สะดวกในการรดน้ำต้นไม้ที่ทำได้เป็นบางวันเท่าที่มีน้ำในบ่อ เป็นการบรรเทาความแห้งแล้งและยืดชีวิตต้นไม้ให้ถึงช่วงเวลาที่มิฝนตกลงมา

นายเหรียญ เสือทอง ตำบลไร่ใหม่พัฒนา

ผลงานการขยายผลของนายเหรียญ เสือทอง ที่เกิดในช่วง 6 เดือนหลังของการทดลองในโครงการวิจัยครั้งนี้ เกิดขึ้นหลายประการ แสดงถึงความก้าวหน้าที่ชัดเจนเป็นรูปธรรม ทั้งที่เป็นไปตามแผนและมากกว่าแผนที่วางไว้ กิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงใหม่ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ของนายเหรียญ เสือทองมีดังนี้

1. การสร้างบ่อแก๊สชีวภาพ เนื่องจากนายเหรียญ เสือทอง ได้รับเลือกจากนายสำรวจ แดงพลับ ให้เป็นเกษตรกรเครือข่ายขยายผล ในฐานะที่นายสำรวจ แดงพลับ เป็นเกษตรกรต้นแบบของหน่วยงานต่างๆ รวมถึงมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบทที่มีบทบาทหน้าที่ในการสนับสนุนการสร้างแหล่งพลังงานทางเลือกจากมูลสัตว์ เช่น มูลวัว มูลสุกร เป็นต้นโดยนำมาผลิตเป็นแก๊สชีวภาพ ในบ่อหรือถังที่เป็นผ้าพลาสติก ซึ่งทางมูลนิธิฯ ได้มาสร้างต้นแบบไว้ที่บ้านนายสำรวจ และเกษตรกรขยายผลของโครงการวิจัยนี้ได้ไปศึกษาดูงานด้วย นายเหรียญจึงได้รับการสนับสนุนบ่อแก๊สชีวภาพจากมูลนิธิพัฒนาชีวิตชนบทด้วยเช่นกัน และได้ใช้มูลสุกรที่เลี้ยงไว้หลายตัวเป็นวัตถุดิบในการผลิตแก๊สชีวภาพไว้ใช้เป็นเชื้อเพลิงในการปรุงอาหาร

2. การขุดบ่อน้ำบาดาล แล้วสูบน้ำขึ้นถึงปูนซีเมนต์เพื่อปล่อยลงสู่แปลงพืชผัก นายเหรียญได้ใช้เงินส่วนตัวประมาณ 80,000 บาทจ้างบริษัทเอกชนมาขุดเจาะน้ำบาดาลในแปลงที่ปลูกกล้วยน้ำว้า ใช้ระบบเครื่องสูบน้ำแบบ “ปั้มซับเมอร์ส หรือปั้มซับเมอร์จ” (Submersible Pump หรือ Submerge Pump) เพื่อใช้ในการให้น้ำกล้วยน้ำว้า และสูบน้ำขึ้นถึงน้ำฝักที่อยู่ตรงกันข้ามกับแปลงกล้วยเพื่อใช้ในแปลงเกษตรที่สร้างขึ้นใหม่ ทั้งที่เป็นนาข้าว พืชผัก และต้นไม้ยืนต้น

3. การเปลี่ยนแปลงและขยายพื้นที่การเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง โดยถางป่าไม้ที่มีอยู่เดิมทำเป็นแปลงนาข้าว 3 แปลง แล้วปลูกพืชผักสวนครัวและไม้ยืนต้นตามแนวคันนาและริมทางเดิน เช่น มะละกอ ใผ่หวาน ใผ่ตง ไม้สัก มะกอกป่า กล้วยหอม เป็นต้น และตามทางเดินจากทางเข้าไปสู่ศาลาต้อนรับแขก นายเหรียญ เสือทองได้สร้างซุ้มไว้ 2 แห่ง และปลูกผักแพงและบวบได้ผลดีมาก ออกลูกดกทั้ง 2 ซุ้ม ส่วนพื้นที่ที่เคยปลูกพืชผักสวนครัวและบ่อเลี้ยงปลาขนาด 2X4 เมตร ทั้ง 3 บ่อ ที่อยู่หลังบ้านพัก นายเหรียญได้เลิกกิจกรรมการเกษตรทั้งหมด แล้วย้ายไปสร้างกิจกรรมการเกษตรด้านที่เคยเป็นป่าไม้ดั้งเดิม ปลาที่เลี้ยงในบ่อขนาดเล็กที่เหลืออยู่ก็ย้ายลงสระใหญ่ ทั้งหมด ด้วยเหตุผลที่ว่า ปลาไม่ค่อยเจริญเติบโตเท่าที่ควร

4. การขุดขยายสระเก็บน้ำ เนื่องจากสระน้ำที่มีอยู่เดิมแม้จะมีขนาดใหญ่แต่เก็บน้ำได้ไม่เพียงพอต่อปริมาณการใช้ในการเกษตร นายเหรียญจึงได้จ้างเอกชนมาขุดลำห้วยที่มีอยู่เดิมแต่แคบและตื้นเขินให้กว้างและลึกขึ้น โดยขุดเป็นแนวยาวต่อจากสระน้ำเดิมออกไปด้านทิศตะวันออกเป็นรูปด้ามขวาน (สระเดิมเป็นเสมือนคมขวาน) ทำให้แหล่งน้ำที่ขุดขึ้นใหม่นี้เป็นแนวเขตด้านใต้ของแปลงเกษตรที่สร้างขึ้นใหม่ และเป็นแหล่งน้ำสำหรับกิจกรรมการเกษตรแปลงใหม่นี้ด้วย

5. การสร้างศาลาต้อนรับผู้ศึกษาดูงาน ศาลาที่สร้างขึ้นใหม่นี้ตั้งอยู่ริมขอบสระด้านในสุดของพื้นที่ดิน โดยมีสองด้านติดกับสระเดิมและลำห้วยที่ขุดลอกใหม่ บางส่วนของศาลาลำเข้าไปในสระน้ำ ให้ความร่มรื่นและใช้เป็นที่พักปลาในสระได้ด้วย นายเหรียญ เสือทองได้สร้างทางเดินรอบพื้นที่ที่ขยายใหม่ตามกิจกรรมในข้อ 3 ข้างต้น ศาลาจึงตั้งอยู่ที่มุมด้านหนึ่งของพื้นที่ดินที่เป็นแปลงเกษตรที่ขยายใหม่ ผู้ที่ไปศึกษาดูงานสามารถเดินจากถนนหน้าบ้านตรงไปทางทิศใต้ไปยังศาลา ผ่านซุ้มผักแพงและบวบ และเดินตามทางเดินชมกิจกรรมการเกษตรออกไปด้านทิศตะวันออกจนสุดเขตพื้นที่ แล้วจึงเลี้ยวซ้ายไปขึ้นถนนที่ผ่านหน้าบ้าน

นายเหรียญ เสือทองได้ติดตั้งอุปกรณ์สำหรับนำเสนองานในศาลา เป็นเครื่องรับโทรทัศน์และเครื่องเล่นแผ่นซีดีและดีวีดี พร้อมทั้งโต๊ะและเตียงสำหรับนั่งพูดคุย แต่ยังคงสิ่งที่นายเหรียญ ต้องการมากสำหรับติดตั้งในศาลานี้ คือพระบรมฉายาลักษณ์ขนาดใหญ่ของในหลวง

6. การเป็นศูนย์เรียนรู้ของนักเรียนในโรงเรียนใกล้เคียง เช่น มีนักเรียนจากโรงเรียนบ้านหนองคล้า อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ เข้าไปใช้เป็นแหล่งเรียนรู้การดำเนินชีวิตวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในด้านการเกษตร ซึ่งต่อไปในอนาคต เมื่อมีกิจกรรมต่างๆ เต็มรูป และเป็นที่รู้จักมากขึ้น จะทำให้มีนักเรียนจากโรงเรียนอื่นๆ มาใช้ประโยชน์อีก เนื่องจากในระยะที่ผ่านมาก่อนที่จะมีกิจกรรมการวิจัยตามโครงการนี้ นายเหรียญ เสือทองเป็นเพียงเกษตรกรที่รู้จักกันใน

ฐานะที่เป็นผู้ปลูกกล้วยรายใหญ่รายหนึ่ง นายเหรียญ เสือทองกล่าวว่า ได้เข้ามาเรียนรู้เกษตรกรรม วิถีเศรษฐกิจพอเพียง และได้รับแรงสนับสนุนจากบุคคลในครอบครัวทั้งลูกและภรรยา ทำให้ตน และครอบครัวพลิกฟื้นผืนดินทำกิจกรรมเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจนสามารถเป็นศูนย์เรียนรู้ได้

7. การเลี้ยงไก่ไข่ในกรงแบบปล่อยออกลานโล่งและมีแดดส่องถึง เล้าไก่ไข่ ที่นายเหรียญ เสือทองสร้างขึ้นใหม่นี้ มีลักษณะแตกต่างจากเล้าไก่โดยทั่วไปที่เป็นแบบปิดให้อยู่แต่ในร่ม แต่เล้าไก่ไข่นายเหรียญประกอบด้วย 3 ส่วน คือส่วนที่อยู่ร่มเป็นที่ให้อาหารและรัง ออกไข่ ส่วนที่เป็นลานโล่งมีตาข่ายปิดด้านบนให้แดดส่องถึง และส่วนที่เป็นแปลงหญ้าให้ไก่ได้คุ้ย เชียจิกกินในบางช่วงเวลา นายเหรียญอธิบายว่า การมีพื้นที่ให้ไก่ได้เดินและรับแดดนอกจากส่วนที่อยู่ร่ม ทำให้ไก่ไม่เครียด ส่งผลให้ออกไข่มาก และป้องกันโรคต่างๆ ได้ดีอีกด้วย

นางอารีย์ ยินดี ตำบลสามพระยา

นางอารีย์ ยินดี ได้ขยายผลเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในช่วง 6 เดือนหลังของการทดลองขยายผล ดังนี้

1. การขุดบ่อน้ำเพิ่มเติม เนื่องจากพื้นที่การเกษตรของนางอารีย์ ยินดี อยู่ห่างไกลจากแหล่งน้ำ ทำให้ไม่มีน้ำจากแหล่งอื่นสำหรับการเกษตรนอกจากน้ำฝน บ่อน้ำจึงเป็นแหล่งเก็บน้ำที่จำเป็นที่สุด นางอารีย์ ยินดีจึงจ้างรถขุดมาขุดบ่อเพิ่มเติม ซึ่งเป็นความคิดที่แตกต่างจากเกษตรกรหลายๆ คนที่ไม่นิยมขุดบ่อในที่ดินของตนเพราะเกรงว่าจะเสียพื้นที่ในการเพาะปลูกไปจำนวนหนึ่ง

2. การขยายและขุดลอกบ่อน้ำเดิม บ่อน้ำที่มีอยู่เดิมแคบและตื้นเกินไป ไม่สามารถเก็บน้ำฝนไว้ได้มากพอกับความต้องการ นางอารีย์ ยินดีจึงจ้างรถขุดมาขุดลอกให้บ่อลึกลงและขยายให้ใหญ่ขึ้นด้วยเพื่อเตรียมรับน้ำฝนในช่วงฤดูฝนที่ใกล้จะถึง

3. การทำก้อนเชื้อเห็ด กิจกรรมหลักของครอบครัวนางอารีย์ ยินดี คือ การผลิตก้อนเชื้อเห็ดจำหน่ายให้แก่เกษตรกรที่สนใจและทำอาชีพเพาะเห็ดขาย ความต้องการของนางอารีย์ ยินดี ในการขยายกิจกรรมด้านนี้คือ การสร้างชั้นวางก้อนเห็ดในช่วงบ่มเชื้อเห็ดก่อนนำก้อนเห็ดออกจำหน่าย เพื่อให้ประหยัดพื้นที่และบรรจุก้อนเห็ดในโรงเรือนได้มากขึ้นกว่าการวางกับพื้น แต่ช่วง 6 เดือนหลังของการทดลองเป็นช่วงฝนแล้งมาก ทำให้อากาศร้อนเกินไป ส่งผลให้เชื้อเห็ดตายเกือบหมดต้องทิ้งก้อนเห็ดไปเป็นจำนวนมาก นางอารีย์ ยินดีให้ข้อมูลเพิ่มเติมว่า การวางก้อนเห็ดสูงจากพื้น โถสั้หลังคามากๆ ทำให้ก้อนเห็ดได้รับความร้อนจากหลังคามากขึ้น จึงแก้ไขด้วยการวางก้อนเห็ดชุดใหม่กับพื้นและเปิดผนังโรงเรือนให้โล่งเพื่อระบายอากาศร้อน

นอกจากนี้ที่บ้านของนางอารีย์ ยินดี ยังเป็นแหล่งเรียนรู้เรื่องการเพาะเห็ดสำหรับนักเรียนอีกด้วย อย่างเช่น โรงเรียนห้วยทรายประชาสรรค์ อำเภอสะอ้อ จังหวัดเพชรบุรี ได้

ส่งนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 5 มาเรียนรู้การทำก้อนเชื้อเห็ดและการเพาะเห็ดนางฟ้า โดยได้รับการสนับสนุนวัสดุต่างๆ จากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ หลังจากนักเรียนได้เรียนรู้ เกิดความรู้ ความเข้าใจ และสามารถทำเองได้ ก็จะได้รับก้อนเชื้อเห็ดกลับบ้านด้วย เพื่อเพาะเห็ดเป็นอาหารของครอบครัวต่อไปได้

สำหรับนายณรงค์ ม่วงโมรา นายบุญช่วย มุงดี และนายขยงยุทธ พันพู ที่ยังไม่สามารถบรรลุเป้าหมายขยายผลตามที่ได้วางแผนเอาไว้แล้วนั้น คณะผู้วิจัยได้ออกไปติดตามผลในระยะ 1 ปี เช่นเดียวกัน เพื่อติดตามผลการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ปรากฏผลดังนี้

นายณรงค์ ม่วงโมรา ได้เลิกเลี้ยงวัวแล้ว เพราะไม่มีพื้นที่ว่างที่จะนำวัวไปปล่อยเพื่อให้วัวหากินเองได้ เนื่องจากพื้นที่ที่เคยปล่อยวัวอยู่เดิมนั้น ได้ใช้ทำการเกษตรไปหมดแล้ว นายณรงค์ ม่วงโมรา จึงเน้นการปลูกพืชผสมผสานระหว่างการปลูกมะนาวกับการปลูกสับปะรดเป็นหลัก และนายณรงค์ ม่วงโมรา มีโครงการที่จะปลูกเงาะ และทุเรียน ในพื้นที่ 10 ไร่ โดยนำพันธุ์เงาะและทุเรียนมาจากบ้านป่าละอู ตำบลห้วยสัตว์ใหญ่ อำเภอหัวหิน จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ ที่ลูกชายไปทำไร่มะนาว

นายณรงค์ ม่วงโมรา ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในฤดูแล้ง เช่นเดียวกับเกษตรกรคนอื่นๆ เนื่องจากสระน้ำที่มีอยู่ไม่ใหญ่พอที่จะเก็บน้ำไว้ใช้สำหรับการเกษตรได้ตลอดปี แต่ถ้าจะขุดสระให้ใหญ่และลึกกว่านี้จะมีปัญหาเรื่องการขนย้ายดิน เพราะพื้นที่ดินที่นายณรงค์ ม่วงโมรา ทำกินอยู่นั้นเป็นที่ สปก. เมื่อขุดดินออกแล้วจะนำดินออกนอกพื้นที่ไม่ได้ ต้องถมในที่เดิม แต่ดินที่ขุดเป็นดินดาน ไม่เหมาะแก่การเพาะปลูก ถ้าจะขุดเจาะบ่อบาดาล ต้องใช้งบประมาณมากเกือบหนึ่งแสนบาท แต่นายณรงค์ ม่วงโมราไม่มีงบประมาณเพียงพอ

นายบุญช่วย มุงดี ไม่มีกิจกรรมการเกษตรที่ขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงให้เห็นเป็นรูปธรรม แต่ใช้บ้านที่อยู่อาศัย เป็นสถานที่แลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเพื่อนบ้านที่สนใจเกี่ยวกับการปลูกไผ่หวาน การเลี้ยงไก่อยู่ ที่นายบุญช่วยมีความเชี่ยวชาญ เพื่อนบ้านจึงผลิตเปลี่ยนหมุนเวียนกันมาพบปะพูดคุย แลกเปลี่ยนเรียนรู้กันอยู่เสมอ อย่างต่อเนื่อง

นอกจากนี้ นายบุญช่วย ยังมีโครงการที่จะขยายการปลูกไผ่หวานในพื้นที่ 15 ไร่ แต่ไม่มีน้ำก็ต้องรอฤดูฝนหน้าจึงจะดำเนินการได้

แม้ว่านายบุญช่วย มุงดี จะไม่มีกิจกรรมการขยายผลให้เห็นเป็นรูปธรรมก็ตาม แต่ที่รอบๆ บ้านของนายบุญช่วย มุงดีก็ยังปลูก มะเขือ พริก มะกรูด มะนาว และพืชผักสวนครัวอื่นๆ ไว้ประกอบอาหารในครอบครัว

นายขยงยุทธ พันพู ไม่สามารถขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้ด้วยเหตุผล 2 ประการ คือ การขาดแคลนน้ำและไม่มีเวลา เนื่องจากนายขยงยุทธ มีภาระรับจ้างส่งนมโรงเรียน ตำบลห้วยละ 2 วัน คือ วันจันทร์ และวันพฤหัสบดี ส่วนวันที่เหลือนายขยงยุทธทำงานเป็นลูกจ้างรายวันในส่วนงานป่าไม้ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงไม่มีเวลาที่จะทุ่มเทให้กับงานการเกษตร ทำได้แต่เพียงการปลูกดาวเรืองในพื้นที่ประมาณ 1 ไร่ และมีไม้ยืนต้นประเภท มะม่วง มะพร้าว และไผ่ตามแนวเขตที่ดิน

สำหรับแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรในพื้นที่รอบๆ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ มีปัญหาขาดแคลนนํ้ามา 2- 3 ปี แล้ว น้ำในเขื่อนภายในศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ มีไม่เพียงพอที่จะส่งเสริมให้สระน้ำในพื้นที่ของเกษตรกรที่ได้รับการจัดสรรที่ดิน เนื่องจากปัญหาฝนแล้ง นายขยงยุทธ พันพู จึงไม่มีน้ำสำหรับปลูกพืชอื่นๆ จึงต้องปล่อยที่ดินเกือบ 10 ไร่ให้ว่างเปล่า ทำได้แต่เพียงปลูกดอกดาวเรืองประมาณ 1 ไร่เท่านั้น

กล่าวโดยสรุป การติดตามผลการทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากครอบครัวเกษตรกรต้นแบบสู่ครอบครัวเกษตรกรเป้าหมายขยายผล ระยะ 6 เดือนและ 1 ปี พบว่า กิจกรรมการขยายผลส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของเกษตรกร เช่นการขุดสระน้ำเพิ่มเติม การขยายสระน้ำให้กว้างและลึกกว่าเดิม เพราะน้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในการเกษตร ทั้งการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ การสร้างเตาเผาถ่านและน้ำส้มควันไม้ ซึ่งได้ทั้งถ่านที่เป็นเชื้อเพลิงหุงต้มในครัวเรือน และได้น้ำส้มควันไม้สำหรับไล่แมลงและบำรุงดินพืช การเลี้ยงหมูหลุมเพื่อให้ได้ปุ๋ยหมักมาใช้ในแปลงเกษตร การปลูกไม้ร่มครวไว้ให้ลูกหลานใช้ในอนาคต การปลูกไม้ใช้สอยสำหรับการปลูกสร้างโรงเรือนต่างๆ รวมทั้งการปลูกพืชผักสวนครัว และการเลี้ยงเป็ด ไก่ กบ และปลา ใช้เป็นอาหารในครัวเรือนได้เป็นอย่างดี ถ้ามีมากก็นำไปแบ่งปันให้ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน และถ้ามีมากเหลือจากการแบ่งปันก็นำไปจำหน่าย และยึดเป็นอาชีพได้ ส่งผลให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียงจากเกษตรกรต้นแบบสู่เกษตรกรในบริบทที่ใกล้เคียงกันในครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาและสรุปบทเรียนการดำเนินชีวิตตามวิธีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต้นแบบในเขตพื้นที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี และ 2) ทดลองขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต้นแบบไปสู่เกษตรกรอื่นๆที่มีบริบทใกล้เคียงกับเกษตรกรต้นแบบ กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย 1) เกษตรกรต้นแบบในพื้นที่ 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ได้แก่ ตำบลสามพระยา ตำบลชะอำ ตำบลห้วยทรายเหนือ และตำบลไร่ใหม่พัฒนา จำนวน 3 คน ซึ่งเป็นเกษตรกรที่น้อมนำวิธีเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติจนประสบความสำเร็จ และสมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ และ 2) เกษตรกรขยายผลในพื้นที่ 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำนวน 10 คน ที่ได้รับคัดเลือกให้เข้าร่วมโครงการวิจัยจากบัญชีรายชื่อเกษตรกรขยายผล ปี 2553 ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งมีคุณสมบัติตรงตามที่คณะผู้วิจัยกำหนดไว้ดังนี้ คือ ประกอบอาชีพเกษตรกรรม มีพื้นที่ทำกินเป็นของตนเอง มีเจตคติที่ดีต่อการเกษตรแบบพอเพียง สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้ และสามารถเข้าร่วมกิจกรรมได้ทุกกิจกรรมตลอดระยะเวลาของการวิจัย

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการโดยการจัดเวทีประชุมชี้แจงโครงการวิจัย การเดินทางไปเยี่ยมชมกิจกรรมและพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรที่แสดงความจำนงเข้าร่วมโครงการวิจัย การประชุมคัดเลือกผู้สมัครเข้าร่วมเป็นเกษตรกรขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียง การจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานในพื้นที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 4 ครั้ง การจัดกิจกรรมการศึกษาดูงานนอกพื้นที่จำนวน 1 ครั้ง การจัดเวทีสรุปบทเรียนจากการศึกษาดูงานทั้งในพื้นที่และนอกพื้นที่จังหวัดเพชรบุรี และให้เกษตรกรแต่ละคนวางแผนการขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียงในที่ดินของตน เกษตรกรขยายผลทดลองปฏิบัติตามวิธีเศรษฐกิจพอเพียงตามแผนที่วางไว้ คณะผู้วิจัยติดตามผลการทดลองขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียง และการสัมภาษณ์กลุ่มเกษตรกรขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อวัดความพึงพอใจในการเข้าร่วมโครงการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสอบถาม ใช้ในการสอบถามเกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรขยายผล ประเด็นคำถามในการสัมภาษณ์เชิงลึก ใช้ในการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรต้นแบบที่ดำเนินชีวิตตามวิธีเศรษฐกิจพอเพียง และเกษตรกรขยายผล แบบสังเกต

ใช้ในการบันทึกการสังเกตพฤติกรรม ความสนใจ การมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นของเกษตรกรขยายผลในการเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมตลอดระยะเวลาของการวิจัย และแนวคำถามใช้ในการสัมภาษณ์กลุ่มเพื่อวัดความพึงพอใจของเกษตรกรขยายผลในการเข้าร่วมกิจกรรมทุกกิจกรรมตลอดระยะเวลาของการวิจัย

สำหรับการวิเคราะห์ข้อมูล คณะผู้วิจัยเน้นการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ โดยใช้วิธีวิเคราะห์และสังเคราะห์เนื้อหา และนำเสนอผลการวิเคราะห์และการสังเคราะห์เนื้อหาในรูปแบบของความเรียง ซึ่งคณะผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และให้ข้อเสนอแนะไว้ดังนี้

สรุปผลการวิจัย

ข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียง สรุปได้ดังนี้

เกษตรกรขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่เข้าร่วมโครงการวิจัยในครั้งนี้มีจำนวน 10 คน ปรากฏว่าส่วนใหญ่เป็นเพศชาย จำนวน 7 คน เป็นเพศหญิง 3 คน กระจายอยู่ในทั้ง 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ กล่าวคือ อยู่ในตำบลชะอำ 3 คน ตำบลสามพระยา 3 คน ตำบลห้วยทรายเหนือ 2 คน และ ตำบลไร่ใหม่พัฒนา 2 คน เกษตรกรขยายผลส่วนใหญ่อายุ 50 ปี ขึ้นไป มีเกษตรกรขยายผลที่อายุต่ำกว่า 50 ปี เพียง 2 คน อายุมากที่สุดคือ 68 ปี และอายุน้อยที่สุด คือ 37 ปี ระดับการศึกษาของเกษตรกรส่วนใหญ่คือประถมศึกษา (ประถมศึกษาปีที่ 4) มีเพียง 2 คนที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าระดับประถมศึกษา เกษตรกรขยายผลทุกคนนับถือศาสนาพุทธ และสมรสมีครอบครัวและบุตรธิดาแล้วทุกคนเช่นกัน เกษตรกรขยายผลทุกคนมีแหล่งกักเก็บน้ำที่เป็นบ่อน้ำทั้งบนดินและใต้ดิน แต่มีเพียงบางคนที่มิน้ำไว้ใช้ตลอดปี มีเกษตรกรขยายผล 2 คน ที่ไม่ได้ประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก แต่ทุกคนมีที่ดินที่สามารถประกอบอาชีพการเกษตร 10 ไร่ขึ้นไป เกษตรกรขยายผลส่วนใหญ่มีพื้นที่ที่นำมาประกอบอาชีพการเกษตร

ผลการวิจัยที่ได้จากการดำเนินการวิจัย สามารถสรุปได้ใน 2 ประเด็นใหญ่ๆ ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 เพื่อศึกษาและสรุปบทเรียนการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต้นแบบในเขตพื้นที่อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี

จากการถอดบทเรียนการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงระดับครอบครัวของเกษตรกรต้นแบบในเขตพื้นที่ 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี จำนวน 3 ท่าน ได้แก่ นายสำรอง แดงพลับ จำเอกเขียน สร้อยสม และนายจรูญ นวลพลอย ปรากฏผลดังนี้

1. แรงจูงใจในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง นายสำรอง แดงพลับ ได้รับแรงจูงใจจากการอบรม และการศึกษาดูงานที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ จำเริญ ชวาลย์สม ได้รับแรงจูงใจจากเจ้าหน้าที่งานขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ เข้าไปให้ความรู้ให้คำแนะนำและส่งเสริมทางด้านการประกอบอาชีพ นายจรรณ นวลพลอย ได้รับแรงจูงใจจากประสบการณ์การทำงานเกษตรเชิงเดี่ยวที่ไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร นายจรรณ นวลพลอย จึงเปลี่ยนมาทำเกษตรแบบผสมผสาน และสิ่งที่เหมือนกันของเกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 ท่าน คือ ความซาบซึ้งในพระราชดำริและพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่เกี่ยวกับเกษตรทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง และน้อมนำมาปฏิบัติเพื่อแก้ไขปัญหาชีวิตที่ประสบในช่วงการประกอบอาชีพเกษตรเชิงเดี่ยว และได้สมัครเข้าเป็นสมาชิกของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งทางศูนย์ฯ แนะนำให้เข้ารับการฝึกอบรมวิชาการด้านต่างๆ และมีเจ้าหน้าที่จากหลายหน่วยงานเข้าไปให้ความช่วยเหลือและให้คำปรึกษาด้านการประกอบอาชีพ การทำเกษตรแบบผสมผสาน การทำการเกษตรตามแนวทฤษฎีใหม่ และต่อมาได้น้อมนำเอาหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงมาปรับใช้ในชีวิตประจำวัน จนประสบความสำเร็จในปัจจุบัน

2. การปฏิบัติตนที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ นายสำรอง แดงพลับ และ จำเริญ ชวาลย์สม มีความเหมือนกันคือ การทำบัญชีครัวเรือนอย่างสม่ำเสมอเป็นประจำ มีการบันทึกรายรับ-รายจ่าย ของครอบครัว ทำให้ทราบว่า รายจ่ายส่วนใหญ่ว่าใช้ไปนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ค่อยจำเป็นแทบทั้งสิ้น ทำให้สามารถลดค่าใช้จ่ายของครอบครัวลงได้ และสามารถนำข้อมูลในการทำบัญชีครัวเรือนมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างดี และสิ่งที่เกษตรกรต้นแบบมีเหมือนกันทั้ง 3 ท่าน คือ ความพยายามในการลดต้นทุนการผลิต โดยนำเศษวัสดุและผลผลิตที่เหลือใช้จากการเกษตรมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตปุ๋ยหมักและนำสมุนไพรมาใช้แทนสารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช นอกจากนี้ เกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 ท่าน ยังเลี้ยงปลาและเลี้ยงวัวควมคู่ไปกับการปลูกพืชแบบผสมผสาน ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น ไม่มีหนี้สิน และมีเงินเก็บออมไว้ใช้ยามจำเป็น

3. การปฏิบัติตนที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้ใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต นายสำรอง แดงพลับ และนายจรรณ นวลพลอย ใช้เหตุผลในการเปลี่ยนวิถีการดำเนินชีวิตจากการปลูกพืชเชิงเดี่ยวมาเป็นเกษตรผสมผสาน โดยการวิเคราะห์เหตุและผลของการปลูกพืชเชิงเดี่ยวที่ทำมานานนับสิบๆ ปี แล้วพบว่า ไม่ช่วยให้ชีวิตดีขึ้น แต่กลับมีหนี้สินเพิ่มมากขึ้น และสุขภาพยังเสื่อมโทรมลงจากการใช้สารเคมีในการกำจัดศัตรูพืช แต่เมื่อเปลี่ยนมาทำเกษตรผสมผสาน โดยการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลายๆ ชนิดเพื่อการบริโภคในครัวเรือน และเมื่อผลิตได้มาก เหลือกินเหลือใช้ก็นำไป

จำหน่าย ทำให้ชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้นเรื่อยๆ ส่วนจำเอกเขียน สร้อยสม ใช้เหตุผลในการจัดสัดส่วนที่ดินได้อย่างลงตัว โดยใช้ที่ดินอย่างคุ้มค่าทุกตารางนิ้ว และเน้นการปลูกพืชหลากหลายชนิด ก่อให้เกิดผลผลิตหมุนเวียนตามฤดูกาล สามารถนำมาบริโภคในครัวเรือนได้ตลอดทั้งปี เมื่อเหลือจากการบริโภคก็นำไปแบ่งปันให้เพื่อนบ้าน และจำหน่ายเป็นรายได้ของครอบครัว

4. การปฏิบัติตนที่แสดงให้เห็นว่าเป็นผู้มีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต นายสำรอง แดงพลับ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ในการเกษตร เช่น การปลูกพืชผักหลายชนิดเพื่อสร้างความสมดุลให้กับดิน การปลูกพืชตระกูลถั่วเพื่อไถกลบบำรุงดินให้อุดมสมบูรณ์ การทำปุ๋ยจากการเลี้ยงไส้เดือน การทำปุ๋ยหมักจากการเลี้ยงหมูหลุม และการทำน้ำส้มควันไม้จากการเผาถ่านเพื่อใช้เป็นสารไล่แมลง ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้สามารถลดต้นทุนการผลิตและเพิ่มรายได้ของครอบครัว เป็นการสร้างภูมิคุ้มกันไม่ให้ได้รับผลกระทบจากภาวะเศรษฐกิจของประเทศและของโลกที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและตลอดเวลา จำเอกเขียน สร้อยสม ใช้แรงงานอย่างคุ้มค่าในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีหลากหลาย ทั้งการทอผ้า การเลี้ยงปลา การปลูกพืชผักหลายชนิด รวมทั้งการปลูกพืชคลุมดินเพื่อรักษาหน้าดิน และมีการศึกษาหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอเพื่อพัฒนาผลผลิต ทำให้มีรายได้เพิ่มขึ้น มีการเก็บออม ไม่มีหนี้สิน และในส่วนของนายจรรยา นวลพลอย มีการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์หลากหลายชนิดเกื้อกูลกัน เป็นการประกันรายได้กรณีที่ราคาผลผลิตบางประเภทตกต่ำ ก็ยังมีผลผลิตอื่นชดเชยได้ นอกจากนี้ นายจรรยา นวลพลอย ยังปลูกไม้มีราคาเพื่อเอาไว้ใช้สอยในอนาคตสำหรับตนเองและครอบครัว และนายจรรยา นวลพลอยยังใช้เวลาส่วนหนึ่งหารายได้เสริมด้วยการรับจ้างต่อเติม ซ่อมแซม สร้างบ้านและอาคารทั่วไป ทำให้เป็นหลักประกันรายได้นอกเหนือรายได้จากการเกษตร ก่อให้เกิดความมั่นคงด้านรายได้ของครอบครัว

5. การนำความรู้มาใช้ในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง นายสำรอง แดงพลับ นำภูมิปัญญาท้องถิ่นมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการประกอบอาชีพ เช่น การนำต้นกล้วยที่ตัดผลแล้วมาหั่นและหมักด้วยกากน้ำตาลเพื่อใช้เป็นอาหารทั้งของหมู วัว เป็ด ไก่ และห่าน และสามารถถ่ายทอดภูมิปัญญาเหล่านี้ให้เกษตรกรทั่วไปนำไปใช้ได้อีกด้วย จำเอกเขียน สร้อยสม มีการวางแผนบริหารจัดการไร่นาและสวนอย่างเหมาะสม และใช้ความรู้ในการบำรุงรักษาดินให้อุดมสมบูรณ์ด้วยการ “ห่มดิน” หรือคลุมดินด้วยฟาง หญ้าแห้ง และใบหญ้าแฝกแห้ง และนำดินโคนไฟซึ่งมีความอุดมสมบูรณ์ด้วยธาตุอาหารที่พืชต้องการมาใช้ในการเพาะพันธุ์พืชได้ผลดีสำหรับนายจรรยา นวลพลอย ได้ใช้ความรู้รอบรู้ รอบคอบ และระมัดระวังในการใช้ความรู้ทางวิชาการที่ได้รับประสบการณ์จากการศึกษาดูงานและการอบรมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มาประยุกต์ใช้ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของตน ทั้งการปลูกหญ้าแฝก การปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง การแบ่งพื้นที่ออกเป็นส่วนๆ ตามหลักของเกษตร

ทฤษฎีใหม่ โดยการขุดสระเป็นแหล่งกักเก็บน้ำไว้ใช้ และการปลูกพืช เลี้ยงสัตว์อย่างหลากหลายที่เกื้อกูลกันแบบครบวงจร โดยเกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 ท่านจะไม่ใช้สารเคมีใดๆ ไม่ว่าจะเป็นปุ๋ยหรือยาปราบศัตรูพืชเนื่องจากมีความรู้และตระหนักถึงพิษภัยของสารเคมีเหล่านั้น

6. การใช้คุณธรรมในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง นายสำรอง แดงพลับ ยึดหลักความสันโดษในการดำเนินชีวิต และเป็นผู้ที่มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ช่วยเหลือสังคมโดยเป็นแกนนำและเป็นตัวอย่างที่ดีให้กับชุมชนและสังคม จำเริญ สร้อยสม ใช้ธรรมะเป็นเครื่องชี้นำในการดำรงชีวิต ยึดมั่นในหลักอิทธิบาท 4 ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา และเจริญสตินั่งกรรมฐานทุกเช้า ทำให้เป็นผู้มีสติ ไม่โลภ ไม่เบียดเบียนธรรมชาติและผู้อื่น รู้จักพอ ไม่เกี่ยวข้องกับอบายมุข ดำรงชีวิตตามหลักทางสายกลาง นายจรูญ นวลพลอย ยึดมั่นในคุณธรรมด้านความกตัญญูต่อบุพการี เป็นผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม และสามารถส่งลูกเรียนจนสำเร็จระดับปริญญาตรี และสิ่งๆ ที่เหมือนกันของเกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 ท่าน คือ เป็นผู้มีความขยันหมั่นเพียร มีความมานะ อดทน ไม่ย่อท้อ และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อผู้อื่น ซึ่งเป็นคุณธรรมที่สำคัญที่ส่งผลให้เกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 ท่าน ประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 เพื่อทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรขยายผลที่มีบริบทใกล้เคียงกันกับเกษตรกรต้นแบบ

จากการติดตามผลการทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรขยายผลจำนวน 10 คน ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ติดตามผล 2 ระยะ คือระยะ 6 เดือน และระยะ 1 ปี ปรากฏว่า มีเกษตรกรขยายผลจำนวน 7 คน ที่สามารถดำเนินกิจกรรมการขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นผลสำเร็จ ส่วนเกษตรกรขยายผลอีก 3 คน ไม่สามารถบรรลุเป้าหมายการขยายผลได้ เนื่องจากมีเหตุปัจจัยต่างๆ ที่แตกต่างกันไป เช่น เวลา สุขภาพ ความเชื่อ และการขาดแคลนน้ำ ซึ่งเป็นอุปสรรคที่สำคัญอย่างยิ่งในการดำเนินกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

สำหรับเกษตรกรขยายผลที่สามารถดำเนินกิจกรรมการขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นผลสำเร็จ จำนวน 7 คน นั้น คณะผู้วิจัย ได้จัดกลุ่มออกเป็น 3 กลุ่ม โดยกำหนดเกณฑ์เป็นคะแนนเต็ม 10 คะแนนดังนี้

1. เกษตรกรขยายผลที่ประสบผลสำเร็จในระดับมาก หมายถึง เกษตรกรขยายผลที่สามารถขยายผลกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ได้ตั้งแต่ 8 กิจกรรมขึ้นไป จำนวน 2 คน ได้แก่ นายเหรียญ เสือทอง และนางชมภู สัมภา

2. เกษตรกรขยายผลที่ประสบผลสำเร็จในระดับปานกลาง หมายถึง เกษตรกรขยายผลที่สามารถขยายผลกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ได้ 6 - 7 กิจกรรม จำนวน 1 คน ได้แก่ นางมาลีแก้วนวม

3. เกษตรกรที่ขยายผลได้ในระดับน้อย หมายถึง เกษตรกรขยายผลที่สามารถขยายผลกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ได้ 1 - 5 กิจกรรม จำนวน 4 คน ได้แก่ ร้อยตรีสังวาลย์ คำอ้วน นายณรงค์ บัวเยี่ยม นายพุด มิตร์ดี และนางอารีย์ ยินดี

รายละเอียดของผลการทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรขยายผลแต่ละคน มีดังนี้

นายเหรียญ เสือทอง ได้ขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ดินของตนเอง โดยมีกิจกรรมการเกษตร ดังนี้

1. โรงเพาะเห็ดนางฟ้าขนาด 3 X 6 เมตร จำนวน 1 โรง
2. บ่อเลี้ยงปลาขนาดเล็ก ขนาด 2 X 4 เมตร ลึกประมาณ 1 เมตร จำนวน 3 ลูก
3. การปลูกพืชผสมผสานบนพื้นที่ดินหลังบ้าน
4. การสร้างบ่อแก๊สชีวภาพ จำนวน 1 บ่อ
5. การขุดเจาะบ่อน้ำบาดาล จำนวน 1 บ่อ
6. การเปลี่ยนแปลงและขยายพื้นที่การเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง โดยการถางป่าไม้ที่มีอยู่เดิม ทำเป็นนาข้าว 3 แปลง

7. การขุดขยายสระเก็บน้ำให้มีขนาดใหญ่กว่าเดิม จำนวน 1 สระ
8. การสร้างศาลาต้อนรับผู้มาศึกษาดูงาน จำนวน 1 หลัง

นางชมภู สัมภา ได้ขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ดินของตนเอง โดยมีกิจกรรมการเกษตร ดังนี้

1. การขุดขยายสระเก็บน้ำให้มีขนาดใหญ่กว่าเดิม จำนวน 1 สระ
2. การขุดสระเก็บน้ำขึ้นใหม่ จำนวน 1 สระ เพื่อให้มีน้ำพอใช้ได้ตลอดปี
3. การขยายพื้นที่ปลูกไม้ผลและไม้ใช้สอย
4. การขยายพันธุ์เป็ดไปย๋าย ได้ประสบความสำเร็จ
5. การสร้างเตาเผาถ่านและทำน้ำส้มควันไม้ขึ้นใหม่แทนของเดิมที่เก่าและผุพัง
6. การสร้างบ่อแก๊สชีวภาพ จำนวน 1 บ่อ
7. การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ จำนวน 13 ตัว ไก่แจ้ และไก่คู จำนวน 50 ตัว
8. การเลี้ยงไก่ทรงตามโครงการขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อัน

เนื่องมาจากพระราชดำริ

นางมาลีแก้วนวม ได้ขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ดินของตนเอง โดยมีกิจกรรมการเกษตร ดังนี้

1. การเลี้ยงหมูหลุม จำนวน 8 ตัว
2. การสร้างบ่อแก๊สชีวภาพ จำนวน 1 บ่อ
3. การปลูกกล้วยน้ำว้า จำนวน 400 หน่อ บนพื้นที่ดินที่ยังว่างเปล่าประมาณ 2 ไร่
4. การปลูกไม้ยืนต้นตามแนวเขตแดน และได้นำดินสะเดาและดินคราง มาแปรรูปเป็นไม้ก่อสร้างศาลารับแขกที่มั่นคงแข็งแรง
5. การเลี้ยงไก่พันธุ์ไข่ จำนวน 70 ตัว
6. การเลี้ยงเป็ดไป๋ฉาย จำนวน 5 ตัว ที่ขอแบ่งปันมาจากนางชมภู สัมภา
7. การขุดลอกบ่อน้ำที่มีอยู่เดิมให้ลึกและกว้างกว่าเดิม เพื่อให้เก็บน้ำได้มากขึ้น

ร้อยตรีสังวาลย์ คำฮั่ว ได้ขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ดินของตนเอง โดยมีกิจกรรมการเกษตร ดังนี้

1. การปลูกไม้ผลเพิ่มเติม
2. การปลูกหญ้าแฝกรอบโคนต้นไม้ผลที่มีอยู่เดิมและที่ปลูกเพิ่ม และปลูกพืชผักสวนครัวรอบๆ โคนต้นไม้ผลนั้นภายในวงล้อมของหญ้าแฝก
3. การขุดบ่อน้ำโดยใช้ท่อปูนขนาดเส้นผ่าศูนย์กลาง 80 เซนติเมตร สูง 50 เซนติเมตร จำนวน 14 ท่อน ความลึกประมาณ 7 เมตร แทนบ่อเก่าที่ผนังท่อปูนแตกและพังลงไปบ่อ และติดตั้งเครื่องปั้มน้ำไฟฟ้าสูบน้ำจากบ่อและต่อท่อน้ำไปทั่วๆ บริเวณพื้นที่เพาะปลูก

นายณรงค์ บัวแย้ม ได้ขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ดินของตนเอง โดยมีกิจกรรมการเกษตร ดังนี้

1. การทดลองปลูกข้าวพันธุ์สังข์หยด บนพื้นที่ประมาณ 1 งาน โดยทดลองปลูกแบบการปลูกข้าวไร่ด้วยวิธีการเจาะหลุมแล้วหยอดเมล็ดข้าว
2. การเพาะพันธุ์และปลูกไม้มรดก โดยเน้นการปลูกแบบผสมผสานในลักษณะ “การปลูกไม้ 3 อย่าง ประโยชน์ 4 อย่าง”
3. การสร้างเตาเผาถ่านและทำน้ำส้มควัน จำนวน 1 ที่
4. การขยายพื้นที่ปลูกพืชผักสวนครัวเพื่อใช้บริโภคในครัวเรือนและจำหน่ายเมื่อมีมากเหลือจากการบริโภค

5. การขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงไปยังโรงเรียนบ้านรางจิก ตำบลไร่ไหมพัฒนา อำเภอลำปาง จังหวัดเพชรบุรี ด้วยการทดลองปลูกพืชผักสวนครัวหลากหลายชนิด การทดลองทำนาข้าว และเพาะเห็ดนางฟ้า เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้และนำไปปฏิบัติที่บ้านของตนเองได้

นายพณ มิตรดี ได้ขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ดินของตนเอง โดยมีกิจกรรมการเกษตร ดังนี้

1. การเพาะเห็ดนางฟ้า โดยสร้างโรงเพาะเห็ดขนาดเล็ก ขนาด 1.50 X 2.00 เมตร จำนวน 1 โรง
2. การเลี้ยงกบในโอ่งปูน โดยใส่น้ำเล็กน้อย และใส่ลูกกบโอ่งละประมาณ 25 ตัว เลี้ยงด้วยอาหารเม็ด ประมาณ 3 - 4 เดือน ก็โตได้ขนาดพอใช้บริโภคและจับออกขายได้
3. การปลูกกล้วยน้ำว้าประมาณ 500 ต้น ในพื้นที่ดินประมาณ 10 ไร่ ที่เคยว่างเปล่า เพราะไม่มีแหล่งน้ำ

นางอารีย์ ยินดี ได้ขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในพื้นที่ดินของตนเอง โดยมีกิจกรรมการเกษตร ดังนี้

1. การสร้างบ่อเก็บส้วมภาพ จำนวน 1 ที่
2. การปลูกไม้มรดก บนที่ดินประมาณ 10 ไร่
3. การขยายและขุดลอกบ่อน้ำที่มีอยู่เดิมให้ลึกและกว้างกว่าเดิม เพื่อใช้รองรับน้ำฝน เก็บไว้ใช้
4. การขุดบ่อน้ำเพิ่มเติมอีก 1 บ่อ เพื่อให้มีแหล่งกักเก็บน้ำมากขึ้น
5. การเป็นแหล่งเรียนรู้การเพาะเห็ดสำหรับนักเรียน ซึ่งมีนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 และปีที่ 5 ของโรงเรียนห้วยทรายประชาสรรค์ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี ได้มาเรียนรู้การทำก้อนเชื้อเห็ดและการเพาะเห็ดนางฟ้า โดยมีการเรียนรู้เป็นรุ่นๆ ละ 10 คน ใช้เวลารุ่นละ 2 วัน

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 2 ข้อ ทั้งที่เป็นการสรุปบทเรียนจากการศึกษาการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต้นแบบในเขตพื้นที่อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี และผลการทดลองขยายผลการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต้นแบบไปสู่เกษตรกรอื่นที่มีบริบทใกล้เคียงกัน ซึ่งมีทั้งที่เป็นและไม่เป็นไปตามเป้าหมายที่วางไว้ คณะผู้วิจัยจึงขออภิปรายผลการวิจัยดังกล่าวตามวัตถุประสงค์ 2 ข้อ ดังนี้

วัตถุประสงค์ข้อ 1 เพื่อศึกษาและสรุปบทเรียนการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต้นแบบในเขตพื้นที่อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบุรี

การสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรระดับแบบทั้ง 3 ท่าน คือ นายสำรอง แดงพลับ จำเอกเขียน สร้อยสม และ นายจรูญ นวลพลอย ด้วยประเด็นคำถาม 6 ข้อ คือ 1) อะไรเป็นแรงจูงใจให้ท่านดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง 2) ท่านปฏิบัติตนอย่างไรที่แสดงให้เห็นว่าท่านมีการดำเนินชีวิตอย่างพอประมาณ 3) ท่านปฏิบัติตนอย่างไรที่แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้ใช้เหตุผลในการดำเนินชีวิต 4) ท่านปฏิบัติตนอย่างไรที่แสดงให้เห็นว่าท่านเป็นผู้มีภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิต 5) ท่านใช้ความรู้ อะไรบ้างในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และ 6) ท่านใช้คุณธรรมข้อใดบ้างในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ทำให้ได้ข้อสรุปในการดำเนินชีวิตในฐานะเกษตรกรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่ได้รับการยกย่องจากหลายๆ หน่วยงาน ในระดับประเทศ ที่ดูเหมือนจะเป็นตัวแบบให้เกษตรกรรายอื่นๆ ใช้เป็นแบบอย่าง และสามารถนำนวัตกรรมของเกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 ท่านไปปฏิบัติได้

แต่อย่างไรก็ตาม ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกบางเรื่องมีลักษณะเฉพาะตัวที่เลียนแบบได้อยาก โดยเฉพาะด้านคุณธรรมในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ในข้อความอดทนและความขยัน เกษตรกรต้นแบบที่ประสบความสำเร็จมักประสบความสำเร็จจากการประกอบอาชีพการเกษตรเชิงเดี่ยวที่ทำอยู่เป็นเวลากว่า 10 ปี ทั้งด้านหนี้สินและสุขภาพ แต่เนื่องจากความไม่ย่อท้อ และมีกำลังใจจากแนวพระราชดำริเกษตรทฤษฎีใหม่และปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ จึงหันมาทำการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงด้วยความมานะอดทน ใช้เวลาอยู่กับการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเกือบ 10 ปี จึงเห็นผล เป็นความเชื่อมั่นและมีความมุ่งมั่น หุ่นแท่งงานการเกษตรในรูปแบบนี้ ซึ่งเกษตรกรทุกๆ ไปน้อมราชย์ที่จะทำได้

นอกจากนี้ ในระยะที่ทำการทดลองตามโครงการวิจัย เกษตรกรต้นแบบทั้ง 3 ท่านได้ดำเนินชีวิตวิถีเศรษฐกิจพอเพียงมาจนประสบความสำเร็จสูงสุดแล้ว เมื่อเกษตรกรกลุ่มขยายผลไปศึกษาดูงาน จึงได้พบเห็นผลงานที่สำเร็จรูปที่เกิดจากความอดสาหพยายามของเกษตรกรต้นแบบในระยะเวลาอันยาวนาน รวมทั้งผลงานที่เกิดจากการสนับสนุนของหน่วยงานต่างๆ จนบางครั้งดูเหมือนจะเป็นผลงานที่เกษตรกรอื่นๆ ไม่สามารถลอกเลียนแบบได้ ดังจะได้ยินเกษตรกรขยายผลบางรายพูดว่า เกษตรกรต้นแบบมีความพร้อมมากกว่า หากตนมีความพร้อมเหมือนกันกับเกษตรกรต้นแบบ ก็สามารถทำตามได้เช่นกัน ซึ่งในความเป็นจริง ประวัติความเป็นมาของเกษตรกรต้นแบบ น่าจะเป็นสาระสำคัญที่สุดสำหรับให้เกษตรกรอื่นๆ ได้ศึกษาก่อนที่จะได้เห็นผลงานที่ปรากฏในปัจจุบัน

ดังนั้น การเลือกต้นแบบและการใช้ประโยชน์จากต้นแบบอาจมีจุดอ่อนอยู่บ้าง ดังที่เกษตรกรบางท่านกล่าวว่า การศึกษาดูงานกิจกรรมการเกษตรที่เป็นต้นแบบไม่ค่อยจะตรงกับบริบทและความต้องการของตนเท่าใดนัก ทำให้ไม่สามารถนำมาปฏิบัติได้ ส่วนเกษตรกรขยายผลรายที่

ดำเนินกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้ดี มักเกิดจากอุปนิสัยส่วนตัวเป็นหลัก คือความขยันและเอาจริงเอาจัง และมีความพร้อมด้านปัจจัยการผลิตทั้งงบประมาณและแหล่งน้ำ เกษตรกรต้นแบบเป็นแหล่งความรู้และประสบการณ์ที่เกษตรกรกลุ่มนี้ยอมรับได้ และเห็นประโยชน์ของกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง

นอกจากนี้ ความเป็นตัวแบบที่ดีของเกษตรกรต้นแบบที่คณะผู้วิจัยได้คัดเลือกมานั้นเป็นที่ยอมรับได้เนื่องจากมีรางวัลและการประกาศเกียรติคุณที่รับรองการปฏิบัติตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของทั้ง 3 ท่าน แต่จากแนวคิดของแบบดราที่เกี่ยวกับคุณสมบัติที่เหมาะสมของตัวแบบอีกข้อหนึ่งคือความหลากหลายของตัวแบบ ทำให้ตัวแบบที่เลือกมาเป็นตัวแปรอิสระในการวิจัยครั้งนี้ขาดความหลากหลายไปบ้างเพราะมีจำนวนเพียง 3 ท่าน อย่างไรก็ตาม คณะผู้วิจัยได้เพิ่มกิจกรรมเพื่อให้เกิดความหลากหลายของตัวแบบโดยพาเกษตรกรขยายผลไปศึกษาดูงานนอกจังหวัดเพชรบุรีเป็นเวลา 3 วันภายหลังจากที่ได้ศึกษาดูงานในพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกรต้นแบบและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในจังหวัดเพชรบุรีแล้ว

วัตถุประสงค์ข้อ 2 เพื่อทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต้นแบบไปสู่เกษตรกรอื่นๆที่มีบริบทใกล้เคียงกับเกษตรกรต้นแบบ

การเลือกเกษตรกรขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่ใช้เป็นกลุ่มทดลองในโครงการวิจัยได้ดำเนินการตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทำให้ได้เกษตรกรกระจายไปทั้ง 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ โดยเน้นการคัดเลือกจากเกษตรกรที่เข้าร่วมฟังการชี้แจงกิจกรรมการวิจัยและเป็นเกษตรกรที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการ ก่อนที่จะได้รับการคัดเลือก คณะผู้วิจัยได้ศึกษาข้อมูลพื้นฐานของเกษตรกรทุกรายที่สมัครใจ รวมทั้งได้เดินทางไปเยี่ยมและดูพื้นที่การเกษตรของเกษตรกรทุกราย จนได้ข้อมูลเพียงพอสำหรับการตัดสินใจเลือกกลุ่มตัวอย่างสำหรับการทดลองทั้ง 10 ราย

แม้บริบทของเกษตรกรทั้ง 10 รายจะมีความแตกต่างกันอยู่บ้าง โดยเฉพาะกิจกรรมหลักทางการเกษตรที่เกษตรกรทั้ง 10 รายดำเนินการอยู่ แต่ทุกรายก็มีแนวคิดและปฏิบัติอยู่บ้างในการทำการเกษตรแบบผสมผสานหรือการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง และเต็มใจที่จะร่วมดำเนินกิจกรรมของโครงการวิจัย รวมทั้งมีความคิดที่จะเพิ่มกิจกรรมการเกษตรจากที่ทำอยู่เดิมเพื่อให้เป็นภูมิคุ้มกันในการดำเนินชีวิตในกรณีที่เกิดปัญหากับกิจกรรมการเกษตรที่ทำอยู่

ด้วยเหตุผลเบื้องต้นในการเลือกกลุ่มเกษตรกรขยายผลเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยเชิงทดลองที่อาศัยบัญชีรายชื่อเกษตรกรขยายผล ปี 2553 จำนวน 30 รายของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ เนื่องจากต้องการจะหนุนเสริมงานการถ่ายทอดเทคโนโลยีและการขยายผลของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ทำให้เกษตรกรที่ได้รับเลือกบางรายไม่ใช่ผู้ที่ประกอบอาชีพการเกษตร

เป็นหลัก และไม่ได้ฟังพิจารณาได้จากการเกษตร แต่ด้วยความสมัครใจของเกษตรกรดังกล่าวหลังจากที่ได้ฟังการชี้แจงกิจกรรมการวิจัยแล้ว รวมทั้งการให้ข้อมูลเบื้องต้นในช่วงที่คณะผู้วิจัยไปเยี่ยมก่อนการคัดเลือก จึงถือได้ว่า เกษตรกรจำนวน 10 คนที่ได้รับคัดเลือก มีคุณสมบัติเหมาะสมที่สุดเมื่อเทียบกับรายอื่นๆ ที่สมัครใจ แต่ไม่ได้รับคัดเลือก

กล่าวโดยสรุป การติดตามผลการทดลองขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากเกษตรกรต้นแบบสู่เกษตรกรขยายผล ระยะ 6 เดือนและ 1 ปี พบว่า กิจกรรมการขยายผลส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของเกษตรกร เช่นการขุดสระน้ำเพิ่มเติม การขยายสระน้ำให้กว้างและลึกกว่าเดิม เพราะน้ำเป็นปัจจัยการผลิตที่สำคัญในการเกษตร ทั้งการเพาะปลูกและการเลี้ยงสัตว์ การสร้างเตาเผาถ่านและน้ำส้มควันไม้ ซึ่งได้ทั้งถ่านที่เป็นเชื้อเพลิงหุงต้มในครัวเรือน และได้น้ำส้มควันไม้สำหรับไล่แมลงและบำรุงดินพืช การเลี้ยงหมูหลุมเพื่อให้ได้ปุ๋ยหมักมาใช้ในแปลงเกษตร การปลูกไม้มรกตไว้ให้ลูกหลานใช้ในอนาคต การปลูกไม้ใช้สอยสำหรับการปลูกสร้างโรงเรียนต่างๆ รวมทั้งการปลูกพืชผักสวนครัว และการเลี้ยงเป็ด ไก่ กบ และปลา ใช้เป็นอาหารในครัวเรือนได้เป็นอย่างดี ถ้ามีมากก็นำไปแบ่งปันให้ญาติพี่น้อง และเพื่อนบ้าน และถ้ามีมากเหลือจากการแบ่งปันก็นำไปจำหน่าย และยึดเป็นอาชีพได้ ส่งผลให้เกษตรกรสามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

อย่างไรก็ตาม ความสำเร็จของการขยายผลที่แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มขยายผลได้ กับกลุ่มที่ไม่สามารถขยายผลได้ และในกลุ่มที่สามารถขยายผลได้ ยังแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มย่อยตามระดับของการขยายผล กล่าวคือ ระดับมาก ปานกลาง และน้อย ทั้งนี้เนื่องมาจากบริบทของเกษตรกรขยายผลบางท่านมีส่วนคล้ายกับบริบทของเกษตรกรต้นแบบค่อนข้างน้อย ในเรื่องเวลาในการทำการเกษตร แหล่งน้ำ อาชีพหรือกิจกรรมการเกษตรที่ทำอยู่แต่เดิม สภาพครอบครัวและจำนวนสมาชิกที่เป็นแรงงานเสริมด้านการเกษตร แหล่งรายได้หลัก ทำให้การขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากเกษตรกรต้นแบบไปสู่เกษตรกรอื่นๆ ที่เป็นกลุ่มเป้าหมายไม่ได้ผลทั้งหมดตามที่ตั้งเป้าหมายไว้ ประกอบกับระยะเวลาที่ทำการทดลองตามโครงการวิจัยครั้งนี้เกิดภาวะฝนแล้งในบริเวณ 4 ตำบลรอบศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ และในพื้นที่ที่เป็นแหล่งเก็บน้ำใกล้เคียงเกษตรกรที่มีสระน้ำแต่ไม่มีน้ำเดิมจากแหล่งน้ำอื่น จึงไม่มีน้ำเพื่อการเกษตร ทำให้ไม่สามารถดำเนินกิจกรรมการเกษตรตามที่ได้พบเห็นจากเกษตรกรต้นแบบเมื่อจะทำก็ตาม

เหตุปัจจัยสำคัญที่มีส่วนเอื้ออำนวยและเหตุปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงจากเกษตรกรต้นแบบสู่เกษตรกรในบริบทใกล้เคียงกัน

การขยายผลกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ต้องอาศัยเหตุปัจจัยอื่นๆ อีกหลายประการนอกเหนือจากกระบวนการต่างๆ ที่โครงการวิจัยครั้งนี้ใช้ในการดำเนินการ ทั้งกระบวนการจัดการความรู้ และการอาศัยตัวแบบที่มีนวัตกรรมเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกษตรกรอื่นๆ เลียนแบบ เหตุปัจจัยที่น่าจะช่วยให้เกษตรกรดำเนินกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงตามที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555:59-65) ได้กล่าวไว้ ประกอบด้วย **ประการแรก** เศรษฐกิจพอเพียงเป็นไปได้ในสภาพสิ่งแวดล้อมที่อุดมสมบูรณ์ระดับหนึ่ง การปล่อยให้เกษตรกร โรงงาน แหล่งท่องเที่ยว เมือง และเขื่อน ทำลายสิ่งแวดล้อมที่เอื้อในการผลิตของเศรษฐกิจพอเพียงโดยไม่บันยะบันยัง เช่นนี้ เศรษฐกิจพอเพียงก็จะเป็นเพียงอุดมการณ์ตลอดไป **ประการที่สอง** เศรษฐกิจพอเพียงต้องการตลาดทางเลือกที่เป็นธรรม แม้ว่าเกษตรกรผลิตเพื่อเลี้ยงตัวเองก่อน แต่ไม่ได้หมายความว่า เขาอาจอยู่ได้โดยไม่ต้องการตลาดเลย แต่ตลาดที่มุ่งจะกดราคาระพืชผลเพื่อป้อนให้แก่ผู้บริโภคที่ไม่ห่วงใยทั้งสุขภาพของตนเองและสุขภาพของสิ่งแวดล้อมเช่นนี้ เศรษฐกิจพอเพียงก็อาจเป็นไปได้แก่คนจำนวนน้อยนิดเดียวเท่านั้น เกษตรกรส่วนใหญ่ซึ่งควรได้เป็นเจ้าของไร่นาของตนเอง ไม่สามารถปฏิบัติการด้วยเศรษฐกิจพอเพียงได้ และ **ประการที่สาม** เศรษฐกิจพอเพียงต้องการความรู้ในการผลิตเช่นเดียวกับเศรษฐกิจทุนนิยม ความรู้ดังกล่าวกำลังหายไป หรือไม่ถูกสร้างขึ้นใหม่ อีกทั้งไม่เป็นส่วนหนึ่งในการศึกษาทั้งแบบที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ หนทางไปสู่เศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรรายย่อยจึงวุ่นวายเกินกว่าจะบรรลุได้ เกินกว่าที่ส่วนใหญ่ของเกษตรกรพร้อมจะเข้าไปเสี่ยง

นอกจากนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (นิธิ เอียวศรีวงศ์, 2555:65) ยังได้กล่าวอีกว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ต้องการรัฐ ... รัฐมีอะไรที่ต้องทำอีกมากเพื่อให้ “เศรษฐกิจพอเพียง” เกิดขึ้นและเป็นไปได้ หลายอย่างที่ต้องทำอาจขัดแย้งกับผลประโยชน์ของทุนซึ่งครอบงำทั้งพรรคการเมืองและคณะรัฐประหารอยู่ ข้อโจมตี “เศรษฐกิจพอเพียง” ซึ่งดูจะมีน้ำหนักมากที่สุดคือ “เศรษฐกิจพอเพียง” คือการปล่อยให้คนเล็กๆ ต่อสู้เอาชีวิตรอดไปเอง โดยรัฐไม่ต้องแบ่งทรัพยากรไปช่วยเหลือหรือไม่ ข้อโจมตีนี้มีน้ำหนักก็เพราะว่า รัฐบาลทุกชุดที่เชิดชู “เศรษฐกิจพอเพียง” ไม่ได้ทำอะไรมากไปกว่ายกย่องเชิดชู และปล่อยชะตากรรมของเกษตรกรรายย่อยไปตามยถากรรม ประหนึ่งว่า รัฐไม่สามารถมีบทบาทหน้าที่อะไรใน “เศรษฐกิจพอเพียง” มากไปกว่าการย้ำโฆษณา

ในประเด็นที่ว่า “เศรษฐกิจพอเพียง” ต้องการรัฐ เกษตรกรขยายผลตามโครงการวิจัยนี้เป็นกลุ่มเป้าหมายขยายผล ปี 2553 ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ ด้วย ซึ่งควรได้รับการสนับสนุนทั้งความรู้และปัจจัยการผลิตที่จำเป็น โดยเฉพาะน้ำ จากศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ แต่

งบประมาณของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ มีจำกัด ประกอบกับภาวะภัยแล้งที่ไม่สามารถคาดการณ์หรือควบคุมได้ จึงทำให้สนับสนุนได้ไม่เพียงพอ งบประมาณสนับสนุนจากโครงการวิจัยก็มีจำกัด ไม่สามารถให้การสนับสนุนในเรื่องใหญ่ๆ ที่ต้องใช้งบประมาณสูงๆ ได้เช่นกัน เป็นเพียงการสนับสนุนปัจจัยการผลิตบางอย่างในวงเงินประมาณ 2,000 - 3,000 บาท เช่น พันธุ์พืช วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเกษตร ค่าจ้างบางส่วน เป็นต้น จึงทำให้เกษตรกรกลุ่มเป้าหมายที่ช่วยเหลือตัวเองไม่ได้บางคนไม่สามารถดำเนินกิจกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้ตามเป้าหมายที่วางเอาไว้ ส่วนเกษตรกรรายที่ช่วยเหลือตัวเองได้และมีแหล่งน้ำเพียงพอ สามารถดำเนินกิจกรรมการเกษตรได้ตามเป้าหมาย บางรายสามารถทำได้เกินเป้าหมายที่ตั้งไว้ด้วย

สำหรับกระบวนการจัดการความรู้ และการอาศัยตัวแบบที่มีนวัตกรรมการเกษตรวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อให้เกษตรกรอื่นๆ เลียนแบบที่นำมาใช้เป็นกระบวนการจัดการกระทำหรือ Treatment ในโครงการวิจัยครั้งนี้ เมื่อประเมินจากบริบทของเกษตรกรขยายผลในภาพรวมแล้ว น่าจะพอสรุปได้ว่า ต้องเพิ่มความเข้มข้นของกระบวนการจัดการทำให้มากขึ้นกว่าเท่าที่ได้ดำเนินการตามแผนที่วางไว้ โดยเฉพาะกิจกรรมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การคัดสรรและจัดเก็บความรู้ที่แฝงในตัวคนและความรู้ที่เกิดจากการปฏิบัติแล้วได้ผลจริง ดังได้กล่าวในตอนต้นแล้วว่า เกษตรกรขยายผลในโครงการวิจัยนี้ได้รับการคัดเลือกจากเกษตรกรขยายผลปี 2553 จำนวน 30 ราย ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทรายฯ และเป็นการคัดเลือกจากเกษตรกรที่สมัครใจเข้าร่วมโครงการวิจัย ซึ่งมีคุณสมบัติดีที่สุดเมื่อเทียบกับเกษตรกรคนอื่นๆ ที่ไม่ได้รับคัดเลือก แต่ไม่ได้หมายความว่า ทุกคนที่ได้รับคัดเลือกมีความพร้อมใกล้เคียงกัน ด้วยเหตุความแตกต่างด้านคุณสมบัติและข้อมูลพื้นฐานอื่นๆ ของเกษตรกรขยายผลทั้ง 10 คน ทำให้กระบวนการยอมรับนวัตกรรมและการเลียนแบบส่งผลแตกต่างกันไปด้วย โดยเฉพาะเวลาและความสนใจของเกษตรกรที่จะเข้าร่วมกระบวนการจัดการความรู้ก็ค่อนข้างจำกัด

สำหรับกิจกรรมการศึกษาดูงานที่นอกเหนือจากการศึกษาดูงานในพื้นที่ของเกษตรกรต้นแบบอีก 2 กิจกรรม คือ การศึกษาดูงานกิจกรรมของสวนสมเด็จพระศรีนครินทร์ทราบรมราชชนนี ตำบลสามพระยา อำเภอสว่าง อำเภอเมือง จังหวัดเพชรบุรี และการศึกษาดูงานในภาคตะวันออกในจังหวัดชลบุรี จังหวัดระยอง และจังหวัดจันทบุรี ซึ่งมีกิจกรรมด้านการเกษตรที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นต้นแบบและแหล่งเรียนรู้สำหรับเกษตรกรและประชาชนทั่วไป ข้อมูลที่เป็นภาพสะท้อนที่ได้จากเกษตรกรขยายผลมีลักษณะที่หลากหลาย บางคนเห็นว่าประโยชน์มาก ทำให้ได้รับความรู้และประสบการณ์หลายๆ อย่างที่สามารถนำกลับมาประยุกต์ใช้ได้ แต่ก็มีเกษตรกรขยายผลบางคนเห็นว่า กิจกรรมของสถานที่ศึกษาดูงานไม่ค่อยตรงกับบริบทและความต้องการของตน โดยเฉพาะสภาพความอุดมสมบูรณ์ของดินและน้ำ รวมทั้งเงินทุนสำหรับดำเนินกิจกรรม เกษตรกรขยายผลที่มีที่

ทำกินในพื้นที่ที่ไม่ขาดแคลนน้ำ และพื้นดินมีความอุดมสมบูรณ์จึงมีข้อได้เปรียบ และสามารถนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้รับจากการศึกษาดูงานมาใช้ในกิจกรรมการเกษตรของตนได้ ดังจะเห็นได้จากกิจกรรมของเกษตรกรขยายผล 2 คนที่ขยายผลได้ในระดับที่ดีที่สุดในจำนวน 10 คน เกษตรกรขยายผลทั้งสองคนมีข้อได้เปรียบในเรื่องน้ำและความสมบูรณ์ของดินนอกเหนือไปจากข้อได้เปรียบในเรื่องความขยัน ความประหยัด และความอดทน

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้

1.1 ผลการวิจัยครั้งนี้เกิดจากการทดลองในกลุ่มตัวอย่างขนาดเล็กในพื้นที่ที่มีลักษณะเฉพาะ กล่าวคือ เป็นพื้นที่ที่อยู่ใกล้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริและได้รับอิทธิพลจากศูนย์ฯ ในด้านการได้รับการกระตุ้นและส่งเสริมโดยตรง ดังนั้น กิจกรรมที่โครงการวิจัยครั้งนี้จัดขึ้นเพื่อให้เป็นเหตุปัจจัยไปเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของเกษตรกรจึงเป็นเพียงส่วนหนึ่งthatไปเสริมกิจกรรมของศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยทราย อันเนื่องมาจากพระราชดำริ ผลสำเร็จของการขยายผลจึงมีเหตุปัจจัยจากหลายๆ ด้าน ดังนั้น หากจะนำวิธีการที่โครงการวิจัยนี้ใช้ไปทดลองในพื้นที่อื่น อาจได้ผลไม่เหมือนกับผลการวิจัยครั้งนี้ แต่อย่างไรก็ตาม การวิจัยเชิงทดลองขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียงจากเกษตรกรต้นแบบไปสู่เกษตรกรขยายผลในครั้งนี้ ได้ใช้กระบวนการการจัดการความรู้ ตัวแบบหรือต้นแบบเพื่อให้เกษตรกรขยายผลสังเกตและเลียนแบบ และนวัตกรรมเกษตรพอเพียงที่ปรากฏผลสัมฤทธิ์เป็นที่ประจักษ์แล้วเป็นตัวจัดกระทำ (Treatment) และบังเกิดผลเป็นที่น่าพอใจ ดังนั้น หากจะมีการเผยแพร่หรือขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียงต่อไป ควรจะได้ใช้วิธีการจัดกระทำดังกล่าว

1.2 บทเรียนวิธีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรต้นแบบที่คณะผู้วิจัยได้สรุปเอาไว้เป็นผลของการสัมภาษณ์เชิงลึกเกษตรกรต้นแบบ ข้อมูลเป็นความทรงจำของเกษตรกรต้นแบบ จึงอาจไม่ละเอียดถี่ถ้วนเหมือนกับการเก็บข้อมูลจากวิธีการสังเกตแบบมีส่วนร่วมหรือการได้ร่วมกิจกรรมการเกษตรกับเกษตรกรต้นแบบเป็นเวลานานๆ ดังนั้น จึงควรระมัดระวังในการอ้างอิงข้อสรุปบทเรียนจากโครงการวิจัยนี้ เหตุปัจจัยที่ช่วยให้เกษตรกรต้นแบบประสบความสำเร็จในการดำเนินชีวิตตามวิธีเศรษฐกิจพอเพียงอาจมีมากกว่าที่นำเสนอไว้นี้มาก จึงควรเปรียบเทียบและเพิ่มเติมจากเอกสารอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องด้วย

1.3 สำหรับเหตุปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการขยายผลวิธีเศรษฐกิจพอเพียงที่พบในเกษตรกรขยายผลทั้ง 10 คน อาจไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ เนื่องจากข้อมูลที่ได้จากเกษตรกรขยายผลอาจ

ไม่ใช่เหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นจริงทั้งหมด อาจมีบางเรื่อง บางประเด็นที่เกษตรกรเก็บไว้โดยไม่เล่าให้คณะผู้วิจัยฟังทั้งหมดด้วยเหตุผลส่วนตัว และอาจเป็นเรื่องที่มีผลเสียย้อนไปหาตนเอง เช่น เรื่องรายได้หรือหนี้สิน เป็นต้น

1.4 เหตุปัจจัยที่เป็นอุปสรรคในการขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงที่พบในเกษตรกรขยายผลส่วนใหญ่ คือ การขาดแคลนน้ำเพื่อการเกษตร เกษตรกรขยายผลที่ประสบความสำเร็จในการขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงเป็นผู้ที่อยู่ใกล้แหล่งน้ำและพอจะมีกำลังความสามารถในการสร้างแหล่งเก็บกักน้ำไว้ใช้ได้เอง ดังนั้น หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรรีบแก้ปัญหาและให้ความช่วยเหลือเรื่องน้ำโดยด่วน เนื่องจากการจัดการหาแหล่งน้ำเป็นเรื่องใหญ่เกินความสามารถของเกษตรกรรายย่อยทั่วไป

1.5 นอกจากปัญหาเรื่องน้ำแล้ว คุณภาพดินในพื้นที่ทำกินของเกษตรกรขยายผลก็ยังไม่ค่อยเหมาะสม หรือมีความอุดมสมบูรณ์พอสำหรับการปลูกพืชผักโดยไม่ต้องใช้ปุ๋ยเคมี ทั้งนี้เนื่องจากเกษตรกรขยายผลยังขาดความรู้ในการบำรุงรักษาคุณภาพดินด้วยวิธีธรรมชาติ เช่น การใช้ปุ๋ยหมัก การปลูกหญ้าแฝก การห่มดินหรือปลูกพืชคลุมดิน การเก็บรักษาหน้าดินโดยไม่ใช้ดินชั้นล่างที่ขุดจากร่องหรือบ่อมาถม เป็นต้น นอกจากนี้ การสร้างความอุดมสมบูรณ์ให้ดินด้วยวิธีธรรมชาติเป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา จึงควรให้คำปรึกษา แนะนำอย่างต่อเนื่อง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยต่อไป

2.1 ควรวิจัยติดตามผลเพื่อศึกษาความต่อเนื่องและยั่งยืนของการปฏิบัติตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของเกษตรกรขยายผลที่ประสบความสำเร็จจากการเข้าร่วม โครงการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งศึกษาเหตุปัจจัยที่ก่อให้เกิดความต่อเนื่องและยั่งยืนนั้น

2.2 ควรวิจัยประเมินผลสัมฤทธิ์ด้านความต่อเนื่องยั่งยืนของการขยายผลวิถีเศรษฐกิจพอเพียงของหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องที่ส่งเสริมให้นำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปประยุกต์ใช้ในกิจกรรมอื่นๆ นอกเหนือการเกษตร

2.3 ควรวิจัยทดลองปลูกฝังคุณธรรมหรือค่านิยมที่จำเป็นในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมวิถีเศรษฐกิจพอเพียง เช่น ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความประหยัด ความอดทน ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ เป็นต้น ด้วยกระบวนการทางการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ นอกกระบบ และตามอัธยาศัย เนื่องจากข้อค้นพบจากการวิจัยเชิงทดลองฯ ครั้งนี้ ชี้ให้เห็นว่า เกษตรกรที่มีคุณธรรมดังกล่าว สามารถดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียงได้เป็นอย่างดี

2.4 ควรวิจัยสร้างเครือข่ายโรงเรียนเพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงโดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการและการจัดการความรู้

2.5 ควรวิจัยสร้างกลุ่มและเครือข่ายเกษตรกรวิถีเศรษฐกิจพอเพียงในระดับต่างๆ ตั้งแต่ระดับหมู่บ้าน/ชุมชน ระดับตำบล ระดับอำเภอ ระดับจังหวัด ระดับภูมิภาค ระดับประเทศ จนถึงระดับชาติ เพื่อให้เกิดความมั่นคง และเข้มแข็งในการดำเนินชีวิตตามวิถีเศรษฐกิจพอเพียง ของเกษตรกรในวงกว้าง

บรรณานุกรม

- กลุ่มพัฒนากรอบแนวคิดทางเศรษฐกิจของปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. (2547). **กรอบแนวคิดทาง
ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : สำนักงาน
สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.
- กานดา เต๊ะขันหมาก. (2552). **ปัจจัยที่สัมพันธ์กับพฤติกรรมการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจ
พอเพียงของครัวเรือน: ศึกษากรณีจังหวัดลพบุรี**. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
(พัฒนาสังคม) สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- เฉลิม พักอ่อน. (2550). **การจัดการความรู้**. (เอกสารอัดสำเนา).
- ชัยอนันต์ สมุทวณิช. (2541). **ทฤษฎีใหม่: มิติที่ยิ่งใหญ่ทางความคิด**. กรุงเทพฯ: บริษัทสุขุมและ
บุตรจำกัด.
- ณรงค์ โชควัฒนา. (2542). **เศรษฐกิจชุมชน ทางเลือกเพื่อทางรอดสังคมไทย**. กรุงเทพฯ :
อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- ทรงชัย ดิยานนท์. (2542). **การศึกษาทัศนะของเกษตรกรในการสร้างความมั่นคงทางรายได้ตาม
แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง**. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ทิพวัลย์ สัจจันทร์. (2546). **พลวัตการเกษตรและเศรษฐกิจชุมชนภาคกลาง กรณีศึกษา: ตำบล
ทุ่งลูกนก อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม**. กรุงเทพฯ: สถาบันวิจิตรศิลป์.
- นพพร เมธอนันต์กุล. (2549). **การนำแนวปฏิบัติตามปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ใน
การดำเนินชีวิต: กรณีศึกษาเกษตรกรลูกค้า ธ.ก.ส. อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์**.
ภาคนิพนธ์ มหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- บุญเสริม บุญเจริญผล. (2543). **แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง.วารสารวิชาการเศรษฐศาสตร์
มหาวิทยาลัยเกริก**, 9(1), 3-7.
- ประเวศ วะสี. (2542). **เศรษฐกิจพอเพียงและประชาคม: แนวทางพลิกฟื้นเศรษฐกิจและสังคม**.
กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์หมอชาวบ้าน.
- ปวัน มีนรัชต์เรืองเดช. (2549). **การประยุกต์แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงไปปฏิบัติของประชาชนที่เข้า
ร่วมโครงการชีวิตพอเพียงตามแนวพระราชดำริ**. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต
สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

- พัทธมน เอี่ยมสุวงศ์. (2553). แนวทางการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของกลุ่มเศรษฐกิจพอเพียง
ตำบลป่าสัก อำเภอเมือง จังหวัดลำพูน. เชียงใหม่: ภาควิชาส่งเสริมและเผยแพร่
การเกษตร คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พุทธินันท์ สุขพรวรรณกุล. (2549). จากภูมิปัญญาเศรษฐกิจพอเพียงสู่ปฏิบัติการพึ่งตนเอง. นนทบุรี:
เคล็ดไทย.
- ไพฑูรย์ พชรอาภา. (2547). ความมั่นคงทางรายได้ของแรงงานภาคเกษตรกรรมตามแนวคิด
เศรษฐกิจพอเพียง: การศึกษาเฉพาะกรณีสมาชิกนิคมสร้างตนเองโนนสัง จังหวัด
หนองบัวลำภู. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- มณเฑียร บุญช้างเผือก และคนอื่น ๆ. (2550). การพัฒนารูปแบบเศรษฐกิจพอเพียงที่สอดคล้องกับ
วิถีชีวิตของชุมชนบ้านป่าสักงาม ตำบลหลวงเหนืออำเภอดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่.
(เอกสารอัดสำเนา).
- วรเดช จันทรศร และคณะ. (2551). การศึกษาวิจัยเพื่อขยายผลสู่สาธารณะเกี่ยวกับการพัฒนาแหล่ง
น้ำ ดิน ป่า และการเกษตรตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง. กรุงเทพฯ : สถาบัน
ปริกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ / ศูนย์บริการวิชาการ สถาบันบัณฑิตพัฒน
บริหารศาสตร์.
- โอภาส นิตกิจไพบูลย์. (2547). การประยุกต์ใช้แนวพระราชดำริเศรษฐกิจพอเพียงกับการดำเนิน
ชีวิตของเกษตรกร กรณีศึกษา เกษตรกรที่เข้าร่วมโครงการรวมเกษตรกรของผู้ใหญ่บุญลือ
เข้มเจดิม. ภาคนิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วารุณี ชินวินิจกุล. (2549). กระบวนการเรียนรู้ของชุมชนตามแนวคิดเศรษฐกิจพอเพียง:
กรณีศึกษาชุมชนไม้เรียง อำเภอดง จังหวัดนครศรีธรรมราช. ปริญญานิพนธ์
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วิจารณ์ พานิช. (มปป). การจัดการความรู้เพื่อเพิ่มประสิทธิภาพขององค์กร. (เอกสารอัดสำเนา).
- วิรัตน์ คุณสิทธิ์. (2542). มุมมองของเกษตรกรที่ทำการเกษตรแบบผสมผสานกับการรักษาระบบ
นิเวศเกษตร: กรณีศึกษาในจังหวัดน่าน. การค้นคว้าแบบอิสระศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาการจัดการมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศศิพร ปาณิกบุตร. (2544). ปัจจัยทางสังคมและเศรษฐกิจที่มีความสัมพันธ์กับการดำเนินชีวิตของ
เกษตรกรในไปแบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริทฤษฎีใหม่. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

- สกล พรหมสิน. (2546). ความสัมพันธ์ระหว่างการดำเนินชีวิตแบบเศรษฐกิจพอเพียงกับคุณภาพชีวิตของประชาชนตำบลหงษ์เจริญ อำเภอบ้านแพ้ว จังหวัดสมุทรสาคร. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- สถาบันส่งเสริมการจัดการความรู้เพื่อสังคม. (มปป).การจัดการความรู้(Knowledge Management-KM). (เอกสารอัดสำเนา)
- สมพร เทพสิทธิ์. (2549). ดวงประทีปจากพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : บริษัท พิมพ์สวย จำกัด.
- สามารถ แก้วดาส. (2551).การนำหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในการดำเนินชีวิตของประชาชนในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลเชียงรากใหญ่ อำเภอดอนตาล จังหวัดมุกดาหาร. รายงานการศึกษาอิสระปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองท้องถิ่น วิทยาลัยการปกครองท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. (2550). หลักการทรงงานในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว. กรุงเทพฯ : ม.ป.พ.
- สำนักพระราชพิธี. (2542). “หนังสือสำนักพระราชพิธี ที่ รล.003/18888 จาก ราชเลขาธิการเรียน ประธานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เรื่อง พระราชทานพระบรมราชานุญาต.”
- สุเมธ ตันติเวชกุล. (2541). การดำเนินชีวิตในระบบเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ. มติชนสุดสัปดาห์, 19(6), 25-43.
- สุชา จันทรเฒ และ สุรางค์ จันทรเฒ. (2517). จิตวิทยาการเรียนรู้. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์ โอเดียนสโตร์.
- สุนทร กุศลวัฒนพงศ์. (2544). ตามรอยพระราชดำริ เศรษฐกิจพอเพียง-ทฤษฎีใหม่. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.
- อนุวัติ คุณแก้ว และคนอื่น ๆ. (2551). การพัฒนาบุคคล ชุมชน และองค์กรในจังหวัดเพชรบูรณ์ตามแนวเศรษฐกิจพอเพียงเพื่อสังคมที่มีความสุขอย่างยั่งยืน. รายงานการวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนจากสำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- Bandura, A. & Men Love, F.L. (1968). Factors determining Vicarious extinction of avoidance behavior through symbolic Modeling. “Journal of Personality and Social Psychology.
- Bandura, A. & Walters, R. (1963). Social Learning and Personality Development. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Bandura, A. (1969). **Principles of Behavior Modification**. New York: Holt, Rinehart & Winston.

Bandura, A. (1971). **Social Learning Theory**. New York: General Learning Press.

Bandura, A. (1977). **“Social Learning theory”**. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.

Bandura, A. (1986). **Social Foundations of Thought and Action**. Englewood Cliffs, NJ:
Prentice-Hall.

Rogers, Everett M. (1983). **Diffusion of Innovation**. 3rd ed. New York: The Free Press.

Rogers, Everett M. (1983). **Diffusions of Innovations**. 3rd ed. A Division of Macmillan
Publishing Co, Inc.

Rogers, Everett M. (2003). **Communication of Innovations (5th ed.)**. New York: The Free Press.

Rogers, Everett M. E. & Floyd Shoemaker. (1971). **Communication of Innovations: A Cross-
Cultural approach**. (2nd ed.). New York: The Free Press.